

LEKSIKON

PODUNAVSKIH HRVATA – BUNJEVACA I ŠOKACA

2

B-Baž

HRVATSKO AKADEMSKO DRUŠTVO

Subotica, 2004.

LEKSIKON

PODUNAVSKIH HRVATA – BUNJEVACA I ŠOKACA

2

B-Baž

HRVATSKO AKADEMSKO DRUŠTVO

Subotica, 2004.

GLAVNI UREDNIK

Slaven Bačić

LEKTURA

Petar Vuković

KOREKTURA

Mirko Kopunović, Zvonimir Perušić, Tomislav Žigmanov,
Márta Mačković-Papp, Neven Ušumović

GRAFIČKA PRIPREMA I PRIJELOM

Marija Prčić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

929 (=163.42) (497.113) (031)

Leksikon podunavskih Hrvata - Bunjevaca i Šokaca. 2, B-Baž /
[urednik Slaven Bačić]. - Subotica: Hrvatsko akademsko društvo,
2004 (Subotica: Printex). - IV, 77 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 1.000.

ISBN

a) Bunjevci - Leksikoni b) Šokci - Leksikoni

COBISS.SR-ID 197409543

ISBN

SURADNICI NA DRUGOM SVESKU

Bačić, dr. sc. Slaven, odvjetnik, Subotica
Bačlija, Grgo, odvjetnik u mirovini, Subotica
Bačlija, Višnja, službenica, Subotica
Bašić Palković, Marta, novinarka, *Subotičke novine*, Subotica
Bažant, Eva, knjižničarka u mirovini, Subotica
Beretić, mons. Stjepan, župnik Katedralne župe sv. Terezije Avilske, Subotica
Bušić, Krešimir, prof. sociologije, Institut društvenih znanosti *Ivo Pilar*, Zagreb
Čota, Antonija, dipl. iur., tajnica Narodnog kazališta, Sombor
Duranci, Bela, prof. povijesti umjetnosti u mirovini, Subotica
Đanić, mr. sc. Matija, prof. geografije u mirovini, Sombor
Firanj, Alojzije, Sombor
Grlica, Mirko, prof. povijesti, viši kustos Gradskog muzeja, Subotica
Heka, dr. sc. Ladislav, spisatelj, pozvani predavač Pravnog fakulteta i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Segedinu, Segedin
Hoško, dr. sc. Franjo Emanuel, izvanredni profesor Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Teologija u Rijeci
Hovány, mr. sc. Lajos, asistent Građevinskog fakulteta u Subotici, Subotica
Ivanović, mr. sc. Josip, prof. Teološko-katehetskog instituta Subotičke biskupije, Subotica
Kopilović, dr. sc. Andrija, prof. Teološko-katehetskog instituta Subotičke biskupije, Subotica
Krmpotić, mr. Lazar Ivan, župnik Župe sv. Josipa, Đurđin
Libman, dr. Emil, liječnik u mirovini, Subotica
Mačković, Stevan, prof. povijesti, ravnatelj Historijskog arhiva, Subotica
Mandić, Marin, profesor hrvatske književnosti i jezika te profesor povijesti u mirovini, Budimpešta
Mandić, Živko, odgovorni urednik, *Nemzeti Tankönyvkiadó* Rt, Budimpešta
Miloš, mr. sc. Mato, OCD, Sombor
Pekanović, Josip Zvonko, dipl. oec., Sombor
Rudinski, mr. sc. Ante, arhitekt, Zavod za urbanizam, Subotica
Sekulić, dr. sc. Ante, znanstveni savjetnik u mirovini i dopisni član HAZU, Zagreb
Skenderović, Nela, glazbena pedagoginja, Subotica

Stantić, Alojzije, ekonomist u mirovini, Subotica
Stantić, Stipan, prof. geografije, OŠ *Ivana Milutinovića*, Subotica
Šeremešić, Marija, učiteljica u mirovini, Sombor
Tikvicki, Hrvoje, prof. violončela i skladatelj, Subotica
Vujković Lamić, Ljudevit, službenik u mirovini, Subotica
Vuković, Petar, znanstveni novak, Filozofski fakultet, Zagreb
Zelić, Naco, dipl. iur. u mirovini, Zagreb
Zomborčević, Ante, pravnik u mirovini, Subotica
Žigmanov, Tomislav, prof. filozofije, Subotica

B

BABA, 1. osim najšireg značenja starije žene, u rodbinskim odnosima u Bunjevaca najčešće označava i punicu. U tradiciji se naziv rjeđe koristi za baku, koju Bunjevci najčešće nazivaju »májkom«, a još rjeđe za majku. U novije se doba, pod utjecajem srpskog jezika, nazivom baba ipak sve češće označava baka, nerijetko s nijansom pejorativnog značenja; **2.** u tehničkom smislu: drveni škripac za obradu drveta tesanjem; trokutasta drvena naprava u koju se stavlja jednobrazni zaprežni plug.

A. Stantić

BABA-PUSTA, naziv za predio jugoistočno od ceste Sombor–Subotica, između Čonoplje, Telečke i Pačira. Nekad je bio nazivan Tolvaj (*madž.* lopov), ali je 1908. dobio ime Baba-pusta (*madž.* baba: lutka, beba), prema nadimku Dóre Karácsonyi, lijepe supruge Károlya Fernbacha, velikoga bačko-bodroškog župana, koji je 1918. godine postao potpredsjednikom vlade grofa Mihályja Károlyija. Károly Fernbach je u Baba-pusti 1906. podigao prelijep kaštel prema projektu arhitekta Ferenc Reichla iz Apatina. Kaštel je izgrađen u smirenijem stilu bečke secesije, lišenome keramičkih ukrasnih oplata karakterističnih za ondašnji mađarski nacionalni izričaj. Uz dvorac se nalazi i 21 jutro perivoja, koji su Fernbachovi počeli negovati između 1870. i 1881., s oko 200 vrsta stabala i s mnogobrojnim egzotičnim biljkama. Perivoj je jedan od najvećih u Bačkoj i smatra se biserom vojvođanske

hortikulture. Nakon Drugoga svjetskog rata dvorac i perivoj propadaju te je 1951. ustanovljeno da se održalo još oko 165 vrsta stabala. Perivoj je danas pod državnom zaštitom, ali to nije imalo znatnijih rezultata u njegovu očuvanju.

Kaštel Fernbach nakon izgradnje

Sjeverno od Baba-puste, odnosno ceste Sombor–Subotica kao njegove gornje granice, duž ceste prema Kačmaru, nalazi se Šara. Kroz nju je nekoć prolazio kačmarski šor, u kojem su većinom bili bunjevački salaši, uz manji broj mađarskih i njemačkih. Najpoznatiji je bio Bešlićev majur, čiji je posljednji vlasnik bio Lazo Bešlić. Njegove su kćeri Ana, poznata kiparica, i Veca, supruga Lajče Jaramazovića, ministra u vladi NR Srbije nakon Drugoga svjetskog rata, koji je prije rata imao majur u Skenderovu. Salašari iz Baba-puste i Šare gravitirali su Bajmoku ili Stančiću (Stanišiću), kamo su njihovi stanovnici išli na hetiju i u crkvu. S vremenom je puk Baba-pustu i Šaru počeo označivati zajednički kao Baba-pusta, a Šara se spominjala samo kao uže odredište.

U sjevernom dijelu Baba-puste, kod križanja somborske i kačmarske ceste, između 1923. i 1926. godine za potrebe srpskih dobrovoljaca iz Hercegovine, Korduna i Like osnovano je naselje Aleksa Šantić. Na njegovu području danas živi 2172 st. (2002.) od kojih su najbrojniji Srbi (1690), Hrvati i Bunjevci (129 i 78) te Mađari (124). Starosjedišna hrvatska i mađarska stanovništva većinom nastaju u okolnoj sali.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye községei, Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye*, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; B. Duranci, *Idejni projekt konzervatorsko-restauratorskih radova na zgradi dvorca u Aleksa Šantića*, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture, (rukopis); S. Kulidžan, *50 godina Alekse Šantića*, s. I., 1973; M. Beljanski, *Šara, Baba pusta, Kačmarski sali, Aleksa Šantić*, Sombor, 1978; S. Vasiljević, *Aleksa Šantić : monografija sela, Aleksa Šantić*, 1980; M. Antelj i D. Milašinović, *Potomci precima*, Beograd, 1996; *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002. : Stanovništvo : Nacionalna ili etnička pripadnost*, Beograd, 2003.

A. Čota i A. Stantić

BABICA dijel., 1. primalja, žena koja pomaže pri porodu. Nekad su to bile samouke žene, no za vladavine Marije Terezije u Beču je 1754. osnovana prva škola za primalje. U Subotici se kao zaprišegnute primalje (*obstetrices adjuvata*) 1752. spominju: Ana Skenderova (Skenderova Anna), Marija Kujunčić (Kujunchich Mária), Stana Neoršić (Neorssich Stana), Lucija Bošnjak (Bossnjacska Lucia), Jela Marijana Kovačeva (Kovaceva Mariana Jela), Ana Marija Jančik (Jancsik Maria Anna), Kata Matanka (Matanka Kata), Jela Rikaška (Rikasska Jela) i dr. U vrijeme kad su žene rađale kod kuće ili na sali primalje su imale veliku važnost. Tek u novije doba, osobito od šezdesetih godina XX. stoljeća, žene redovito rađaju u bolnici; 2. malen nakovanj na kojem se otkiva ručna kosa. Dvije su vrste babica: mađarska, koja je odozgo ravna i po kojoj se otkiva otanjenim dijelom čekića, i njemačka, koja je odozgo zaobljena i po kojoj se udara ravnim dijelom čekića.

Izvor: *Prva matična knjiga rođenih, vinčanih i krizmanih*, Subotica, 1686-1755, Župni ured crkve sv. Terezije Avilske u Subotici.

Lit.: *Medicinska enciklopedija*, VIII, Zagreb, 1963; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001.

A. Stantić i E. Libman

BABIĆ, plemićka porodica. Plemstvo je toj hrvatskoj porodici iz Varaždinske županije 12.VIII. 1716. dodijelio Karlo VI., i to Franji Babiću, njegovoj supruzi Elizabeti Csakany te djeci Vuku, Antunu i Julijani. Jedan ogranak porodice preselio se iz Hrvatske u Mađarsku tijekom XVIII. stoljeća, a njegovi su članovi živjeli u nekoliko mađarskih županija. Jednomu od njih, Danijelu Babiću, plemstvo je 1779. godine proglašeno u Bačkoj županiji, a još je prije toga iste godine plemićki list izdala Šomoška županija.

Grb
porodice
Babić

Iz ove su porodice i Matija Babić (1776.–1824.), pravnik i odvjetnik iz Zagreba koji je studirao političke i pravne znanosti u Jegri (*mađ.* Eger). Ondje mu je 1803. tiskana obrana teze, a u Pešti je iste godine položio odvjetnički ispit. Njegov sin Tito (1813.–92.) bio je podžupan Varaždinske županije, pristaša hrvatskoga narodnog preporoda, zastupnik u Hrvatskom saboru (1848., 1861. i od 1878.) te u Ugarsko-hrvatskom saboru (1881.). Titov je sin bio Ljubo Babić, književnik, s

umjetničkim imenom Ksaver Šandor Gjalski (1854.–1935.). Sin Titova drugog sina Ivana bio je slikar Ljubo Babić (1890.–1974.).

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

S. Bačić

Alojzije
Babić

BABIĆ, Alojzije (Gara, 11. II. 1925. – Pečuh, 3. V. 1974.), kulturno-prosvjetni djelatnik i dugogodišnji ravnatelj Hrvatske osnovne škole u Pečuhu. Osnovnu je školu polazio u rodnom selu. Gimnaziju je pohađao u Baji i Somboru, a učiteljsku je diplomu stekao u Budimpešti. Kao učitelj počeo je raditi 1946. u Gari. Istodobno se uključio u nacionalni pokret bačkih Hrvata te u rad Antifašističkog fronta Južnih Slavena, zbog čega će 1949. godine biti otpušten iz službe, a zatim od mađarskih vlasti osumnjičen i osuđen. Nakon pet godina zatvora radi u zadružnoj prodavaonici u Baji, a poslije rehabilitacije određen je za učitelja u hrvatskom selu Kačmaru. Odavde je 1957. prešao u Budimpeštu kao suradnik Demokratskog saveza Južnih Slavena u Mađarskoj. U Budimpešti se ponajviše bavio organizacijskim pitanjima školstva Hrvata, Srba i Slovenaca na području Mađarske. Godine 1959. imenovan je ravnateljem Hrvatske osnovne škole u Pečuhu i na toj je dužnosti ostao sve do smrti.

Lit.: S. Krpan, *Hrvatski uglednici u mađarskom Podunavlju*, Budimpešta, 1991.

M. Mandić

BABIĆ, Matija (Bajmok, 20. XI. 1914. – Virovitica, 8. I. 1999.), politički djelatnik, odvjetnik. Sin Mate i Marije, rođ. Skenderović. Diplomirao na Pravnom fakultetu u Subotici. U međuraću se uključio u rad HSS-a. Bio je član izaslanstva te stranke iz Bačke koje je posjetilo dr. Vladka Mačeka 1936. u Zagrebu. Od 1947. radio je kao sudac u Kotarskom sudu u Vukovaru, od 1957. bio je predsjednik Kotarskog suda u Virovitici. G. 1961. otvorio je odvjetnički ured u Virovitici, u kojem je radio do umirovljenja 1977. Nakon sloma Hrvatskog proljeća 1971. pred sudovima brani neke istaknute članove pokreta, poput Stjepana Sulimanca.

J. Z. Pekanović

BABIĆ, Nikola (Bajmok, 22. II. 1900. – Subotica, 23. II. 1971.), društveni djelatnik. Sin Stipana i Dominike, rođ. Alaga. Jedan od osnivača i istaknutih članova HSS-a u Bačkoj. U vrijeme Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije, proganjan i sudski kažnjavao zbog političkih aktivnosti. Na izborima 1939. bio je na listi HSS-a. Nakon rata bio je predsjednik NOO Bajmok. Bio je jedan od osnivača HKUD-a *Bunjevačko kolo* iz Subotice 1969. godine te član njegova radnog predsjedništva.

J. Z. Pekanović i N. Zelić

BABIĆ, Stipan (Bajmok, 27. VIII. 1926. – Budimpešta, 5. XI. 1994.), politički i sportski djelatnik. Sin Nikole i Luce, rođ. Bešlić. Osnovnu školu završio u Bajmoku, a srednju ekonomsku u Subotici, nakon čega radi u žitarsko-mlinarskoj industriji na komercijalnim poslovima. Bio je jedan od osnivača HKUD-a *Bunjevačko kolo* iz Subotice 1969. godine. Zbog angažmana u Matici hrvatskoj 1970. i zauzimanja za načela promicana tijekom Hrvatskog proljeća, nakon Karadorđeva bio je šikaniran i smijenjen sa svih funkcija. Zbog egzistencijalne ugroženosti s obitelji odlazi najpri-

je u Kutinu, a zatim u Zagreb, gdje nastavlja raditi na komercijalnim poslovima sve do umirovljenja. Veliki je ugled uživao u sportskim krugovima, napose u nogometu, kao dugogodišnji član NK *Dinamo* iz Zagreba i povjerenik toga kluba za Vojvodinu. Pokopan je u Zagrebu.

J. Z. Pekanović

BABIĆ, Vera (Bajmok, 12. IX. 1948.), pravnica. Kći Stipana i Milice, rođ. Turinac. Maturirala je 1967. u gimnaziji u Subotici, a diplomirala 1974. na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od 1974. do 1992. radi na višim pravnim i rukovodnim poslovima u zagrebačkome Građevinskom poduzeću *DOM*. Na prvim postkomunističkim izborima u Republici Hrvatskoj izabrana je za zastupnicu u Hrvatskom saboru (1990.–92.). U Ministarstvu rada i socijalne skrbi obnašala je dužnost pomoćnice ministra za područje radnih odnosa i tržišta rada (1992.–94.), zamjenice ministra (1994.–2000.), te pomoćnice ministra za međunarodnu suradnju te područje rada i zapošljavanja (2000.–03.). Obnašala je i dužnosti potpredsjednice Povjerenstva za jednakost spolova Vlade RH te potpredsjednice Povjerenstva za prava djeteta Hrvatske (1998.–2000.). Kao predstavница hrvatske Vlade sudjelovala je u uspostavi i ispunjavanju međunarodnih obveza na području gospodarskih i socijalnih prava, društvenog razvoja i socijalne politike u suradnji s Međunarodnom organizacijom rada (ILO) i Komisijom za društveni razvoj Ekonomskoga i socijalnog vijeća UN-a (ECOSOC). Za svoj je rad dobila nekoliko državnih odlikovanja i priznanja (Red Danice hrvatske s likom Katarine Zrinske, Red hrvatskoga trolista, Spomenice Domovinskoga rata, Spomenice Domovinske zahvalnosti te Spomen-medalje Vukovar).

J. Z. Pekanović i N. Zelić

BABIJANOVIĆ, Geza (Subotica, 22. IV. 1942.), sudac i društveni djelatnik. Gimnaziju je završio u Novom Sadu, gdje je i diplomirao na Pravnom fakultetu 1965.

Radio je kao tajnik Učiteljske škole u Srijemskim Karlovcima (1963.–70.), nakon čega se zapošljava u subotičkom sudstvu. Bio je sudac prvostupanijskih i drugostupanijskih sudova u Subotici, a jedno vrijeme i predsjednik Okružnoga privrednog suda (1992.–2000.). Bio je član izbornih povjerenstava na općinskoj, pokrajinskoj, republičkoj i saveznoj razini od 1971., a kao predsjednik i član općinskih izbornih povjerenstava u Subotici radio je od 1992. do 1996. Angažirao se i na području kulture: bio je član Organizacijskog odbora Dužijance 1968., jedan je od osnivača HKUD-a *Bunjevačko kolo* 1971. i Obnoviteljske Bunjevačke matice 1996. Epigrame, aforizme i basne povremeno je objavljivao u *Rukoveti*, *Bunjevačkim novinama* i *Subotičkim novinama*.

Lit.: *Ko je ko u Srbiji*, Beograd, 1996.

G. Bačlija i A. Čota

BABINE *dijal.* (*babinje*, u Šokaca i *babenje*), **1.** trodnevje nakon djetetova rođenja, obuhvaćalo je krštenje, posjet roditelji i čuvanje djeteta. Djeca su bila krštavana obično drugog dana nakon rođenja, a zbog visoke stope smrtnosti često i istog dana. Kuma, majka, sestra ili tko drugi iz bliske rodbine roditelji bi nakon toga donosili pripravljeno jelo u lijepoj košarici prekrivenoj vezanim pokrivalom, a dijete su darivali novcem ili odijelcem. Novorođenče se tri dana i tri noći nakon rođenja posebno čuvalo kako ga, prema pučkom vjerovanju, zli dusi ili vještica ne bi urekli ili odnijeli i umjesto njega ostavili tzv. podmeće (lažno dijete, lutka i sl.). Odatle dolazi i bunjevačka izreka za duševno neuravnotežena ili oštećena čovjeka: »treću noć nedočuvan«; **2.** obiteljsko slavlje u povodu rođenja djeteta, obično prve nedjelje nakon krštenja; **3.** posjet roditelji i darivanje djeteta nakon krštenja, obično novcem koji mu se stavi u pokrivač ili pod jastučić. Nekad se to činilo 2-3 dana nakon krštenja, a danas i nekoliko tjedana poslije; **4.** svečani ručak koji mladenkini roditelji priređuju zetu prve nedjelje nakon vjenčanja.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Hrvatska riječ*, 16-17, Subotica, 2003.

A. Stantić

BABO, 1. otac, stariješina porodice. Bunjevci su oca najčešće oslovljavali *bačo* ili *babo*. No u jednoj porodici, osobito u zadružnoj, može biti više otaca i svaki je od njih bačo, ali je samo jedan babo, stariješina porodice; 2. tzv. makov filko (gornjak), najjača karta u zabavnoj kartaškoj igri filkanje, koja se igra mađarskim kartama u četvero. Gornjak je obično treća po snazi karta, iza »kecema« i kralja, ali je ovdje makov gornjak ili babo (*Tell Vilmos*) najjača karta, jača i od bilo kojeg »aduta«.

A. Stantić

BACHOV APSOLUTIZAM, razdoblje neoapsolutističke vladavine u Habsburškoj Monarhiji nakon revolucije 1848.–49. Nakon vojnog sloma mađarskog rata za neovisnost uslijedile su odmazde i potpuno podređivanje svih središnjoj vlasti.

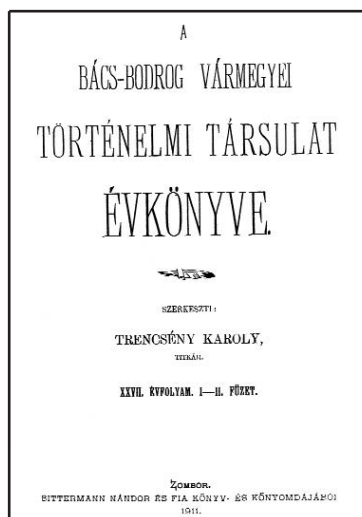
Austrijsko je carstvo prvi put u povijesti postalo unitarnom državom. U zemlji su ukinuti svi dotadašnji privilegiji i uveden je jedinstven upravni, porezni i trgovački sustav. Bachov je apsolutizam trajao samo deset godina (1849.–59.), a ime je dobio po Alexanderu Bachu, ministru unutarnjih poslova, čiji su »husari« (strani činovnici) preplavili cijelu zemlju. Unatoč mnogobrojnim negativnim konotacijama vezanima za ovo razdoblje (unitarizam, germanizacija, žandarmerija, socijalne teškoće), provedene su i mnoge važne društvene reforme (ukidanje feudalnih i uvođenje građanskih institucija, reorganizacija uprave). Nakon poraza austrijske vojske u Italiji kod Magente i Solferina 1859. godine Franjo Josip odustao je od apsolutističkih i centralizacijskih težnja.

Za Bachova je apsolutizma županijski sustav bio stavljen izvan snage, iz Ugarske je izdvojen Erdelj, a stvorena je nova krunska oblast Vojvodstvo Srbija i Tamiški Banat, u čijem su definiranju sudjelovali i predstavnici Bunjevaca. Potkraj 1849. u

Beču je boravilo izaslanstvo na čelu s odvjetnikom Benom Mačkovićem koje je tražilo da i Subotica bude u sastavu nove oblasti, što se i dogodilo. Bunjevci su u ovom periodu sudjelovali i u vlasti: kad je Karlo Latinović u srpnju 1848. dao ostavku na mjesto drugog podžupana, zamijenio ga je Ago Piuković, kojega je glavni carski povjerenik u Bačkoj Isidor Nikolić u rujnu 1849. imenovao za podžupana za upravne poslove. Tu je dužnost obnašao do 1861. godine.

Lit.: *Pozornik Voivodstva Srbije*, Zemun, 8. XII. 1849; I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, I, Szabadka, 1886; *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, II, Zombor, 1896.

M. Grlica

*Godišnjak Povijesnog društva
Bačko-bodroške županije, Sombor, 1911.*

BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI TÖRTÉNELMI TÁRSULAT ÉVKÖNYVE (*Godišnjak Povijesnog društva Bačko-bodroške županije*), znanstveni časopis Povijesnog društva Bačko-bodroške županije, koje je osnovalo 200 članova u Somboru 11.V.1883. Prvi predsjednik udruge bio je podžupan Endre Schmausz, dopredsjednik István Iványi, tajnik Edo Margalić, a drugi tajnik Tivadar Városi. *Godišnjak* je tiskan u Somboru, a urednici su mu bili Edo Margalić (1885.–86.), Gábor Grosschmid

(1887.–94.), Gyula Dudás (1895.–97.), Lajos Roediger (1899.–1900.) i Károly Trencsényi (1901.–17.).

U nekoliko su se navrata autori u *Godišnjaku* bavili Bunjevcima i Šokcima, osobito I. Iványi (A Jósics Péter audienciája Mária Terézia királynőnél, 1/1886; Bunyevác nemességünk, 1/1896), G. Grosschmid (Magyarhon népesedésének áttekintése, figyelemmel Bács-Bodrogh vármegye történelemére, 1/1887), Gy. Dudás (A bácskai nemes családok, 4/1893; A bácskai nemes családok összeírása, 3/1897; A Vojnits család ősei, 3/1897; A Latinovics család régi birtokviszonyai, 3/1897; A bácskai nemes családok összeírása, 3/1898; A bácskai nemes családok összeírása, 4/1898; A bácskai nemes családok összeírása, 2/1899; A bunyevácok története, 4/1904), J. Kovachich (Az almási Kovachich család, 1/1898; Az almási Rudics család története, 3/1898), J. Hannig Karakásevits (Bácsi sokác népszokás, 3/1907), A. Dudás (Kopunovits Gergely szenátor Szabadka multjáról 1820-ban, 1-2/1911), Gy. Popovics (Sizar, 4/1912), B. Bellosics (Adatok a bácsbodroghmegyei sokácok tárgyi néprajzához, 1/1914), a od važnosti je i jedan rad nepoznatog autora (A borsódi és katymári Latinovits család története, 4/1899). Rezultatima spomenutih istraživanja obilato su se koristili mnogi pisci u svojim kasnijim radovima o povijesti Bunjevaca i Šokaca u Bačkoj.

M. Grlica

BÁCSALMÁS → Aljmaš

BÁCSBOKOD → Bikić

BÁCSBORSÓD → Boršot

BÁCSKA, 1. Tjednik mješovitog sadržaja koji je na mađarskom jeziku izlazio u Subotici u razdoblju od 1. I. 1871. do 29. III. 1873. U nepune tri godine izlazenja lista izmijenila su se trojica urednika: Đuro Radić (do 23. XII. 1871.), Dezső Hoós i

Andrija Pauković. Posebno je važna bila urednička djelatnost Đure Radića, profesora povijesti i zemljopisa u subotičkoj gimnaziji (1868.–73.) i kasnijeg direktora gimnazije u Somboru (1873.–86.). Dok je on uređivao *Bácsku*, na njezinim su stranicama čitatelji upoznavani s pjesmama Branka Radičevića, s Mažuranićevim epom *Smrt Smail-age Čengića*, s bunjevačkim narodnim običajima i s ciklusom južnoslavenskih pučkih pjesama.

Primjerci novina čuvaju se u Državnoj knjižnici *Széchenyi* (Országos Széchenyi Könyvtár) u Budimpešti i Knjižnici Matice srpske u Novom Sadu.

2. Novine na mađarskom jeziku, koje su izlazile u Somboru 1878.–1918. Isprva su bile tjednik, a poslije su izlazile dvaput na tjedan. Nakon prestanka izlazenja lista u Subotici Radić je 1878. pod istim imenom pokrenuo list u Somboru, koji je uređivao šest godina nastavljajući uredničku politiku što ju je promovirao u Subotici. Osim njega, urednici su lista bili István Molnár, Ernő Balogh, Sándor Bittermann i Aladár Türr. Iz ovoga je županijskog, pretežito političkoga glasila poteklo više važnih kulturnih inicijativa u Somboru, poput podizanja kazališne zgrade, osnivanja županijskoga povijesnog društva i dr.

Lit.: *Izložba 100 godina somborske štampe* [katalog], Sombor, 1964; T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1848-1919)*, Szabadka, 1973; S. Vasiljević, *Znameniti Somborci*, Sombor, 1989; I. Szentgyörgyi i E. Bažant, *Subotička bibliografija 1870-1918*, II, Subotica, 1993.

M. Grlica

BÁCSZENTGYÖRGY → Đurić

BAČ, staro mjesto i utvrda, danas sjedište istoimene općine u jugozapadnoj Bačkoj, na cesti Sombor–Bačka Palanka. Nalazi se na plovnoj rijeci Mostongi (86 km), koja je u sustavu kanala Dunav–Tisa–Dunav. Uz poljoprivredu, u Baču danas postoji i prehrambena industrija. U mjestu živi 6087 st. (2002.), od kojih su najbrojniji Srbi (4274), Hrvati (509) i Mađari (418), dok općina ima 16.268 st., među kojima

najviše Srba (7596), Slovaka (3213), Hrvata (1389), Mađžara (992) i Jugoslavena (805). Općini Bač pripadaju i sela Bođani, Vajska i Plavna, koja imaju znatniju hrvatsku populaciju.

Po Baču je cijeli kraj između Dunava i Tise sve do Baje dobio ime Bačka. Ime je grada slavensko, a znači »pastir«. Na mjestu današnjega gradića postojalo je manje naselje u rimsko doba. Avarsko groblje i groblje starih Slavena svjedoče da su Slaveni osnovali novo naselje u ranome srednjem vijeku. Nakon što su ga Mađžari zauzeli, zadržali su slavensko ime mjesta i utvrde. Od X. stoljeća razvija se u vojno i političko središte, po kojem imena dobivaju novouspostavljena županija i nadbiskupija: postao je upravno središte Bačke županije, a kad je sveti Ladislav osnovao Bačku nadbiskupiju (1092.), Bač je postao njezinim sjedištem. Poslije je bio jedno od dvaju sjedišta ujedinjene (1135.) Kalačko-bačke nadbiskupije. U Baču je 1158. godine kralj Geza II. slavio Uskrs. U XIII. stoljeću crkvu i samostan grade ivanovci. Oni su u Baču imali bolnicu u kojoj su se liječili i križari i hodočasnici na putu u Svetu zemlju. Za vrijeme ugarsko-bizantskih ratova bizantski je car Emanuel Komnen kratko tijekom 1164. boravio u Baču, ali vlast nije uspio učvrstiti te je grad postao zborištem ugarskih postrojba

u borbama protiv Bizantinaca. Radi obrane zemlje kralj Robert Karlo obnovio je 1338.–42. tvrđavu, koja je postala južna obrambena točka Mađžarskoga Kraljevstva, dok je oko utvrde bilo razvijeno naselje. Kralj Matija Korvin često je boravio u trgovištu Baču i darivao ga, a tu je 1462. sazvaio i državni sabor. Nove je feudalne povlastice Bač dobio 1494. od kralja Vladislava II., koji je u mjestu dulje vrijeme živio kao nadbiskupov gost. U Baču je 1499. održan mađžarski državni sabor, koji je imao sazvati vojnu protiv Turaka. Turci su 1529. osvojili tvrđavu Bač, nastradali su samostan i crkva, a Evlija Čelebi svjedoči da je crkva pretvorena u džamiju. U tursko je doba Bač bio sjedište istoimene nahije. Bosanski su franjevci od Turaka dobili dopuštenje da u Baču podignu kuću i obnove crkvu. Od sredine XV. stoljeća samostan vode franjevci observanti, koji su skrbili o hrvatskom puku u Baču i okolnim mjestima. Fra Marin Ibrišimović, beogradski biskup, imao je 1649. krizmanike u Baču. Hrvati iz Donje Tuzle u velikoj skupini dolaze 1686. S njima su došli i franjevci iz Gradovrha, koji su donijeli više vrijednih knjiga i sliku Majke Božje. Prvi kapetan oslobođena Bača bio je Đuro Vidaković. Hrvatima su se poslije pridružili i Srbi, koji će iz Bača biti prese-

Bač

ljeni u pustaru Deronje, gdje i danas živi njihovo potomstvo. Crkva je zajedno sa samostanom 1687. srušena, a 1699. opet obnovljena. Za Rákóczijeve bune 1703.–11. teško su stradali tvrđava, crkva i samostan. Nakon ustanka, samostan i crkva su obnovljeni, ali se razoreni Bač nije mogao oporaviti te gubi na političkoj važnosti, a sjedište se Bačke županije postupno pomiče u Baju i Sombor, u kojima je gospodarski život bio življi. Bač je 1719. postao trgovištem, a 1720. prešao je u posjed kalačko-bačkog nadbiskupa pa su njegovi stanovnici postali nadbiskupovi kmetovi. Godine 1756. stanovnici su Bača uglavnom Hrvati (»Iliri«) i nešto Srba. Franjevci su upravljali bačkom župom sve do 1. I. 1766., kad je povjerena dr. Stjepanu Raniću, mjesnom kapelanu, koji je župom upravljao umjesto nadbiskupa. U prvoj su se polovici XIX. stoljeća u Bač naselili Mađari, Slovaci i napokon Nijemci. Po materinskom jeziku u Baču je 1900. popisano 1897 Nijemaca, 1413 Šokaca i 3 Hrvata, 925 Mađara, 49 Srba, 48 Slovaka i 1 Talijan. Poslije Drugoga svjetskog rata Nijemci su bili prisiljeni napustiti gradić, a na njihovo su mjesto došli Srbi iz Bosne. Današnji Bač nije ni sjena nekad jednoga od najljepših srednjovjekovnih gradova Bačke. O njegovu prijašnjem sjaju svjedoče danas samo sačuvane znamenitosti.

Najvažnije su znamenitosti u Baču franjevački samostan i crkva. Crkvu Svete Marije podigli su ivanovci u XII. stoljeću i držali je do 1301., kad su je preuzeli franjevci konventualci. Crkva i samostan više su puta razarani. Samostan je obnovljen 1734.–60., a crkva 1832. uz pomoć nadbiskupa Petra Klobusiczkoga i zahvaljujući darovima vjernika. Na samostanu se uočavaju ostaci romanike, kasniji gotički prepravci i novi barokni dodaci, ali su najstariji i stilski najzanimljiviji dijelovi prostrana romanska apsida (polukružna kapelica) te južni zid, na kojem su fragmenti gotičkih fresaka iz XV. stoljeća. Četverokutni zvonik nekad je bio visok 40 metara, a i danas je, iako je znatno niži, simbol mjesta. U bačkom je samostanu u dva maha (1731.–33. i 1839.–42.) djelova-

lo filozofsko učilište, a u nekoliko je navrata u njemu bio i novicijat (1700.–03., 1716.–28., 1748.–84., 1795.–1839. i na koncu od 1949. do 1952.). Od 1842. franjevci su u Baču vodili i pučku školu. Samostan raspolaže bogatom i uređenom knjižnicom, koja sadržava velik broj franjevačkih filozofskih i teoloških priručnika i knjiga iz XVIII. stoljeća. Smatra se da od svih knjižnica franjevačkih samostana na teritoriju bivše Jugoslavije ona ima najbogatiji fundus knjiga. Razlog je to što su knjige nabavljane za potrebe redovnika dušobrižnika u novicijatu ili su ostale kao ostavština nemalog broja franjevaca koji su u Baču umrli.

Tvrđava u Baču

Druga je znamenitost Bača tvrđava. Podigao ju je Karlo Robert iskoristivši to što je kalačko-bačka nadbiskupija privremeno ostala bez nadbiskupa i stvorivši velik obrambeni sustav od zidina, jarkova i stražarskih građevina, čiji se dijelovi i danas mogu vidjeti kod kapele svetog Antuna u šumi. Najveću je obnovu tvrđave izveo potkraj XV. stoljeća nadbiskup Péter Várdai, velik humanist, koji je dao produžiti korito rijeke Mostonge i tako omogućio ne samo sigurniju obranu nego i plovidbu dunavskih lađa do samoga grada. Konačnu dogradnju i osiguranje na tvrđavi napravio je 1520-ih godina nadbiskup Pál Tomori.

Nakon osvojenja od Turaka tvrđava je postala sjedištem turske straže. Tvrđavu su

1704. spalile Rákóczijeve postrojbe, a potpuno ju je 1705. razorio Fluk, carski kapetan tvrđave. Do danas su sačuvane tri okrugle i jedna četvrtasta te glavna Donžon-središnja kula, visoka više od 20 metara. Na jednoj od njih vide se rebrasti tavanski svodovi od kamena u gotičkom stilu.

U Baču se mogu vidjeti i ostaci nekadašnje bačke katedrale sv. Pavla, čije je temelje 1872. otkopao arheolog Henszelmann, u blizini današnjega groblja. Izgorjela je zajedno s dragocjenim dokumentima Bačkoga kaptola 1351. Bač iz predturskih vremena čuva i kapelu svetog Antuna u šumi, koja je do danas stječište hodočašća, a sve do prve polovice XX. stoljeća oko nje se održavao i sajam. O turskoj prošlosti Bača svjedoče ruševine turske kupelji u blizini župne crkve. Današnja župna crkva svetog Pavla lijepa je zgrada u kasnobaroknom stilu izgrađena 1773.–80.

Franjevački samostan i crkva u Baču

Od početka sedamdesetih godina XX. stoljeća u Baču su se u franjevačkom samostanu okupljali mladi katolici na duhovne obnove. S vremenom je iz tih okupljanja nastao Dan mladih, koji se održava svake godine 2. svibnja. Tom se prigodom u Baču okupi više stotina mladih katolika iz cijele Subotičke biskupije koji vjeronauk pohađaju na hrvatskom jeziku: učenici 8. razreda osnovne škole, srednjoškolci, radnička i studentska mladež.

Lit.: Gy. Balog, *A Bács római katolikus plébánia százéves emlékezete*, Esztergom, 1867; I. Iványi, *Bács, Magyarország vármegyéi és városai, Bács-*

Bodrog vármegye, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; B. Únyi, *Sókácok-bunyevácok és a bosnyák ferencesek története*, Budapest, [1947]; S. Blaskowitz, *Batsch, Geschichte einer tausendjährigen Stadt in der Batschka*, Freilassing, 1965; A. Sekulić, *Drevni Bač*, Split, 1978; I. Topalić, *Katolički kalendar za prostu 1979. godinu*, Ruski Krstur, 1978; *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; P. Cvekan, *Franjevci u Baču*, Virovitica, 1985; *Hrvatska enciklopedija*, I, Zagreb, 1999; *Stanovništvo. Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 2002., knj. 1. Nacionalna ili etnička pripadnost. Podaci po naseljima*, Beograd, 2003.

S. Beretić

BAČALJMAŠ → Aljmaš

BAČIĆ, Antun (Bachich, Bacsich) (Vrba kod Slavanskog Broda, oko 1690. – Našice, 12. XII. 1758.), graditelj franjevačke crkve u Budimu, pisac i provincijal. U Provinciju Bosnu Srebrnu stupio je 1710. u Velikoj, a studij filozofije i teologije završio je u Italiji. Ondje je zacijelo predavao i filozofiju, jer se u domovinu vratio s naslovom *lector theologus*, a 1720. u Petrovaradinu je bio profesor teologije na učilištu moralnog bogoslovja. Bio je samostanski starješina i župnik u Našicama (1725.–27., 1735.–36., 1748.–49., 1752.–53.), Šarengradu (1729.–30.) i Budimu (1730.–32.). Sudjelovao je u upravnom vodstvu pokrajinske zajednice Bosne Srebrene kao definitor (1732.–35.), kustod provincijala F. Lastrića (1741.–45.), namjesnik provincijala u Prekosavlju (1729.), namjesnik provincijala za cijelu Bosnu Srebrnu (1753.) i posljednji provincijal prije odjeljivanja samostana u Slavoniji i Podunavlju u posebnu Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga (1754.–57.). Kao samostanski starješina uredio je unutarnjost crkve u Našicama i sagradio samostan, a u Budimu je počeo gradnju nove crkve te podigao suknu. Na poticaj F. Lastrića sabrao je biografske podatke o franjevcima Bosne Srebrene i sastavio *Necrologium Bosnae Argentinae*, koji su dijelom objavili Đ. Bencetić (*Serafinski perivoj*, 1912) i J. Jelenić (1917).

Sa Stjepanom Vilovom začetnik je hrvatske kontroverzističke literature s pravoslavnim kršćanima na području Podunavlja i Slavonije – njegova *Istina*

katoličanska prvo je takvo teološko djelo među Hrvatima na tom području. Preveo je i spis Marije Agredske *Coronel Mistica ciudad de Dios*, koji je poslje njegove smrti izdao I. Velikanović (1773.). Istraživanja su Bačićeva kontroverzističkog spisa i njegova utjecaja na razvoj literature tog tipa u Slavoniji i Podunavlju počela, a predstoje istraživanja o utjecaju njegova prijevoda na oblikovanje marijanske pobožnosti u hrvatskih katolika na tom području.

Djela: *Istina katoliscanska illiti skazagnie upravglienija spasonosnoga xitka karstianskoga*, Budim, 1732; *Xivot Majke Boxije, kraljice, i gospoje nasse prismet Dvice Marie*, Pečuh, 1773.

Lit.: M. Šrepić, Jakošićev spis »Scriptores Interamniae«, *Grada za povijest književnosti hrvatske* 2, 1899; J. Jelenić, *Necrologium Bosnae Argentinae*, Sarajevo, 1917; J. Jelinić, *Bio-bibliografija franjevačka Bosne Srebreničke*, sv. 1. Zagreb, 1925; F. E. Hoško, *Marijolfublje naših starih*, Rijeka, 1992; V. Košić, *Kontroverzističko djelo »Istina Katoliscanska« (1732.) Antuna Bačića, Fra Luka Ibršimović i njegovo doba. Zbornik radova*, Jastrebarsko, 2001; F. E. Hoško, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.

F. E. Hoško

BAČIĆ, Antun (Subotica, 9. V. 1887. – Subotica, 3. VII. 1977.), slikar. Sin Paje i Kriste, rođ. Miković. Još je u osnovnoj te u srednjoj školi učenika u privredi zamijećena njegova sklonost likovnom izražavanju. S potporom mecena iz zavičaja otputovao je u Zagreb, položio prijamni ispit i 1908. upisao se na Višu školu za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu. Profesori su mu među ostalima bili R. Valdec, B. Čikoš Sesija i M. K. Crnčić. Naobrazbu je nastavio 1911. na Akademiji u Münchenu. Bez sredstava za život, izdržavao se preslikavanjem djela poznatih umjetnika. U Suboticu se vratio 1912. iscrpljen i bolestan. Slikao je portrete i preslikavao po narudžbi, a bavio se i fotografijom. Nakon izbijanja Prvoga svjetskog rata bio je mobiliziran, a u rusko je zarobljeništvo pao 1917. U rodni se grad vratio 1918. te je počeo intenzivno slikati i fotografirati. S lokalnim slikarom Gyulom Sássem pokušao je 1920. održavati privatnu slikarsku školu, ali bez uspjeha. Darovitost mu je sve više kopnjela, a znanje okoš-

tavalo, kao i drugima iz tzv. »izgubljene generacije« subotičkih talenata. Zaposlio se kao činovnik Uprave državnih željeznica, odakle je 1940. umirovljen. Do kraja se života bavio kopiranjem, a izrađivao je i portrete. Izlagao je na izložbi *Bački umjetnici* (Subotica, 8.–18. X. 1932.) u organizaciji Muzeja dr. Joce Milekića. Bačićevih radova ima u privatnom vlasništvu, a nekoliko je eksponata u zavičajnoj zbirci Gradskog muzeja u Subotici.

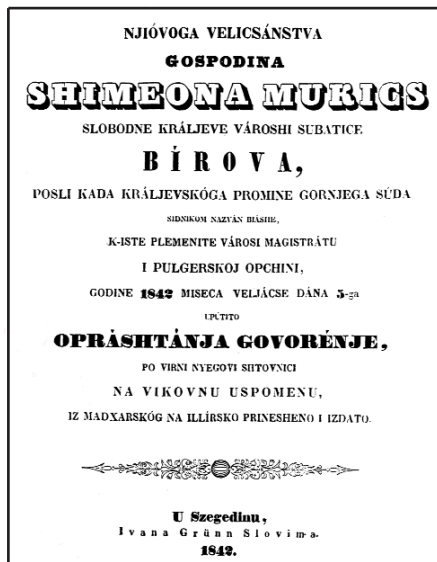
Lit.: *Neven*, 3, 9/1913, Subotica; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; T. Gajdos, *Szabadka képzőművészete*, Szabadka, 1995.

B. Duranci

BAČIĆ, Ilona (Jelena), rođ. Kolesarević (Subotica, 21. V. 1927.), likovna pedagoginja, slikarica, dizajnerica tekstila. Učiteljsku je školu završila u Subotici 1949., a slikarski smjer na Višoj pedagogskoj u Beogradu 1955. Nakon udaje za Pavla Bačića 1956. njezina se djelatnost u većoj mjeri okreće hrvatskomu kulturnom krugu u Subotici. Predavala je likovni odgoj u osnovnim školama i Učiteljskoj školi u Subotici, a od 1967. bila je suradnica Centra za likovni odgoj djece i omladine Vojvodine u Novom Sadu. Članica je UPIDIV-a (Udruge primijenjenih umjetnika i dizajnera Vojvodine) od 1982. Nakon umirovljenja 1983. intenzivira stvaralačku aktivnost.

Bavila se isprva slikarstvom, zatim keramikom te napokon izradom tapiserija i slikanjem na tekstilu (makrame, batik, svila). Prvi je put samostalno izlagala 1959., a priredila je nekoliko izložaba. Sudjelovala je na mnogobrojnim kolektivnim nastupima likovnih pedagoga te na izložbama primijenjenih umjetnosti (Poreč, Novi Sad, Sombor, Struga, Slovenj Gradec, Mali Lošinj, Ivanjica, Subotica, Grožnjan, Segedin, Beograd, Grenoble i dr.). Naglašavajući autentičan izričaj djece, kao privrženica nove koncepcije likovne pedagogije isticala se među prvim poslijeratnim stručnjacima. Kao svestrana stvarateljica-dizajnerica kreirala je mnoštvo zapaženih ostvarenja. Dobitnica je nekoliko nagrada za postignuća na obama

poljima svojeg djelovanja: Priznanje za dugogodišnje unapređenje likovnog odgoja u Jugoslaviji, Banja Luka, 1978.; Rastava domaće in umetne obrti – priznanje za kvalitet, Slovenj Gradec, 1984.; Otkupna nagrada Likovnog susreta u Subotici 1985. i dr.

Tiskani govori Šime Mukića i Mije Bačića, Segedin 1842.

Djela: *Magyar Szó*, Újvidék, 15. IV. 1964; Slikanje na tekstilu, u: *Likovno vaspitanje danas* (grupa autora), Novi Sad, 1971; Slikanje na svili, *Bilten*, 4/1971, Novi Sad.

Lit.: T. Gajdos, *Szabadka képzőművészete*, Szabadka, 1995; *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon*, Budapest, 1999; O. Kovačev-Ninkov, *Ilona Bačić: Galerija Likovnog susreta Subotica 2. septembar – 2. oktobar 2002*. [katalog samostalne izložbe], Subotica, 2002.

B. Duranci

BAČIĆ, Mijo (Subotica, 11. IX. 1794. – Subotica, 23. V. 1877.), visoki činovnik gradske uprave u Subotici. Bio je najprije podbilježnik, a od 14. I. 1834. veliki bilježnik i senator. Autor je oprostajnog govora koji je u povodu izbora subotičkog suca Šime Mukića za prisjednika (porotnika, »sidnika«) kraljevskog suda u Pešti pročitao u ime Magistrata i »Pulgerske općine« 5. II. 1842. godine (govor je tiskan na mađarskome i hrvatskome, odn.

ilirskom jeziku). Za glavnog suca izabran je 20. X. 1847. Na čelu gradske administracije ostao je do 23. V. 1848. Umro je kao ekonom (staratelj) župe sv. Terezije Avilske.

Djela: S. Mukics i M. Bacsich, *Nagyságos Mukics Simeon urnak, szabad királyi Szabadka városa főbirájának, királyi váltó fel-törvényszéki ülnökké lett kinevezetése után ugyan e' nemes város tanácsához 's polgári közönséghez 1842-ik ávi böjt-elő hó' 5-kén intézett búcsúzó beszéde, hiv tisztelői által örök emlékül kiadatvo*, Szeged, 1842; Sh. Mukics i M. Bacsich, *Njióvoga velicsánstva gospodina Shimeona Mukics slobodne kraljeve városi Subatice bírova, posli kada kraljevskoga promine gornjega súd sidnikom nazvan biáshe, k-iste plemenite városi magistrátu i pulgerskoj opchini, godine 1842 miseca veljácse dána 5-ga upútito opráštánja govorénje, po virni nyegodi shtovnici na vikovnu uspomenu, iz madxarskóg na illirsko prinesheno i izdato*, Szegedin, 1842.

Izvor: Historijski arhiv Subotica, F:2. 4150/polg. 1877.

Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, I-II, Szabadka, 1886-1892; *Szabadka és Vidéke*, Szabadka, 24. V. 1877.

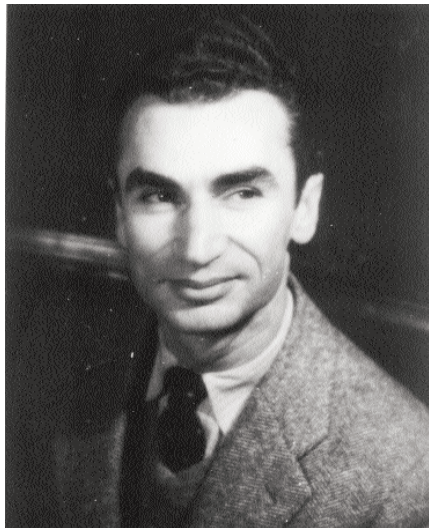
M. Grlica

BAČIĆ, Pajo (Subotica, 21. I. 1862. – Subotica, 9. VIII. 1920.), Suradnik *Nevena*, član Pučke kasine. Sin Đuke i Kolete, rođ. Kovačić. Pred sudom u Segedinu priznao je navodno autorstvo teksta *Narodnosno pitanje na zemaljskom saboru*, objavljenoga u trećem broju mjesecnika *Neven* iz 1902. godine. Svjestan realne opasnosti da bude osuđen na zatvorsku kaznu, učinio je to kako netko od malobrojnih prvaka subotičkih Bunjevaca ne bi dospio u zatvor. Nijedan od subotičkih odvjetnika nije se prihvatio njegove obrane te su Mijo Mandić i Staniša Neorčić, jedini koji su uz njega bili na suđenju, angažirali segedinskog odvjetnika Reinera. Osuđen je na globu od 200 kruna i zatvorsku kaznu od 6 mjeseci, koju je izdržao u segedinskom zatvoru Csillag. Nakon što su stanovnici subotičke IV. i V. četvrti osnovali Zadrugu kršćanskih trošitelja 1905. godine, izabran je za njezina dopredsjednika.

Lit.: *Neven*, Subotica, 3/1902, 10/1902, 10/1903, 4/1904, 9/1905, 176/1920.

M. Grlica

BAČIĆ, Pavao (Subotica, 1. VIII. 1921. – Subotica 22. VI. 1984.), književnik, glazbenik, skladatelj i glazbeni pedagog. Sin Martina i Tereze, rođ. Stipančević, unuk Paje Bačića. Osnovnu i srednju školu završio je u rodnom gradu, a glazbenu je naobrazbu stekao u glazbenom odjelu srednje vojne škole u Zagrebu 1941.–48. Bio je član orkestra Radio Zagreba 1950. i orkestra Zagrebačkoga gradskog kazališta *Komedija* 1951.–55. Od 1955. živi u Subotici i radi u Muzičkoj školi kao glazbeni pedagog, gdje predaje teoretske predmete, klarinet i gitaru (iako je bio samouk, otvorio je gitarski odjel), a jedno je vrijeme bio i pomoćnik ravnatelja. Nakon povratka u Suboticu razvio je svestranu stvaralačku djelatnost na području glazbe i književnosti.

Pavao Bačić

Bio je osnivač i član *Ansambla za staru muziku*. Skupina je osnovana 1973., činili su je Mátyás Lévy (blok-flaute i frulice), Mirko Molnar (violončelo) i Pavao Bačić (gitaru), a rad su počeli s programskim naslovom *Od siringe do saksofona*. Od 1976. nastupaju pod nazivom *Ansambl za staru muziku*, a pridružuju im se Ildikó Komjáti (sopran) i Laura Lévy (flauta). U tom su sastavu nastupali na mnogim eminentnim mjestima u tadašnjoj Jugoslaviji,

poput crkve sv. Donata u Zadru na Ljetnim muzičkim večerima, zatim u Opatiji, Beogradu i dr., a snimali su i za TV Novi Sad. P. Bačić bio je član ansambla do odlaska u mirovinu, a osim klarineta svirao je i gitaru.

U sklopu glazbene aktivnosti bavio se i skladanjem: *Duet za dva klarineta* (1968.), *Ti odlaziš* (1967.), *Pisma o kosi* (1970.), *Prelo* (1970.), *Pozdrav* (1971.), *Kompozicija za solo-gitaru*, album (1974.), *Sonata za gitaru u tri stavka*, album (1975.), *Sonata za violinu i gitaru u dva stavka* (1976.), *Deset lakih komada za gitaru*, (1981.). Glazbenu je kritiku objavljivao u *Subotičkim novinama* (1957.–64.) i beogradskim časopisima *Savremeni akordi* (1961.), *Zvuk* (1963., 1965.) i *Pro musica* (1967., 1969., 1977.). Glazbena je publicistika u njegovu stvaralaštvu zastupljena znanstvenom raspravom *Pere Tumbas Hajo – umjetnik tamburice* (Subotica, 1969.).

Pisao je dječje igrokaze, za koje je skladao i scensku glazbu: *San male Vesne* (praizvedba u Novom Sadu 1959.), *Brzi vlak je stao* (praizvedba u Varaždinu 1963.), *Miki i družina* (praizvedba u Subotici 1963.), *Novogodišnja noć* (premijere u Zadru i Varaždinu 1964.), *Uzbuna u zoološkom vrtu* (praizvedba u Varaždinu 1966.). Predstave su mu izvođene i u Titogradu i Senti. Osobito je uspješan bio njegov kazališni komad *Salašari silom varošani*, za koji je također napisao i scensku glazbu, a praizveden je u Subotici 1965. U rukopisu je ostao i neizveden kazališni komad *Ispod vrata mašina, a u ruci tašna*.

Pisao je humoristično-satirične članke, pod pseudonimom i naslovom *Pismo malog Jovice*, objavljivao ih je u *Subotičkim novinama* (1962.–65.). Prvu pripovijetku *Ludi Pipe* objavio je u listu *Novela film* (Zagreb, 1954.), poslije ih objavljuje u *Hrvatskoj riječi* (1954.–55.), *Rukoveti* (1955.–56.), *Džepnome magazinu* (1956.–57.) i *Subotičkim novinama* (1957.–59., 1962., 1963.). Tiskana mu je i zbirka *Smrti uprkos* (Subotica, 1970.).

Pisao je i satiru u stihovima, koju je objavio u dvije samostalne knjige pjesama (*Stihovana satira*, Subotica, 1967. i *Oštro pero od gume*, Subotica, 1969.), a bio je i suautor zbirke *Mozaik* (1967.). Poeziju za djecu objavljivao je u *Narodnim novinama* (Budimpešta, 1969.–70.).

Bačićeve vezanost uz zavičaj silno se odrazila u njegovu skladateljskome i književnom radu.

Djela: *Mozaik* (suautori B. Bede, J. Kopilović i M. Molcer), Subotica, 1967; *Stihovana satira*, Subotica, 1967; *Oštro pero od gume*, Subotica 1969; *Pere Tumbas Hajo – umjetnik tamburice*, Subotica, 1969; *Smrti uprkos*, Subotica, 1970; *Kompozicija za solo-gitaru* (album), 1974; *Sonata za gitaru u tri stavka* (album), 1975; *Sonatina za violinu i gitaru u dva stavka*, 1976.

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; [L. Merković], In memoriam, *Rukovet* 4/1984, Subotica; B. Gabrić, Sto godina od smrti Pavla Bačića (1921.–1984.), *Subotička Danica (nova)*; *Kalendar za 1995. godinu*, Subotica, 1994; B. Gabrić, Pavao Bačić (1921.–1984.), *Glas ravnice*, 52, Subotica, 1995.

N. Skenderović i H. Tikvicki

BAČIĆ, Slaven (Subotica, 16. III. 1965.), pravni povjesničar i odvjetnik. Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Novom Sadu 1988., magistarsku radnju *Povelje i statuti slobodnih kraljevskih gradova u Bač-bodroškoj županiji* obranio je na Pravnom fakultetu u Beogradu 1992., a stupanj doktora znanosti stekao je na Pravnom fakultetu u Osijeku radom *Povjerenstveni statuti Subotice, Sombora i Novoga Sada s osvrtom na hrvatske slobodne kraljevske gradove* 2002. Bio je asistent na Pravnom fakultetu u Novom Sadu 1989.–94., a poslije radi u odvjetništvu u Subotici.

Znanstvene i stručne članke objavljivao je u časopisima u Subotici (*Rukovet*, *Žig*, *Klasje naših ravni*, *Subotička Danica*), Novom Sadu, (*Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, *PČESA*, *Habitus*), Beogradu (*Arhiv za pravne i društvene nauke*), Zagrebu (*Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, *Marulić*), Osijeku (*Pravni vjesnik Pravnoga fakulteta u Osijeku*) i

Budimpešti (*Hrvatski kalendar*). Povremeno je pisao stručne članke i surađivao u *Glasu ravnice*, *Žigu*, *Zvoniku*, *Hrvatskoj riječi* i *Subotičkim novinama*. Član je uredništva *Glasnika Advokatske komore Vojvodine* od 1997. Za knjigu *Iz prošlosti gradskog prava Novog Sada, Sombora i Subotice* dobio je posebno priznanje Kulturno-prosvjetne zajednice Subotica za 1998. Važniji pseudonimi: Josip Horvat, Bruno Skenderović, Vladimir Horvat, V. H., V. H. B.

Djela: *Povelje slobodnih kraljevskih gradova Novog Sada, Sombora i Subotice*, Subotica, 1995; *Iz prošlosti gradskog prava Novog Sada, Sombora i Subotice*, Subotica, 1998.

P. Vuković

BAČKA, područje između Dunava i donje Tise, bez izrazite granice prema sjeveru. Ime je dobila po mjestu Baču, nekoć županijskome i crkvenom središtu. Na zapadu, jugu i istoku granica joj je prirodna, a sjevernom se granicom najčešće smatra granica nekadašnje Bačko-bodroške županije – crta Baja-Jankovac-Kelebija-Martonoš. Zauzima više od 10.000 km² površine i ima više od 1.100.000 st.

Povijest. Na području Bačke postoje mnogobrojni arheološki nalazi iz različitih razdoblja, počevši od neolitika, rimskog doba pa do seobe naroda. U drugoj polovici VI. stoljeća na područje Bačke najprije su se nastanili Avari, a zatim i Slaveni. U Bačkoj je bilo i sjedište avarske države, koju je srušio Karlo Veliki u franačko-avarskom ratu (791.–796.). Od kraja IX. do polovice X. stoljeća Bačku su postupno osvajali Mađari i nakon zauzimanja uveli županijski sustav. Središtem je županije postao Bač. Južni dio današnje Bačke zauzimala je Bačka županija, sa sjedištem u Baču, a sjeverni Bodroška županija, sa sjedištem u Bodrogu (pokraj današnjega Bačkog Monoštor). U tursko je doba Bačka bila u sastavu Segedinskog sandžaka, koji je pak bio dio Budimskog pašaluka. Tada se ovamo naseljava hrvatsko i srpsko stanovništvo na mjesto izbjegloga mađarskoga, a kao dušobriž-

Karta Bačke iz 1952.

nici Hrvata djeluju bosanski franjevci. Bačka je oslobođena od turske vlasti tijekom Velikoga bečkog rata (1683.–99.), u kojem su sudjelovali i hrvatski vojni graničari iz Bačke. Nakon rekonstituiranja županijskog sustava Bačka i Bodroška županija spojene su u jednu – Bačko-bodrošku županiju. Postupni gospodarski oporavak Bačke traje tijekom cijeloga XVIII. stoljeća, a uvjetovan je daljnjim pomicanjem turske granice i kolonizacijom, napose Nijemaca. Borbe tijekom 1848. i 1849. nisu mimoišle ni Bačku, a hrvatsko je stanovništvo bilo na strani mađarskih snaga. Bačka je bila dijelom

Vojvodstva Srbije i Tamiškog Banata 1849.–60., osim manjega jugoistočnog dijela, koji je bio u sastavu Vojne granice. Nakon Austro-ugarske nagodbe dolazi do jaka vala mađarizacije drugih naroda, ali i do pojave bunjevačkoga narodnog preporoda. Politički je Bačka podijeljena nakon Prvoga svjetskog rata, kad je Kraljevini SHS pripao veći dio Bačke (8653 km²), a manji je sjeverozapadni dio, tzv. Bajski trokut, ostao u Mađarskoj (1628 km²). Tadašnja je podjela ostala sve do danas, osim u vrijeme Drugoga svjetskog rata, kad je cijela Bačka bila u sastavu Mađarske.

Fizičko-geografska obilježja. Bačka je dio prostrane Panonske nizine s malim razlikama u nadmorskim visinama od 75 do 143 m. U njoj se izdvajaju Subotička pješčara, Bačka lesna zaravan i Titelski brijeg, lesne terase koje okružuju navedene zaravni te aluvijalne ravni Dunava i Tise. U lesnim zaravnima i na lesnim terasama dominira černoziem, a u polojima aluvijalna tla. U Subotičkoj je pješčari humusni i čisti pijesak. Slatinastih tala ima malo.

Klima je u Bačkoj, prema Köppenovoj klasifikaciji, umjereno topla vlažna, sa srednjom godišnjom temperaturom od 10,5 °C.

Velike granične rijeke Dunav i Tisa u prošlosti su intenzivno meandrirale i izljevale se, ali regulacijom su nestale opasnosti od poplava. Ima i nekoliko kraćih rijeka: Plazović, Mostonga, Kireš, Čik, Jegrička i Krivaja. Na granici pijeska i lesa nalazi se nekoliko eolskih jezera, od kojih su najveća Paličko i Ludaško. Od XVIII. stoljeća prokopano je više kanala: Veliki bački kanal, koji spaja Dunav i Tisu, kopan je između 1793. i 1802. (123 km); Mali bački kanal, koji vodi od Malog Stapara do Novog Sada (68 km); a nakon Drugoga svjetskog rata i veliki hidrosistem Dunav-Tisa-Dunav (njegova je duljina u Bačkoj 110 km).

Preoravanjem stepe i isušivanjem močvara i ritova tijekom posljednja dva i pol stoljeća iz osnove je izmijenjena prirodna vegetacija. Umjesto stepe danas prevladavaju oranice, u poljima su se očuvale ritske šume, a u Subotičkoj se pješčari nalaze i voćnjaci, vinogradi, bagremove i borove šume.

Stanovništvo. Prema prvome cjelovitom popisu stanovništva iz 1869. u Bačkoj je živjelo 507.723 stanovnika. U vojvođanskom je dijelu Bačke 1921. bilo 735.117 st., 1971. – 960.001 st., a 2002. – 1.022.488 st. U posljednjim desetljećima najveće povećanje stanovništva bilježe gradovi, dok sela stagniraju ili imaju depopulaciju (što je odlika i nekih gradova).

Važno je obilježje Bačke etnička šarolikost, uvjetovana golemim i višestoljetnim migracijama. Nakon dolaska u Panoniju madžarska su plemena zatekla etnički nediferencirano slavensko stanovništvo. Do turskog je perioda bilo hrvatskih i srpskih migracija i u ovaj dio ugarskog Podunavlja. Za turskih se osvajanja madžarsko stanovništvo povuklo u sjeverne, neokupirane dijelove. Iako je naseljavanje slavenskog pučanstva teklo i tijekom turske vladavine, intenzitet tih seoba pojačao se nakon protjerivanja Turaka. Najpoznatije su seobe Hrvata-Bunjevaca 1687. i Srba 1690. Tijekom XVIII. i XIX. stoljeća intenzivno su kolonizirani Nijemci, zatim Madžari te manje skupine Slovaka, Ukrajinaca i Židova iz raznih krajeva Habsburške Monarhije.

Nakon Prvoga svjetskog rata u jugoslavenskom je dijelu Bačke provedena planska kolonizacija iz tzv. pasivnih planinskih područja. Rezultati jugoslavenskog popisa iz 1921. pokazuju da su, prema materinskom jeziku, 35,51% stanovništva činili Madžari, 33,55% Srbi i Hrvati, 23,64% Nijemci te 7,30% ostali. Rimokatoličkoj je vjeri pripadalo 61,09 % pučanstva, pravoslavnoj 21,75%, evangeličkoj 13,42%, a preostalih je 3,74% pripadalo drugim religijama ili su bili bez konfesije. Nakon Drugoga svjetskog rata došlo je gotovo do potpunog protjerivanja Nijemaca iz jugoslavenskoga dijela Bačke (u manjoj mjeri i iz madžarskog dijela) i velike kolonizacije stanovništva iz ratom opustošenih i tzv. pasivnih krajeva Hrvatske, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, južne Srbije i nekih drugih područja. Spontane imigracije tekle su tijekom cijeloga socijalističkog razdoblja, a intenzitet je migracija bio osobito pojačan u razdoblju raspada SFRJ. Prema popisu iz 1971. Srbi su činili 43,11% stanovništva, Madžari 32,44%, Hrvati 9,60%, Slovaci 3,80%, Crnogorci 3,24%, Rusini 1,73%. Prema popisu iz 2002. Srba ima 559.700 (54,74%), Madžara 221.882 (21,70%), Hrvata 38.889 (3,80%) i Bunjevaca 19.612 (1,92%), neizjašnjenih 33.288 (3,26%), Crnogoraca 31.394 (3,07%),

Bački salaš

Jugoslavena 30.463 (3,02%), Slovaka 28.058 (2,74%), Rusina 13.220 (1,29%) te ostalih 45.565 (4,46%). Danas najveći dio vojvođanskih Hrvata živi u Bačkoj.

U mađarskom su dijelu Bačke promjene etničke strukture nakon Prvoga svjetskog rata bile uvjetovane ponajprije jakom asimilacijom. Broj je etničkih Hrvata u vojvođanskom i mađarskom dijelu Bačke veći od broja onih koji su se izjasnili kao Hrvati, a teško je usto utvrditi točan broj osoba koje su se u Vojvodini izjasnile kao Šokci.

Naselja. Najmanje su naseobine na području Bačke salaši. U prvo su vrijeme imali stočarsku funkciju, ali preoravanjem pašnjaka zamjenjuju je ratarskom. Početkom XX. stoljeća samo je oko Subotice bilo oko 11.000 salaša, dok 1953. u cijelome vojvođanskom dijelu Bačke ima 16.270 salaša s 57.325 stanovnika. Socijalistička je poljoprivreda u Mađarskoj praktički rezultirala nestankom salaša u Bajskom trokutu, dok su se u jugoslavenskom dijelu Bačke salaši zadržali zbog opstanka sitnih posjeda. Broj je preostalih salaša danas teško utvrditi jer su mnogi napušteni i srušeni. Najviše ih je i danas oko Subotice. Ušoravanjem salaša nastala su neka sela, npr. Đurđin i Mala Bosna.

Seoska naselja u Bačkoj većinom nastaju planski nakon protjerivanja Turaka. Morfološki su vrlo slična, pretežito pravokutnog tlocrta sa širokim ulicama koje se križaju pod pravim kutom. Prema podacima iz 2002., u 141 selu u vojvođanskom dijelu Bačke živi 382.782 stanovni-

ka ili 37,4% ukupnog stanovništva (2715 stanovnika po selu). Najviše sela imaju općine Bačka Topola (22), Subotica (17) i Sombor (15). Najveći broj Hrvata živi u Sonti (2966), Bačkome Monoštoru (2043) i Donjem Tavankutu (1234 i još 787 osoba koje su se izjasnile kao Bunjevci). U mađarskom dijelu Hrvati su se najviše očuvali u Santovu, Kačmaru, Bikiću i Gari.

Gradovi u Bačkoj nisu puno stariji od seoskih naselja. Iako su neki postojali još u srednjem vijeku, svoj život obnavljaju tek nakon protjerivanja Turaka. Tada gradovi dobivaju statusna obilježja, od kojih najveći postaju slobodnim kraljevskim gradovima (Novi Sad 1748., Sombor 1749. i Subotica 1779.) Sva su ta tri grada u doba eliberacije bila poljoprivredna naselja jer su se nalazila u izrazito poljoprivrednim regijama. U prvoj polovici XIX. stoljeća razvijaju se u gradovima obrt i trgovina, a u drugoj polovici počinje razvoj industrije, koja se osobito intenzivno razvija u XX. stoljeću. Jačanjem ekonomske moći gradovi postaju i središta prosvjete i kulture. Morfološka se slika gradova mijenja, grade se kuće i ulice, kopaju se bunari, isušuju močvare... Tipičan panonski grad postaje sve sličniji europskom gradu našeg doba. Najvažniji su gradovi u Bačkoj Novi Sad s 191.405 st. (Hrvata 3519), Subotica s 99.981 st. (Hrvata 10.424 i Bunjevaca 10.870), Sombor s 51.471 st. (Hrvata 3197 i Bunjevaca 2222) i Baja s 37.916 st., prema popisu iz 2002.

Gospodarstvo. Tijekom XVI., XVII. pa i prve polovice XVIII. stoljeća Bačka je bila rijetko nastanjen i slabo iskorišten predio u kojem je stepsko stočarstvo činilo glavnu gospodarsku granu. Nakon velikih kolonizacija, osobito Nijemaca, stepe su pretvarane u plodne oranice te je poljodjelstvo postalo važnije od stočarstva. Od ukupne poljoprivredne površine Bačke danas više od 90% čini obradivo zemljište (ostalo su pašnjaci, a veoma malo površine zauzimaju bare, trstici i ribnjaci). Od ukupnih obradivih površina oko 95% čine oranice i vrtovi, a ostalo su voćnjaci i

vinogradi te livade. Povoljna klima i hidrološke prilike, uz plodno tlo, omogućuju intenzivnu zemljoradnju, pri čemu su glavne kulture žitarice – pšenica i kukuruz (oko 75%). Od industrijskih biljaka najviše su zastupljeni suncokret i šećerna repa. Vinograda i voćnjaka najviše ima na terenima Subotičke pješčare. Livada i pašnjaka sve je manje i nalaze se na slabije plodnim, često zaslanjenim zemljištima. Osim plodna tla, prirodna su bogatstva Bačke nafta i zemni plin te lesna glina.

Na prostoru Bačke najrasprostranjenija je prehrambena, a zatim i tekstilna industrija. I druge industrijske grane imaju tradiciju, počevši od industrije građevnog materijala (opeka, crijep), do metalne, strojarke, kemijske i elektroindustrije. Industrijska su poduzeća razmještena po cijelom teritoriju, osobito u većim gradovima. Tradicionalno postoji i obrtnička djelatnost. Povlačenje trianonske granice 1921. negativno je utjecalo na gospodarstvo u pograničnim područjima, osobito u Somboru, Subotici i Baji, i pretvorilo ih u periferiju dviju država.

Bačka ima gustu mrežu prometnica (ceste, pruge, plovne rijeke i kanali). Najvažnije su pruga i autocesta koje spajaju Budimpeštu, preko Subotice i Novog Sada, s Beogradom. Važan prometni smjer vodi i od Bezdana do Bečeja (cesta, željeznica, Veliki bački kanal). Cestovna i željeznička veza od Subotice i Sombora vodi prema Hrvatskoj, no nakon oštećenja mosta u ratu željeznički promet preko Dunava još nije obnovljen. Riječni promet teče Dunavom i Tisom. Nekad važan kanalski transport zbog zapuštenosti kanalske mreže i dotrajalosti plovnog parka slab je i nerentabilan. Zbog gospodarske stagnacije neke su lokalne željezničke pruge zatvorene, dok su druge zastarjele, a mnoge su lokalne ceste u vojvođanskom dijelu Bačke zapuštene.

Najvažnija su trgovačka središta Novi Sad i Subotica, a najpoznatije je turističko središte Palić.

Lit.: J. Marković, *Geografske oblasti SFRJ*, Beograd, 1967; B. Bukurov, *Fizičko-geografski problemi Bačke*, Beograd, 1975; B. Bukurov, *Odabrani radovi*,

Novi Sad, 1976; B. Bukurov, *Bačka, Banat i Srem*, Novi Sad, 1978; *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; T. Šegota, *Klimatologija za geografe*, Zagreb, 1988; B. Čupurdija, *Stambena arhitektura subotičkih salaša, majura i poljoprivrednih kombinata*, Novi Sad, 1993; *Új magyar lexikon*, Budapest, 2000; *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002. : Stanovništvo : Nacionalna ili etnička pripadnost*, Beograd, 2003.

M. Đanić i S. Stantić

BAČKA, konjički klub u Subotici. Osnovan je u lipnju 1891. pod imenom *Szabadkai Lóverseny Egyesület* (Subotička udruga za konjske utrke), no organiziranih je konjičkih natjecanja u Subotici bilo i prije. Prve su utrke organizirane još 1841., a nakon toga ih je svake godine do 1848. (osim 1845.) organiziralo Društvo za konjske utrke, utemeljeno prema akcionarskom sustavu.

Novu su Subotičku udrugu za konjske utrke osnovali entuzijasti odgajivači i ljubitelji konja. Prvu je utrku Udruga priredila u listopadu 1892. Održavane su galopske utrke, preskakanje prepona i daljinska zaprežna vožnja na 15 km, dok se natjecanja kasača pojavljuju potkraj XIX. stoljeća. Utrke su održavane na prostoru iza današnje tvornice *Zorka* sve do 1916. godine, kad je Udruga prestala djelovati jer su mnogi natjecatelji i grla bili mobilizirani. U ovom je razdoblju bila poznata ergela porodice Vojnić. Iz nje su izlazila galopska, a poslije i kasačka grla, koja su odnosila nagrade na peštanskim i drugim hipodromima u Ugarskoj. Najistaknutiji su odgajivači i natjecatelji bili: Šandor Vojnić st., Šandor Vojnić ml., Šimon Vojnić, Gedeon Rohonczy, Rudolf Pletzger, grof Albert Pejačević, Miklós Szokonyi, Imre Dobó, Antun Pejić Tukuljac, Lovro Vujković Cvijin i dr.

U Kraljevini SHS subotički su ljubitelji konjičkog sporta, uz potporu konjičkih i artiljerijskih časnika, 1920. obnovili rad konjičkoga kluba pod imenom Subotičko kolo jahača *Kralj Aleksandar*. Prvi je predsjednik bio divizijski general Milivoj Dimitrijević, a tajnik Čedomir Riznić. Između dvaju ratova konjički je sport bio uglavnom organiziran po uzoru na Dunav-

sko kolo jahača *Knez Mihajlo* u Beogradu. Među obnoviteljima i natjecateljima u klubu isticali su se Julije Leibach, veleposjednik i vlasnik ergele na pustari Zobnatica, ud. Mirka Kalmara, vlasnica ergele u Zobnatici, zatim Beno Vujković, Ede Varga i Károly Vermes.

Svoje prve utrke Društvo priređuje 10. X. 1920. na starom trkalištu iza *Zorke*. Subotičko kolo jahača njegovalo je kasačke i galopske utrke, preskakanje prepona i vožnju zaprega.

Na Paličkoj je cesti između dviju vojarna 1931. izgrađeno novo trkalište s tribinom za 700 gledatelja i s pomoćnim objektima. Kolo je jahača ondje na godinu priređivalo 5-6 utrka sve do Drugoga svjetskog rata. Najvažnija su subotička grla bila iz tada poznatih staja Julija Leibacha, porodice Vojnić i Károlya Vermesa. Subotička su grla uspješno sudjelovala na trkalištima u Bečeju, Novom Sadu, Osijeku, Slavanskom Brodu, Zagrebu, Beogradu, Budimpešti i drugdje. Za Drugoga svjetskog rata konjičko društvo nastavlja svoju djelatnost pod prvotnim imenom *Szabadkai Lóverseny Egyesület*. Organiziralo je 3-4 utrke na godinu na hipodromu na Paličkoj cesti. Na programu su bile kasačke, galopske i preponske utrke te voltiziranje i utrke dvoprega. Najistaknutiji je odgajivač u to doba bio Julije Leibach.

Poslije rata konjičko je društvo obnovilo djelatnost pod nazivom Društvo za konjički sport *Bačka*, a početkom 1954. klub je dobio sadašnji naziv, Konjički klub *Bačka*. Prvi je predsjednik kluba bio Franjo Dulić-Barna, tajnik Kalor Dulić, a članovi upravnog odbora Stipan Dulić, Ivan Jurić, Čedomir Riznić... Utrke su se održavale na improviziranom trkalištu na livadi današnjega hipodroma kod Somborske kapije. Godine 1955.-56. uređena je natjecateljska staza i izgrađeni su osnovni prateći objekti, a 1980. započeta je etapna izgradnja novog hipodroma. Danas Konjički klub *Bačka* posjeduje lijep hipodrom, a u njegovu se radu osobito njeguje kasački sport.

Subotički hipodrom danas

Klub je nakon Drugoga svjetskog rata organizirao mnogobrojna domaća, međunarodna i revijalna natjecanja, među kojima se ističu Jugoslavenski kasački derbi (1956., 1962., 1987., 1991., 1995. i 2001.), Prvenstvo Vojvodine u preskakanju prepona (1958.), Prvenstvo Jugoslavije i Prvenstvo Vojvodine u kasačkom sportu (1989.), Prvenstvo Jugoslavije za dvogodišnje (1996.) i dr. Klub na godinu priređuje u prosjeku 10-12 trkaćih dana (utrka) uz sudjelovanje 80-100 natjecateljskih grla u jednome trkaćem danu. Najpoznatije su utrke *Dužijanica* (uvrštena je u program 1970., a 1992. proglašena je međunarodnom utrkom), Oslobođenje grada i Subotička milja.

U poslijeratnom razdoblju članovi kluba osvajali su 13 puta Jugoslavenski kasački derbi: Stipan Dulić (1951., 1953. i 1956.), Stipan Vukov (1980.), Andrija Wachler (1992.), Antun Oračić (1993.), Branimir Mukić (1995., 1996. i 1997.), Zvonko Bogdan (1998.) i Veljko Mažić (1999., 2002. i 2003.). Među najvažnijim inozemnim klupskim rezultatima ističe se četvrto mjesto Zvonka Bogdana u Beču 1997. godine u utrci *Hunyadi*, jednoj od najpoznatijih europskih utrka. Najuspješniji vlasnici grla među članovima kluba jesu staja *Hico* u vlasništvu Judite Csákány, Stipan Dulić, Ivica Mukić, Stipan Vilov, Antun Oračić, Andrija Wachler, László Berényi...

Povijest Konjičkoga kluba *Bačka* nakon Drugoga svjetskog rata izdvaja taj klub u red najboljih konjičkih klubova u zemlji.

Izvor: Arhiv Konjičkog kluba Bačka.

Lit.: Szabadkai Lóverseny Társaság Könyvecskéje, Szabadka, 1846; Bácsi gyepekönyv Alapszabályai, Szabadkán, 1847; Neven, Subotica, 1920; Bácskai Hírlap, Szabadka, 1920; Zemljodilski kalendar za pristupnu godinu 1924., Subotica, 1923; Zemljodilski kalendar za prostu godinu 1926., Subotica, 1925; A sport enciklopédiája, II, Budapest, 1928; J. Šokčić, Subotica pre i posle oslobođenja, Subotica, 1934; Bácsmegyei Napló, Szabadka, 1941; I. Pluhár, Magyarországi sportegyesületek története, Budapest, 1942; Délvidéki Magyarság, Szabadka, 1942, 1943; Prvi Jugoslovenski almanah, Beograd, 1958; Povijest sporta, 8, Zagreb, 1971; Enciklopedija fizičke kulture Jugoslavije, I, Zagreb, 1977; Politika, Beograd, 11. VIII. 2002.

A. Zomborčević

BAČKA, sportsko društvo iz Subotice, s više klubova i sekcija, od kojih je najpoznatiji nogometni klub, jedan od prvih u Austro-Ugarskoj i najstariji na prostoru bivše Jugoslavije.

1. Nogometni klub. Sportski se život u Subotici početkom XX. stoljeća najviše razvijao u sklopu društva Szabadkai Sport Egyet (Subotički sportsko društvo) i njegovih mnogobrojnih sekcija: za atletiku, gimnastiku, biciklizam, veslanje, klizanje, mačevanje, plivanje. Premda je nogomet u Suboticu stigao još 1896., Društvo za taj

sport nije pokazalo dovoljno sluha te se 1901. skupina nezadovoljnih akademičara i đaka (Zoltán Wagner, Gyula Gruber, Joco Mamužić, Zoltán Grubor, Ferenc Sáfrány, Ferenc Szilberleitner, Ivan Sarić, Đuro Stantić i drugi) izdvojila i 3. VIII. 1901. osnovala novi klub: *Bácska Szabadkai Athletikai Club* (Subotički atletski klub *Bačka*), za koji su kao klupske boje prihvaćene crvena i bijela. Prvi je predsjednik kluba bio Károly Zambely, inače ravnatelj plinare, a počasni predsjednik Šandor Vojnić ml., veleposjednik.

Prvu je utakmicu *Bačka* odigrala 11. VIII. 1901. u Osijeku protiv »Football« kluba (zapravo sekcije) *Hrvatski sokol* (rezultat je bio 1:1), a u Subotici je prvu javnu utakmicu igrala 2. IX. 1901. protiv *Ramblera* – reprezentacije sveučilištaraca iz Budimpešte (1:6). U prvih je nekoliko godina *Bačka* na godinu igrala 5-6 prijateljskih i propagandnih utakmica s klubovima iz Budimpešte, Segedina, Arada, Temišvara, Baje...

U službeno prvenstvo Mađarske, koje je 1901. ustanovljeno za klubove iz Budimpešte, klubovi iz unutrašnjosti uključeni su u sezoni 1908./09. i to tako što su bili podijeljeni u četiri područja: južno, erdeljsko, karpatsko i prekodunavsko. Prvaci pojedinih područja međusobno su se poslije ogledali u jednostrukom kup-sistemu, a najbolji se za šampiona Mađarske borio s najboljim peštanskim klubom. *Bačka* je u prvenstvima južne Mađarske četiri puta bila prvak (1908./09., 1911./12., 1912./13. i 1919.), a u sezonama 1909./10. i 1910./11. zauzela je drugo, odnosno treće mjesto. Najveći je uspjeh *Bačka* ostvarila u sezoni 1912./13., kad je osvojila treće mjesto u državi i dala dva reprezentativca, Antuna Copka i Remiju Marcikića starijega.

Momčad Bačke 1912./13.

Momčad Bačke 1925.

U Kraljevini SHS klub je 1920. naziv promijenio u Jugoslavensko atletičko društvo *Bačka*, a u ljeto iste godine pristupa Jugoslavenskomu nogometnom savezu (JNS), osnovanomu travnja 1919. u Zagrebu. JNS je 1920. ovlastio *Bačku* da organizira Nogometni podsavez za Bačku i Banat sa sjedištem u Subotici. Uz subotički, tada su postojali još beogradski, zagrebački, ljubljanski, sarajevski i splitski podsavez. U subotičkom je podsavezu *Bačka* osvajala prvenstvo u natjecateljskim sezonama 1920./21., 1921./22., 1922./23., 1924./25., 1925./26., 1929./30. i 1931./32. U razdoblju od 1923., kad je održano prvo državno prvenstvo, do 1939. *Bačka* je triput igrala u završnici (1923., 1925. i 1926.), koja je bila organizirana kao kup prvaka podsavezâ. Najveći je uspjeh postigla 1925. zauzevši četvrto mjesto u zemlji, nakon što je u polufinalu izgubila od zagrebačkoga *Građanskoga* (0:2).

O 25. obljetnici kluba na terenu kod Somborske kapije izgrađena je nova tribina za 1000 gledatelja. Proslava obljetnice održana je 3.–6. VI. 1926. uz sudjelovanje klubova *BSK* iz Beograda, *HAŠK* iz

Zagreba, *MTK* iz Budimpešte i *Viktorija-Žižkov* iz Praga.

U sezoni 1926./27. dominaciju *Bačke* u Podsavezu ruši ojačani mjesni rival *SAND* (Subotičko atletičko nogometno društvo), koji je nekoliko puta bio prvak podsaveza, ali je *Bačka* ipak uspjela zadržati primat. U periodu od 1935. do 1939. *Bačka* je imala i vlastito glasilo, *Subotički športski list*. Najistaknutiji igrači *Bačke* u međuratnom razdoblju bili su reprezentativci Andrija Kujundžić-Čiča i Remija Marcikić-Kapetan, zatim Beno Cvijanov, koji je više puta igrao za B-sastav državne reprezentacije, te Nesto Kopunović-Netoj, koji je nekoliko puta bio pozivan na pripreme reprezentacije. Osim njih, istaknuti igrači bili su i Grgo Šefčič, Dezider Šlezak i Koloman Gubić, koji su bili reprezentativci Subotičkoga nogometnog podsaveza.

Nakon mnogobrojnih nespornazuma i sukoba u Subotičkome nogometnom podsavezu, *Bačka* je 1939. istupila iz njega i pristupila Hrvatskomu športskom savezu te promijenila naziv u Hrvatski športski klub *Bačka*. Iste godine postaje članicom Hrvatsko-slovenske lige (osim nje postojala je i Srpska liga), a godinu dana poslije Hrvatske lige (Slovenija je osnovala svoju ligu). U njima je postigla skromne rezultate.

Za vrijeme rata nove vlasti na čelo kluba postavljaju povjereništvo. Klubu je vraćeno prvotno ime Szabadkai Athletikai Klub *Bácska*, a natječe se u III. madžarskoj ligi i nalazi se u gornjem dijelu tablice.

Poslije Drugoga svjetskog rata *Bačka*, prema sugestiji novih vlasti, mijenja 1945. ime u Hrvatsko fiskulturno društvo *Građanski*, a već godinu dana poslije opet po nalogu u Fiskulturno društvo *Sloboda*. U gradu je 1945. osnovana i nogometna

sekcija pri Sportskom društvu željezničara *Spartak*, iz koje će poslije izrasti FK *Spartak*, klub koji gradske vlasti do danas privilegiraju.

Prvo prvenstveno natjecanje u nogometu poslije rata počelo je u jesen 1945. razigravanjem za osnivanje I. lige. *Sloboda* u skupini s klubovima iz Subotice, Sombora, Sente i Bačke Topole osvaja prvo mjesto, ali je odlukom političkih vlasti prvenstvo poništeno. U ponovljenom razigravanju u proljeće 1946. mjesni rival *Spartak* bio je uspješniji i tako stekao pravo razigravanja za I. ligu, nakon kojega je postao i prvoligaš. U proljetnom dijelu sezone 1948./49. gradske vlasti raspuštaju *Slobodu*. Manji je broj igrača prešao u mjesni *Spartak*, a ostali su otišli u druge gradske klubove, najviše u FK *Bratstvo*.

Udruživanjem FK *Bratstvo* i FK *Tekstilac* 1950. osniva se Sportsko društvo *Zvezda*, kojemu pristupa većina igrača nekadašnje *Slobode*, pa se i navijači priklanjaju ovom klubu, koji se nastavlja na *Bačkinu* tradiciju. FK *Zvezda* 1969. i službeno mijenja ime u FK *Bačka*. Otad se *Bačka* stabilizirala uglavnom na vojvođanskoj razini, gdje se natječe s promjenljivim uspjehom. Na lokalnoj je razini bila uvijek u drugom planu, iza favoriziranog *Spartaka*.

Od 1920-ih godina do danas *Bačku* karakterizira kontinuirani rad s mladima, zbog čega je u klubu niknuo velik broj dobrih igrača, od kojih su najbolji poslije odlazili u druge veće klubove, od lokalnog FK *Spartak* do više domaćih (*Crvena Zvezda*, *Partizan*, *Rijeka*, *Mornar* i dr.) i inozemnih klubova (*Ferencváros* i dr.) Najistaknutiji su igrači u poslijeratnom razdoblju reprezentativci Tihomir Ognjanov-Bato, Ante Rudinski i Josip Zemko.

U najnovijem razdoblju klupske povijesti važno je spomenuti obilježavanje 70. i 100. obljetnice nastanka kluba i uspjeh u Kupu Jugoslavije. U sklopu obilježavanja 70. obljetnice 1971. organiziran je i nogometni turnir na kojem su, uz *Bačku*,

sudjelovali i budimpeštanski *Ferencváros*, zagrebački *Dinamo* i sarajevski *Željezničar*. Tada je tiskana i prva monografija kluba. Najveći natjecateljski uspjeh u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata bio je plasman u osminu finala Jugoslavenskoga kupa 1974., kad je protivnik *Bačke* bila u to doba najjača jugoslavenska momčad, splitski *Hajduk*. Na subotičkome Gradskom stadionu 11. IX. 1974. pred 12.000 gledatelja pobijedio je *Hajduk* s 2:0. Na turniru u povodu proslave 100. obljetnice postojanja kluba, osim *Bačke*, sudjelovali su FK *Vojvodina* (Novi Sad), FK *Mladost* (Apatin) i FK *Hajduk* (Kula).

Tijekom 1990-ih godina utemeljen je Sportsko-poslovni centar *Bačka* u blizini igrališta. Od 2001. godine klub nosi ime *Bačka 1901*.

Momčad Bačke 1939.

2. Osim nogometnog kluba, u okviru društva djelovalo je i nekoliko drugih sekcija, a najvažnije su od njih lakoatletska, ženska rukometna i košarkaška.

Atletika. U prvim godinama atletikom su se bavili samo nogometaši. Prvo veliko natjecanje organizirano je 1902. na Paliću, a u njemu su sudjelovali i natjecatelji iz Pešte. *Bačkini* su natjecatelji u 10 programskih disciplina osvojili 6 prvih, 3 druga i 1 treće mjesto. Do izbijanja Prvoga svjetskog rata atletičari su sudjelovali u više natjecanja, a među njima se osobito ističe državno prvenstvo Mađarske na Paliću 1905. *Bačka* je tada sudjelovala s deset natjecatelja. Gyula Gruber bio je prvak u trčanju na 100 jardi, Andrija Kozla u bacanju kugle, a Stipan Mamužić drugi u skoku u vis. Nakon Prvoga svjetskog rata

na *cross-country* prvenstvu Vojvodine u Bečkereku (danas Zrenjanin) 1925. osvojeno je prvo mjesto u ekipnoj i pojedinačnoj konkurenciji. Nakon stagnacije 1927.–30. deseci novih natjecatelja ponovno oživljavaju atletiku. No sekcija se ponovno počela osipati 1938. i mnogi su atletičari tada prešli u novoosnovani SLAK (Subotički lakoatletski klub).

Poslije Drugoga svjetskog rata Jakov Kopilović, kao trener i natjecatelj, i Ljudevit Vuković Lamić-Moco, kao predsjednik sekcije u okviru Fiskulturnog društva *Sloboda*, opet organiziraju atletski rad. Tijekom nekoliko godina na republičkim i državnim prvenstvima osvojeno je više šampionskih titula, ekipnih i pojedinačnih (Tomo Malagurski, Tereza Ivanković-Cuca), osobito u juniorskoj konkurenciji i u *cross-countryju*, ali i među seniorima i u drugim atletskim disciplinama. Tereza Ivanković, Marija Skenderović i Milan Serec pozvani su 1948. u momčad državne reprezentacije radi sudjelovanja na Balkanskim igrama u Beogradu, ali je natjecanje otkazano zbog rezolucije Informbiroa.

Rukomet. Početkom 1946. osnovana je sekcija za veliki rukomet u sklopu FD *Sloboda*. Inicijatori su bile dotadašnje igračice »hazene« (igre slične rukometu). U početku su se natjecale s mjesnim rivalom *Radničkim*, zatim na nekoliko lokalnih turnira, a nekoliko je igračica nastupalo i za reprezentaciju Subotice na prvom prvenstvu Jugoslavije u velikom rukometu u Zagrebu 1948.

Košarka. Sekcija je osnovana u proljeće 1946. Ekipu su činili uglavnom učenici hrvatsko-srpske gimnazije, koji su već imali znanja i uvježbanosti. Najvažniji su uspjeh bile pobjede u Zagrebu nad tadašnjim prvoligašima *Mladost* i *Zagreb*.

Ostale sekcije (boksauka, šahovska, kuglaška i teniska) djelovale su s promjenljivim uspjehom na općinskim i područnim natjecanjima. Ukidanjem FD *Slobode* u proljeće 1949. prestao je rad svih njezinih sekcija.

3. Budući je ponikla u Gatu, tradicionalno bunjevačkom dijelu Subotice, *Bačka* je od postanka imala izražen bunjevački karakter, koji se osobito ogledao u članstvu i upravi. U vrijeme Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije, i na *Bačkoj* su se prelamale lokalne nacionalno-političke borbe: vlast je, zbog izrazito hrvatskih obilježja kluba, nastojala da ga oslabi i izazove razdore. Upravo je na *Bačkinu* igralištu 1936. održana središnja proslava 250. obljetnice doseljavanja Bunjevaca u ugarsko Podunavlje, a kulminacija nacionalnih osjećaja u *Bačkoj* bilo je njezino istupanje iz Srpske lige i priključenje Hrvatsko-slovenskoj ligi 1939. Hrvatski je karakter *Bačka* zadržala i tijekom Drugoga svjetskog rata te nakon njega, ali u nešto izmijenjenim okolnostima, uvjetovanima panmadžarskom, odnosno komunističkom ideologijom. Proslava 70. obljetnice *Bačke* 1971. godine bila je i svojevrsna reafirmacija hrvatstva ovoga kluba, ali su se nakon sloma Hrvatskog proljeća negativne političke posljedice još godinama osjećale te je nacionalna komponenta oslabjela. Od kraja 1980-ih *Bačka* gubi hrvatski karakter u cijelosti, a u velikoj mjeri i bunjevački. Vlasti su redovito favorizirale druge gradske klubove, koji su profesionalno suprotstavljani *Bačkoj*, a razlozi za to nisu bili samo sportski. Tek se posljednjih godina nastoje reafirmirati tradicionalne i nogometne i bunjevačke vrijednosti, koje su devastirane tijekom 1990-ih godina. Položaj je *Bačke* u južnoslavenskim, odnosno u srpskim okvirima u velikoj mjeri ovisio o snazi hrvatstva subotičkih Bunjevaca.

Lit.: Mohács és Vidéke, Mohács, 28. VII. i 18. VIII. 1901.; *Bácskai Ellenőr*, Szabadka, 1901-04; *Szabadkai Közlöny*, Szabadka, 1901-08; *Bácsmegyei Napló*, Szabadka, 1905–18; *Jugoszláv sportélet*, Szabadka, 1920-39; J. Frank, *Jugoslavenski sport—almanah sportskih klubova Jugoslavije*, Novi Sad, 1928; *A sport enciklopédiája*, Budapest, 1928; *Subotički športski list*, Subotica, 1935-39; *Neven*, Subotica, 1936; *Klasje naših ravni*, 4, Subotica, 1936; I. Pluhar, *Magyarországi sportegyesületek története*, Budapest, 1942; *Prvi jugoslavenski almanah*, Beograd, 1950; A. Zomborčević i dr., *Bačka 1901-1971.*, Subotica, 1971; *Enciklopedija jugoslavenskog nogometa*, prir. M. Delić, Zagreb, [1974]; *Enciklopedija fizičke kulture*, I, Zagreb,

1975; *Povijest sporta*, 52, Zagreb, 1982; M. Brustulov i dr., *Sport u Subotici 1944–1984 Sportélet Szabadkán*, Subotica, [1984]; K. Petkovics, *Régi szabadkai játékok*, Újvidék, 1985; *Fudbalski klub Bačka 1901–1991*, Subotica, 1991; *Povijest športa*, 100, Zagreb, 1994; B. Mrkić, *Počeci sporta na tlu Vojvodine*, Novi Sad, 1996; N. Jocković, *Sto godina fudbala u Srbiji*, Beograd 1996; *Žig*, 56–62, Subotica, 1996–97; *Bácskai* [sic!] *Atlétikai klub »Bácska«* – *Fudbalski klub »Bačka«* 2001, Subotica, 2001; M. Čović, *Priča o lopti*, Zagreb, 2001.

A. Zomborčević

BAČKA, nogometni klub pri Hrvatskome prosvjetnom domu (HPD) u Somboru. Premda je utemeljen 1945. kao nogometna sekcija pri »fiskulturnom« odjelu HPD-a na čelu s učiteljem Franjom Pavletićem, već se iste godine na redovitoj skupštini Društva spominje djelovanje Nogometnog kluba *Bačka*. Klupske su mu boje bile crvena i bijela.

Prvu je utakmicu klub odigrao nepunih mjesec dana nakon osnutka Društva: 1. VII. 1945. u Monoštoru s izabranicima USAOV-a (Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Vojvodine). U početnom je razdoblju momčad igrala uglavnom prijateljske utakmice s ekipama nižeg ranga, sa sindikalnim ekipama te s momčadima iz okolnih mjesta. Bili su u njoj uglavnom učenici srednjih škola. Klub se natjecao u prvenstvu Somborskog okruga, koje je utemeljeno 1946. godine. Trener je kluba bio Matija Bogdan, vratar Ivan Bogišić, a najpoznatiji nogometaši bili su: Matija Karajkov, Franjo Hermann, Đula Parčetić, Nandor Eustahio, Stipan Eustahio, Stipan Gunić, Mijo Eustahio, Đusika Egard, István Bala i Mesli Tordi.

Zbog promjena u lokalnoj politici financiranja sporta, Općinski fiskulturni odbor Fiskulturnog saveza Vojvodine potkraj 1940-ih čini pritisak na Društvo da raspusti nogometnu momčad s obrazloženjem da Odbor nema sredstava i da su klubovi osnovani pri kulturno-umjetničkim društvima nelegalni. Usprkos protivljenju članova Društva i samoga kluba, u planu rada Društva za 1950. godinu NK *Bačka* više ne postoji.

Izvor: Arhiv HKUD-a *Vladimir Nazor*, Sombor.

Lit.: F. Matarić, *Monografija Društva*, Sombor, 1986; *Miroljub*, Sombor, 4/1999; *Miroljub*, Sombor, 4/2003.

J. Z. Pekanović i A. Zomborčević

BAČKA APOSTOLSKA ADMINISTRATURA (lat. Administratura apostolica Bačensis), crkveno područje utemeljeno nakon Prvoga svjetskog rata na području Bačke koje je pripalo južnoslavenskoj državi. Kako su nakon 1918. gotovo dvije trećine teritorija nekadašnje Kalačko-bačke nadbiskupije ušle u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, prekinuta je veza svećenika i vjernika iz tog dijela Bačke s nadbiskupom u Kalači te je Sveta Stolica 1923. uspostavila apostolsku administraturu. Za apostolskog administratora imenovan je 28. II. 1923. Lajčo Budanović, župnik subotičke Župe svete Terezije, a 1. V. 1927. godine posvećen je za naslovnog biskupa cisamenskoga. Administratura je bila izravno podložena Svetoj Stolici, a njezinim je sjedištem postala Subotica. Ubrzo je u njoj oživio plodan vjernički život, a čuvajući tradiciju nekadašnje nadbiskupije, počela se razvijati posve neovisno od onog dijela nadbiskupije koji je ostao u Mađarskoj. Uspostavljen je zbor biskupskih savjetnika, a biskup Lajčo Budanović vodio je administraturu u skladu s najsuvremenijim pastoralom u katoličkom svijetu. Podignute su mnoge nove crkve, kupljene i uređene bogomolje, ustanovljene nove župe i vikarije, a neke su crkve proširene. Biskupija je postala sve plodnija duhovnim zvanjima, djelovale su u njoj mnogobrojne udruge vjernika, a nastale su i nove. Biskup Lajčo Budanović osnovao je dječjačko sjemenište 1924., najprije u Baču, a 1937. u Subotici, pod imenom *Paulinum*. Slao je na studij najdarovitije svećenike kako bi se osposobili za nastavnike gimnazijskih predmeta. Proširio je i nekadašnji župni dom Župe svete Terezije u Subotici kako bi bolje odgovarao potrebama biskupskog doma. Mnogi su subotički svećenici bili na službi u biskupijama u kojima nije bilo dovoljno svećenika. Na poticaj Svete Stolice održana je 1936. Bačka biskupijska

sinoda, čiji je plod Bački zakonik – crkveni kodeks Apostolske administrature. Na temelju konkordata između Kraljevine Jugoslavije i Svete Stolece Bačka je apostolska administratura trebala postati samostalnom i neovisnom biskupijom. No kako beogradske vlasti konkordat na kraju nisu potpisale, pravno je i dalje ostala dio Kalačko-bačke nadbiskupije.

S ulaskom mađarske vojske u Bačku 1941. apostolska je administratura ponovno postala dijelom nekadašnje nadbiskupije, ali kao poseban teritorij. Dekretom budimpeštanskoga apostolskog nuncija 1. VI. 1941. mons. Lajčo Budanović ovlasti je apostolskog administratora predao kalačkom nadbiskupu Gyuli Zichyju. Nakon nadbiskupove smrti apostolski je administrator postao pomoćni biskup Győző Horváth. Kalački nadbiskupi Gyula Glattfelder i József Grösz za današnju su subotičku biskupiju postavili posebnoga nadbiskupskog povjerenika dr. Józsefa Ijjasa (Ikotića), koji je imao sjedište u Subotici.

Nakon što je 1944. obnovljena trianonska granica, dekretom od 20. XII. 1944. kalački je nadbiskup privremeno dokinuo službu nadbiskupskog povjerenika te mons. Lajčo Budanovića imenovao generalnim vikarom za dio nadbiskupije kojim se upravljalo kao apostolskom administraturom. Dekretom Apostolske nuncijature u Beogradu od 13. VI. 1946. Subotica je opet postala sjedištem Bačke apostolske administrature, a biskup Budanović dobio je sva prava, ovlasti i dužnosti rezidencijalnog biskupa. No već su počela desetljeća okrutnih progona. Mnogo je svećenika bilo u tamnicama, na prisilnom radu, a bilo je i svećenika koji su nakon okrutnog mučenja ubijeni na očigled svojih vjernika. Najveći je dio vjernika, redovnica i svećenika njemačke narodnosti, nakon odvođenja u logore i na prisilni rad, prognan iz Jugoslavije. Zbog novonastalih prilika i nove državne granice biskupiju su napustili ili su se službom našli izvan područja administrature i neki svećenici. Broj svećenika, redovnica i vjernika drastično je opao. Apostolski administrator

mons. Lajčo Budanović i sam je doživio fizičko zlostavljanje u Somboru, a stajao je na čelu Bačke apostolske administrature sve do svoje smrti 16. III. 1958.

Drugi je apostolski administrator bio mons. Matija Zvekanović, koji je 13. XI. 1955. imenovan, a 25. II. 1956. u Subotici posvećen za naslovnog burcenskog biskupa. Nakon smrti svojeg prethodnika 16. III. 1958. imenovan je bačkim apostolskim administratorom. Premda je biskup Zvekanović na čelu biskupije stajao u teškim vremenima, podigao je novo dječjačko sjemenište i svećenički dom. Osnivao je nove župe i blagoslivljao nove crkve. Administratura se opet počela razvijati i napredovati. Nastojanjem biskupa Matije Zvekanovića Bačka je apostolska administratura bulom *Praeclarissima Pauli*, koju je izdao papa Pavao VI. 25. I. 1968., prerasla u samostalnu biskupiju pod imenom Subotička biskupija, a mons. Zvekanović 8. II. 1968. imenovan je prvim subotičkim biskupom.

Na teritoriju Bačke apostolske administrature 1937. živjelo je 480.568 katolika. Prema podacima s popisa iz 1931., na području je administrature bilo 194.483 pravoslavna vjernika, 95.555 protestanata, 13.562 Židova i 6187 pripadnika ostalih vjerskih zajednica. U župama administrature propovijedalo se mađarski, hrvatski i njemački, a u župi u Selenči i slovački. Godine 1941. administratura je imala 459.610 vjernika, a na teritoriju koji je zauzimala živjelo je 196.103 vjernika Srpske pravoslavne crkve, 95.792 protestanta, 18.610 ostalih kršćana, 969 muslimana, 13.812 ostalih. Administratura je imala 219 svećenika, 25 bogoslova i 98 sjemeništara. Shematizam iz 1961. govori o 388.702 katolika i 98 svećenika. Pokazuje to da je više od 70.000 vjernika njemačke narodnosti zajedno sa svojim svećenicima protjerano iz biskupije. Shematizam Subotičke biskupije iz 1991. spominje 363.920 vjernika i 103 svećenika. Danas Subotička biskupija ima još manje vjernika jer su se zbog rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini iselili

deseci tisuća osoba. Umanjenju broja vjernika pridonosi i stalno opadanje prirasta stanovništva.

Lit.: K. Draganović, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo, 1939; *Schematismus cleri Administraturae Apostolicae Bachiensis ad annum Christi 1941*, Subotica, 1941; *Schematismus cleri Apostolicae Bačiensis administraturae (ABA) ad annum Christi 1961*, Subotica, 1961; M. Zvekanović, *Schematismus primus Dioecesis Suboticanae ad annum Domini 1968 qui est annus foundationis Dioecesis*, Subotica, 1968; S. Kos, Pravni doprinos Lajče Budanovića uređenju Apostolske administrature, *Subotička Danica : kalendar za 1986.*, Subotica, 1985; *Schematismus Dioecesis Suboticanae ad annum Domini 1991*, Subotica 1991.

S. Beretić

BAČKA FILATELIJA, filatelistički časopis iz 1921. godine. Izdaval ga je Filatelističko društvo *Bačka*, osnovano 8. X. 1920. u Subotici, koje je isprva (od 16. X.) bilo jedanaesta podružnica Hrvatskoga filatelističkog društva u Zagrebu, nakon Sarajeva, Tuzle, Zemuna, Osijeka, Broda na Savi, Siska, Mostara, Ljubljane i Karlovca. Osamostalilo se nakon što je Ministarstvo unutarnjih poslova Kraljevine SHS 9. IV. 1921. odobrilo Pravila Društva. Ubrzo nakon toga Filatelističko društvo *Bačka* u svibnju 1921. izdaje prvi broj svojeg časopisa *Bačka filatelija*. Izašla su samo dva broja, ali nijedan nije sačuvan.

Lit.: *Bácsmegyei Napló*, Szabadka, 26. I. 1936.

Lj. Vujković Lamić

BAČKA GALERIJA, izložbena zbirka umjetnina otvorena 2. V. 1949. u namjenskoj zgradi doma uglednog kolekcionara dr. Jovana Milekića (1899.–1978.) nasuprot ulazu u Zoološki vrt na Paliću. Izložena zbirka bila je dio Bačkog muzeja, koji je Milekić 1926. otvorio u palači Manojlović na korzu u Subotici. Bogata je umjetnička kolekcija, uz djela važnijih srpskih kipara i slikara, sadržavala i radove Jelene Čović, Stipana Kopilovića, Angeline Mačković i Luke Đelmiša te drugih umjetnika iz Bačke. Bački muzej i Bačka galerija bile su prve institucije koje su otkupljivale djela umjetnika bunjevačkih Hrvata iz Subotice. Galerija na Paliću

bila je otvorena svega nekoliko godina, zatim je zbog neadekvatnih uvjeta prezentacije zatvorena. Godine 1999. ostavštinu je preuzela Galerija Matice srpske u Novom Sadu. Dio umjetničke zbirke (npr. nekoliko kapitalnih djela Stipana Kopilovića) nalazi se u Gradskom muzeju u Subotici.

Lit.: B. Duranci, Bačka galerija dr. Jovana Milekića [feljton], *Subotičke novine*, 14. V. – 16. VII. 1995; S. Stojanović, »Galeriju je trebalo sačuvati«, *Rukovet*, 1–2/1991, Subotica.

B. Duranci

BAČKA HRVATSKA, neformalni naziv za područja Bačke naseljena u znatnijoj mjeri hrvatskim stanovništvom. Prvi se put javlja 1938. godine, a označava područje šest sjevernobačkih kotara (okruga) koji su se nalazili u sklopu tadašnje Vojvodine. Naziv su navedene godine u javnosti promovirali članovi Društva bačkih Hrvata iz Zagreba, na čijem se čelu nalazio šokački Hrvat podrijetlom iz Bukina (danas Mladenovo) dr. Josip Andrić. U spomenutim su kotarima Hrvati (Bunjevci i Šokci) činili gotovo 90% slavenskog stanovništva. Naziv je postao posebno aktualan nakon što je sklopljen sporazum između monarhističkih vlasti i HSS-a oko stvaranja Banovine Hrvatske te se upravo u razdoblju od 1939. do 1941. u sjevernoj Bačkoj i Baranji intenzivno vode razgovori oko priključenja Baranje i tih šest kotara Banovini Hrvatskoj, dok je ostatak Bačke trebao pripasti Banovini Srbiji. Ideju stvaranja Bačke Hrvatske sa središtem u Subotici u to vrijeme podupiru narodni zastupnik i kraljevski senator Josip Đido Vuković, svećenik Blaško Rajić te, uz već spomenutog dr. Josipa Andrića, bunjevački sveučilištarci iz Zagreba, svećenik i pjesnik Aleksa Kokić te književnik Marko Čović. Nakon sloma Kraljevine Jugoslavije navedena ideja nestaje s bačke političke scene jer su mađarske vlasti u razdoblju od 1941. do 1944. godine u Bačkoj uspostavile predtrianonsku granicu i pripojile je svojoj državi, iako je sam naziv i tijekom rata rabljen u zagrebačkom Društvu bačkih Hrvata.

Nakon Drugoga svjetskog rata komunističke su vlasti, na čelu s Milovanom Đilasom, pri razgraničenju između republika Srbije i Hrvatske stvorile Autonomnu Pokrajinu Vojvodinu, u kojoj su se našli i navedeni sjevernobački kotari. U njima je nakon protjerivanja njemačkog stanovništva etnička struktura međutim bila bitno promijenjena. Od suvremenika naziv Bačka Hrvatska rabi osobito često Ante Sekulić, koji ga je i oživio početkom 1990-ih godina, iako je pojam, u uvjetima raspada jugoslavenske federacije, dobio nešto drukčiju konotaciju: podsjećanje na postojanje autohtone hrvatske manjine u ovom dijelu Vojvodine, odnosno Srbije.

Lit.: J. Andrić, *Slavlje Bačke Hrvatske u Zagrebu, Subotičke novine*, 19, Subotica, 1940; M. Čović, *Bačka Hrvatska, Subotičke novine*, 51, Subotica, 1940 (prilog *Kultura*); A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991.

K. Bušić

BAČKA NAHIJA, osmansko-tursko vojno-upravno područje, jedna od prvotnih sedam nahija Segedinskog sandžaka. Obuhvaćala je sedamdesetak sela, a prvi se put spominje u turskim defterima (popisima) iz 1560-ih godina. Ondje je navedeno da Bačkoj nahiji pripadaju i mjesta Bač, Bukin te Sonta (Gornja i Donja).

Kao i u drugim krajevima Panonske nizine kojima su zavladaali Turci, mađarsko se stanovništvo uglavnom povuklo u sjevernija, neokupirana područja, a na njihovo je mjesto dolazilo hrvatsko i srpsko stanovništvo iz Bosne, Hercegovine, Dalmacije i Slavonije. Tako je slavensko (hrvatsko i srpsko) pučanstvo, koje je bježalo od Turaka ili je pak dolazilo zajedno s njima radi ekonomskog iskoristavanja zemljišta, dospjelo i u okolicu Baje. Srpsko se stanovništvo naseljavalo još i kao najamna turska vojska (martoloz). U seobama bunjevačkog i šokačkog puka veliku su ulogu imali bosanski franjevci, koji su vodili i duhovnu skrb nad katolicima tijekom turske vladavine Bačkom. Kršćani su uglavnom živjeli kao poljodjelci i stočari, a muslimansko stanovništvo u varošima.

Fra Marin Ibrišimović, beogradski biskup, krizmao je 1649. vjernike u Baču i Bukinu tijekom obilaska južne Ugarske.

Bačka je nahija prestala postojati s povlačenjem Turaka iz Bačke tijekom Velikoga bečkog rata (1683.–99.).

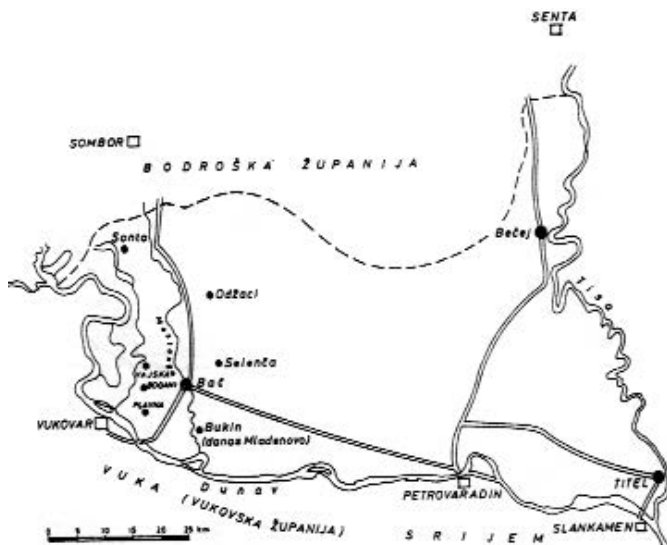
Lit.: I. István, Gy. Dudás, *A XVIII. század története, u: Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I, Zombor, 1896; B. Unyi, *Sokácok-Bunyevácok és a bosnyák ferencesek története*, Budapest, [1947]; *Historija naroda Jugoslavije*, II, Zagreb, 1959; O. Zirojević, *Upravna podela današnje Vojvodine i Slavonije u vreme Turaka, Zbornik za istoriju*, sv. 1, Novi Sad, 1970.

S. Bačić

BAČKA TOPOLA → Topola

BAČKA ŽUPANIJA, jedna od triju županija (uz Bodrošku i Csongrádsku) koje su isprva obuhvaćale teritorij Bačke. Ustrojena je još za prvoga mađarskog kralja Stjepana I., a prvi joj je poznati veliki župan bio Vid (1055.–74.). Sve do pada pod tursku vlast županijsko je sjedište bila tvrđava Bač, po kojoj su cijela županija i područje dobili i ime. Povijest Bačke županije usko je povezana s poviješću Bačke, poslije Kalačko-bačke nadbiskupije. Županija i cijelo područje pod tursku su vlast potpali 1541.

S prestankom turske vladavine mađarsko je plemstvo počelo obnavljati županijski život te su potkraj XVII. st. u Bačkoj, izuzimajući teritorij koji je postao dijelom Vojne granice, ponovno utemeljene Bačka (1698.) i Bodroška županija. No između dviju županija često su izbijali sukobi jer se nisu točno znale prijašnje granice Bodroške županije. Ustanak Ferenc Rákóczi (1703.–11.) to je područje ponovno učinio nestabilnim te ni nova vlast nije funkcionirala. Nakon ustanka obje su županije rekonstituirane (Bačka županija 1712.), ali su sukobi između njih nastavljani. Sjedište nove Bačke županije nije bilo točno određeno, a županijske su skupštine najčešće održavane u Baji i Komoru. Sve do 1775. veliki su župani Bačke županije bili kalački nadbiskupi.

Bačka županija u doba Arpadovaca

Dok se Bačka županija, s teritorijem uvećanim za neka područja koja su prije pripadala Bodroškoj i Csongrádskoj županiji, organizacijski učvršćivala, bodroški su župani vodili borbu za stvarno oživljavanje svoje županije, ali bez uspjeha. Radi konačnog prekida teritorijalnog spora dviju županija 1729. određeno je njihovo spajanje u jednu županiju. Cijeli proces uspostave nove Bačko-bodroške županije završen je 1802.

Lit.: *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I-II, Zombor, 1896.

S. Bačić

BAČKI ALJMAŠ → Aljmaš

BAČKI BREG (BRIJEG) → Bereg

BAČKI BUNJEVCI, 1. dio hrvatske subetničke skupine Bunjevaca koji naseljava sjevernu Bačku. Dio je Bunjevaca tijekom XVI. i XVII. st. s prostora Dalmacije, Hercegovine i Bosne naselio područja oko Subotice, Sombora, Baje i Segedina te nekoliko manjih mjesta uglavnom uzvodno uz Dunav. Iako Bunjevci danas žive i u dijelovima Hrvatske (srednja i sjeverna Dalmacija, Kvarnersko primorje s Podgorjem, Lika i Gorski kotar) te u Hercegovini, a do prije

desetak godina živjeli su i u Bosni, bačka je skupina iz okolice Subotice, Sombora i Baje, odnosno njezin dio koji se uspio nacionalno održati, najpoznatija jer je zbog spleta povijesnih okolnosti zadržala svoje subetničko ime, često čak i kao primarno. Zbog toga se danas, kad se spomenu Bunjevci, najčešće misli na bačke Bunjevce.

2. naziv koji je tijekom 1990-ih godina često rabljen u kulturnim i političkim projektima podupiranim od beogradskih vlasti i prorežimskih institucija (npr. M. Peić i G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad–Subotica, 1990; M. Peić i G. Bačlija, *Imenoslov bačkih Bunjevaca*, Novi Sad–Subotica, 1994; započet projekt *Leksikona bačkih Bunjevaca*) radi poticanja samosvojnosti Bunjevaca i njihova odvajanja od pripadnosti hrvatskom narodu. Njegovom uporabom nastojali su se potisnuti nazivi *bunjevački Hrvati*, *Hrvati-Bunjevci*, *bački Hrvati* i sl. Protagonisti tih projekata napustili su naziv *bački Bunjevci* te se danas koriste samo terminom *Bunjevci*.

Lit.: M. Peić i G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad–Subotica, 1990; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Peić i G. Bačlija, *Imenoslov bačkih Bunjevaca*, Novi Sad–Subotica, 1994.

S. Bačić

BAČKI HRVATI

BAČKI HRVATI, skupni naziv za Bunjevce i Šokce u Bačkoj. Javlja se potkraj 1930-ih godina kao naziv usporedan nazivu Bačka Hrvatska i prati njegovu sudbinu do kraja Drugoga svjetskog rata. U novije ga doba najviše promiče Ante Sekulić, ali s nešto izmijenjenim značenjem, jer se više ne vezuje uz izvorni pojam Bačke Hrvatske, već označava autohtono hrvatsko stanovništvo u cijeloj Bačkoj. No naziv ipak nije uхватio dublje korijene u literaturi, osobito ne u javnom životu, a sâm se Sekulić koristi i širim pojmovima podunavski Hrvati i Hrvati u ugarskom Podunavlju, koji su, sa svoje strane, uglavnom ostali u literarnoj, stručnoj i znanstvenoj uporabi. Najšira pučka terminološka identifikacija ostala je vezana za pojmove Bunjevci, Šokci i Hrvati te njihove izvedenice, npr. bunjevački i šokački Hrvati, Hrvati-Bunjevci, Šokci-Hrvati. U oporbi spram naziva Bački Hrvati neki autori koji Bunjevcima osporavaju hrvatsku pripadnost od početka devedesetih godina rabe pojam bački Bunjevci, kojemu se nastoji dati šira etnička, pa i nacionalna komponenta.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991.

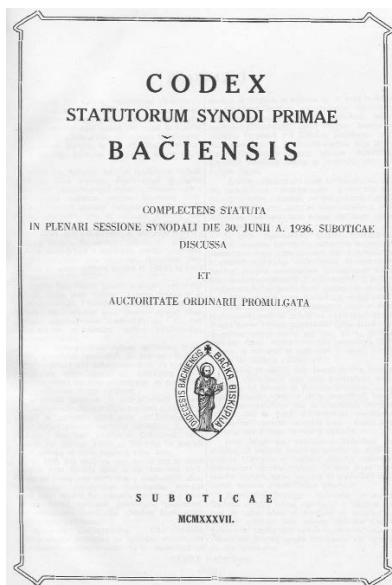
S. Bačić

BAČKI MONOŠTOR → Monoštor

BAČKI ZAKONIK (*Codex bačiensis*), zbornik crkvenog prava Bačke apostolske administrature, poslije Subotičke biskupije, donesen na sinodi 30. VI. 1936.

Kao što se povremeno mijenja zakonik opće Crkve, tako se i običaji i zakoni mjesne Crkve prilagođavaju vremenu i prilikama. Konzistorijalna kongregacija u Rimu naložila je Ordinariju 1935. da sazove sinodu. Sinodskim se naime zakonima ono što je u biskupiji zastarjelo i iskvareno obnavlja u prijašnjem obliku, a novo se, što zahtijevaju izmijenjene prilike, brižljivo potvrđuje. Zakonik kanonskog prava iz 1917. određivao je da se barem svakih 20 godina održi sabor crkvene pokrajine (metropolitanski). Tako je 1926. godine održana metropolitanska

sinoda u Kalači. Kako su kontakti s kalačkim nadbiskupom bili otežani, valjalo je sačiniti biskupijski zakonik. Tako je administrator Bačke apostolske administrature biskup Lajčo Budanović 12. XI. 1935. sazvao biskupijsku sinodu za 30. VI. 1936. Svemu tomu prethodio je zahtjevan osmogodišnji rad biskupijskih savjetnika i pravnih stručnjaka. Tijek rada praćen je u službenom glasilu administrature.

Bački zakonik, Subotica, 1937.

Kao plod višegodišnjeg rada, 30. VI. 1936. potpisao je Lajčo Budanović Bački zakonik kao zbornik propisa važnih za život Bačke apostolske administrature. Zakonik je napisan na latinskom, a sastoji se od pet knjiga: *Opće odredbe*, *O osobama*, *O stvarima*, *O postupcima* i *O prijestupima i kaznama*. Neki dijelovi izvornika Bačkog zakonika odmah su objavljeni i na hrvatskome. Mnoge su njegove odredbe, ako ih nije dokinuo nov Zakonik kanonskog prava iz 1983. ili biskupova odredba, još na snazi.

Bački zakonik i danas uživa velik ugled u očima pravnih stručnjaka i svećenika Subotičke biskupije, zbog svoje preglednosti i napose zbog toga što je desetljećima bio norma života u današnjoj

Subotičkoj biskupiji. Kad je 1990. biskup dr. Ivan Pénczes najavio novu biskupijsku sinodu Subotičke biskupije, odlučio je prevesti Bački zakonik na hrvatski i mađarski jezik kako bi se sačuvala tradicija i posebnosti biskupije, ali i da mlađim svećenicima i laicima bude pristupačniji. Hrvatski prijevod Bačkog zakonika objavljen je u Subotici 1997., a mađarski 2001. godine.

Lit.: *Codex Bačiensis*, Subotica, 1937; S. Kos, Pravni doprinosi Lajče Budanovića uređenju Apostolske administrature, *Subotička Danica : kalendar za 1986.*, Subotica, 1985; *Bački zakonik iz 1936. godine*, Subotica, 1997; *Bácskai Törvénykönyv 1936-ból*, Szabadka, 2001.

S. Beretić

BAČKO-BARANJSKO SLAVENSKO KULTURNO UDRUŽENJE, udruga osnovana u Mohaču 2. IV. 1945. radi zastupanja nacionalnih prava i interesa Hrvata u Bačkoj i Baranji. Jedan od glavnih organizatora udruge bio je odvjetnik dr. Martin Laslović. Na njegov je poticaj još iste godine 28. X., također u Mohaču, održana Zemaljska konferencija Hrvata i Srba u Mađarskoj. Nakon toga ta se organizacija priključila Antifašističkom frontu Slavena.

Lit.: Lj. Lastić, Demokratski savez Južnih Slovena u Mađarskoj u periodu od oslobođenja do godine preokreta (1945–1948), u: *Iz naše prošlosti*, 2. sv., Budimpešta, 1980; M. Mandić, *Povijest bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Kecskemét, 1989.

M. Mandić

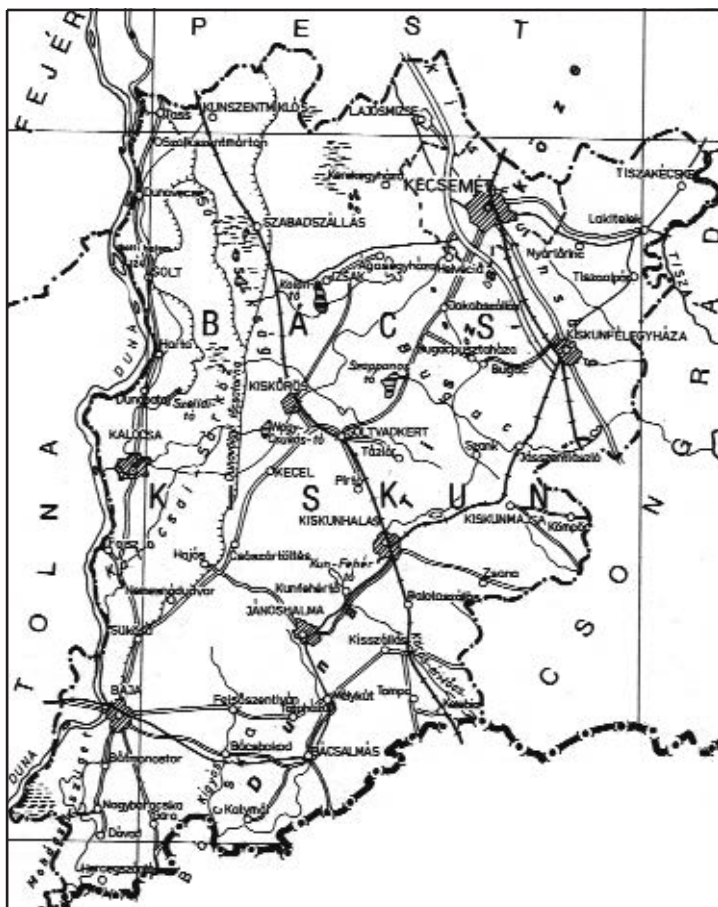
BAČKO-BODROŠKA ŽUPANIJA (*mađ.* Bács Bodrog megye), županija u Donjoj Ugarskoj nastala 1729. spajanjem Bačke i Bodroške županije. Kako spajanje nije provedeno dosljedno, konačno je ujedinjenje postignuto tek 1802. Sjedište je županije bio Sombor, a zgradu u kojoj je nekad bila županijska uprava Somborci do danas zovu »županijom«. Bačko-bodroška županija obuhvaćala je cjelokupan teritorij Bačke između Dunava i Tise sa sjevernim granicama iznad Baje, Jankovca, Subotice i Martonoša. Sve do 1775. kalački su nadbiskupi bili istodobno i veliki župani. Bačko-bodroška županija kratkotrajno je prestala postojati za Josipa II. (1785.–90.)

i za Vojvodstva Srbije i Tamiškog Banata (1849.–60.), kad je županijski sistem bio stavljen izvan snage. Nakon raspada Austro-Ugarske poslije Prvoga svjetskog rata veći je dio županije pripao Kraljevini SHS, a manji sjeverozapadni dio, tzv. Bajski trokut, ostao je u Mađarskoj.

Mnogi bački Bunjevci zauzimali su važna mjesta u županijskoj upravi, osobito od polovice XVIII. st. pa do 1848.–49. Najvažniji su dužnosnici bili: Fabijan Vojnić (drugi podžupan 1801.–19., veliki župan 1819.–22.), Josip Rudić Aljmaški (drugi podžupan 1833.–37., županski namjesnik 1837.–48., veliki župan 1861. i 1865.–67.) i barun dr. Stipan Vojnić Bajšanski (veliki župan 1895.–1901.). Različite županijske dužnosti obnašali su poglavito članovi plemićkih porodica Adamović (Mijo, glavni odvjetnik 1759.–65., 1773.–77., 1781.–85.), Antunović (Albe, glavni odvjetnik 1810.–19., drugi podžupan 1825.–30., prvi podžupan 1830.–32.), Knezi (Antun, drugi podžupan 1841.–45., prvi podžupan 1845.–49.), Latinović (Petar, drugi podžupan 1748.–59., prvi podžupan 1759.–73.; Tadej, glavni kotarski načelnik 1781.–85., drugi podžupan 1797.–1801.; Beno, glavni bilježnik 1825.–38.; Karlo, bilježnik 1838.–42., drugi podžupan 1842.–48.; Moric, prvi podžupan 1863.–67.), Piuković (Antun, drugi podžupan 1777.–85., 1786.–89., 1790.–91.; Mijo, odvjetnik 1842.–45.; Ago, bilježnik 1845.–48., drugi podžupan 1848.–49., podžupan za upravu 1849.–61.), Rudić (Mate, glavni kotarski načelnik 1781.–85.; Dančo, drugi podžupan 1838.–41., kad je postao kraljevski sudski prisjednik u Pešti), Sučić (Andrija, bilježnik 1772.–73.; Josip, odvjetnik 1801.–10., drugi podžupan 1819.–23., prvi podžupan 1825.–30., kad je postao sudac Kraljevskoga sudbenog stola; Karlo, glavni odvjetnik 1832.–42., kad je postao sudac Kraljevskoga sudbenog stola) i Vojnić (Antun Pačirski, drugi podžupan 1830.–32.).

Lit.: *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monográfiája*, I-II, Zombor, 1896.

S. Bačić

Bačko-kiškunska županija

BAČKO-KIŠKUNSKA ŽUPANIJA (*madž.* Bács-Kiskun megye), administrativna regija u današnjoj južnoj Mađarskoj. Obuhvaća znatan dio prostora između Dunava i Tise te sjeverni dio Bačke; površina 8363 km², broj stanovnika 567.000 (1990.), administrativno središte grad Kecskemét. Prvi element složenog naziva ove županije dolazi od starodrevnoga grada Bača, nekadašnjega županijskog središta, a drugi dio od Male Kumanije (Kiskúnság), područja naseljenoga Kumanima (Kúnok), mađariziranim narodom koji je Mađarima i inače bio etnički srodan. Vodeća je grana gospodarstva u županiji ratarstvo, s najvećom zastupljenošću voćnjaka u cijeloj Mađarskoj. Za županiju su osobito karakteristični

gradovi i sela s prostranim zemljištem (hatarom) te mnogobrojnim salašima (stanovima). Nastala je nakon Drugoga svjetskog rata (1946.) spajanjem južnog dijela bivše Peštansko-piliško-šoltsko-kiškunske i sjevernog dijela bivše Bačkobodroške županije. Od gradova se izdvaja Kalača (*madž.* Kalocsa), središte biskupije s bogoslovijom, na kojoj je školovano i mnogo hrvatskih svećenika, među njima i glasoviti rodoljubi, književnici i kulturni djelatnici.

U južnom dijelu županije prostire se sjeverni dio Bačke sa središtem u gradu Baji. Ondje se nalaze mnoga naselja u kojima obitavaju i Hrvati, i to Bunjevci (Aljmaš, Baja s predgrađem Fancagom, Baškut, Bikić, Čavolj, Čikerija, Đurić,

Gara, Kačmar, Kelebija, Matević, Sentivan, Tompa), Raci (Baćino, Dušnok) i Šokci (Santovo). Hrvata je u tom dijelu Bačke u prošlosti bilo i u Dautovu (Dávod), Barački (Nagybaracska), Monoštoru (Bátmonostor), Panduru (Pandúr), Kakonju (Kákony), Čanadu (Érsekcsanak), Čikuzdi (Sükösd), Ajošu (Hajós), Dudvaru (Nemesnádudvar), Jankovcu (Jánoshalma), Milkutu (Mélykút), Boršotu (Bácsborsód), Kunbaji (Kunbaja). Godine 1904., prema nalogu ugarskih vlasti, slavenska su imena nekih bačkih naselja promijenjena. Trianonskim mirovnim sporazumom u lipnju 1920. bački su Hrvati podijeljeni državnom granicom između Mađarske i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Zbog sustavne mađarizacije, koju su u prošlosti provodile i država i Crkva, te zbog posvemašnjeg odnarođivanja, broj je Hrvata u mađarskom dijelu Bačke u naglu opadanju.

Danas je Bačka jedna od šest regija Hrvatske državne samouprave i Saveza Hrvata u Mađarskoj. U svim bačkim naseljima u kojima žive Hrvati djeluje i manjinska hrvatska samouprava.

Lit.: *Pesti Hírlap Könyvtára – Lexikon*, Budapest, 1930; A. Sekulić: *Narodni život i običaji bačkih Bunjevacu, Zagreb*, 1986; *Új magyar lexikon*, Budapest, 1995.

Ž. Mandić

BAČKO KLASJE, vjersko-informativni list. Nastao je iz župnog lista *Horizonti* (Bačka Palanka) nakon što su u kolovozu 1978. u prostorijama župnog ureda Župe Isusova uskrsnuća u Subotici hrvatski svećenici Subotičke biskupije izabrali Lazara Ivana Krmpotića da preuzme izdavanje vjersko-informativnog lista, koji su nazvali *Bačko klasje*. Prvi je broj lista izašao na Sve svete 1978. Isprva su članovi uredničkog vijeća bili samo svećenici, ali su se poslije u nj uključili i svjetovni katolički intelektualci, uglavnom umirovljeni. Iako je nominalno bio dvomjesečnik, list je u stvarnosti izlazio povremeno na 12–48 stranica, ovisno o prikupljenome materijalu. Objavljivao je vijesti iz župa Subotičke biskupije, napise o kulturnoj

baštini bunjevačkih i šokačkih Hrvata te papine poruke. List nije imao osiguranih sredstava ni vlastit prostor, a rad je suradnika na dobrovoljnoj osnovi bio organiziran po župnim dvorovima i privatnim kućama. Nakladnik je bio Dekanatski ured u Baču, a od 1991. Institut *Ivan Antunović* iz Subotice. List je bio uređivan, umnažan i raspacavan u Subotici, a glavni urednik Lazar Ivan Krmpotić bio je župnik najprije u Bačkoj Palanci, poslije u Đurđinu. Posljednji, 78. broj izašao je potkraj 1993.

Bačko klasje, Bačka Palanka, 25. XII. 1986.

Važnost *Bačkog klasja* ne iscrpljuje se u tome što je gotovo tijekom sveg vremena svojeg izlaženja bio jedini list na hrvatskom jeziku u Bačkoj – aktivnosti na očuvanju hrvatske narodne svijesti koje su oko njega niknule bile su znatno šire. Tako je krug suradnika oko *Bačkog klasja* pokrenuo manifestaciju Kokićevi dani 1980., poslije preimenovanu u Dane kruha i riječi, te obilježavao obljetnice rođenja i smrti Blaška Rajića 1981., biskupa Lajče Budanovića 1983., Alekse Kokića 1990., sv. Metoda 1985., Ante Jakšića 1982. i 1987., biskupa Ivana Antunovića 1988.,

sluge Božjega Gerarda Tome Stantića 1985., s. Leopoldine Čović 1986., Albe Vidakovića 1989., fra Radoslava Kujundžića 1989., Ante Miroljuba Evetovića 1991., Ive Prčića 1994., dr. Josipa Andrića 1992. i 1994. i dr. List je nastojao čvršće povezati bačke Hrvate sa Zagrebom i s ostalim hrvatskim središtima (npr. sa svetištem Marijom Bistricom) te s Hrvatima u Bajskom trokutu 1990. i u Karaševskoj dolini u Rumunjskoj 1978. Promicao je rad Katedralnog zbora *Albe Vidaković*, slamarsku umjetnost 1982. te pučke pjesnike i stvaraoc 1982. Među najveće uspjehe lista treba ubrojiti obnovu izlaženja pučkog kalendara *Subotičke Danice* 1984., organizaciju proslave tris-tote obljetnice doseljavanja bunjevačkih i šokačkih Hrvata u Bačku 1986. i 1988., obilježavanje stogodišnjice smrti biskupa Ivana Antunovića te stvaranje preduvjeta za osnutak Instituta *Ivan Antunović* 1990. Na poticaj koji je došao iz kruga okupljenih oko *Bačkog klasja* obnovljen je rad stare ustanove poznate pod imenom Razgovor 1991., iniciran je osnutak Književnog kluba *Miroljub* 1991., objavljjuju se prilozi manje poznatih pjesnika, pokreće se Zbornik *Ivan Antunović* 1992., serija prospekata o običajima bačkih Hrvata 1978., 1991.–93. i hrvatskom jeziku 1993. List uspostavlja ekumenske kontakte s nekim crkvenim zajednicama: sa Slovačkom evangeličkom crkvom izdaje Ilustriranu Bibliju 1977., s Makedonskom pravoslavnom crkvom organizira Znanstveni skup o sv. Klimentu Ohridskome 1993. i dr.

Lit.: V---r [B. Gabrić], Pet godina vjerskog lista »Bačko klasje«, u: *Subotička Danica : kalendar za 1984. god.*, Subotica, 1983.

L. I. Krmpotić

BAČKO OKRUŽJE KRIŽARA (BOK), središnjica hrvatskih katoličkih križarskih bratstava Bačke duhovne oblasti u Subotici. Utemeljitelj BOK-a bio je biskup Lajčo Budanović 1937., sjedište mu je bilo u Matici subotičkoj (Ul. Paje Kujundžića 9), a vodstvo Okružja potvrđivao je biskup. Vodstvo su činili vođa, njegov zamjenik, tajnik, rizničar i knjižničar.

Članstvo je činilo stotinjak bratstava s oko pet tisuća članova (seljaka, radnika i đaka). Isticala su se bratstva u Subotici, Đurđinu, Maloj Bosni, Somboru, Monoštoru i Sonti. Okružje se skrbilo za bratstva, usklađivalo je rad, priređivalo priredbe, proslave, tečajeve, održavalo redovite veze s Velikim križarskim bratstvom (VKB) u Zagrebu; vođa Okružja bio je uključen u društveni i kulturni život ostalih hrvatskih društava i uređivao glasilo *Kolo mladeži*. Od osnutka 1937. do zabrane rada ujesen 1944. vodstvo BOK-a činili su Ante Sekulić, zamjenik vođe Vojislav Pešut, tajnik Perica Vidaković, rizničar Zvonko Milonja, a duhovnik je bio Ivan Kujundžić. Zadnja velika priredba BOK-a bili su *Dan hrvatske katoličke mladeži* 15. IX. 1940. u Somboru. Od 1941. do kasne jeseni 1944. Okružje je jedva djelovalo. Nakon toga komunističke su mu vlasti zabranile rad, a spise su i knjižnicu zaplijenile.

Lit.: *Subotička Danica* 1937, 1938, 1940, 1941; *Subotičke novine* 1937, 1938, 1939, 1940, 1941; *Kolo mladeži* 1, 2, Subotica, 1939, 1940; *Nedjelja*, Zagreb, 1938, 1939, 1940, 1941; A. Poljaković, Orlovsko-križarski pokret među bačkim Hrvatima, *Klasje naših ravni*, 1-2, Zagreb, 1944.

A. Sekulić

BAČLIJA, Grgo (Subotica, 12. XI. 1939.), odvjetnik i kulturni djelatnik. Sin Vece i Marije, rođ. Tumbas. Osnovnu i srednju školu završio je u Subotici, a na Pravnom fakultetu u Nišu diplomirao je 1973. Kao pravnik je radio u nekoliko poduzeća do 1991. Otada do odlaska u mirovinu početkom 1999. u Subotici radi kao odvjetnik.

Od mladosti je društveno aktivan. Bio je lokalni omladinski dužnosnik, a potkraj šezdesetih uključio se u organiziranje prve Dužijance u Subotici 1968. U istom je periodu bio i sudionik u aktivnostima oko osnivanja ogranka Matice hrvatske u Subotici. Te su aktivnosti rezultirale osnutkom Hrvatskoga kulturno-umjetničkog društva *Bunjevačko kolo* 1970., a Bačlija je njegov član-osnivač. Mnogobrojni sudionici spomenutih aktivnosti, zbog posredne veze s Hrvatskim proljećem, koje je početkom sedamdesetih službeno osuđeno kao djelovanje s

nacionalističkih pozicija, bili su izloženi različitim represivnim mjerama. Bačlija je 1973. zbog svojeg djelovanja bio osuđen na 10 mjeseci zatvora, koje je izdržao u subotičkoj kaznionici. Nakon toga tri je godine bio bez posla, a 18 godina bez putne isprave. Početkom devedesetih ponovno se uključio u društveni život Hrvata u Subotici: jedan je od osnivača Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, postaje članom više hrvatskih kulturnih udruga u Subotici, ali i Društva književnika Vojvodine (1990.) te Hrvatskog društva političkih zatvorenika.

U vrijeme nemogućnosti javnog angažiranja zajedno s Markom Peićem radi na prikupljanju i obradi jezičnoga i drugog naslijeđa bunjevačkih Hrvata u Bačkoj. S njime je i suautor triju knjiga (*Rečnik bačkih Bunjevaca*, *Imenoslov bačkih Bunjevaca* i *Narodne umotvorine bačkih Bunjevaca*), koje su, međutim, u funkciji stvaranja separatnog bunjevačkog korpusa u Vojvodini. Od početka devedesetih povremeno objavljuje polemičke napise u hrvatskim listovima i glasilima u Vojvodini, ali i u srbijanskim i hrvatskim dnevnicima, tjednicima te periodici.

Djela: *Rečnik bačkih Bunjevaca* (suautor M. Peić), Subotica--Novi Sad, 1990; *Imenoslov bačkih Bunjevaca* (suautor M. Peić), Subotica--Novi Sad, 1994; *Narodne umotvorine bačkih Bunjevaca* (suautor M. Peić), Subotica, 1997.

Lit.: Marulić, 5/1995, Zagreb; Žig, 40-42, Subotica, 1996.

T. Žigmanov

BAČLIJA, Jelena, rođ. Davčik (Subotica, 18. VI. 1928.), operna pjevačica, nastavnica glazbenog odgoja. Osnovnu je školu pohađala u Subotici. Nakon svršetka II. razreda građanske ženske škole 1941. prekinula je redovito školovanje zbog izbijanja rata, no poslije ga je uz rad nastavila. G. 1949. upisala se na odjel za solo pjevanje u subotičkoj Srednjoj muzičkoj školi. S početka je u klasi prof. Matije Skenderović, a poslije u klasi prof. Irme Ruzman Siflis.

Nakon završetka muzičke škole, od 1954. počela je raditi u subotičkome

Jelena

Bačlija

Narodnom kazalištu kao članica opernog zbora. Ubrzo je, nakon položene stručne audicije, dobila uloge u operama *Zagorska ruža*, *Dužijanica*, *Aida*, *Toska*... Prošla je i audiciju za pjevačicu u operi Narodnog kazališta u Sarajevu, ali iz obiteljskih je razloga ostala u Subotici. Nakon ukinuća opere u subotičkom kazalištu bila je članica operetne scene, a od 1958. do odlaska je u mirovinu radila kao nastavnica glazbenog odgoja u osnovnoj školi broj 1 (današnja OŠ *Sonja Marinković*). G. 1969. diplomirala je na Pedagoškoj akademiji u Sarajevu i stekla zvanje nastavnika glazbe.

V. Bačlija

BAČLIJA, Katarina (Subotica 27. X. 1927.), glumica. Osnovnu i građansku školu završila je u rodnom gradu. Nakon Drugoga svjetskog rata, tijekom 1945. i 1946., pohađa Dramski studio u Subotici, na kojem osnove glume predaju, među ostalim, Lajčo Lendvai, Milan i Jelka Asić, Boro Hanauska i dr., no ne upošljava se odmah u kazalištu, nego se udaje i odlazi i Izrael 1949. Nakon povratka u Subotici 1952. dobiva kao glumica angažman u Hrvatskome narodnom kazalištu. U subotičkom će kazalištu raditi sve do odlaska u mirovinu 1992.

Gluma u komedijama bila je njezina specijalnost i tu je postizala najvažnije uspjehe. Osim u komedijama srpskih autora (Branislav Nušić, Jovan Sterija

BAČLIJA

Popović), posebno se isticala u ulogama u komedijama subotičkoga dramskog pisca Matije Poljakovića na teme iz narodnog života Bunjevaca – zajedno s Gezom Kopunovićem bila je nositeljica glavnih uloga u komedijama *Č'a Bonina razgala*, *Ode Bolto na ogled*, *Bolto u raju*, *Ludograd*, *Niko i ništa...* Više od 20 godina svake nedjelje u 12 sati na valovima Radio Subotice tumačila je Tonu u vrlo popularnoj polusatnoj šaljivoj radijskoj emisiji *Martin i Tona* zajedno s Gezom Kopunovićem, koji je bio i autor teksta. U televizijskoj seriji *Boltine zgode i nezgode*, koju je snimila Televizija Zagreb 1971. prema dramskom predlošku Matije Poljakovića i u režiji Petra Šarčevića, Bačlija tumači jednu od glavnih uloga. I nakon odlaska u mirovinu glumila je u televizijskoj seriji na lokalnom kanalu Yu Eco *Škripi deram*.

Katarina
Bačlija

Sredinom 2000., na poziv Uredništva na hrvatskom jeziku Radio Subotice, interpretira kratke bunjevačke šaljive pripovijetke, koje je sakupio i obradio Balint Vujkov. Osim što su emitirane na valovima tog radija, jedan dio njih objavljen je i na nosaču zvuka *Balint Vujkov: usmeni zapisi* 2002. u Subotici u izdanju Hrvatske čitaonice.

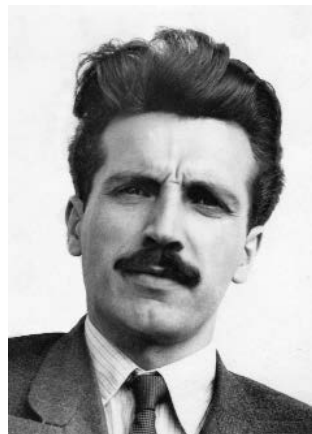
H. Tikvicki

BAČLIJA, Marko (Subotica, 27. IV. 1914.), politički djelatnik. Gimnaziju i studij prava završio je u rodnom gradu

1937. Do kraja Drugoga svjetskog rata radi kao odvjetnik, a nakon rata obnaša nekoliko dužnosti pri Gradskome narodnom odboru u Subotici, čiji je predsjednik bio 1948.-52. Prvim javnim pravobraniteljem Vojvodine imenovan je 1952. Od 1957. do odlaska u mirovinu 1975. radi u pokrajinskoj administraciji i obnaša nekoliko važnih dužnosti. Publicističke radove iz područja prava i ekonomije objavljivao je u domaćim listovima (beogradski *Privredni pregled*, novosadski *Poljoprivrednik*, *Dnevnik*...).

G. Bačlija

BAČLIJA, Mihajlo (Miško) (Subotica 23. I. 1931. – Subotica 3. X. 1997.), glazbeni pedagog. Osnovnu je školu pohađao u Subotici, a zbog rata je tek 1947. završio nižu trgovačku školu. Izvanredno je upisao potpunu mušku gimnaziju, pohađao je uz rad i 1950. maturirao. Srednju muzičku školu završio je 1954. Od iste je godine kao stručni učitelj radio u Osnovnoj školi broj 3 (današnja Oš *Matko Vuković*), u dijelu grada s pretežito hrvatskim stanovništvom. I dalje se stručno usavršavao: 1963. upisao se kao izvanredni student na glazbeni odsjek novosadskog odjela beogradske Umjetničke akademije te nakon dvije godine dobiva zvanje nastavnika glazbenog odgoja. U izvannastavnim aktivnostima posvetio se njegovanju tamburaške glazbe. Pri školi je osnovao prvi dječji tamburaški orkestar, koji je stekao ugled i u kojem su

Mihajlo
Bačlija

osnovna znanja dobili mnogobrojni subotički tamburaši. U tom je smislu iznimno zaslužan za organiziranje i institucionalizaciju tamburaškoga glazbenog odgoja u Subotici u poraću. U školi je radio sve do odlaska u mirovinu 1986., a do kraja života bio je stalni član subotičkoga Kamernog zbora *Pro musica*.

V. Bačlija

BAČLIJA, Vladimir (Subotica, 16. IX. 1948.), likovni umjetnik fotografije. Sin Andrije i Etele, rođ. Đurasev. U ranoj mladosti zbog prirode posla svojeg oca seli se u Beograd, gdje živi i djeluje i danas. Osnivač je i kreativni direktor *Art atelier* *Bačlija*, član ULUPUDS-a. Bio je fotoreporter u *Večernjim novostima* 1970.–87., osnivač i urednik fotografije časopisa *Moda* 1980.–82., dopisni urednik fotografije *Media Marketinga* 1986.–89., umjetnički direktor *Astro dizajna* 1991.–95., urednik fotografije časopisa *Kvadar* 1991. Objavljuje modnu i *life*-fotografiju od 1979. godine. Ponukan izazovima svoje profesije, izvještavao je s ratišta u Izraelu i Libanonu, a nakon povratka u Beograd izlaže materijale s Bliskog istoka, uglavnom ratne teme. Redovito izlaže od 1984. godine.

Autor je više od 600 fotoreportaža, oko 380 kataloga (*Speedo*, Aleksandar Joksimović, *Sirogojno*, *Revlon*...), 78 naslovnih strana, 38 plakata, 18 omota za ploče, 3 fotografska projekta. Član je autorskog tima projekta *Beobanka* 1983. i *Wrangler* 1984. te koautor total-dizajna i kataloga za tvrtku *Seme* 1990. Izlagao je u Narodnom kazalištu u Beograda 1992., na *Majskom salonu* 1989. i 1995., u Subotici 1997. Dobitnik je grupe nagrade *Majski salon* 1989., *Zlatna ideja* 1985., *Srebrna ideja Portorož* 1986., *Golden Drum Portorož* 1998. Član je *Art Directors Cluba* Srbije.

Lit.: *Ko je ko u Srbiji*, Beograd, 1996.

A. Čota i H. Tikvicki

BAČVANIN, 1. Subotički tjednik, glasilo Narodne radikalne i Zemljodilske stranke. Prvi se broj pojavio 12. III. 1921., pred izbore za Ustavotvornu skupštinu, a zadnji 15. III. 1923. pred parlamentarne izbore. Izlazio je petkom, do 1923. godine sa zaglavljem i tekstovima napisanima ćirilnim i latiničnim pismom istodobno, a u 1923. godini samo latinično.

Odgovorni su urednici bili Jakov Mačković do 1922., Toša Iskruljev do 1923. te Mijajlo Vasiljević tijekom 1923. Urednici su bili Voja Banković 1921.,

ПОШТАРНА УПОТРЕБА ПЛАЋЕНА.

Год. I. год. Суботница, 19. марта 1922. — Subotica, 19. marta 1922. Број 10. broj.

БАЧВАНИН - BAČVANIN

Лист Народне Радикалне и Земљодилске Странке. — List Narodne Radikalne i Zemljodilske Stranke.

Издавајте сваког дана. Претплата на месец 10.-, на пола 5.-, на четврт год. 15.-, на полу год. 20.-, на годину 30.-. Поштом број 15.	УРЕДНИК: ЈАКОВ МАЧКОВИЋ ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: ЈАКОВ МАЧКОВИЋ ИЗДАЈНИК: ТОША ИСКРУЛЈЕВИЋ	УРЕДНИК: ВОЈА БАНКОВИЋ ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: ЈАКОВ МАЧКОВИЋ ВЛАШНИК: ЂУРИЦА ПЕНДЖИЋ	Издајте сваког дана. Претплата на месец 10.-, на пола 5.-, на четврт год. 15.-, на полу год. 20.-, на годину 30.-. Поштом број 15.
---	---	---	---

УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА:
Краља Александра улица број 15.

Грамаиниална политика.

Наши Мађари настављају са грамаиниалном политиком. Зову све Мађаре у своју организацију, па ако који наш лист укаже прстом на неке некоректностине, они одмах зајачују, прете се да смо им тиме свима затворили врата споразума. Завлаче стварање програма — а када ми неможемо пуно веру у њих не знајући, која ће струја однеги прегаву, они наглашују, да пре избора неће тражити додира ни са једном нашом

демократском партијом, шта је то? Оштри интерес и како ће своје интересе најбоље заштитити.

Све док мађарска странка не буде истакла свој реални програм и док нас њиме не увере, да не траже немогућности — не можемо према њој имати поврсена. Јер кад један мађарски лист замера, што смо ми градили устав без њих, када тиме одлаје, да његови захтеви иду преко нашег устава, онда се бадава поклања на то, што једна од наших плајајућих странака не критикује њихово држање:

је то тешко појединачки и усамљено истапати пред форум великих Сила, које у првом реду увек имају своје рођене, и које су врло, врло далеко од сваке sentimentalности, од које детинјак политичке болести болују сви мањи и запостављени народи. Удружени ове државе представљају данас око 60 милиона душа, и помогуте можда, као што се говори, од балтичких држава, оне ће на светском дивану моћи заузети и одлучити и себијати став.

Нас овде у Subotici над којима још увек виси Дануков маћ, који нам може приликом предстојећег разграничења отећи који телесни уд, овај слофан рад држава, које су наслеђиле своје земље од Мађарске, двоструко вери и — тек!

Још је увек међу нама људи, који даје књиговеду од државних

Или зар господа није тако?!
У оствалом под сугестивном моћи београдског састанка, ја тврдо верујем, да ćemo ми Subotičани приликом разграничења безувекно морати добити наше старе атове, целу Топцу и историјско три анте, три сведока stare славе, stare Vojvodine наше.

Ми то морамо добити натраг! То тражи срц наше, то тражи живот нас Subotičана — а то тражи и част и углед наше велике Домовине!

ВЕСТИ.

Промоција. Г. Корнелис Миландиовић, брат нашега пријатеља и једномисленика г. др. Радивоја Миландиовића др. Јавног бележника промоција је ово

Jakov Mačković 1922. te na kraju Aleksa Ivić i Marko Protić. Kao vlasnik je naveden Đurica Pendžić. Tiskan je u *Narodnoj štampariji* i *Minervi* u Subotici.

Kao glasilo političke grupacije, list je propagirao stajališta tada vladajuće državne ideologije. Negativno je ocjenjivao prohrvatske inicijative u Subotici. Osim što je donosio lokalne vijesti i druge rubrike, na njegovim su stranicama vođene oštre polemike s *Nevenom* i *Subotičkim novinama*, koje su optuživane da su glasila katoličko-klerikalnih krugova i da unose sjeme vjerskog razdora među Bunjevce. Autori su nekih tekstova bili i subotički Bunjevci – iz uskog kruga oko »zemljodilaca« (npr. Staniša Neorčić), ali najčešće se potpisuju Srbi dr. Aleksa Ivić i pop Marko Protić.

Sačuvani se brojevi nalaze u Knjižnici Matice srpske u Novom Sadu, u Historijskom arhivu u Subotici i u Državnoj knjižnici *Széchenyi* (Országos Széchenyi Könyvtár) u Budimpešti.

2. Pod istim je imenom u Somboru 1884.–93. izlazio srpski list koji je zastupao program Srpske radikalne stranke. Nastavio je izlaziti u Subotici 1898.–99. kao prvi subotički list na srpskom jeziku, a vlasnik i urednik lista bio je dr. Dušan Petrović. Pod istim imenom ponovno je pred skupštinske izbore 1927. u Somboru izašlo osam brojeva Bačvanina, glasila mjesnoga odbora Radikalne stranke.

Lit.: T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1919-1945)*, Újvidék, 1979; D. Popov, *Srpska štampa u Vojvodini 1918-1941*, Novi Sad, 1983; R. Stokanov, *Somborska štampa na srpskom jeziku između dva svjetska rata*, *Dometi*, 114-115, Sombor, 2003.

S. Mačković

BAČINO (Baćin, *madž.* Bática), mjesto u Bačko-kiškunskoj županiji, nedaleko od Dunava, 4 km južno od Kalače na putu prema Baji, 2272 st. (2002). Ime mu je nastalo od madžarske riječi *bática*, »stariji brat«. Između 1369. i 1519. ime mu bilježe u obliku Bathya i u tom se razdoblju spominje među posjedima crkvenih velikaša

Baćino (Bática)

seksarske opatije. G. 1548. ima 23 porezna obveznika i svi su Madžari. Za trajanja turske okupacije nije posve uništeno. Turci 1660. nastanjuju Hrvate Šokce iz okolice Vinkovaca. Za nekoliko desetljeća ovdanji su Madžari posve pohrvaćeni. G. 1696. dušobrižnici su ovdanjskih Hrvata franjevci, među kojima se ističe fra Aleksa, koji je došao iz Bosne. Župa posvećena Maloj Gospi utemeljena je 1698. Za vrijeme Rákóczijskoga ustanka 1703.–11. spominje se kao hrvatska župa. Matične se knjige vode od 1715., a naselje se tada spominje kao dalmatinsko i u njemu dušobrižničke dužnosti obavljaju hrvatski franjevci Filip Džindžić i Grgur Sonćanin. Svjetovni svećenici župu preuzimaju 1733. Tijekom XVIII. st. Baćince spominju kao Hrvate, Dalmatince, Ilire ili Slavene (Schlava), a poslije kao Race. Taj nametnuti naziv postupno je prihvatilo i stanovništvo, pa Baćinci sebe i danas zovu Racima.

Današnja je crkva sagrađena 1849. Kao šokačko selo u Peštansko-šoltskoj županiji, s 3080 katolika, spominje se 1851. Nastava hrvatskog jezika ukinuta je potkraj 1880-ih godina. Zadnji svećenik Hrvat bio je Fejo Jasenović 1933. Od 1996. u naselju djeluje hrvatska manjinska samouprava, a u školi se fakultativno poučava i hrvatski jezik.

Lit.: G. Grosschmid, Magyarhon népesedésének áttekintése, figyelemmel Bács-Bodrog vármegye történelmére, *Bács-Bodrogh vármegye Történelmi Társulat évkönyve*, Zombor, 3, 1887, 4; *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I-II, Zombor, 1896; *Magyarország vármegyéi és városai, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye*, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; J. Rapcsányi, *Magyar városok monográfiája. Baja és Bács-Bodrog vármegye községei*, Budapest, 1934; T. Vanyó, Belgrádi püspökök jelentései a magyarországi hódoltság viszonyairól 1649-1673, *Levéltári Közlemények*, Budapest, 42, 1971, 1; K. Eperjessy, *Bács-Kiskun, illetve a hajdani Bács-Bodrog megye a II. József-kori országleírásban, Bács-Kiskun megye múltjából*, II, Kecskemét, 1979.

Ž. Mandić

BAČO, jedan od načina na koji su Bunjevci oslovljavali oca. Najčešće se ocu govorilo *bačo*, ponegdje *ranko*, neki put i *babo*. O roditeljima se uvijek govorilo u množini, i to i u 2. i u 3. licu (npr. *'Di čete, bačo?* ili *bačo idu*). Kraćim izrazom *bać* i osobnim imenom oslovljavao je svaki oženjen čovjek (npr. *bać Stipan*), a mlađi su nepoznatog čovjeka najčešće oslovljavali *baća*.

A. Stantić

BADANJ, kružno i horizontalno složeni snopovi kukuruzovine, različite visine, s donjim dijelom stabljike izvana. U vrijeme kad se kukuruz brao ručno stabljike su se kukuruza, nakon branja klipova, sjekle i vezale u snopove. Dvadesetak se snopova na njivi nakon toga uspravno slagalo u »klupe«, a nakon što se »klupe« prenesu u gumno, ondje su se slagale u badanj. U jedan badanj ide desetak klupa kukuruzovine, koja se slaže tako da odrezan donji dio stabljike ide van, a vršni dijelovi snopova unutra. Na taj se način list, najhranjiviji dio kukuruzovine, sačuvao od

Badanj

truljenja. Badanj se obično slaže oko Svih svetih (1. XI.), nakon što je posijana pšenica, u »guvno«, jedan do drugoga. U kukuruzovini poslaganoj u badanj sačuvani su listovi, najhranjiviji dio stabljike.

A. Stantić

BADICS, Ferenc (Stolni Biograd, 27. VIII. 1854. – Budimpešta, 18. VII. 1939.), mađarski književni povjesničar, sveučilišni profesor i član Mađarske akademije znanosti. Djelovao je kao sveučilišni profesor u Budimpešti, a neko je vrijeme bio i učitelj u Novom Sadu (1882.–94.). Bio je glavni ravnatelj Peštanskoga školskog okruga. Svoje je radove objavljivao u mađarskim časopisima, a autor je i više udžbenika. O Bunjercima i Šokcima pisao je u drugom mađarskom svezku epohalnoga geografsko-etnološkog djela *Az Osztrák-Magyar Monárchia irasban és képben*, u odjeljku o Bačkoj (A Bácska, *Az Osztrák-Magyar Monárchia irasban és képben, Magyarország*, II, Budapest, 1891).

Lit.: I. Ivanić, *O Bunjercima; Povesničko-narodopisna rasprava*, Subotica, 1894; *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 1941; *Magyar Életrajzi Lexikon*, Budapest, 1967.

M. Mandić

BADNJA VEČER → Badnje večer

BADNJAČA, 1. oveće drvo na kojem se kuha večera na Badnju večer. Bunjevački je običaj da prije početka večere domaćica ili »položaj« (gost koji u običajima veza-

BADNJAČA

nima uz Badnju večer ima posebnu ulogu) unosi nagorjelu badnjaču (negdje se zove i »badnjak«) u sobu, udarajući je o prag ili dovratnik sobnih vrata uz simboličke riječi: »Koliko žeravica, koliko pilića, koliko žeravica, toliko prasica...« ili »Koliko varnica, toliko pilića, koliko ovaca, toliko jaganjaca, koliko konja, toliko ždribadi, koliko krava, toliko teladi«, a ponegdje i »Krave se telile, krmače prasile, kobile ždribile...« i slično, čime se izražava želja za što većom plodnošću domaćih životinja. Na svaku želju osobe za stolom odgovaraju: »Daj, Bože!« Nakon toga položaj badnjačom pali svjećicu sa stola; 2. vrsta božićnoga kruha. Dok su ostali božićni kruhovi spleteni od usukana tijesta, badnjača je, poput božićnjaka, od razvaljana tijesta, ali bez ukrasa. Reže se i dijeli na Badnju večer za stolom. Toliko je velika koliko je ukućanima potrebno za jedan obrok.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Zvonik*, Subotica, 2/1994, 12/1997 i 12/2003.

A. Stantić i S. Bačić

BADNJAK → Badnji dan

BADNJE VEČE *dijal.*, Badnja večer, večer uoči Božića.

1. Bunjevački običaji. Smatralo se da Badnja večer počinje kad se na nebu pojavi tzv. svinjarska zvijezda ili zvijezda Danica (zapravo planet Venera). Početak večeri lovci su oglašavali pucanjem iz lovačke puške ili mladići »ključem« (metalnom napravom kojom se oponaša pucanj), što je ujedno bio i poziv da se sjedne za stol. Domaćica bi zapalila veliku božićnu svijeću i postavila je u »kuću«, tj. predsoblje. Dok čekaju ulazak »reduše« (žene koja pomaže u kućnim poslovima i kuhanju) i »položaja« (gosta koji ima posebnu ulogu u božićnim običajima), ukućani za stolom pjevaju božićne pjesme. Najprije u sobu ulazi domaćica ili položaj s badnjačom, koju udara o prag ili dovratnik uz simboličke riječi. Nakon toga položaj ulazi u sobu sa svjećicom zapa-

ljenom na vatri badnjaka i zadjenutom u pšenično zrnje u omanjoj čaši te pozdravlja nazočne: »Faljen Isus, čestitam vam Badnje veče!«, na što mu domaćin odgovara: »Uvik Isus faljen, ti živ i zdrav bio!« i posipa ga zrnima pšenice. Reduša postavlja zdjelu s juhom od graha zaprženoga maslom, a domaćin svjećicu stavlja u pročelje stola. Ponegdje poslije ulaska položaja domaćica izlazi po zdjelu kuhanoga graha i, donoseći je, čestita Badnju večer. Slijedi zajednička molitva koju predvodi domaćin. Prije jela domaćin, stojeći s bocom zamedljane rakijske, nazdravlja uz želju da dogodine u sreći i zdravlju svi dočekaju Badnju večer. Nakon toga svi iz boce piju zamedljanu rakiju, iz zdjelice uzimaju po komad češnjaka, umaču ga u med i pojedu, a nakon toga orah i na kraju komadić jabuke, koja se reže na onoliko dijelova koliko je osoba za stolom. O simbolici tih rituala stajališta nisu jedinstvena, ali se najčešće smatra da češnjak simbolizira gorčinu ovog svijeta, orah – jakost, jabuka – zajedništvo, a med – zdravlje. Večera je obilna, ali nemrsna. Najprije se jede juha od graha, zatim »nasuvo«, tj. kuhano tijesto s tučenim sirom ili mljevenim makom ili orasima. Nakon Prvoga svjetskog rata pripravlja se sve češće i riba, obično šaran. Na stol se postavlja i zdjela s kuhanim voćem: višnjama, jabukama i sušenim šljivama, a sve do ponoći na stolu ostaje i nešto jela da se i gosti mogu poslužiti, u skladu s pučkim vjerovanjem da na Badnju večer nitko ne smije ostati gladan. Poslije večere za stolom se razbijaju orasi – vjerovalo se da će onaj tko naiđe na nezdrav orah biti bolestan, a zdrav se orah tumačio kao predznak dobra zdravlja sve do sljedećeg Božića. Ispod stolnjaka se k tomu izvlačila slamka i prema njezinoj se duljini procjenjivalo koliko će tko još živjeti. Nakon što se pojela juha od graha domaćin je vinom gasio božićnu svjećicu, a ponegdje i ostatkom grahove juhe iz tanjura. Smjer se dima tumačio kao znak da će onaj prema kojemu je skrenuo umrijeti prvi tijekom godine, no ako bi se penjao uspravno, bio bi to znak da sljedeće godine

nitko od nazočnih za stolom neće umrijeti. Velika se božićna svijeća nije gasila, nego je gorjela sve do zore. Poslije večere uslijedilo bi čestitanje Badnje večeri, netko bi odlazio susjedima, a drugi bi dočekivali goste. Osobito su mjesto pritom imali »betlemari« i/ili »vašange«, s kojima se zajednički pjevala jedna ili dvije Božićne pjesme i koji su nakon darivanja odlazili dalje u čestitanje Badnje večeri. Kad se približilo vrijeme »ponoćnici« (polnoćnoj misi), članovi su obitelji kretali u crkvu, najčešće pješke, a s udaljenijih salaša na kolima ili saonicama. Nakon povratka s polnoćne ukućanima se čestita »Isusovo porođenje«. To je znalo trajati gotovo do zore, a onda su ukućani i gosti blagovali »pača« (hladetinu). Kad se približilo vrijeme za »namirivanje josaga« (stoke), velika se božićna svijeća gasila, kao znak da je nastupio prvi dan Božića.

2. Šokački običaji. Kad bi na crkvi sat pokazao da je vrijeme za zadnje zvono (crkveno zvono na pozdravljanje), obitelj bi se umivala, prala ruke i spremala večeru. Dada (tata) ili drugi najstariji član obitelji ulazio bi u sobu govoreći: »Čestit Bog i Božić, novo mlado lito!«, na što bi svi posjedali, a mama bi unosila večeru na stol govoreći »Pi-pi, pi-pi, ko-ko«. Kad bi sve stavila na stol, svi bi ustali i naglas izmolili Očenaš i Zdravomariju, nakon čega bi otac rekao »Nazdravlje vam bilo«. Stariji bi muškarci popili rakiju i večera bi počela. Mama – domaćica – za vrijeme večere nije smjela ustajati od stola jer se vjerovalo da će onda i koka na proljeće dobro sjediti na jajima. Najčešće se blagovao tučen grah (»papula«) i kuhano tijesto s pekmezom posuto graham (»perke«). Nakon večere djeca bi išla vidjeti ima li darova pod granom. S grede bi na kanapu visjela jabuka koju su djeca »intala« (njuhala) i na kraju pojela. Poslije su se igrala na slami, a susjedi bi dolazili čestitati Badnju večer. Domaćica bi sklanjala večeru i svi bi se polako spremali za polnoću.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); S. Bartolović, Božićni običaji kod Hrvata u Bači, *Klasje naših ravni*,

Zagreb, 1/1942; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Zvonik*, Subotica, 2/1994; 12/1997; 1, 12/1998; 1, 12/2000; 1, 11/2001; 1, 12/2002; 12/2003; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001.

A. Stantić i M. Šeremešić

BADNJI DAN *dijal.*, Badnjak, dan uoči Božića. Uz ovaj se dan veže velik broj običaja u bunjevačkim i šokačkim obiteljima.

1. Bunjevački običaji. Domaćica prva urani i zaokupljena je pripremanjem hrane, pri čemu posebno mjesto imaju »kolači« (blagdanski kruhovi). Muškarci rade samo nužne poslove, najčešće oko zbrinjavanja »josaga« (stoke). Posebna je dužnost domaćinova »zamedljati« rakiju (pomiješati s medom). »Reduš« (žene koje pomažu u kućnim poslovima i kuhanju) spremaju »otezanu pogaču« i peku »sitno tisto«. Na Badnji dan odrasli poste, većina »suši« (pije samo vodu). U obitelji, uz čašćenje zamedljanom rakijom, razmijene čestitanje Badnjeg dana, a poslije te čestitke razmijene i sa susjedima. Muškarci spremaju slamu koja će se rasprostrijeti po podu »čeljadске« (dnevne) sobe i odabiru drvo za »badnjaču«. Djeca slamu stavljaju na stol, a domaćica stol pokriva bijelim »čaršafom« (stolnjakom). Do početka XX. stoljeća božićna se »grana« pravila od razgranatih grančica drveta ili metle (vrsta biljke), koja se obmotavala tankim tijestom i ispekla u peći, nakon čega se udjenula u stalak i okitila bombonima. Na glavno mjesto na stolu u XX. stoljeću, pod utjecajem njemačkih običaja, počela postavljati lijepo iskičena božićna »grana«, a u novije doba, ako je jelka veća, stoji na podu. »Granu« kite roditelji s djecom. Kasnije stariji neprimjetno stavljaju pod granu darove koje će ukućanima »donijeti Isus«. Ispod »grane« je najljepši kolač – »božićnjak«, na kojem se od »tica«, raznih ukrasa i likova od tijesta, izrađuje obiteljski »betlem« (jaslice). Na stol se stavlja i zeleno žito, posijano na sv. Luciju, zamedljana rakija, božićnjak, nekoliko lijepih jabuka, orasi, jedna ili više svijeća utaknutih u žitno zrnje, a od druge polovice XX. stoljeća i jaslje s biblijskim likovima. Na Badnjak nikoga ne treba udariti jer se

vjerovalo da će ta osoba dobiti čir. Prema narodnom vjerovanju, iz kuće se ništa ne smije odnositi jer će se tako odnijeti i sreća, a nije dopušteno ni od koga što posuditi. Oko podneva reduša počinje kuhati večeru. Predvečer se čeljad okupljala oko svečano postavljenog stola, a do blagovanja su se pjevale radosne božićne pjesme, poput *Hajte, braćo, da idemo; Radujte se narodi* i druge. Nakon pojave »svinjarske zvizde« (planeta Venere) počinje Badnja večer.

2. Šokački običaji. Šokci su blagdane proslavljali skromnije. Na Badnjak su muškarci obavljali nužne poslove po kući (hranili konje, svinje i krave, pomuzli krave, donosili drva za loženje i sl.), dok su žene rano počele kuhati »lučenje« (hladetinu), koje se jelo nakon polnočke i tijekom božićnih blagdana. Za večeru se pripremala »papula« (tučen bijeli grah začinjen sitnom mljevenom paprikom i bijelim lukom) i »perke« (kuhano tijesto bez jaja punjeno pekmezom i posuto makom). Imućniji su imali i »nasuvo« s orasima. U posljednjih tridesetak godina kuha se još i riblji paprikaš, a u novije se doba pripremaju torte i kolači.

Rano izjutra rodbina i susjedi išli su »slaviti Adama i Evu« u kuću u kojoj je netko nosio ova imena. Ulazilo se uz riječi »Faljen Isus, čestitamo vam Badnji dan, Adama i Evu«, na što bi domaćini odgovarali »Uvik faljen, 'ajte samo«. Gosti su bili ponuđeni čašicom rakije, a mlađi orasima.

U vlastite se kuće unosila slama u sobu u kojoj se obitavalo i blagovalo. Majke bi stavljale malo slame na »stolicu« (stol) i pod stolnjak te metalni novac, koji je simbolizirao želju da iduća godina bude bogata. Pod »stolicu« se stavljao »šenic« (okrugla drvena posuda) u kojem je bilo žita, kukuruza i oraha, dok bi otac obitelji unosio jedan ili više hamova i stavljao ih također pod »stolicu« (stol).

Sve do prije osamdesetak godina nije se kitila jelka, nego se od šiba pravio stalak na kojem je visjela raznobojna vuna s privezanim orasima ili »kriškindl šecer-

rom« (salonski šecer). Nakon toga postupno se, po ugledu na Nijemce, počela kititi jedna grana jele, a naziv »grana« ostao je do danas za označivanje cijelog drveta, koje ulazi u običaje nakon Drugoga svjetskog rata. Isprva se grana kitila kukuruzovinom umotanom u šaren ili »zlatan« papir, a poslije i pravim bombonima i drugim jestivim ukrasima. Djeca su pod »granom« pronalazila jabuke, orahe, suhe šljive i slično. Danas članovi obitelji zajedno kupuju jelu i skupa je s djecom ukrašavaju, a poslije polnočke ili na Badnje jutro djeca pod njom nalaze darove.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Zvonik*, Subotica, 2/1994, 12/1997; 1, 12/1998; 1, 12/2000; 1, 11/2001; 1, 12/2002; 12/2003; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001.

A. Stantić i M. Šeremešić

BAGREM → drač

BAIĆ, Josip (? , 1794. – Subotica, 29. XII. 1859.), svećenik. Školovao se u Segedinu, studirao u Kalači. Gradski magistrat u Subotici birao je 14. IV. 1841. župnike za dvije nove hrvatske (»ilirske«) župe u Subotici. Za župu svetog Jurja izabran je Đuro Dubičanac, upravitelj župe u Kunbaji, dok su za Župu svetog Roka u Subotici predloženi: Josip Baić, ludaški kapelan, Mátyás Missuray, novosadski kapelan, i Ferenc Szép, futoški kapelan. Izbor je pao na Josipa Baića, što je poslije formalno potvrdio i kalačko-bački nadbiskup. Novoosnovanoj Župi svetog Roka na upravljanje je dodana i filijala Šandor. Župnik Josip Baić bio je dužan držati još dvojicu kapelana.

Lit.: G. Tormásy, *A szabadkai római kath. főplébánia története*, Szabadka, 1883; A. Lakatos, *A kalocsai Érseki Levéltár*, Kalocsa, 2002.

S. Beretić

BAJA, gradić u sjeverozapadnoj Bačkoj, u Bajskom trokutu, smješten na lesnoj terasi na lijevoj obali Dunava i sporednoga kraka Šugavice, 37.916 st. (2002.). Ima riječnu luku, a zahvaljujući poljodjelstvu u okolici mjesta, u njemu je najrazvijenija prehrambena industrija.

Baja

Ime grada etimolozi izvide iz staroturske riječi *bay*, »bogat, obilan«. Naselje se u rimsko doba spominje pod imenom *Petavium*, a 1323. prvi put pod imenom *Baya*. Između 1229. i 1260. u Baji djeluju dalmatinski i bosanski dušobrižnici, jamačno stoga što je već tada ondje bilo hrvatskog stanovništva, a poznato je da se 1240-ih godina ovamo nastanjuju »Dalmatinci«. G. 1382. bilježe je kao selo. Poslije Mohačke bitke (1526.) dolaze ovamo i bosanski i dalmatinski trgovci. U turskom je razdoblju Baja bila tvrđava i sjedište Bajske nahije. Hrvati ovdje žive i potkraj XVI. st., a u Baju su 1600. došli i franjevci iz bosanskog Olova. Poslije oslobođenja od Turaka 1687. stiže val novih doseljenika, od kojih većina potječe iz Donje Tuzle te pripada šokačkoj grani hrvatskog naroda. Kad je 1695. Baja izuzeta iz Vojne krajine, hrvatski je jezik u njoj postao službenim, pa je i naselje 1696. zabilježeno kao *Baja*. Iste je godine utemeljena i pučka franjevačka škola. Prema popisu Bačke županije iz 1699. u Baji živi 595 većinom hrvatskih kmetova, a 1701. ovamo se nastanjuje više hrvatskih obitelji iz budimskog Tabana. Za vrijeme Rákóczijeve bune kuruci su 1708. razorili Baju, a franjevci se sklanjaju čak u Srijem. Posebnom župom Baja postaje 1712. (do 1728. u Baji postoji samo hrvatska Župa sv. Antuna) s mnogobrojnim podružnicama: Bikić (do 1743.), Gara i Kačmar (do 1744.), Čavolj i Sentivan (do 1748.),

Baškut (do 1766.). Podružnice Župe sv. Petra i Pavla, druge bajske župe utemeljene 1722., bili su pak: Monoštor i Čatalija (do 1735.), Kakonj i Pandur (do 1805.), Srimljani (do 1800.), Fancaga (do 1809.). Dušobrižnici ovdašnjih Hrvata i tada su bili bosanski franjevci. Komorskim trgovištem Baja je postala 1714. U popisu iz 1715. zabilježeno je 138 hrvatskih, 75 srpskih, 14 njemačkih i 8 mađarskih obitelji. Grof Csáky 1720-ih godina ovamo naseljava mnoštvo Mađara, Nijemaca i Slovaka. O brojnosti bajskih katolika svjedoči i podatak iz 1730., kad je ovdje krizmano 957 osoba, a nekadašnju brojnost bajskih Hrvata bjelodano potvrđuju matične knjige dviju katoličkih župa, u kojima nalazimo čak 1682 hrvatska prezimena. Bosanski franjevci 1731. obnavljaju franjevački samostan, koji ovdje postoji od XIII. st., i pri njemu razvijaju prosvjetni rad (pučka škola, gimnazija, filozofsko-bogoslovno učilište). Od 1750. do 1841. u posjedu je velikaške porodice Grašković. G. 1768. spominje se kao mađarsko, »ilirsko« i njemačko naselje. Popis iz 1828. bilježi 786 hrvatskih, 459 njemačkih, 352 mađarske, 236 srpskih i 85 slovačkih obitelji. U velikom požaru 1840. izgorio je veći dio grada. Poslije je grad preustrojen, bunjevačke Hrvate potiskuju prema južnim dijelovima, na Pisak i Ravnu. Premda od 1858. dobiva veću samoupravu, gospodarski stagnira jer je nekad prometno pristanište na Dunavu

počelo gubiti na važnosti nakon izgradnje željezničke pruge Budimpešta–Zemun 1870-ih godina. Gradu je 1930. administrativno pripojena tada još uglavnom bunjevačka Fancaga, koja je dotad bila u Peštansko-piliško-šoltsko-kiškunskoj županiji. Broj se bajskih Hrvata u novije doba kretao ovako: 1861. g. 5492 (ukupan broj stanovnika 19.715), 1890. g. 4213 (ukupno stanovnika 20.604), 1910. g. 2188 (ukupan broj stanovnika 21.032), 1941. g. 1067 (ukupno stanovnika 23.465). Nakon Drugoga svjetskog rata procjene su bile ovakve: 1945. g. 3000 (ukupan broj stanovnika: 21.564), 1960. g. 1500 (ukupno stanovnika: 30.555), 1980. g. 2000 (ukupno broj stanovnika: 38.503). Osim nekoliko osoba najstarije životne dobi, bajski su Hrvati danas posve asimilirani.

Madžarizacija je upravo ovdje bila najsilovitija. Svjetovne i crkvene vlasti činile su sve kako bi zatrlje hrvatski jezik i narodnu svijest. Nastava hrvatskog jezika u svim je ovdašnjim školama ukinuta 1883. Radi sprječavanja asimilacije Mijo Mandić 15. I. 1884. u Baji pokreće list *Neven*. Svećenik Lajčo Budanović i njegova »desna ruka« dr. Mišo Jelić, odvjetnik, uza zdušnu potporu svjesnih bajskih Bunjevaca, 1910. utemeljuju Bajsku kršćansku čitaonicu, koja je prestala djelovati nakon Drugoga svjetskog rata. Nakon demokratskih promjena u Mađžarskoj utemeljena je Bajska bunjevačka čitaonica, koja svake godine organizira Bajske razgovore. Hrvatski se danas poučava u jednome dječjem vrtiću, u dvjema osnovnim školama (na Fancagi i Dolnjaku) i na Visokoj učiteljskoj školi, na kojoj postoji i Katedra za hrvatski jezik i književnost. Bazična knjižnica pohranjuje više stotina hrvatskih knjiga. Od 1992. u Baji djeluje i Hrvatska manjinska samouprava.

Najvažniji su Bajci hrvatskog podrijetla franjevci Luka Karagić, Petar Lipovčević i Luka Čilić te Ivan Mihalović, jedan od Antunovićevih sljedbenika.

Lit.: G. Grosschmid, Magyarhon népesedésének áttekintése, figyelemmel Bács-Bodrog vármegye történelmére, *Bács-Bodrogh vármegyei*

Történelmi Társulat évkönyve, Zombor, 3, 1887, 4; *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I-II, Zombor, 1896; *Magyarország vármegyéi és városai*, *Bács-Bodrog vármegye*, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, I² V, Szabadka, 1909, 1907; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; J. Rapcsányi, *Magyar városok monográfiája. Baja és Bács-Bodrog vármegye közséjei*, Budapest, 1934; T. Vanyó: Belgrádi püspökök jelentései a magyarországi hódoltság viszonyairól 1649-1673, *Levéltári Közlemények*, Budapest, 42, 1971, 1; K. Eperjessy, *Bács-Kiskun, illetve a hajdani Bács-Bodrog megye a II. Józsefkor ország-leírásban*, II, Kecskemét, 1979; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; Ž. Mandić, Mikrotoponimija bunjevačkih Hrvata u Mađžarskoj, *Folia onomastica Croatica*, 10, Zagreb, 2001.

Ž. Mandić

BAJALIĆ, najstarija poznata hrvatska porodica u Segedinu. Njihov prvi spomen u ispravama potječe iz 1663. godine, dakle još iz doba turske vlasti u gradu. Podrijetlo imena nije sasvim jasno. Jedni ga vezuju uz mađžarski grad Baju, drugi uz bunjevački izraz *baja*, treći uz glagol *bajati*.

Ilija Bajalić bio je 1671. prvi naširoko poznati član ove porodice. Bio je hajduk koji je stekao zemljište u gradu, ali na njemu nije podigao kuću. Turci ga spominju kao Bajalija Iliju, a Mađžari potkraj XVII. stoljeća kao Bajali Illiju. On je začetnik porodične grane koja se u gradu proslavila majstorima čizmarima, jer su taj obrt obavljali dulje od jednog stoljeća.

Mihael Bajalić prvi je doista utjecajni i imućni član ove porodice. Godine 1724. imao je 15 komada stoke, golem vinograd i velik podrum pun vinskih bačava, vinsku prešu, četvrt mlina i dućan u Palanku. Usto se dakako bavio i svojim čizmarskim obrtom. Bio je vrlo utjecajan član gradskog magistrata, koji se u Segedinu birao prema etničkom ključu, pa su tako svoje predstavnike birali mjesni Mađžari, Nijemci, Srbi i Hrvati. Godine 1724. bio je jedan od 60 članova gradskoga Izabranog općinstva, a 1727. i 1731. bio je na čelu ovog tijela i obnašao dužnost narodnog tribuna (*tribunus plebis*).

Nesto poslije pojavljuje se i Matija Bajalić, vjerojatno Mihaelov brat, koji je

bio vlasnik dviju kuća, gostionice i prenoćišta, velikog vrta i 10 bačava vina. I on je obnašao važne funkcije u životu grada, pa je tako 1727. i 1731. izabran na funkciju vinskog nadglednika.

Bajalići su bili jedna od najsvesjesnijih hrvatskih porodica u Segedinu, ali su jednako tako bili cijenjeni i među mjesnim Madžarima. O tome svjedoče i mnogobrojni zapisi u segedinskim ispravama, među ostalim se spominje da su »Mihael i Matija Bajalić radi bolje budućnosti i sveopće skrbi podjednako pomagali i Dalmatinima i Madžarima«. Zna se da su svekoliko pomagali doseljavanje hrvatskog pučanstva u grad na Tisi.

U XVIII. se stoljeću u crkvi svetog Demetra u Palanku propovijed održavala na njemačkome i hrvatskom jeziku, jer su Madžari ondje živjeli u vrlo malenu broju pa su misna slavlja za njih održavana u crkvama u Gornjem i Donjem gradu. Crkva svetog Demetra bila je mjesto duhovne okrijepe, ali i druženja segedinskih Dalmatina. Bajalići su naraštajima pokapani upravo u toj crkvi, od koje je danas ostao samo toranj, jer je na mjestu nekadašnje crkve svetog Demetra 1930. podignuta velebna segedinska katedrala.

Porodični je imetak naslijedio također čizmar, vjerojatno Mihaelov sin Tomo (Thomas) Bajalić, koji je potkraj XVIII. stoljeća imao dvije kuće, čizmarsku radionicu te osam vinskih bačava. Bio je bogat, što potvrđuje i to da je u kući držao sluge. Sredinom XIX. stoljeća porodica se postupno asimilirala. Njezini su članovi doduše živjeli i u drugim ugarskim gradovima, ali slavu i moć nigdje nisu ostvarili kao u Segedinu. Godine 1849. spominje se u ispravama zadnji predstavnik ove porodice u Segedinu, a u ispravama u susjednoj Deski zadnji spomen Bajalića potječe iz 1877.

Lit.: L. Heka, *Povijest Hrvata Dalmatina u Segedinu*, Budimpešta, 2004.

L. Heka

BAJALIĆ, Adam (Bajalich von Bajaháza), (Segedin, 1734. – Karlovac, 5. VI. 1800.), general i barun. Najpoznatiji član

segedinske porodice Bajalić, sin Matije Bajalića. Opredijelio se za vojnički poziv te je kao 20-godišnjak stupio u austrijsko pješaštvo. Sudjelovao je u Sedmogodišnjem ratu (1756.-63.) i Bavorskome nasljednom ratu (1778.-79.). Godine 1768. postao je satnik, a nakon što se proslavio u bitkama kod Ober-Hetzeldorfa 30. VII. i kod Dittersbacha 9. X. 1778., promaknut je u čin bojnika. Godine 1783. imenovan je za potpukovnika Slunjske pukovnije, a već 1789. postao je pukovnikom. U austro-turskom ratu 1787.-91. istaknuo se hrabrošću pa je 1790. od vladara dobio barunski naslov i pridjevak von Bajaháza (Bajaházai). Godine 1794. kao general je sudjelovao u ratu protiv Francuza, a sljedeće 1795. imao je odlučujuću ulogu u pobjedi kod Handschuhsheima, zbog čega ga je car odlikovao viteškim naslovom. Nastavljajući uspjehe na bojnopolju u boju kod Peschiere i Monte Balda 1796., dospio je u francusko zarobljeništvo, ali se uspio osloboditi. Kao poštovani austrijski general, ovaj madžarski i hrvatski junak umro je u Karlovcu, sjedištu Hrvatskoga generalata 30. lipnja 1800. godine.

Njegov mu se rodni grad odužio na dostojan način. Naime, u crkvi svetog Demetra u Palanku (od nekadašnje crkve danas je ostao samo toranj svetog Demetra jer je na mjestu gdje je stajala crkva u XX. stoljeću podignuta katedrala), gdje su pokopani njegov djed, otac i majka, na zidu tornja iz XII. stoljeća, godine 1783. uklesan je nadgrobni natpis s Bajalićevim plemićkim grbom, na kojem je latinski tekst: D. O. M. EGREGIIS. ELIAE. BAIALICH. AVO. SVO. AETATIS. SVAE LXXVI. ET. A CATHAE MATRI. CARISSIMAE. AETATIS. SVAE LXXXVII. SZEGEDINIE. VIVIS. ERREPTIS. ANTONIVS. ADAMUS ET IOANNES. BAIALICH DE BAIAHÁZI. NEPOTES. FILIQUE. PISSIMI. OB PRAECLARAM IN REGEM FIDEM BELLICAMQVE. VIRTUTEM. LIBERI. BARONES. CREATI. AETERNUM. HOC. AMORIS ET. MOERORIS. MONUMENTUM. POSUERUNT. MDCCCLXXXIII. CANCUS. COLOC. V. COLINUS CENTURIO.

Adam Bajalić smatra se jednim od najvažnijih Segedinaca u cijeloj povijesti grada.

BAJALIĆ

Lit.: C. Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, I, Wien, 1856; J. Hirtenfeld, *Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder. Nach authentischen Quellen bearbeitet von J. Hirtenfeld*, Vienna, 1857; J. Reizner, *Szeged története*, III, Szeged, 1900; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; L. Heka, *Povijest Hrvata Dalmatina u Segedinu*, Budimpešta, 2004.

L. Heka

BAJASZENTISTVÁN → Fancaga

BAJIĆ, Josip (Subotica, 30. IV. 1927. – Subotica, 17. VI. 1999.), glumac i kazališni redatelj. U rodnom je gradu završio

Josip
Bajić

osnovnu školu i gimnaziju. Studirao je vrlo kratko medicinu u Beogradu, a srpskohrvatski jezik i književnost u Nišu, no nije stekao diplomu. Aktivno se bavio nogometom, a neko je vrijeme trenirao i igrao košarku za beogradski *Partizan*. Vratio se u Suboticu i početkom 1951. postao glumac u Narodnom kazalištu, gdje je isprva igrao manje uloge. Pravu je afirmaciju stekao tumačeći uloge u djelima Matije Poljakovića *Niko i ništa* te *Vašange*. Od jeseni 1956. tri je sezone igrao u kazalištu u Kotoru, a nakon toga jednu je godinu bio glumac u Leskovcu.

Godine 1961. ponovno je u Subotici: jednu je sezonu glumac u ansamblu Dječjega kazališta, a sljedeće se vraća u kazalište u kojem je i počeo glumiti – subotičko, tada već Narodno pozorište-Népszínház. U njemu u sljedećih nekoliko godina vrlo uspješno ostvaruje mnogobroj-

ne zahtjevne uloge. Od 1965. do 1970. intendant je u subotičkom kazalištu pa manje glumi, bavi se organizacijskim pitanjima, a počinje i režirati. U televizijskoj seriji koja je snimana 1971. prema dramskom predlošku Matije Poljakovića *Boltine zgode i nezgode* Bajić tumači glavnu ulogu – Boltu.

Nakon odlaska u mirovinu radi na prikupljanju i obradi leksičke građe bunjevačkih Hrvata te režira u Hrvatskome kulturnom centru *Bunjevačko kolo* za njihovu amatersku kazališnu družinu dvije Poljakovićeve komedije – *Ode Boltu na ogled* i *Niko i ništa* te monodramu Josipa Klarskoga *Ilija Troskot i njegova dica*. Početkom 1999., na poziv Uredništva na hrvatskom jeziku Radio Subotice, Bajić interpretira kratke bunjevačke narodne šaljive pripovijetke koje je sakupio i obradio Balint Vujkov. One se emitiraju u programu tog radija, a dio je njih objavljen i na nosaču zvuka *Balint Vujkov: Usmeni zapisi* 2002. u izdanju Hrvatske čitaonice iz Subotice.

Lit.: *Zvonik*, Subotica, 7/1999; J. Buljovčić, In Memoriam: Josip Bajić (1927.-1999.), *Subotičke novine*, 17. VI. 1999; *Bunjevačke novine*, Subotica, 7/1999.

H. Tikvicki

BAJKA, usmenoknjiževna prozna pripovijedna vrsta, obilježena ponajprije fantastičnim motivima i bogato zastupljena u gotovo svim kulturama. Po uzoru na usmenoknjiževne, bajke često pišu i individualni autori. Istraživanja bajke postavila su temelje naratologiji, književnomanstvenoj disciplini koja se bavi pripovjednim vrstama općenito. Ta su istraživanja prošla kroz nekoliko faza, a interes se istraživača u njima koncentrirao na različite probleme: na načine na koje su norme, predodžbe i vjerovanja drevnih ljudskih zajednica pohranjeni u pojedinim motivima; na specifične situacije i konflikte u kojima se zrcale uzroci ljudskih psihičkih problema; na traganje za povijesnim i zemljopisnim izvorima bajke koje se može očitati u njezinoj jezgri; na apstraktnu strukturu bajke i odnose koje u

njoj uspostavljaju pojedini motivi, funkcije i aktanti; na izvedbu kao jedinstveni čin kazivača prilagođen aktualnoj publici. Iako sa znatnim kašnjenjem, odjecima spomenutih istraživanja bili su obilježeni i pokušaji da se teorijski pristupi bajkama u usmenoj književnosti podunavskih Hrvata.

U njoj naime bajke zauzimaju istaknuto mjesto, iako su sve do polovice XX. stoljeća znatno češće bile bilježene pjesme. Većina danas poznatih bajki sačuvana je zahvaljujući zapisima Balinta Vujkova, a gotovo su sve objavljene u idealiziranoj, »grimmovskoj« verziji, jer ih je Vujkov često rekonstruirao na temelju kazivanja nekoliko osoba, ispravljao u njima nedosljednosti i jezično ih ujednačivao. Smatrao je naime da nesavršena izvedba kazivača ne bi trebala biti ovjekovječena u zapisu te je zato tragao za arhetipskim uzorkom koji bi odgovarao njegovoj predodžbi o bajci kao riznici životne mudrosti. Zbog takva su ga pristupa kritizirali neki onodobni vodeći folkloristi (npr. Maja Bošković Stulli). Vujkov je usto i sam autor dviju bajki, *Cviće i kamen* (1938.) i *Bajka o mravljem caru* (1953.), u kojima se motivskim i stilskim instrumentarijem tipičnim za bajke služi kako bi progovorio o bitnim problemima narodnog života.

Lit.: *Bunjevačke narodne pripovitke*, Subotica, 1951; *Hrvatske narodne pripovijetke (bunjevačke)*, Novi Sad, 1953; *Hrvatske narodne pripovijetke (bunjevačke)*, Zagreb, 1957; *Hrvaške pravljice*, Ljubljana, 1960; *Hrvatske narodne pripovijetke iz Vojvodine*, Subotica, 1960; *Do neba drvo*, Subotica, 1963; *Tica žeravica*, Subotica, 1964; *Cvijetovi mečave*, Zagreb, 1970; G. Kikić, *Antologija proze bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971; *Hrvaške narodne pripovjedke*, Ljubljana, 1981; *Jabuka s dukatima*, Subotica, 1986; *Zlatni prag*, Budimpešta, 1990; A. Sekulić, *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb, 1994.

P. Vuković

BAJMAK → Bajmok

BAJMOČKI ATLETSKI KLUB (BAK), sportska udruga. Osnovali su je 1908. u Bajmoku pod imenom Bajmoki atletikai club (BAC) nogometni entuzijasti Josip i Kalman Pfeiffer i Antun Svoboda, koji su

u klubu radili sve do 1930. godine. Važnu ulogu u djelovanju kluba imali su Ferenc Holzacker, Stipan Pfeiffer, Lajos Svoboda, Lajos Kiss, Lajčo Budanović, József Héger, Nikola i Stjepan Merковиć i dr. Osnovan je pod utjecajem subotičkoga Nogometnog kluba *Bačka*, koji je sa svoje dvije momčadi gostovao i u Bajmoku i popularizirao taj sport. Do Prvoga svjetskog rata BAC je igrao samo prijateljske utakmice tijekom ljetne sezone na poljani gdje se danas nalazi stadion FK *Radnički*.

U Kraljevini SHS klub obnavlja rad pod imenom Bajmočki atletski klub (BAK) i igra do 1941. u I. i II. razredu Subotičkoga nogometnog podsaveza. Najveći mu je uspjeh bio osvajanje prvog mjesta u II. razredu 1939. i natjecanje u I. razredu. U to vrijeme BAK ima ograđeno igralište sa svlačionicom i s gledalištem za 1500 gledatelja. Uz nogometnu, osnovana je lakoatletska i šahovska sekcija.

Tijekom rata klub je djelovao pod izvornim imenom BAC i igrao s promjenljivim uspjehom u regionalnoj ligi *Dunav*.

Klub je prestao djelovati 1945., kad se, prema odluci vlasti, pristupilo reorganiziranju cjelokupnoga sportskog života i osnivanju novih društava za tjelesnu kulturu. Igralište i cijeli inventar naslijedilo je novoosnovano Fiskulturno društvo *Radnički*.

Lit.: *Jugoszláv sportélet*, Szabadka, 1920-1939; *Subotički športski list*, Subotica, 1935-1939; I. Pluhar, *Magyarországi sportegyesületek története*, Budapest, 1942; M. Brustulov i dr., *Sport u Subotici 1944 – 1984 Sportélet Szabadkán*, Subotica, [1984].

A. Zomborčević

BAJMOK (*arh. dijal.* Bajmak), 1. pustara između Lemeša (Svetozara Miletića) i Čonoplje; 2. naselje u sjevernoj Bačkoj, u Općini Subotica, na magistralnoj cesti i pruži Subotica-Sombor. Nalazi se na lesnom terenu na 116 m nadmorske visine, u blizini pješčare, što je uvjetovalo njegov brz rast. Pokraj Bajmoka teče Bajmočki potok, koji je jedan od izvorišnih tokova Krivaje.

Etimologija je toponima nejasna. Prvi se put spominje 1462. u darovnici ugarskoga kralja Matije njegovoj majci. U

BAJMOK

tursko se doba spominje najprije Novi Bajmok u Subotičkoj nahiji, a poslije Bajmok i Novi Bajmok u Somborskoj nahiji. Prema popisu iz 1580. Novi je Bajmok imao 21 dom (Subotica ih je u to doba imala 49). Biskup beogradski fra Marin Ibrašimović 1649. krizmao je i u Bajmoku. Oslobođanjem od Turaka ulazi 1702. u sastav Potiske vojne granice kao jedna od 12 subotičkih pustara, koje zajedno s užim područjem grada otada čine »povijesni atar Subotice«. Subotica je, da bi postala slobodnim kraljevskim gradom, 1779. morala naseliti pustare Bajmok i Čantavir. Tako je proces ušoravanja salaša na bajmočkoj pustari, započet još tijekom 1770-ih godina, završio 1785., kad je Bajmok napokon iz pustare prerastao u selo.

Bajmočka je župa stara. Njome su do 1775. g. upravljali franjevci iz Subotice. Od 1780. ima župnika najprije u osobi Jánosa Millena. Patron je župe grad Subotica. Na mjestu trošne kapelice iz 1772. g. gradi se današnja bajmočka crkva 1817. u baroknom stilu, a početkom XX. st. proširuje se i obnavlja. Crkva je

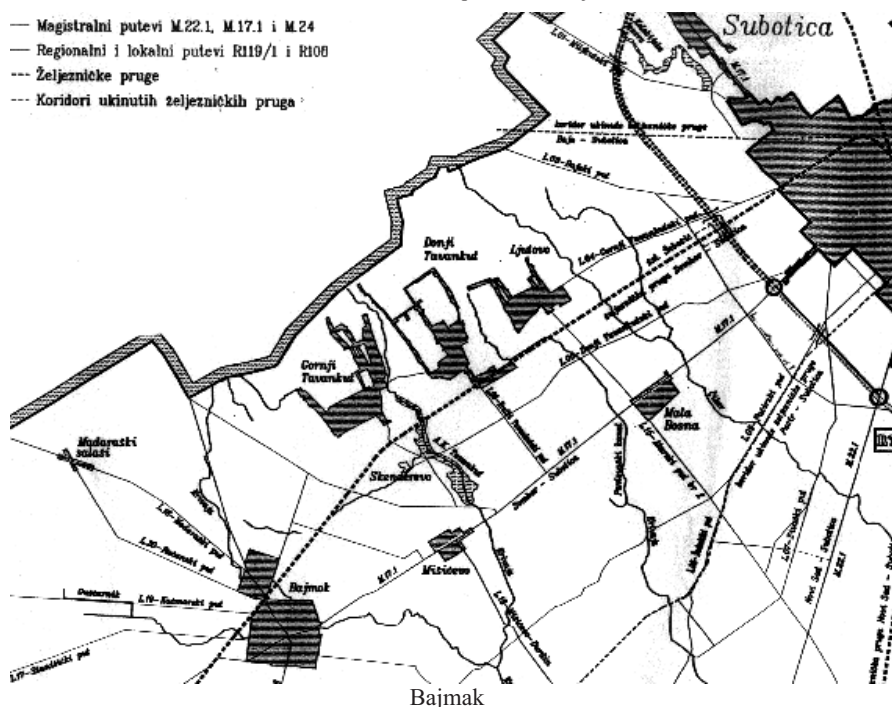
posvećena sv. Petru i Pavlu. Matične se knjige vode od 1896. Današnja župa, kao i mjesna zajednica, osim naselja Bajmok obuhvaća i naselje Mišičevo, koje je nastalo na bajmočkoj pustari nakon Prvoga svjetskog rata. Omanja pravoslavna crkva u bizantskom stilu izgrađena je u razdoblju 1992.-1999.

Bajmok je depopulacijsko naselje. Broj se stanovnika od 1961. neprestano smanjuje, što se vidi iz tablice:

godina	br. st.
1869	6446
1880	6661
1890	7131
1900	7576
1910	8266
1921	8848
1931	11328
1948	11789
1953	11411
1961	11714
1971	10861
1981*	9586
1991*	8620
2002*	8586

*od 1981. Mišičevo se iskazuje samostalno, kao posebno naselje

- Magistralni putevi M.22.1, M.17.1 i M.24
- Regionalni i lokalni putevi R119/1 i R100
- Željezničke pruge
- Koridori ukinutih željezničkih pruga

Kako se broj stanovnika stalno mijenjao, tako je i etnička struktura bila podložna stalnim promjenama. Prvom kolonizacijom (završena je 1783.) naseljavaju se Hrvati iz Subotice, a zatim Mađžari i Nijemci, koji se u ovom periodu intenzivnije doseljavaju u Bačku. Otad je multietničko naselje nastanjeno pretežito Hrvatima, Mađžarima i Nijemcima (1857. ima 5680 stanovnika: Hrvata 2100, Nijemaca 1925, Mađžara 1654; 1900. ima 7588 stanovnika: Mađžara 5599, Nijemaca 1980, Hrvata 1980). Početkom XX. stoljeća doseljavaju se Srbi. Njihov će se broj znatno povećati nakon Drugoga svjetskog rata, kad Nijemci bivaju iseljeni, a na njihovo mjesto dolaze Srbi, uglavnom iz Drežnice (Ogulin, Hrvatska). Ni posljednja ratna zbivanja, tijekom 1990-tih godina, nisu prošla bez promjena u etničkoj slici Bajmoka:

godina	1991.	2002.
ukupno	8620	8586
Srbi	1946	2900
Hrvati i Bunjevci	2276	1966
Mađžari	2940	2450
Jugoslaveni	1112	454
ostali	546	816

U Bajmoku nije zastupljena samo imigracija nego i emigracija, osobito na relaciji selo-grad, ali i negativan prirodni prirast (bijela kuga). Krajnji je rezultat svih tih kretanja stanovništva Bajmoka depopulacija (smanjenje broja stanovništva).

U gospodarstvu Bajmoka prevladava poljoprivreda. Zastupljeni su poljodjelstvo (pšenica, kukuruz, suncokret...) i stočarstvo (svinje, goveda, perad...). Osim poljoprivrede, zastupljeni su i trgovina, obrt, građevinarstvo i industrija (ciglana, namještaj, elektromotori...).

Od hrvatskih institucija valja spomenuti Pučku čitaonicu, utemeljenu 1879., koja je s kraćim prekidom radila desetak godina. Na čelu joj je bio Tadija Bešlić, bajmočki trgovac hranom. Danas u Bajmoku djeluje HKUD *Bajmok*. Znamenitiji su Bajmočani hrvatskog podrijetla biskup Lajčo Budanović, akademski slikar Stipan Kopilović i kiparica Ana Bešlić.

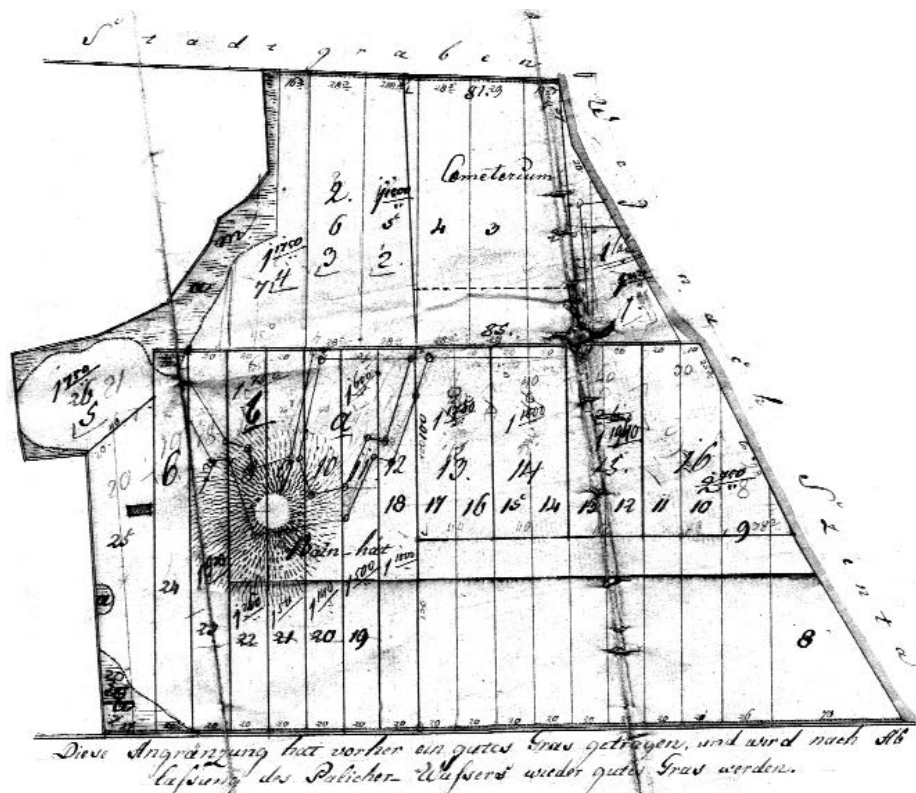
Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, I, Szabadka, 1886; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, I,² Szabadka, 1909; B. Bukurov, *Geografski položaj bačkih naselja*, *Zbornik Matice srpske za prirodne nauke*, sv. 3, Novi Sad, 1952; *O proizvodnim snagama Subotice 1964*, Subotica, 1966; A. Sekulić, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Split, 1978; M. Popović, J. Dinić, *Urbano-geografska proučavanja naselja Jugoslavije*, Beograd, 1978; B. Bukurov, *Subotica i njena okolina*, Novi Sad, 1983; B. Čupurdija, *Subotica i okolina*, Novi Sad, 1987; J. Marković, *Enciklopedijski geografski leksikon Jugoslavije*, Sarajevo, 1990; A. Hegediš i K. Čobanović, *Demografska i agrarna statistika Vojvodine 1767-1867*, Novi Sad, 1991; *Koreni I: Gyökerek I: Svedočenje vekova: Évszázadok val-lomása: Pravni položaj i stanovništvo Subotice 1391-1828: Szabadka közigazgatási helyzet és lakossága*, Subotica: Szabadka, 1991; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; A. Mojzes, *Bajmok*, Szabadka, 2002.

S. Stantić

BAJNAT, dio Subotice. Jedan od najstarijih naseljenih dijelova grada, južno od središta. Ime mu potječe od naziva *Bain hát* ili *Bajina uzvišica* (Baja: osobno ime ili nadimak; *mađž.* hát: uzvišica).

Naziv nekadašnje uzvišice koja se nalazila jugoistočno od današnjega Senčanskoga groblja, postupno se proširio na šire područje između Senčanske ceste i Mlake (čije je korito išlo današnjom Prvomajskom ulicom i dalje kroz Prozivku) pa je Bajnat obuhvaćao Senčansko groblje te područje južno i jugoistočno od njega. Poslije se teritorij na koji se odnosilo to ime proširio dalje na sjever, do današnje senčanske crkve.

Danas je Bajnat jedna od gradskih mjesnih zajednica, koja je 1981. imala 6356 stanovnika, a 1991., nakon što je od dijelova Bajnata i Kera osnovana MZ Prozivka, 2894 stanovnika. Danas (2002.) Bajnat ima 2825 stanovnika (Mađžari 844, Hrvati 441, Bunjevci 432, ukupno Hrvati i Bunjevci 873, Srbi 669, »Jugoslaveni« 196, svi ostali 243). S izgradnjom pretežito radničkog naselja Prozivke, tradicionalan narodnosni sastav Bajnata u velikoj je mjeri izmijenjen, pri čemu je osobito smanjen hrvatski udio.

Parcelirano područje Bajnata 1822 . godine s dominantnom uzvišicom i grobljem u gornjem dijelu

Istočno od Bajnata, uz Senčansku cestu, nalazi se nekoliko industrijskih objekata, od kojih su najvažniji oni tekstilne i prehrambene industrije. U Bajnatu je i Senčansko groblje, podignuto između dvaju svjetskih ratova. Bajnat pripada Župi sv. Jurja, koja je osnovana 1841., a današnja je crkva izgrađena 1898.

Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, I-II, Szabadka, 1886.-1892; L. Szekeres, *Szabadkai helynevek*, Szabadka, 1975; B. Bukurov, *Subotica i okolina*, Novi Sad, 1983; *Statistički godišnjak opština Ada, Apatin, Bačka Topola, Kanjiža, Mali Idoš, Senta, Sombor, Subotica*, ur. I. Bartol, Subotica, 1985-1987; *Stanovništvo: 3* ; *Nacionalna pripadnost: detaljna klasifikacija*, Beograd, 1993; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994.

S. Stantić i A. Rudinski

BAJSKABUNJEVAČKA ČITAONICA, udruga bunjevačkih i šokačkih Hrvata iz Baje i okolice. Utemeljena je u Baji 3. VI. 1988. kao pravna sljednica Bajske

kršćanske čitaonice i Čitaonice iz Fancage. Čitaonica ima nekoliko odjela različitih po značenju i aktivnostima. Od 1990. održava redovite godišnje Bajske razgovore, organizira Veliko prelo u Baji i sudjeluje na različitim kulturnim svečanostima u Subotici, Somboru i u Hrvatskoj.

Iako je, nakon mnogo napora, nekadašnja zgrada Bajske kršćanske čitaonice tijekom 1990-ih godina vraćena bajskim Hrvatima, i danas je u ruševnom stanju te nedostaju redoviti sadržaji.

Lit.: A. Mujić, *Bajska bunjevačka čitaonica, Subotička Danica – Kalendar za 1992.*, Subotica, 1992.

M. Mandić

BAJSKA KRŠĆANSKA ČITAONICA, hrvatska ustanova u Baji. Na poticaj tadašnjega bajskog kapelana Lajče Budanovića i njegove »desne ruke«, od-

vjetnika dr. Miše Jelića, od 900 kruna čistog prihoda s Velikoga bunjevačkog prela održanoga 2. II. 1910. godine i dobrovoljnih priloga bajskih Hrvata kupljeno je zemljište u Ulici slobode br. 84 radi podizanja Bunjevačke čitaonice. Budući da pravila rada Čitaonice Ministarstvo prosvjete i vjere dugo nije htjelo odobriti pod izlikom da je riječ o panslavističkoj ustanovi, zdanje je, sa službenim nazivom Bajska kršćanska čitaonica, u uporabu predano tek 1913. Svrha je ustanove bilo njegovanje materinskoga jezika bunjevačkih Hrvata, promicanje kulture i oživljavanje društvenog života, poticanje čitanja korisnih knjiga, novina i časopisa te organiziranje kulturnih i znanstveno-popularnih predavanja za odrasle i za mladež. Vrhunac svoje djelatnosti Čitaonica postiže 1920-ih i 1930-ih godina, kad pokretačkom snagom hrvatskoga nacionalnoga gibanja u Baji i njezinoj okolini postaje dr. Mišo Jelić. Organiziranjem kulturnih priredaba te napose prikazivanjem igrokaza, u kojima je napokon i »bunjevačka rič dospila na binu«, čitaonica postaje rasadistom narodne samosvijesti i uporištem u borbi protiv asimilacije.

Usporedno sa snaženjem mađarskog nacionalizma potkraj 1930-ih, Jelić biva potisnut iz vodstva Čitaonice. U njoj je prevladala promađarska struja te se ta ustanova, zadnja kula hrvatstva u Baji, srozava na razinu obične krčme.

Godine 1945. rad Čitaonice ponovno oživljuje. Pod njezinim se okriljem tako 1946. u Baji priređuje Veliko hrvatsko prelo, no već 1948. djelatnost joj opet bitno slabi te ona nastavlja postojati samo kao gostionica. Zgrada je Čitaonice 1990-ih godina vraćena bajskim Hrvatima, odnosno Bajskoj bunjevačkoj čitaonici.

Lit.: P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; Neven, 7, 8, 9, 12/1911, Subotica; A. Mujić, Osamdeset godina Bajske bunjevačke »čitaonice«, u: *Zbornik »Ivan Antunović«*, 2-3, Subotica, 1992; A. Mujić, *Bajska bunjevačka čitaonica, Subotička Danica. Kalendar za 1992.*, Subotica, 1992.

Ž. Mandić

BAJSKA NAHIJA, osmansko-tursko vojno-upravno područje u sastavu Segedinskog sandžaka. Prvi se put spominje u doba vladavine sultana Selima II. (1566.–74.). Tada su naime povrh sedam dotadašnjih nahija u Segedinskom sandžaku osnovane još dvije, Bajska i Subotička. Bajska je nahija obuhvaćala tridesetak mjesta, među kojima su bili i Baja, Baračka, Bikić, Borota, Boršot, Čavolj, Đurđin, Matević, Monoštor, Rem i Baškut.

Nakon što je mađarsko pučanstvo uglavnom izbjeglo na sjever, te je dijelove Panonije nastanilo etnički hrvatsko i srpsko stanovništvo podrijetlom iz krajeva južno od Save te iz Slavonije. I ono je odatle izbjeglo pred pustošenjima turske vojske ili je pak bilo dovedeno od samih Turaka radi obrade plodne bačke zemlje i bavljenja stočarstvom. Dio novodoseljenih, ponajprije srpsko stanovništvo, doveden je radi obavljanja vojne službe te su služili kao najamnici (martolozi). Kršćani su uglavnom živjeli po selima, a muslimansko je stanovništvo naseljavalo varoši. Duhovnu skrb nad katoličkim stanovništvom vodili su franjevci Bosne Srebrene.

Bajska je nahija prestala postojati s nestankom turske vlasti u Bačkoj tijekom Velikoga bečkog rata (1683.–99.).

Lit.: I. István i Gy. Dudás, *A XVIII. század története, u: Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monográfiája*, I, Zombor, 1896; *Historija naroda Jugoslavije*, II, Zagreb, 1959; O. Zirojević, *Upravna podjela današnje Vojvodine i Slavonije u vreme Turaka, Zbornik za istoriju*, sv. 1, Novi Sad, 1970.

S. Bačić

BAJSKI RAZGOVORI BUNJEVCI DANAS, redoviti godišnji skup koji u nedjelju pred proštenje sv. Antuna ili u njegovu sklopu organizira Bajska bunjevačka čitaonica. Prvi su put organizirani 1990. godine. Teme su Razgovora različite, od znanstvenih i stručnih do kulturoloških i političkih, a sudionici su uglednici iz Mađarske, Hrvatske i Vojvodine. Budući da Bajska bunjevačka čitaonica ne posjeduje adekvatne prostorije, Bajski se razgovori održavaju u različitim javnim objektima u Baji.

BAJSKI RAZGOVORI

Lit.: LIK [L. I. Krmpotić], Znanstveni skup u Baji: »Bunjevci danas«, *Bačko klasje*, 60, Subotica, 1990; *Zbornik »Ivan Antunović«*, 4-5, Subotica, 1994.

S. Bačić

BAJSKI TROKUT, sjeverozapadni dio bivše Bačko-bodroške županije, smješten između Dunava, mađarske državne granice i crte sjeverno od Baje, koji je prema odredbama Trianonskoga mirovnog ugovora ostao u Mađarskoj. Popularno je ime dobio prema svojem trokutastom obliku.

Najveće je naselje u njemu Baja. Usprkos želji Hrvata i malobrojnih Srba u Baji te u okolnim bunjevačkim i šokačkim selima, koja je bila izražena u više mjesnih zborova, rezolucija, memoranduma, putovanju nekoliko izaslanstava na Parišku mirovnu konferenciju te posjeta nekoliko dužnosnika (J. Cvijić i dr.) tijekom 1919., taj dio Bačke nije pripao novostvorenoj jugoslavenskoj državi, podjednako zbog nedostatne zainteresiranosti jugoslaven-skoga mirovnog izaslanstva i nedovoljnog udjela bunjevačkog i šokačkog stanovništva u odnosu na mađarsko i njemačko. Dio

je stanovnika Bajskog trokuta nakon razgraničenja optirao za Kraljevinu SHS, a suvremenici svjedoče da je u vrijeme nakon vraćanja mađarske vlasti bilo progona i nepravdičnih suđenja. Između dvaju svjetskih ratova narodna je svijest postupno slabjela, pri čemu su djelatnost čitaonica te pojedinačni naponi bunjevačkih svećenika ili malobrojnih kulturnih djelatnika samo usporavali taj proces. Administrativno je Bajski trokut danas dio Bačko-kiškunske županije.

Prisilna komunistička kolektivizacija i urbanizacija nakon Drugoga svjetskog rata utjecali su na daljnje ubrzano pomadžari- vanje bunjevačkog puka u ovom području. Posebnu je važnost u tom procesu imao sukob sovjetskog bloka s Titovom Jugoslavijom jer su mnogi hrvatski aktivisti, učitelji i obični ljudi iz Bajskog trokuta uhićeni pod optužbom da su titoisti, čime je zadan težak udarac hrvatskoj zajednici. Od pedesetih godina pa do početka devedesetih godina na odnarođivanje je utjecalo i nametnuto jugoslavensko unitarističko jedinstvo, koje se izražavalo primjerice uvođenjem jedinstvenoga srpsko-hrvat-

Bajski trokut

skoga (u praksi srpskoga) književnog jezika u sve hrvatske škole. Nakon uspostave demokracije u Mađarskoj devedesetih godina u Bajskom su tokutu utemeljene hrvatske manjinske samouprave u Aljmašu, Baji, Bikiću, Bačinu, Baškutu, Čavolju, Čikeriji, Dušnoku, Gari, Kačmaru i Santovu.

Iz Bajskog su trokuta rodnom mnoge važne bunjevačke i šokačke osobnosti iz prošlosti (Nikola Milašin, Grgur Peštalić, Ivan Antunović, Ivan Mihalović, Matija Evetović, Mijo Mandić, Antun Karagić, Mišo Jelić i dr.), ali i suvremenici (Mijo Karagić, Joso Ostrogonac i dr.).

Lit.: P. Pekić, *Bajski trokut ili spomen-vijenac Bunjevaca*, Subotica, 1920; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; P. Pekić, Bunjevci na Mirovnoj konferenciji u Parizu, *Klasje naših ravni*, 1, Subotica, 1935; M. Čović i A. Kokić, *Bunjevci i Šokci*, Zagreb, 1939; A. Mitrović, *Razgraničenje Jugoslavije sa Mađarskom i Rumunijom 1919–1920*, Novi Sad, 1975; D. Šokčević, *Kratka povijest Hrvata u Mađarskoj* (<http://www.croatia.hu/htorten.html>)

S. Bačić

Crkva Uznesenja Marijina u Bajši

BAJŠA, naselje 5 km jugozapadno od Bačke Topole uz rječicu Krivaju; 2568 st. (2002.). Kao pustara Velika Bajša (*praedium Naghbajcsh*) prvi se put spominje 1462. u jednoj darovnici kralja Matije Korvina.

Nakon povlačenja Turaka Bajša je najprije bila komorski posjed, a Marija Terezija darovala ju je 1751. plemiću Stefanu Zaki, bivšem kapetanu Potiske vojne granice. Pritisnut dugovima, on je polovicu sela 1759. prodao braći Andriji, Jakovu, Luki, Miji i Šimi Vojniću, čime je ona postala posjed porodice Vojnić. Tu je kupoprodaju, nakon dugogodišnjih parnica, 1793. potvrdio i kralj Franjo I. Otad su Vojnići nosili pridjevak *bajšanski*.

Vojnići su 1760. podigli prvu katoličku crkvu u mjestu nakon povlačenja Turaka i postali crkveni patroni. Kad je Bajša postala samostalnom župom 1784. godine, Vojnići su izgradili župni dvor. Novu crkvu, koja je zamijenila staru, sagradili su 1816. godine, a također i novi župni dvor. Crkva se i danas nalazi u središtu sela.

Bajšu danas nastanjuju pretežito Mađžari (1671), a žive u njoj i Srbi (413) te Slovaci (162). Stanovnici se bave uglavnom poljodjelstvom.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, I, Szabadka, 1909; G. Ulmer, *Posed Bajša, spahije i kmetovi 1751–1849*, Novi Sad, 1986; *Stanovništvo. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002., knj. 1. Nacionalna ili etnička pripadnost. Podaci po naseljima*, Beograd, 2003.

S. Bačić

BAKIĆ, Julija (Monoštor, 24. IV. 1922. – Sombor, 18. X. 2001.), službenica. Srednju je građansku školu završila u Somboru. U Hrvatskome kulturno-umjetničkom društvu *Vladimir Nazor* iz Sombora volonterski je radila 54 godine kao službenica. Njezin je rad bio vidljiv u djelatnostima svih sekcija jedine kulturne udruge somborskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca. Teta Đula, kako su je svi zvali, bila je neodvojivi dio povijesti Društva od njegova osnutka.

A. Firanj

BALATINAC, Stipan (Santovo, 6. X. 1966.), novinar. Osnovnu je školu pohađao u rodnom selu, a maturalnu je svjedodžbu stekao u budimpeštanskoj Hrvatsko-srpskoj gimnaziji. U Zagrebu je studirao hrvatski jezik i književnost. Novinar je

Hrvatskoga glasnika, tjednika Hrvata u Mađarskoj, a svoje članke objavljuje i u pečuškom hrvatskom katoličkom listu *Zornica*. Redovito se javlja u programu Radio Pečuha na hrvatskome, a izvjestitelj je i emisije Hrvatskog radija namijenjene Hrvatima izvan Hrvatske.

Živi u Santovu, gdje aktivno sudjeluje u društveno-političkom životu sela. Kao dopredsjednik seoskoga zastupničkog tijela i čelnik mjesne hrvatske samouprave, zauzima se za razvoj santovačke hrvatske škole. Zaslužan je i za razvijanje suradnje svojeg sela s hrvatskim naseljima u matičnoj zemlji i u susjednoj Vojvodini.

M. Mandić

BALAŽEVIĆ, Andrija (Subotica, 14. XII. 1893. – Dubrovnik, 21. XII. 1967.), direktor banke. Pučku školu završio je u Tavankutu, a u Subotici četiri niža razreda gimnazije te Subotičku gornju trgovačku školu (Szabadkai Felső Kereskedelmi Iskola), u kojoj je maturirao 1911.

Nakon rada u francuskoj naftnoj tvrtki koja je do Prvoga svjetskog rata eksploatirala naftu u Austro-Ugarskoj Monarhiji na naftnim poljima u Transilvaniji, kao financijski stručnjak radio je u više banaka, među kojima i u subotičkoj podružnici Prve hrvatske štedionice Zagreb, koja je osnovana 1919., a prestala raditi 1941. U početku je radio kao disponent (1933.–36.), nakon toga kao zamjenik direktora (1936.–39.) te napokon kao direktor (1939.–41.). Od 1933. bio je član Masonske lože *Stella Polaris* u Subotici.

Izvori: *Izvještaj Prve hrvatske štedionice za upravnu godinu 1919.*, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, br. 336.7; *Izvještaj Prve hrvatske štedionice za upravnu godinu 1941.*, isto, br. 497.5 P9.

Lit.: *Razgovor I.: o osnivanju Matice subotičke*, Subotica, [1935]; *Razgovor II.: o biskupu Ivanu Antunoviću*, Subotica, [1936]; *Razgovor III.: o hrvatskoj književnosti*, Subotica, [1936]; *Izvještaj o IV. razgovoru, Subotička Danica ili Bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za просту godinu 1938.*, Subotica, s. a.; *Izvještaj o V. razgovoru, Subotička Danica ili Bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za просту godinu 1938.*, Subotica, s. a.;

Z. Nenezić: *Masoni u Jugoslaviji (1764 – 1980)*, Beograd, 1988.

N. Zelić

Anica Balazević

BALAŽEVIĆ, Anica (Ana) (Tavankut, 26. III. 1914. – Subotica, 4. II. 1992.), slamarka i svestrana kulturna djelatnica. Do Drugoga svjetskog rata bila je članica križarske organizacije. Godine 1946. bila je među osnivačima HKPD-a *Matija Gubec* u Tavankutu, a zatim i predsjednica Društva. Od 1967. aktivna je u likovnom odjelu, koji je u Društvu organiziran 1961. S pojavom prvih »slika rađenih od slame« 1962. odjel Društva postao je jedinstvenim stjecištem pletilja te je 1986. prerastao u Prvu koloniju naive u tehnici slame. Uključivši se u rad odjela, a zatim i kolonije, dotad popularna aktivistica postaje i slamarkom samosvojne poetike žitnih vlati. Osim što se bavila likovnim oblikovanjem u slami, pisala je i pjesme te sakupljala predmete folklorne baštine. Pjesme zavičajne tematike objavljivala je u *Bačkom klasju* i *Subotičkoj Danici*. Nadahnuće u stvaranju nalazila je u svakodnevnom okruženju paorskog života. Njezini prizori »izvedeni u slami« protkani su elementima narodnih običaja i prepoznatljivim obilježjima »salašarskog života«. Prvi je put izlagala na izložbi Naivna umjetnost žena Bačkog Brijega, Uzdina i Tavankuta, održanoj od 8. do 15. III. 1970. u Tavankutu. Nakon toga sud-

jelovala je na šezdesetak kolektivnih nastupa u Tavankutu, Apatinu, Subotici, Kostanjevici na Krki, Krapinskim Toplicama, Zagrebu, Somboru, Senti, Sarajevu, Kovačici, Županji, Baji, Budimpešti, Szolnoku i dr. Slamarski odjel Matice hrvatske u Subotici danas nosi njezino ime.

Lit.: *Bačko klasje*, 67, Subotica, 1992; *Anica Balažević 1914–1992. Prva samostalna izložba likovnih radova u tehnici slame Anice Balažević. Teta Anici s ljubavlju* [Katalog izložbe otvorene u Galeriji Gradske biblioteke u Subotici 26. VII. 1999], Matica hrvatska Subotica [Subotica, 1999]; N. Zelić, *Protiv zaborava. Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo »Matija Gubec« Tavankut (1946–1996)*, Zagreb, 2000.

B. Duranci

BALAŽEVIĆ, Ivan (Tavankut, 22. VIII. 1934. – Lazarevac, 25. I. 1967.), agronom. Osnovnu je školu pohađao u Tavankutu, gimnaziju završio 1954. u Subotici, a diplomirao 1960. na Agronomsko-šumarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Kao rukovoditelj Zemljoradničke zadruge u Tavankutu stručno je potaknuo organiziranje većih poljoprivrednih površina radi stvaranja što povoljnijih uvjeta za razvoj poljoprivrede na pjeskovitu dijelu subotičkog područja, osobito voćarstva i vinogradarstva. Jedan je od suosnivača Zemljoradničke zadruge *Peščara* u Subotici, u čijem je posjedu bilo oko 6000 ha, od kojih je ubrzo oko 700 ha bilo pod voćnjacima. Pridonio je unapređenju zaštite biljne proizvodnje u Subotici i okolici uvođenjem nove tehnologije (atomizera *Besleri*) i primjenom suvremenih zaštitnih sredstava, posebno na novim plantažama jabuka. Radi stručnog usavršavanja posjećivao je voćarske regije u Jugoslaviji, Italiji i SSSR-u. Rezultate svojih istraživanja u voćarsko-vinogradarskoj i ratarskoj proizvodnji iznosio je na stručnim skupovima u zemlji, a radove je objavljivao u domaćim časopisima *Biljna zaštita*, *Novi privrednik* te *Biljni lekar*. Poginuo je u prometnoj nesreći u Lazarevcu.

Djela: Kratak osvrt na rad aparata na zaštiti voćnjaka i vinograda u subotičkoj Peščari, *Biljna zaštita*, 3,

Zagreb, 1964; Suzbijanje pepelnice jabuke /*Podosphaera Leucotricha*/ u rodnom voćnjaku Z. Z. Peščara, Subotica, *Biljna zaštita*, 11-12, Zagreb, 1963; Neka iskustva u primeni mašina za zaštitu savremenih plantaža ZZ Peščara, Subotica, *Novi privrednik*, 9, Subotica, 1965; Kompleksna zaštita voća i vinove loze na Subotičko-horgoškoj peščari, *Biljni lekar*, 2-3, Beograd, 1967 (suautori I. Rudinski i T. Tili).

Lit.: In memoriam: Ivan Balažević (1934-1967), *Subotičke novine*, 3. II. 1967; Povodom godišnjice pogibije Ivana Balaževića, dipl. inženjera. Komemorativni skup u Peščari, *Subotičke novine*, 25. I. 1968.

N. Zelić

BALAŽEVIĆ, Ivan (Tavankut, 12. VII. 1949.), slikar, grafičar i kazališni scenograf. Osnovnu školu pohađao je u rodnome mjestu, a njegovu je darovitost prvi zapazio György Boros, poznati subotički likovni pedagog. Školovanje je nastavio u Građevinsko-tehničkoj srednjoj školi, na smjeru arhitektura. Nakon mature 1968. upisao se na odsjek grafike na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Profesori su mu među ostalima bili

Ivan Balažević: *Portreti srca*, olovka na papiru, 1997.

Dalibor Parać, Albert Kinert, Frano Baće i Marijan Detoni. Diplomirao je 1972. i vratio se u Suboticu, gdje je predavao likovni odgoj u srednjim školama. Suraduje sa *Subotičkim novinama*, časopisom za kulturu *Rukovet*, Narodnim kazalištem. Oblikovao je ambalažu za Tvornicu čokolade *Pionir*. U Zagrebu je izvanredno studirao povijest umjetnosti i komparativnu književnost. U Novi se Vinodolski preselio 1974. i zaposlio u Rijeci. Od 1978. radi u Kazalištu lutaka i postaje članom Hrvatskog društva likovnih umjetnika u Rijeci. Od 1980. suraduje s

izdavačkom kućom *Otokar Keršovani*, 1982. postaje članom ULUPUH-a (Udruženje likovnih i primijenjenih umjetnika Hrvatske) u Zagrebu.

Prvi je put samostalno izlagao kao slikar 1971. u Subotici. Priredio je mnogobrojne izložbe, a sudjelovao je i na kolektivnim smotrama hrvatskih umjetnika i prestižnim manifestacijama: Međunarodnom bijenalu plakata u Varšavi 1976., Međunarodnoj izložbi grafičkog oblikovanja i dizajna ZGRAF 3 u Zagrebu 1981., Međunarodnoj izložbi originalnog crteža u Rijeci 1982., *Ex tempore* u Opatiji od 1983. i dr.

Primio je mnogobrojna priznanja kao slikar, scenograf, dizajner plakata, opreme knjiga: posebno priznanje žirija na prvome *Ex tempore* u Opatiji 1983., prva nagrada *Ex tempore* 1987, Nagrada Grada Rijeke za sveukupan doprinos u likovnom životu grada Rijeke 1992., Nagrada Grada Novoga Vinodolskoga za sveukupni doprinos u kulturnom razvoju Grada Novoga Vinodolskoga 1996., treća nagrada na međunarodnoj likovnoj koloniji Grobnik '97 te mnoga druga priznanja.

Svestranom aktivnošću, znanjem, posebnom stvaralačkom poetikom, vrhunskim dometima u grafičkom dizajnu, scenografskim rješenjima i nadasve prepoznatljivim samosvojnim likovnim izrazom ističe se na recentnoj umjetničkoj sceni. Njegova su djela, osim u Hrvatskoj, permanentno izlagana i u inozemnim likovnim centrima: Varšava, Kawasaki, Rostock, New York, Jalta, Celovec, Budimpešta, Michigan, Basel, München, Pečuh i dr. Predgovore njegovim samostalnim izložbama te napise o njegovu radu u mnogim listovima i časopisima pisali su: Vanda Ekl, Vladimir Maleković, Berisav Valušek, Luko Paljetak i mnogi drugi.

Lit.: I. Balažević, *Mala monografija*, Rijeka, 2002.

B. Duranci

BÁLDY–BELLOSICS, Flóra (Baja, 23. IX. 1901. – Kecskemét, 1. IV. 1982.), prosvjetna djelatnica i etnografkinja. Školovala se u Baji i kratko u Subotici.

Gimnaziju i učiteljsku školu završila je u rodnom gradu i stekla diplomu učiteljice na mađarskome i njemačkom jeziku. Predavala je u više seoskih škola u okolici Baje te obnašala dužnost ravnateljice škole u Gari. Slijedeći svojeg oca Bálinta Bellosicsa, znamenitoga mađarskog etnologa, i ona se bavila istraživačkim etnografskim radom. Proučavala je ukrasne motive pučke radinosti Mađara te Bunjevaca i Šokaca u južnoj Mađarskoj. O tome je napisala nekoliko članaka i studija koje su objavljene u raznim mađarskim časopisima i godišnjacima. Dvije su joj studije objavljene i na hrvatskom jeziku: »Torba bačvanskih Bunjevaca« (*Cumania*, Kecskemét, 1974.) i »Santovačke šokačke tkanine i vezovi« (*Etnografija Južnih Slavena*, Budimpešta, 1977.). Iza nje je ostalo mnogo neobjavljenih rukopisa, koji se čuvaju u Muzeju *Türr István* u Baji. Pokopana je u Baji.

Djela: *A régi népi takácsok élete Nagybaracsán és környékén*, Baja, 1968; *A házivászon felhasználása és készítése Nagybaracsán, Bátmonostoron és Dávodon*, Budapest, 1981.

Lit.: I. Felvidéki, *Irodalmi lexikon Baja és Bácska* (rukopis).

E. Bažant i M. Mandić

BÁLINT, Sándor (Segedin, 1. VIII. 1904. – Segedin, 10. V. 1980.), sveučilišni profesor, etnograf i povjesničar umjetnosti. Rođen je u segedinskome Donjem gradu, a osnovnu i srednju školu te fakultet završio je u rodnome mjestu. Bio je profesor u Učiteljskoj školi, na Pedagoškome i Filozofskom fakultetu, gdje je do prisilnog umirovljenja bio pročelnik Katedre za etnografiju.

Osnovno područje njegova istraživanja bili su lokalni vjerski običaji, na čemu je ustrajao i u vrijeme komunizma i zbog čega je ostao uzor mnogim mađarskim kršćanskim intelektualcima. Prvi je objavio narodne molitve. Osim vjerskih tradicija, istraživao je i druga područja društvenog života, upozoravajući pritom na utjecaje južnoslavenskih naroda na život stanovnika Segedina, napose u vrijeme turske prevlasti, kada se u grad dose-

lio velik broj Hrvata i Srba s područja pod turskom vlašću. Kako je u drugoj polovici XVIII. stoljeća Segedin bio regionalni centar za proizvodnju duhana, a poslije i paprike, ustvrdio je da je duhan turskim posredovanjem u grad donesen iz Hercegovine te da poznata segedinska paprika potječe zapravo iz južnih, slaven-skih područja. Potkraj XVIII. stoljeća paprikom su se u donjogradskom samostanu koristili samo kao lijekom, za snižavanje tjelesne temperature. Ustvrdio je ujedno da iz južnoslavenskih krajeva potječu i sarma, šerbet, cicvara i još neka jela, zatim slavonska sušena šljiva, bosanska kruška, baranjski kesten i mnogi začini te južno voće, koje su posredovanjem bunjevačke i srpske kuhinje bili preuzeti i u Mađarskoj. Isticao je da je međusoban utjecaj vidljiv i u načinu odijevanja, kulturi stanovanja i dr.

Nekoliko segedinskih ustanova i udruga nose ime Sándora Bálinta i njeguju uspomenu na njega. Ostavština mu je pohranjena u segedinskome muzeju.

Djela: *A szegedi paprika*, Budapest, 1962; *Az 1522. évi tizedlajstrom szegedi vezetéknevei*, Budapest, 1963; *A szögedi nép*, Budapest, 1968; *Szeged Alsóváros. Templom és társadalom*, Budapest, 1983; *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza* (suautor G. Barna), Budapest, 1994; *Ünnepi kalendárium*, I-III, Szeged, 1998.

L. Heka

BALKAN (*tur.* balkan: šumovite planine), **1. geografski**: a) drugo ime za Staru planinu u Bugarskoj, u starih Grka poznatu kao *Aemus*, a *Haemus* u Rimljana. Prvi poznati spomen imena Balkan potječe iz 1490. iz pera talijanskog pisca i diplomata Filippa Buonaccorsija Callimaca, a naziv Stara planina prvi je zabilježio hrvatski humanist Antun Vrančić 1567.; b) poluotok u jugoistočnoj Europi između Crnoga, Mramornoga, Egejskoga, Jonskoga i Jadranskog mora. Za sjevernu granicu, koja nije točno geografski određena, najčešće se uzimaju riječni tokovi Dunav–Sava–Kupa. Naziv Balkan za poluotok prvi je upotrijebio 1819. njemački geograf. A. Zeune, koji je želio da poluo-

tok dobije ime prema glavnom gorju koje se na njemu prostire, poput Pirenejskoga i Apeninskog poluotoka. **2. geopolitički**: a) povijesni naziv kojim se od ranoga XIX. st. označavalo područje što je nakon Karlovačkog mira (1699.) ostalo u sklopu Turskog Carstva. Ono se isprva uglavnom podudaralo s poluotokom; b) u suvremenome političko-povijesnom značenju često se upotrebljava za označivanje područja Grčke, Albanije, Bugarske, europskog dijela Turske te dijelova ili cjeline bivše Jugoslavije i Rumunjske; c) u najširem smislu, u nekih njemačkih autora, imenom Balkan označava se cijelo područje Europe koje je u prošlosti pripadalo Turskom Carstvu, što uključuje i velike dijelove Mađarske; d) u prenesenom smislu riječju Balkan označava se sukobima rascjepkano i zaostalo područje. **3. Kulturološki**, područje u jugoistočnoj Europi kulturno oblikovano pod orijentalnim utjecajem, uglavnom podudarno s Balkanskim poluotokom.

Od riječi *Balkan* nastalo je više izraza, uglavnom pogrdnog značenja: a) *balkanski*: nekulturan, divalj, sirov; b) *balkanstvo*, *balkanština*: divljačko i nekulturno ponašanje, sirovost; c) *Balkanac*, *Homo balkanicus*: osoba koja se ponaša na primitivan način; d) nakon Prvoga svjetskog rata nastao je izraz *balkanizacija*, koji označava političko-teritorijalnu rascjepkanost, sukobima prouzročenu diobu geopolitičkih prostora u manje posebne države na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, najčešće međusobno zavađene.

Balkanologija (*balkanistika*) znanstvena je disciplina koja proučava balkanski prostor kao cjelinu, a jezgru čini izučavanje balkanskih jezika. Vodeće su istraživačke institucije na tom području Balkanska komisija Austrijske akademije, balkanološki instituti u Beogradu, Bukureštu, Solunu i drugdje, Centar za balkanološka ispitivanja Bosansko-hercegovačke akademije, Komisija za balkanske studije pri Turskom historijskom društvu i dr. O balkanološkim istraživanjima izlazi niz specijaliziranih časopisa.

Važnost Balkana za Bunjevce i Šokce. Nakon prestanka turske vlasti u Bačkoj Bunjevci i Šokci izgubili su povišne veze s Balkanskim poluotokom, s kojega su potjecali, i u desetljećima dugom procesu postupno su postajali dijelom srednjoeuropskoga geografskog i kulturnog miljea. Nakon raspada Austro-Ugarske, kad je veći dio Bunjevaca i Šokaca ušao u sastav jugoslavenske države, Vojvodina se, kao novo granično civilizacijsko područje, često svrstava pod geopolitički pojam Balkana, i to ne samo zbog pripadnosti zemlji čiji veći dio ima balkansku tradiciju, već napose zbog pojačanih balkanskih utjecaja u samoj Vojvodini. Desetljećima dugo promicanje takvih kulturnih modela u mnogim je društvenim područjima ostavilo znatna traga osobito na niže slojeve bunjevačko-šokačke populacije u vojvođanskom dijelu Bačke i udaljilo ih od tradicionalnih srednjoeuropskih kulturnih vrijednosti. Ipak, Bunjevci i Šokci uglavnom su ostajali izvan interesa balkanoloških istraživanja.

Lit.: *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; *Hrvatski leksikon*, I, Zagreb, 1996; M. Todorova, *Imaginarski Balkan*, Beograd, 1999.

S. Bačić

BALOG, Đuro (György) (Kupusina, 16. IV. 1817. – Bač, 4. VII. 1889.), svećenik i pisac. Za svećenika je zaređen 1841. godine. Službovao je najprije kao kapelan u Bikiću, Aljmašu, Sonti, Subotici i Somboru, a od 1850. kao župnik u Vajskoj. U Baču je bio župnik od 1860. pa do smrti. Obavljao je službu tajnika, a od 1860. i dekana Bačkog dekanata. Prikupio je velik broj knjiga na latinskome, njemačkome, mađarskome i hrvatskome i utemeljio dekanatsku knjižnicu. U župnim knjigama iz njegova vremena sačuvan je velik broj dragocjenih podataka za župu Bač. Kao dijete znao je samo slovački. U pučkoj je školi naučio mađarski, u sjemeništu i njemački. Tijekom svoje svećeničke službe počeo je učiti hrvatski. S vremenom se hrvatskim jezikom služio tako dobro da je na njemu počeo pisati i stihove. Bio je član Hrvatskoga književnog društva sv.

Jeronima iz Zagreba i njegov prvi povjerenik za Bačku. Bio je velik poklonik Ivana Antunovića, s kojim se dopisivao, kao i s Jurjem Dobrilom. U Antunovićevim *Bunjevačkim i šokačkim novinama* zauzimao se za to da se u književnosti bačkih Bunjevaca i Šokaca rabi književni jezik kakav se rabio i u Hrvatskoj, jer nije moguće »svakoj šaki ljudih njevim stylom izdavati knjige«, ali »to nije mnogima povoljno« jer je »croatico ilyrismus« u ovim krajevima nepovoljno predstavljen. Vjerojatni su mu pseudonimi Dobrotvor i Rodoljub. Ostavio je mnogo zapisa, od kojih su neki objavljeni kao brošure.

Izvor: Župni arhiv u Baču.

Djelo: *A Bács rómaiakatolikus plébánia százéves emlékezete*, Esztergom, 1867.

Lit.: Neven, Subotica, 7/1989; I. Iványi, Bács, *Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye*, I, Budapest, s. a.; A. Poljaković, Uloga Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima u narodnom preporodu bačkih Hrvata, *Klasje naših ravni*, Zagreb, 1/1943; S. Blaskowitz, *Batsch, Geschichte einer tausendjährigen Stadt in der Batschka*, Freilassing, 1965; A. Sekulić, *Drevni Bač*, Split, 1978; I. Topalić, *Katolički kalendar za prostu 1979. godinu*, Ruski Krstur, 1978; J. Buljovčić, Odnos prema dijalektu i razvojni put standardizacije jezika kod bačkih Bunjevaca, u: *Hrvati u Budimu i Pešti*, Budimpešta, 2001; J. Buljovčić, Osvrt na udžbenike i priručnike za bunjevačku i šokačku djecu u Bačkoj na kraju XIX. i u prvoj polovici XX. stoljeća, u: *Hrvati u Budimu i Pešti*, Budimpešta, 2001; A. Lakatos, *A Kalocsai Érseki Levéltár*, Kalocsa, 2002.

S. Beretić i M. Grlica

BALOG, Makarije (Balogh) (Kalača, 14. I. 1804. – Vukovar, 24. XI. 1851.), pedagog. Franjevcima Provincije sv. Ivana Kapistranskoga pristupio je 1823. Dvije je godine slušao nastavu filozofije na filozofskom učilištu u Iloku (1824.–26.), a zatim je bio student bogoslovne škole u Baji (1826.–28.) i Vukovaru (1828.–30.). Za svećenika je zaređen 1828. Položivši državni ispit za profesora filozofije, predavao je na franjevačkim filozofskim učilištima u Našicama (1830.–31.), Požegi (1831.–34.) i Földváru (1834.–42.). U Földváru je bio dekan filozofskog učilišta i samostanski starješina (1843.–50.) dok

nije položio ispit za profesora teologije. Tek što je ujesen 1751. počeo predavati crkvenu povijest i crkveno pravo u Vukovaru, shrvan bolešću, prepustio je 18. X. 1851. učiteljsku stolicu M. Doriću.

Lit.: Arhiv Hrvatske franjevačke provincije u Zagrebu, *Protocollum conventus Vukovariensis*, sv. 2; *Schematismus almae Provinciae s. Ioannis a Capistrano*, Budim, 1844; F. E. Hoško, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.

F. E. Hoško

Banak ispred ložišta

BANAK. 1. istureni dio oko banja-peći (parasničke peći) u sobi koji služi za sjedenje. Javlja se u formi zidanog ispusta ili klupice. Na njemu su zimi često spavala djeca; 2. istureni zidani dio banja-peći ispred ložišta, s kojega se u peć ložio ogrjev, stavljao kruh, pecivo i druga hrana koja se trebala peći, a služio je i radi odlaganja već ispečene hrane u druge posude. Tu se također mogla ložiti vatra i kuhati hrana u čupovima ili u »kastroni« (vrsta posude) na »sadžaku« (niskom tronošcu za kuhanje); 3. na banja-peći, produžetak »vinca« do zida, na koji su se stavljale manje stvari kako ne bi bile nadohvat djeci, poput »parasničke mašine« (žigica od bijelog fosfora) i sl.; 4. a) istureni dio zida ispod okna prozora; 5. gornja površi-

na niskog zida u pregrađenom »ambetušu«.

A. Stantić

BANAT (*mongol.-tur.* bayan: bogat, imućan > *lat.* banus: ban, vladarov namjesnik), pogranični teritorij na čelu s banom.

1. U užem smislu, istočni dio današnje AP Vojvodine, područje između Tise, Dunava i granice prema Mađarskoj i Rumunjskoj. Obuhvaća površinu od 9296 km², s time da je administrativno današnji Banat nešto manji i obuhvaća 8882 km², jer u nj ne ulazi područje koje pripada gradu Beogradu (Pančevački rit). U Banatu, bez Pančevačkog rita, živi 616.202 stanovnika (2002.). Najveći su gradovi Zrenjanin (79.773), Pančevo (77.087), Kikinda (41.935) i Vršac (36.623).

Malobrojno je stanovništvo hrvatskog porijekla u vojvodanskom Banatu danas uglavnom asimilirano (osim donekle u Starčevu). Jezično se razlikuju dvije hrvatske skupine: štokavsko-ikavska (Šokci) u južnom Banatu i kajkavska u srednjem Banatu. U banatsko Podunavlje Hrvati su došli u drugoj polovici XVIII. i početkom XIX. st. u sklopu preuređenja vojno-graničarskih teritorija u Hrvatskoj: najprije 1760.–70. iz Ličke i Modruške županije te iz okolice Petrinje i Gline, kad su se nastanili u Perlezu, Opovu, Starčevu, Glogonju, Omoljici i Borči (štokavska skupina), a 1801. zagrebački biskup M. Vrhovac potaknuo je seobu turopoljskih plemića u srednjobanatska naselja nazvana Hrvatska Neuzina (danas Neuzina, a u nju ulazi i nekadašnja Srpska Neuzina), Hrvatska Boka (danas Boka, čiji je dio i nekadašnja Srpska Boka), Hrvatska Klarija (sa Srpskom Klarijom 1947. spojena je u Radojevo) te sela u današnjoj Rumunjskoj: Hrvatska Keča (danas Keča, u koju ulazi i nekadašnja Rumunjska Keča), Biled i Čenija.

2. U širem smislu Banat je povijesno područje u južnoj Ugarskoj između Moriša, Tise i Dunava, zajedno s Banatskim gorjem u južnim Karpaticama, ukupne

površine oko 28.500 km² i s oko 2.400.000 stanovnika. Prvi je put formiran 1718. kao krunska domena pod imenom Tamiški Banat na čelu s kraljevskim namjesnikom – banom (odatle i naziv Banat). Na tom su teritoriju 1779. obnovljene mađarske županije Torontalska, Tamiška i Krašovska. Nakon Prvoga svjetskog rata istočni dio Banata (oko 2/3) pripao je Rumunjskoj, zapadni dio dobila je Kraljevina SHS (oko 1/3), a neznatni sjeverni dio (kod Segedina) ostao je u Mađarskoj. Najvažnija su naselja u rumunjskom Banatu Temišvar (Timișoara) s 333.365 st., Arad sa 190.088 st. i Rešica (Reșița) s 96.197 st. (procjene iz 1994. i 1997). Tako shvaćen Banat više je povijesna tradicija te se danas pod Banatom redovito podrazumijeva samo istočni dio Vojvodine. No pojam Banat u užem i širem smislu bio je u čestoj uporabi potkraj Prvoga svjetskog rata, kad se suprotstavljao tadašnjemu mađarskom županijskom sustavu.

Danas u rumunjskom dijelu Banata živi oko 7.500 Hrvata u nekoliko tradicionalnih oaza: Šokci u Rekašu (Recaș), kajkavci u Keči (Checea), a najbrojnija je i najkompaktnija skupina koja se naziva Karaševcima (Carașoveni), Krašovanima ili Karaševskim Hrvatima. Nekad je šokačkih Hrvata bilo i u marijanskom svetištu u Radnji (Maria Radna) te kajkavaca u Biledu i Čeniji (Cenea), ali su asimilirani.

Karaševci su se, bježeći ispred Turaka, doseljavali u Banat od XVI. do XVIII. st. pod dušobrižništvom bosanskih franjevac, ali se dio njih naselio i potkraj XVIII. i početkom XIX. st. Dio autora smatra da su ime dobili po Kreševu u Bosni, iz čije su okolice navodno podrijetlom, a drugi smatraju da je cijela zajednica dobila ime po Karaševu, najvećem selu koje su u Banatu osnovali. Neki krugovi srpskih znanstvenika osporavaju im pripadnost hrvatskom narodu i drže ih posebnom etničkom skupinom (Krašovani) ili dijelom srpskog naroda (Krašovanski Srbi). Karaševci danas žive u sedam sela pokraj rijeke Karaš: Karaševo (Carașova), Klokotić (Clocotici), Lupak (Lupac), Jabalča

(Iabalcea), Nezmet (Nezmet), Rafnik (Rafnic) i Vodnik (Vodnic). S padom komunističke diktature i nakon duljeg osporavanja od tamošnjih srpskih organizacija, hrvatska manjina u Rumunjskoj postupno ostvaruje svoja prava: bogoslužje se obavlja na hrvatskom jeziku, u Karaševu i Klokotiću postoje osnovne škole na hrvatskom jeziku, u Karaševu je otvorena i rumunjsko-hrvatska gimnazija, Hrvati imaju svojeg zastupnika u rumunjskom parlamentu, u planu su izgradnja hrvatskog muzeja i otvaranje hrvatskog lektorata na Sveučilištu u Temišvaru, država iz proračuna izravno financira hrvatsku zajednicu, a pomoć dobivaju i iz Hrvatske. Iako žive veoma siromašno, Karaševski su Hrvati jedna od najstarijih hrvatskih manjina i vrlo su uspješni u čuvanju materinskog jezika i kulture te su sela Karaševo i Klokotić za očuvanje hrvatskog jezika od Hrvatske matice iseljenika dobila nagradu *Najselo hrvatskih manjina* (1998. i 2001.). Postoji i Folklorno društvo *Klokotić*, koje se posebno skrbi za očuvanje folklornih tradicija. U društvenom životu vodeća je politička udruga Zajedništvo Hrvata u Rumunjskoj, iz koje se 1998. dio članstva izdvojio i utemeljio Demokratski savez rumunjskih Hrvata. Zbog teške gospodarske situacije dio rumunjskih Hrvata posljednjih godina odlazi na privremeni rad u Hrvatsku.

Lit.: A. Jagić, Hrvatske naseobine u Banatu, *Letopis Matice srpske*, knj. 319, sv. 1, Novi Sad, 1929; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Subotica, 1930; A. Messner-Sporšić, Kolonije hrvatskih plemića u Banatu, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, knj. XXVIII, sv. 1, Zagreb, 1931; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); D. Nikolić, *Srbi u Banatu u prošlosti i sadašnjosti*, Novi Sad, 1941; I. Eših, Rumunjska znanost o Hrvatima u Rumunjskoj, *Klasje naših ravni*, Zagreb, 1/1943; M. Marković, *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*, Novi Sad, 1966; J. Marković, *Geografske oblasti SFRJ*, Beograd, 1967; A. Mitrović, *Razgraničenje Jugoslavije sa Mađarskom i Rumunijom 1919-1920*, Novi Sad, 1975; *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; P. Stojanović, Hrvati u Rumunjskoj, u: *Katolička crkva i Hrvati izvan Domovine*, Zagreb, 1980; S. Krpan, *Hrvati u Keči*, Zagreb, 1983; L. I. Krmpotić, Karaševski Hrvati u Rumunjskoj, *Zbornik*

»Ivan Antunović«, 4-5, Subotica, 1994; *Hrvatska enciklopedija*, I, Zagreb, 1999.

M. Đanić i S. Bačić

BANDAŠ, 1. predradnik »risara« (žetelaca) ili »bande« (družine) na vršalici. Ime je nastalo od riječi *banda* (*srednjovj. lat.* banda: naoružana skupina), u ovom slučaju družina okupljena radi obavljanja žetve ili vršidbe. Bandaš je prije žetve s poslodavcem ugovarao posao i cijenu rada, a poslodavac je samo s njime ocjenjivao rad i učinak radnika na kraju žetve. U žetvi je rukovodio radom risara, a redovito ga je pratila i njegova partnerica – bandašica, žetelica koja rukoveta za bandašom, tj. pokošeno žito srpom ili kukom skuplja u snopove.

2. Mladić izabran da zauzme središnju ulogu na javnim završnim bunjevačkim žetvenim svečanostima, danas najčešće poznatima kao »dužijanca« ili »dužionica«. Bandaš je u paru s izabranom bandašicom predvodnik slavlja. Svake se godine biraju za svako selo, a posebna je čast biti izabran za bandaša i bandašicu na završnim proslavama u Subotici i Somboru. Oni na svečanoj misi zahvalnici na oltar prinose na dar somun kruha od novog žita te predvode svečanu povorku i isti kruh predaju gradonačelniku. U Subotici su bandaš i bandašica i pratiodi slike Blažene Djevice Marije na bunaričkom proštenju, koje se održava posljednje nedjelje u kolovozu.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; F. Krajniger i dr., *Somborske žetvene svečanosti*, Sombor, 1996; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001.

A. Stantić

BANDAŠICINO KOLO, večernja javna zabava s pjesmom i igrom na dan dužijance, odnosno dužionice; zadnji veliki događaj u svečanostima svršetka žetve u bačkih Bunjevaca. Priređuje je ga bandašica, koja je, zajedno s bandašem, glavna domaćica na zabavi. Tradicionalno se održavalo na salašu, a u posljednje se vrijeme organizira po župnim dvorovima ili u dvorištu bandašičine kuće.

A. Stantić

BANKA (*tal.* banca < *langobardski* panka: klupa), institucija koja se bavi financijskim uslugama, od kojih među najvažnije pripada posredovanje u kreditno-depozitnim poslovima. Pravno se najčešće organizira kao dioničko društvo (d.d.) ili društvo s ograničenom odgovornošću (d.o.o.). Razlikuju se i privatne i državne banke te domaće i inozemne.

Sve do sredine XIX. stoljeća u Baji, Somboru i Subotici, ali i u manjim okolnim mjestima, financijski su poslovi obavljani bez posredovanja banaka. Kao zajmodavci često su se javljale financijski moćne porodice, npr. Vojnići među Bunjevcima. Pokušaj osnutka prve štedionice u Subotici 1846. ubrzo je završio neuspjehom. Najstarija banka u Somboru bila je Somborska štedionica, d.d., osnovana 1868., a potkraj iste godine osnovana je i Subotička štedionica i pučka banka, d.d., koja je počela raditi iduće godine. Do izbijanja Prvoga svjetskog rata u oba je grada osnovano desetak banaka. Tijekom osmog desetljeća XIX. st. neke su od banaka postizale izvanredne poslovne rezultate te su isplaćivale godišnji iznos dividenda i više od 50 % od vrijednosti dionica. Do raspada Austro-Ugarske Monarhije novčarski su zavodi osnivani i u manjim mjestima (Aljmaš, Bajmok, Jankovac, Lemeš). U nekima su od njih važniju ulogu, a u nekima i dominantan udio među dioničarima ili članovima upravnih odbora, imali Bunjevci, npr. Vince Zomborčević bio je dugogodišnji direktor Subotičke trgovačke i obrtničke banke, d.d., Mihajlo Prčić također je bio dugogodišnji direktor Pučke gazdačke banke, d.d., liječnik Josip Antunović bio je izvršni direktor Subotičke trgovačke i obrtničke banke, d.d., Ivan Malagurski bio je predsjednik, Marko Dulić dopredsjednik, a liječnik Franjo Sudarević izvršni direktor Zemljodilske štedionice, d.d., Tadija Bešlić bio je član upravnog odbora Bajmočke pučke banke, d.d. itd.

Uglavnom bunjevački dioničari istupili su 1904. iz Pučke gazdačke banke, u kojoj su dotad činili važan dio, i osnovali

Zemljodilsku štedionicu, d.d. Ona je nakon nekoliko godina postala gotovo isključivo bunjevački novčarski zavod, a 1912. pripojila se Hrvatskoj zemaljskoj banci iz Osijeka i postala njezinom subotičkom podružnicom. Prvi predsjednik podružnice bio je spomenuti Marko Dulić, dopredsjednik Pajo Kujundžić, izvršni direktor Vojislav Stanković, a njegov zamjenik Šandor Rajčić.

Između dvaju svjetskih ratova u staroj Jugoslaviji državne su banke sjedište uglavnom imale Beogradu i poslovale u istočnom dijelu zemlje, dok su privatne, bilo domaće, bilo inozemne, sjedište najčešće imale u Zagrebu i najveći dio poslovanja obavljale u ekonomski razvijenijim dijelovima zemlje koji su nekad pripadali Austro-Ugarskoj. Najvažnije su banke u sjevernoj Bačkoj bile podružnica Narodne banke, Gradska štedionica, Opća kreditna banka, d.d., Opća privredna banka, d.d. Među njima su bile i neke od hrvatskih banaka sa sjedištem u Zagrebu. U Subotici, Novom Sadu i Velikom Bečkereku postojale su tako podružnice Prve hrvatske štedionice, koja je do fuzije s Hrvatskom eskontnom bankom, d.d. 1929. godine vrijedila za najveću privatnu banku u zemlji, zatim subotičke i novosadske podružnice Hrvatske sveopće kreditne banke, d.d. i Srpske banke, d.d. iz Zagreba i dr. Važniji su bankari među Hrvatima koji su tada djelovali u Subotici bili: Miroslav Mažgon, funkcionar Jugoslavenske udružene banke, d.d., Dragan Mrljak (obojuju je u prvim godinama nakon rata Stjepan Radić uputio kako bi se uključili u društveni rad na ovim prostorima) i Antun Bešlić, direktori u subotičkoj filijali Prve hrvatske štedionice.

Poslije Drugoga svjetskog rata privatne su banke ukinute, a bankarstvo je uklopljeno u socijalistički sustav. Gospodarske i društvene reforme tijekom 1960-ih i 1970-ih godina dovele su do suvremenijeg instrumentarija, ali je ostao jaz u odnosu na zemlje tržišnoga gospodarstva. Među socijalističkim bankarima bilo je također više Hrvata, kao što su Subotičani

Aleksandar Tumbas-Šano, Mihajlo Mamužić-Miško, Ivan Mamužić, Matija Sedlak-Mačo i dr.

Nakon raspada socijalističkog sustava položaj tradicionalnih državnih banaka oslabljen je zbog pojave novih privatnih (u mnogim slučajevima paradržavnih) banaka, a poslije i pravih privatnih i inozemnih banaka. Zbog negativne kadrovske selekcije u posljednjem desetljeću u Bačkoj nema važnijih bankara među pripadnicima hrvatske zajednice.

Lit.: T. Avramović, *Privreda Vojvodine od 1918. do 1929/30. godine s obzirom na stanje pre prvog svetskog rata*, Novi Sad, 1965; *Istorija bankarstva u Vojvodini*, ur. N. Gaćeša, Novi Sad, 2001.

M. Grlica i S. Mačković

BANOVINA, područje kojim upravlja ban u ime vladara. Kralj je Aleksandar Zakonom o nazivu i podjeli Kraljevine na upravna područja od 3. X. 1929. cijelu zemlju podijelio na devet područja koja je, koristeći se hrvatskim povijesnim nazivom, nazvao banovinama. Banovine su bile administrativne jedinice bez ikakve samouprave. Sama teritorijalna podjela uglavnom je ignorirala nacionalne i povijesne kriterije te su, primjerice, u sastav Dunavske banovine ušle Bačka, Baranja, cijeli Srijem te sjeveroistočna Srbija osim Beograda. Sjedište Dunavske banovine bilo je u Novom Sadu, gdje je izgrađena nova upravna zgrada – »Banovina« – koja je danas sjedište pokrajinske vlade.

Izmjena takva teritorijalnog uređenja počela je nakon sporazuma Cvetković-Maček donošenjem Uredbe o Banovini Hrvatskoj od 26. VIII. 1939., čime se pokušalo riješiti hrvatsko pitanje u Kraljevini Jugoslaviji. Kako je Banovina Hrvatska, za razliku od ostalih banovina, imala široku autonomiju, time nije samo uspostavljeno asimetrično državno uređenje nego je i počela federalizacija Jugoslavije. Sličnom su statusu težili i drugi južnoslavenski narodi i povijesne pokrajine. U Banovinu Hrvatsku ušle su Savska i Primorska banovina te kotarevi Dubrovnik, Šid, Ilok, Brčko, Gradačac, Derвента, Travnik i Fojnica. Smatralo se da te

Banovine u Kraljevini Jugoslaviji 1939. godine

granice nisu konačne i da će poslije doći do odgovarajućih izmjena u sklopu uređivanja ukupnosti srpsko-hrvatskih odnosa.

U skladu s time, među Bunjevcima i Šokcima u Bačkoj razvila se široka aktivnost u artikuliranju težnja k priključenju Banovini Hrvatskoj. Te su aktivnosti nailazile na otpor lokalnih srpskih udruga (Srpski klub u Subotici, novine *Narodni pokret* i sl.). Iako mu je sjedište bilo izvan granica Banovine Hrvatske, NK *Bačka* iz Subotice bio je već od 1939. članom Hrvatskoga nogometnog saveza i natjecao se u hrvatsko-slovenskoj odnosno hrvatskoj nogometnoj ligi sve do izbivanja rata.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); I. Beuc, *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527–1945)*, Zagreb, 1969; J. Buturac, *Katolički dnevnik »Hrvatska straža« 1929–1941*, *Croatia Christiana Periodica*, 23–24, Zagreb, 1990; M. Černelić, *Nastojanja da se bačkim Bunjevcima ospori pripadnost hrvatskom narodu*, *Studia ethnologica Croatica*, 6, Zagreb, 1994.

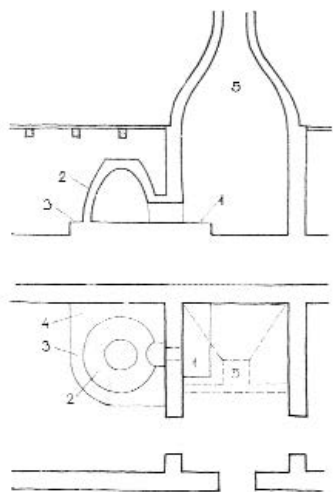
S. Bačić

BANJA-PEĆ, vrsta peći, poznata još i kao »parasnička peć«, koja je služila za grijanje

nje soba i za pripremu hrane. Ložilo se u jednu ili dvije banja-peći prema potrebi ili u ovisnosti od razvedenosti osnove stambene zgrade (jednodijelna ili dvodijelna), obično kukuruzovinom. U nju se ložilo pod tzv. pododžakom, u središnjem prostoru u kući, u kojem se kuhalo i jelo do početka XX. stoljeća. Dim je iz peći išao u zajednički dimnjak (»pododžak«), u kojem se istodobno dimilo i meso nakon svinjokolje.

Banja-peći kružna su odnosno stožasta oblika, s dekorativnim pljosnatim završetkom na vrhu, koji je istodobno bio i funkcionalan, s obzirom na to da se na njega odlagala hrana preostala od ručka kako bi ostala topla. U pučkoj se tradiciji naziva »šeširom«. Neki se put pri vrhu peći nalazi i funkcionalno-dekorativan element, tzv. »vinac« – isturen profilirani dio koji okružuje peć i na koji su se stavljale različite stvari kako ne bi bile nadohvat djece, poput posuda s pripremljenim krušnim tijestom, žigica, glačala i sl.

Zidale su se od bubalja (umotane ražene slame) i žute zemlje – ilovače. Bublje su se pravile tako da se upletena ražena slama oblijepila blatom i slagala u

Skica banja-peći: 1. banak ispred ložišta; 2. peć; 3. banak za sjedenje; 4. zapećak; 5. pododžak

kružnu formu uz tapkanje dlanovima, čime se postizalo spajanje svakoga idućeg sloja s prijašnjim. Nakon formiranja konačnoga stožastog oblika peć bi se oblijepila i iznutra i izvana te dooblikovala. Kad bi se ilovača osušila, palila se vatra u peći i ložilo se sve dok se ilovača ne speče, čime je proces izgradnje peći bio završen.

Početkom XX. stoljeća i na salašima i u naseljima tehnologija se zidanja tih peći neznatno izmijenila. Naime, bublje je kao građevinski materijal zamijenio lomljeni biber-crijep širine zida peći, oko 10 cm, ali

Banja-peć

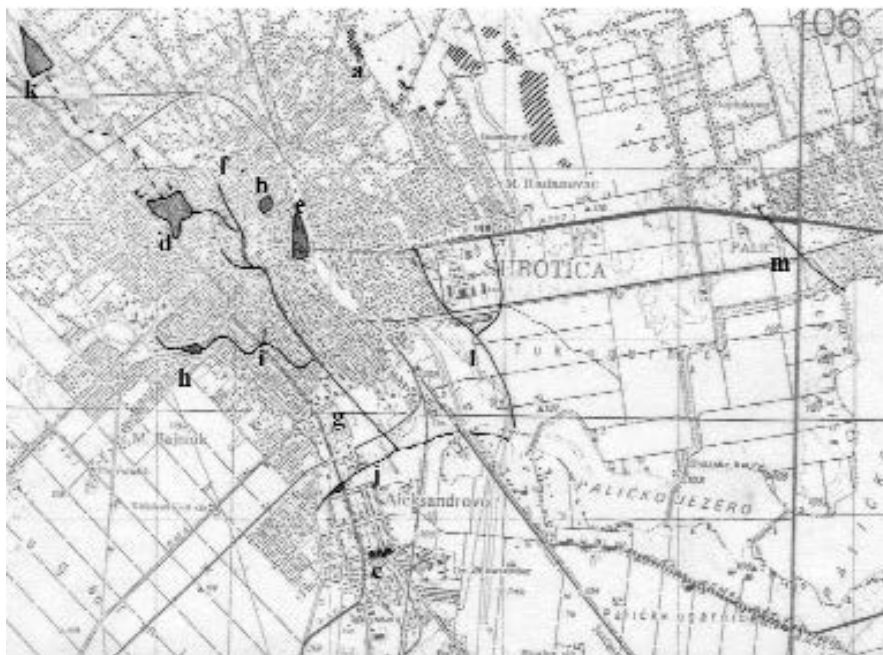
se i on jednako tako zidao u ilovači. U tom su razdoblju banja-peći u oblikovanju dobile i kvadratnu osnovu, premda su funkcionalno i dekorativno ostale nepromijenjene.

Lit.: J. Barabás i N. Gilyén, *Vezérfonal népi építézetünk kutatásához*, Budapest, 1979; T. Sabján, *A búbos kemence*, Budapest, 1988 G. Vuković, *Terminologija kuće i pokućstva u Vojvodini*, Novi Sad, 1988; *Paorske kuće*, Zbornik radova, Novi Sad, 1993; *Ej, salaši*, Zbornik radova, Novi Sad, 1994.

A. Rudinski

BARA, 1. močvarno tlo; 2. plitko i koritasto zemljište na kojem se voda poslije kiše ili zbog visoke razine podzemnih voda zadržava dugo i teško ishlapljuje; 3. u Subotici i okolici riječ označava podvodni teren u prirodnoj ili umjetnoj udolini, sa stajaćom ili tekućom vodom.

Arhivska građa s kraja XVII. stoljeća prikazuje karakteristike površinskih voda slijeva Paličkog jezera, od kojih su se neke nazivale ili se nazivaju barama. Do danas je nekoliko gradskih područja sačuvalo u nazivima riječ bara, iako u većini njih vode odavna nema. Najpoznatiji su toponimi: a) Agina bara, mlaka sjeverno od Kertvaroša. Spominje se 1744. kao područje kojim se kao kosilištem u tursko doba koristio subotički aga. Tijekom proljeća 1771. zasađena je vrbama i drugim brzorastućim drvećem. Područje je danas naseljeno, ali ondje i dalje postoje i livade; b) Ciganska bara, mlaka izvan nekadašnjih gradskih opkopa, zapadno od željezničke pruge. Tijekom XIX. stoljeća jezero je isušeno i nasuto je korito, a naseljeno je i stanovništvom koje je dotad na rubnome močvarnom tlu živjelo u skromnijim nastambama; c) Čvorkova bara, dio jame u Šandoru sjeverno od groblja, nastala je odvozom zemlje. U njezinu većem, istočnom dijelu manje je nogometno igralište; d) Jasi bara, mlaka u sjeverozapadnom dijelu širega gradskog središta, između Halaške ceste i Ulice Zrinskoga i Frankopana. Prvi poznati spomen Jasi bare potječe iz 1778. godine. Voda je u Jasi baru dolazila iz smjera Velikog rita, a otjecala je prema potoku Füzfás. Isušena je tijekom

Dio slijeva Palićkog jezera prije regulacije vode: a – Agina bara; b – Ciganska bara; c – Čvorkova bara; d – Jasi bara; e – Rogina bara; f – Füzfás potok; g – Mlaka; h – Gatsko jezero; i – Vok; j – Šandorski potok; k – Veliki rit; l – Petreševa česma; m – Baranji mlaka

1880-ih godina, no toponim se održao do danas; e) Rogina bara, jezero, gradsko područje koje se proteže od današnjega željezničkoga kolodvora prema jugu do Segedinske ceste. Zbog strateške važnosti za srednjovjekovni grad i kasniju graničarsku utvrdu često se spominje u izvorima. Poslije je postala smetnjom za razvitak grada pa je Kraljevska komora 1764. naložila da se korito zasadi stablima, a 1794. da se počne isušivanje i nasipanje ceste kroz korito (današnja Ulica Đure Đakovića). Duž ceste su 1803. zasađene topole. Premda je 1828. prokopan odvodni kanal, ni tijekom 1840-ih godina korito jezera nije bilo posve isušeno. Nasip za željezničku prugu podignut je 1864., na sjevernoj su polovici korita 1870-ih izgrađene palače, a 1888. odlučeno je da se u koritu Rogine bare, ispred željezničkoga kolodvora, zasađi park, koji i danas postoji.

Izvori: Historijski arhiv Subotica: Ekonomski zapisnik 1827: 983; 18.C.131/aec.1828; 9766/polg.1881,

Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, I-II, Szabadka, 1886-1892; L. Szekeres,

Szabadkai helynevek, *Helytörténeti kézikönyv*, Szabadka, 1975; A. Rudinski, Tri rukopisne karte Subotice iz druge polovine XVIII veka, *Rukovet*, 2/1984, Subotica; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; L. Hovány, A Palicsi-tó és környéke, *Különös tekintettel az 1697-es tollrajzra*, Kanizsa, 1997; G. Ulmer, Kraljevski komesar Skulteti u Subotici (1819–1823), *Analitički inventar*, Subotica, 1998; L. Hovány, A Topolya–Péterréve–Szeged–Tom-pa-négyszög öt felszíníze a 18. századi térképeken, *Új Kanizsai Újság*, 3-10, Kanizsa, 1998; L. Hovány, Regulacije terena u okolini Narodnog pozorišta u Subotici pre 1848. godine. Sa posebnim osvrtom na rezultate geomehničkih istraživanja, *Rukovet*, 1-2-3/1998, Subotica; L. Hovány, Uređenja Jasi bare tokom XVIII–XIX veka, *Rukovet*, 9-12/2001, Subotica; L. Hovány, *Vizeink nyomában. Különös tekintettel Északkelet-Bácskára*, Szabadka, 2002; Ž. Sabo, *Stepski grad. Jedanaest vekova prostornog razvoja Subotice*, Subotica, 2002; L. Hovány, Radanovác Baltsek környéki vízenyős területei, *Bácsorszáig*, Szabadka, 10-12/2003.

L. Hovány

BARAČKA (*madž.* Nagybaracska), mjesto u Bačko-kiškunskoj županiji, 16 km južno od Baje, na cesti prema Santovu, 2475 st. (2002.). Etimologija imena nije jasna, iako je sufiks -čka nedvojbeno

BARAČKA

Baračka
(Nagybaracska)

slavenski. Prijašnja su službena imena naselja bila Barscha, Baraccha, Baracska, Totina, Baracska ili Totina, sve do 1904., kad je u sklopu sveopćeg pomadžarivanja toponima Baracska preimenovana u Nagybaracska.

Prvi se put spominje 1318. kao Barscha, a 1320. kao Baraccha. U tursko je doba bila dio Bajske nahije, ali je crkvenu desetinu plaćala i Kalačkoj nadbiskupiji. Među »racka« sela ubraja se 1655., a 1711. zabilježena je kao hrvatsko naselje. Popisi iz 1715. i 1720. bilježe ovdje uglavnom srpske kmetove. Mađjarima je napućena 1742. i 1762. (200 obitelji iz sjeverne Ugarske); Slovaci su doseljeni »iz totskih županija«, a Hrvati iz Monoštora (Bátmonostor). Samostalnom je župom postala 1751., a tada se počinju voditi i matične knjige (prije je bila čatalijska podružnica). Barački su Srbi 1763. preseljeni u Stanišić. Potkraj XVIII. st. bilježe je kao višenacionalno naselje. Na početku XX. stoljeća u njoj živi samo nekoliko hrvatskih obitelji. Hrvatski se jezik ovdje zadržao sve do 1920-ih godina.

Lit.: G. Grosschmid, Magyarhon népesedésének áttekintése, figyelemmel Bács-Bodrog vármegye történelmére, *Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat évkönyve*, Zombor, 3, 1887, 4; *Bács-Bodrog vármegye egyetemes monografiája*, I-II, Zombor, 1896; *Magyarország vármegyéi és városai*, *Bács-Bodrog vármegye*, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; I. Iványi, *Bács-Bodrog*

vármegye földrajzi és történelmi helynévtára, V, Szabadka, 1907; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; J. Rapcsányi, *Magyar városok monografiája*, *Baja és Bács-Bodrog vármegye községei*, Budapest, 1934; T. Vanyó, Belgrádi püspökök jelentései a magyarországi hódoltság viszonyairól 1649-1673, *Levéltári Közlemények*, Budapest, 42, 1971, 1; K. Eperjessy, *Bács-Kiskun*, illetve a hajdani Bács-Bodrog megye a II. Józsefkorai országleírásban, *Bács-Kiskun megye múltjából*, II, Kecskemét, 1979; Ž. Mandić, Mikrotoponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj, *Folia onomastica Croatica*, 10, Zagreb, 2001.

Ž. Mandić

BARAKOVIĆ, Mira (Jelisaveta, Eržika) (Subotica, 21. I. 1915. – Caseros, Argentina, 28. XI. 1990.), časna sestra, misionarka, mjesna nadstojnica, delegata, provincijalna predstojnica. Podrijetlom iz brojne vjerničke obitelji, kao mlada članica Katoličke akcije pristupila je 1931. Družbi sestara kćeri milosrđa Trećega svjetovnog reda sv. Franje. Nakon redovničke formacije 1932. stupila je u novicijat, 1933. položila prve, a 1939. doživotne zavjete. Na prvoj je filijali bila u Zagrebu do 1940., gdje je bila odgovorna sestra u Zavodu *Bauerov dom*. Sljedećih je šest godina provela u Taborgradu kao voditeljica redovničke zajednice i upraviteljica dječjeg sirotišta. U Vratišincu je tri godine bila nadstojnica i orguljašica, nakon čega je kraće vrijeme bila u rodnoj Subotici. Veljače 1952. u Rimu je sa skupinom sestara utemeljila prvu filijalu svojeg reda u Italiji, buduće središte Družbe. Od druge polovice iste godine živjela je u Santiagu de Chileu, Čile, gdje je ubrzo prihvatila dužnost mjesne nadstojnice i ravnateljice župske škole, koju su vodili oci Predragocjene Krvi i u kojoj su sestre iz Družbe radile kao učiteljice. Nakon devet godina premještena je 1960. u filijalu sv. Franje u Asuncionu, Paragvaj. Uz službu kućne poglavarice bila joj je povjerena i služba delegate paragvajske delegature, koja je tada pripadala Argentinini. Kao direktorica Družbine škole u predgrađu Asunciona, razvila je pravi misijski rad sa siromašnom djecom. Na molbu vrhovne glavarice vratila se 1967. u Europu i sudjelovala u osnivanju filijale u

njemačkom gradu Passauu. Pokrajinskom predstojnicom u Argentini i Paragvaju imenovana je 1970. godine. Poslije devet godina rada na dužnosti voditeljice pokrajine postala je tajnicom i zamjenicom nove pokrajinske predstojnice s. M. Emilije Belić, a nakon njezine smrti opet je bila pokrajinska predstojnica (1984.–85.). Zatim je imenovana za mjesnu nadstojnicu i pokrajinsku ekonomu u Cortinesu, Argentina. Nakon isteka nadstojničke službe, zbog slabog je zdravlja obavljala samo dužnost pokrajinske ekonomice. U ljeto 1990. zadnji je put posjetila domovinu i rodni grad. Pokopana je u Caserosu. U službi se isticala osobito stabilnošću duha, miroljubivošću i pronicljivošću.

Izvor: Arhiv Samostana Družbe sestara kćeri milosrda Trećega svjetovnog reda sv. Franje u Subotici.

Lit.: S. M. Beata Kovačević, S. M. Mira Baraković – misionarka družbe Kćeri Milosrda Trećeg Samostanskog reda sv. Franje, *Bačko klasje*, 66, Subotica, 1991.

S. Bačić

BARANJA, plodno područje u Panonskoj nizini, površine oko 5.600 km², obrubljeno gorjem Mečec, Dravom i Dunavom, etnički izrazito šaroliko. Cijeli se teren Baranje postupno spušta od Mečeka u Podravinu bez ijedne veće fizičke prepreke, što je imalo osobitu važnost u pojedinim povijesnim epohama. Regija je ime dobila po istoimenoj utvrdi (Baranyavár, pokraj današnjega Branjina Vrh).a).

Baranjska se županija prvi put spominje 1193. U srednjem je vijeku obuhvaćala i neka područja južno od Drave. Za turskog razdoblja (1526.–1687.), uz prijašnje stanovnike Mađare i Hrvate, naseljavane su i druge hrvatske etničke skupine (Šokci) te srpsko stanovništvo: Hrvati, bježeći pred Turcima ili s njihovim pozivom radi obrade zemlje i iskorištavanja pašnjaka, redovito s dušobrižnicima – bosanskim franjevcima, drugi uglavnom kao turski najamnici. Prvi sačuvani spomen bunjevačkog imena jedan je turski defter iz 1550. gdje se navodi Márton Bunavác, kmet iz baranjskog sela Mároka (danas:

Gajić), koji je 1561. zapisan i među poreznicima sela Isepa (Izsép, danas: Topolje) kao Martin Bunivacz. Nakon povlačenja Turaka opustjelu Baranju naselili su Šokci iz Bosne na poziv baranjskog župana i pečuskog biskupa Matije Radonića (Radonay) te Srbi za Černojevićeve seobe. Počevši od 1720., u Baranju se intenzivno naseljavaju Nijemci. Broj Mađara povećavao se doseljavanjem i mađarizacijom osobito u drugoj polovici XIX. st. Potkraj XIX. i početkom XX. st. u etničkoj se strukturi Baranje uglavnom uočavaju tri podjednaka dijela, Nijemci, Mađari i južni Slaveni, s time da su od južnoslavenskog stanovništva Hrvati, koji se ovdje susreću i pod regionalnim imenima kao Šokci i Bošnjaci, bili višestruko brojniji od Srba. Međutim, nacionalna svijest hrvatskog stanovništva u Baranji bila je nerazvijena iz istih razloga kao i u Bunjevaca u Bačkoj, a nacionalna je svijest baranjskih Srba bila formirana pod utjecajem pravoslavnog svećenstva, srpskih učitelja i trgovaca.

Potkraj Prvoga svjetskog rata prota S. Mihaldžić iz Baranyakisfaluda (Branjina) sudjelovao je na Novosadskoj skupštini 25. XI. 1918. Uskoro je i srpska vojska okupirala veći dio Baranje, uključujući i Pečuh, do unaprijed određene d'Esperayeve demarkacijske crte. Međutim, sukladno odredbama Trianonskoga mirovnog ugovora, u ljeto 1921. povukla se na novouspostavljenu granicu. Prema Ugovoru je manji, južni dio Baranje pripao Kraljevini SHS jer je zbog gospodarskih razloga gravitirao Osijeku, a veći, sjeverni dio ostao je u Mađarskoj i do danas tvori Baranjsku županiju. U staroj je Jugoslaviji Baranja, skupa s Bačkom i Banatom, ulazila u neformalni politički pojam Vojvodine. Upravno je 1922. dodijeljena Bačkoj oblasti, a od 1929. bila je dijelom Dunavske banovine. U vrijeme između dvaju svjetskih ratova došlo je do koloniziranja srpskog i hrvatskog stanovništva u jugoslavenski dio Baranje. U Drugome svjetskom ratu jedinstvena Baranja opet je bila dijelom Mađarske, uz represalije prema jugoslavenskim kolonistima. U

socijalističkoj Jugoslaviji, u procesu razgraničenja između Hrvatske i Vojvodine, pripala je Hrvatskoj, a Srijem je ušao u sastav Vojvodine. Nakon Drugoga svjetskog rata iz hrvatskog dijela Baranje te iz drugih dijelova Jugoslavije protjerano je njemačko stanovništvo, a u njihove su kuće došli partizanski naseljenici srpske i hrvatske etničke pripadnosti. U mađarskom dijelu Baranje, kao i u cijeloj Mađarskoj, stanovništvo njemačkog podrijetla u manjoj je mjeri prisiljavano na iseljavanje. U razdoblju 1991.–98. hrvatska je Baranja bila dijelom paradržavnih tvorevina različitih imena (Republika Srpska Krajina i dr.), a formalno pod upravom Ujedinjenih naroda. Za to je vrijeme nesrpsko stanovništvo uglavnom protjerano, a u njihove se kuće naseljavalo srpsko stanovništvo iz Bosne i drugih dijelova Hrvatske zahvaćenih ratom. Nakon reintegracije Baranja je postala dijelom Osječko-baranjske županije, što je pratilo iseljavanje dijela srpskoga stanovništva, uglavnom mlađih naraštaja.

U hrvatskom dijelu Baranje na prostoru od 1147 km² živi 42.633 st. (2001.). Najvažnija su naselja Beli Manastir (Pélmonostor), 8671 st., Darda, 5394 st. i Bilje, 3224 st. Šokački Hrvati žive u ovim mjestima: Luč, Branjin Vrh, Topolje, Gajić, Batina, Draž, Duboševica, Podolje, Torjanci, Baranjsko Petrovo Selo i Petlovac.

Površina je mađarske Baranjske županije 4487 km², s 407.448 stanovnika (2001.). Središnji je grad Pečuh (Pécs), 162.498 st., a od ostalih su naselja važniji Mohač (Mohács), 19.223 st., Šikloš (Siklós), 10.668 st. i Siget (Szigetvár), 11.353 st. Šokački Hrvati žive u Mohaču, na Mohačkoj adi (Vada – Mohács-sziget), u Novom Mohaču (Újmohács), Dolnjoj Kandi (Alsókanda), Gornjoj Kandi (Felsőkanda), Jeluždi (Élesd), Titošu (Töttös), Lančugu (Lánycsók), Vršendi (Versend), Maroku (Erdősmárok), Marazi (Maráza) Minjorodu (Monyoród), Katolju (Kátoly), Olasu (Olasz), Belvaru (Belvárdgyula), Birjanu (Birján), Lotaru (Lothárd), Šarošu (Magyarsarlós), Kozaru

(Nagykozár), Kašadu (Kásád), Bremenu (Beremend) i Šiklošu (Siklós). Premda su u mađarskoj Baranji Šokci, poput ostalih Hrvata, u velikoj mjeri odnarođeni, od 1990-ih godina utemeljuju se hrvatske manjinske samouprave u tridesetak baranjskih mjesta, među kojima su i Belvar, Birjan, Kašad, Katolj, Lančug, Mohač, Olas, Šikloš i Vršenda. U Mohaču djeluju Čitaonica mohačkih Šokaca, Bazična knjižnica (koja hrvatske škole opskrbljuje hrvatskim knjigama) i Muzej *Kanizsai Dorottya* (Središnji etnografski muzej Hrvata u Mađarskoj). U Pečuhu su hrvatski dječji vrtić, osnovna škola i gimnazija, djeluju Hrvatsko kazalište i Hrvatski znanstveni zavod, a na Sveučilištu Janusa Pannoniusa (hrv. Ivan Česmički) postoji Katedra za hrvatski jezik i književnost. Iz Pečuha se emitiraju televizijske i radijske emisije za Hrvate u Mađarskoj.

Lit.: P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Subotica, 1930; J. Erdeljanović, *O poreklu Bunjevaca*, Beograd, 1930; M. Tucakov, *Hrvati u Baranji, Subotička Danica ili Bunjevačko-šokački kalendar za prestupnu godinu 1940.*, Subotica, 1939; J. Bösendorfer, *Nesto malo o našoj Baranji*, Osijek, 1940; A. Mitrović, *Razgraničenje Jugoslavije sa Mađarskom i Rumunijom 1919–1920*, Novi Sad, 1975; Ž. Mandić, *Povijesna antroponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1987; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; S. Sršan, *Baranja*, Osijek, 1993; M. Klemenčić, A. Milardović i J. Vrbošić, *Činjenice o hrvatskoj Baranji*, Osijek, 1995; A. Sekulić, *Hrvatski baranjski mjestopisi*, Zagreb, 1996;

S. Bačić i Ž. Mandić

BARAŠEVIĆ, plemićka porodica. Nakon što im je Leopold I. izdao grbovnicu u Beču 6. VI. 1690. godine, članovi se porodice nakon dolaska u Bačku županiju isprva nastanjuju u Pačiru, odakle Antun i Josip Barašević mole županijske vlasti da im odobre nastanjenje u plemićkom selu Militić (Lemeš). Porodica je međutim bila prisiljena povesti parnicu zbog svojeg plemstva, nakon čega je 1. III. 1700. ubilježena u popis plemića Bačke županije. Plemstvo je Antunu i Josipu Baraševiću proglašeno u Bačkoj županiji 1754. godine. Godine 1771. porodica ima 17

muških potomaka u Lemešu. Josipu Baraševiću iz Lemeša plemstvo je priznato 1776., a u popisu lemeških plemića iz 1798. upisani su Marko, Ivan, Mijo, Josip i Adam Barašević. Darovnicu na posjede u Lemešu dobio je Adam Barašević zajedno s trojicom svoje braće 1803. godine.

Potomci porodice danas žive u Lemešu i čuvaju originalnu grbovnicu s visećim pečatom.

Izvori: Historijski arhiv Vojvodine, Novi Sad, Fond Bačke županije, 1759/153/A, *Catalogus Familiarum Milicsiensium* 1771; Isto, 301/235 iz 1798.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

A. Čota

Mladen
Barbarić

BARBARIĆ, Mladen (Ilok, 17. VI. 1873. – Zemun, 5. IX. 1936.), franjevački redovnik, književnik, povjesničar i publicist. Rodio se u Iloku u učiteljskoj obitelji od roditelja koji su podrijetlom bili Bunjevci iz Baje. Pučku je školu završio u mjestu rođenja, a gimnaziju u Osijeku. S 14 godina stupio je u novicijat. Filozofiju i teologiju studirao je u Beču i u franjevačkom samostanu u Baji, gdje je i zaređen za svećenika 1896. Službovao je kao vjeroučitelj, dušobrižnik, župnik i gvardijan u franjevačkim samostanima u Cerniku, Koprivnici, Iloku, Osijeku i Zemunu, gdje je i umro.

Pisao je lirske i epske pjesme, drame, novele, putopise, biografije i radove na povijesne teme. Pripada krugu romantičarskih i rodoljubnih spisatelja. Za života je objavio tridesetak knjiga i rasprava. Pokrenuo je i uređivao katolički list za mladež *Anđeo čuvar*. Kraće napise objavljuje i u tadašnjoj vjerskoj i književnoj periodici u Hrvatskoj, ali i u subotičkim glasilima *Neven*, *Subotičke novine*, *Hrvatske novine* i *Subotička Danica*, u kojima prevladava rodoljubna tematika, a afirmativno piše i o preporodnim aktivnostima među bačkim Bunjevcima. Neke od Barbarićevih rasprava na povijesne teme od velike su važnosti za regionalnu povijest bačkih i srijemskih Hrvata, osobito za crkvenu povijest i povijest franjevačke prisutnosti.

Djela: *Tugovanke* (pjesme), Brod, 1891; *Kamenčić čudorednoj prosvjeti naroda*, Zadar, 1893; *Rodoljupke* (pjesme), Mitrovica, 1893; *Iločke starine* (povijesne rasprave), Zagreb, 1899; *Sabrane pjesme*, Koprivnica, 1902; *Kratka povijest crkve i samostana franjevačkog u Zagrebu*, Zagreb, 1906; *Pomozite crkvi svojoj*, Palanka, 1908; *O. Ivo Rodić*, Palanka, 1911; *Slavonija, turska podanica* (povijesna rasprava), Bjelovar, 1916; *Crtice iz prošlosti Šarengrada*, Osijek, 1917; *Relikvije sv. Ivana Kapistrana*, Zagreb, 1917; *Kod Žalosne Gospe* (drama), Osijek, 1918; *Lijepim Dunavom* (putopisi), Osijek, 1918; *S iste žice* (pjesme), Osijek, 1918; *Karašica kuda teče* (putopisi), Osijek, 1919; *Fragmenta. Iz autobiografije o. Mladena Barbarića*, Osijek, 1921, 1934; *Neke crkve u Slavoniji iza Turaka*, Osijek, 1922; *Prvi vijek kapelice Majke Božje od Mira u Karlovcima*, Đakovo, 1924; *Majka Božja Judska u Osijeku*, Osijek, 1927; *Crkva Iločka*, Ilok, 1928; *Pašino srce* (epska pjesma), Osijek, 1929; *Zadnji fratri olovski*, Beograd, 1934; *Zadnji dani sv. Ivana Kapistrana*, Beograd, 1935; *U traženju slike Majke Božje Olovske*, Beograd, 1935; *Bač, crtice za njegovu povijest*, Beograd, 1936; *Napuštanje olovskog samostana*, Beograd, 1936.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija – Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Zagreb, 1969; A. Sekulić, *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb, 1994.

J. Ivanović

BARBARIĆ, Vesna, rođ. Stantić (Subotica, 30. VII. 1947.), medicinska biokemičarka. Maturirala je 1966. u gimnaziji u Subotici, a diplomirala 1973. me-

dicinsku biokemiju na Farmaceutsko-biokemijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Djeluje u Kliničkom zavodu za laboratorijsku dijagnostiku Kliničkoga bolničkog centra u Zagrebu: od 1973. do 1980. u Neuro-biokemijskom laboratoriju Neurološke klinike *Rebro*, od 1980. do 1993. u Kliničkom zavodu za laboratorijsku dijagnostiku *Rebro*, a od 1993. u Zavodu *Šalata*. Rezultate znanstvenih istraživanja prezentirala je kao suautorica na nekoliko stručnih skupova u zemlji, a suautorske znanstvene radove objavljivala je u periodičnim publikacijama u zemlji i inozemstvu: *Acta medica Iugoslavica* (Zagreb, 1978), *Liječnički vjesnik*, (Zagreb, 1980), *Jugoslavenska medicinska biokemija*, (Zagreb, 1982), *Neurologija*, (Zagreb, 1983), *Farmaceutski glasnik*, (Zagreb, 1983), *Annals of Clinical Biochemistry*, (London, 1983), *Klinisches Labor*, (Heidelberg, 1993), *Acta clinica Croatica*, (Zagreb, 1994), *Clinical Laboratory*, (Heidelberg, 1997), *Nephrology Dialysis Transplantation*, (Berlin, 1998, London, 1999), *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*, (Washington, 1998, 2000).

N. Zelić

Bardak

BARDAK (*tur.* bardak: krčag, šalica), 1. keramička posuda volumena između dvije i pet litara, uska grla, s malom ručkom, iznutra prevučena staklenom glazurom. Kao i neke druge posude za vodu (npr. »đuđa«), korištena je za odnošenje vode za piće seljacima na njivu; 2. keramička ili

limena posuda za petrolej za osvijetljenje. Keramička u odnosu na limenu posudu ima prednost u tome što se ne može probušiti, ali zato traži pozornije rukovanje, poput drugih keramičkih predmeta.

A. Stantić

Grb porodice Barić

BARIĆ, plemićka porodica. Kralj Karlo III. dodijelio je 1. III. 1722. plemićku povelju i naslov Miji Bariću, bačkom perceptoru (vojnom porezniku) iz Gare, njezgovoj supruzi Mariji-Rebeki Pernthaller te njihovoj djeci Josipu i Ana-Katarini. Plemstvo je 1737. proglašeno u Bačkoj županiji. Iz ove je porodice Adalbert Adam Barić.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

S. Bačić

BARIĆ, Adalbert Adam (Bela) (Novi Sad, 23. IV. 1742. – Beč, 10. XII. 1813.), profesor političkih i ekonomskih znanosti. Studirao je pravo u Budimu, a doktorirao u Beču 1764. Od 1764. do 1765. radio je u Državnom saboru u Požunu, zatim do 1769. pri Stolu sedmorice u Budimu. Te je godine, »zbog poznavanja hrvatskog jezika«, imenovan prvim i tada jedinim profesorom svih nastavnih predmeta Političko-kameralnog studija u Varaždinu, odnosno u Zagrebu od 1772. Na tim je učilištima predavao na latinskom jeziku. Godine

1776. imenovan je profesorom upravne politike, ekonomske politike i financija novoosnovanoga Pravnog fakulteta u Zagrebu, no već je iste godine premješten na Pravni fakultet u Đur (*madž.* Győr). Od 1777. bio je profesor državnog uređenja na Peštanskom sveučilištu, gdje je 1786. postao rektorom. Umirovljen je 1804. u Beču, gdje je i umro 10. XII. 1813.

Napisao je *Die gewöhnliche Krönungsfeyer der ungarischen Könige und Königinnen*, (Pešta, 1790.), a djelo je odmah prevedeno i na mađarski jezik. U Zagrebu mu je 1770. objavljeno djelo *Positiones ex universa scientia politico-cameralli*, temeljeno na njegovim predavanjima u Varaždinu. Djelo *Dissertatio statistica de potestate exegente regis Angliae* iz 1790. prevedeno je i na mađarski i njemački jezik. Bio je prvi profesor ekonomije i najvažniji predstavnik kameralizma u Hrvatskoj. Njegovo djelo *Statistica Europae* iz 1792. bilo je donedavno samo u rukopisu, koji se nalazi u Mađarskome narodnome muzeju, a objavljeno je u Zagrebu početkom ovoga stoljeća kao dvojezično latinsko-hrvatsko izdanje. Nekoliko njegovih manjih radova tiskano je, iz nepoznatih razloga, anonimno.

Djela: *Conspectus regiminis formae regnorum Angliae et Hunariae*, Cassoviae, 1790; *Dissertatio statistica de potestate exegente regis Angliae*, Cassoviae, 1790; *Die gewöhnliche Krönungsfeyer der ungarischen Könige und Königinnen*, Pest, 1790; *Nonnihil de educatione iuventutis scholasticae et studiorum reformatione in ditionibus Pannonicis*, Pampelonae (fiktivno mjesto izdanja), 1790; *Statistica Europae: Statistika Europe*, I-II, Zagreb, 2001-2002.

Lit.: S. Pataj i J. Grecsics, *Irodalom, tudomány és művészet, Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye*, II, Budapest, s. a.; E. Reiszig, *Bács-Bodrog Vármegye nemes családjai, Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye*, II, Budapest, s. a.; E. Laszowski, Adalbert Barić, prvi profesor državnopravnih i financijskih znanosti u Varaždinu i na Zagrebačkoj akademiji (1769-1777), *Nastavni vjesnik*, 31, Zagreb, 1922-23; *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Hrvatska enciklopedija*, I, Zagreb, 1999.

S. Beretić

BARIĆ, Ivan (Gara, 15. VI. 1862. – Budimpešta, 1. X. 1911.), svećenik. Nakon srednje škole studirao je u Kalači te je 1887. godine zaređen za svećenika. Bio je kapelan u Fancagi (*madž.* Bajaszentistván) i u Sentivanu (*madž.* Felsőszentiván). Godine 1888. postao je upravitelj te župe. Djelovao je zatim 1889. u Kačmaru, 1890. u subotičkoj župi svetog Jurja, 1897. u župi svetog Roka u Subotici, a 1900. u subotičkoj župi sv. Terezije. Upravitelj župe u Baji bio je od 1902. godine, a u Sentivanu od 1903. godine. U *Subotičkim novinama* objavljena mu je rasprava *Slobodno zidarstvo*, u kojoj angažirano opisuje djelovanje slobodnih zidara protiv Crkve i društva. Rasprava je zapravo otisnuto predavanje što ga je Barić održao u Subotici.

Lit.: *Subotičke novine*, Subotica, 5/1897; *Schematismus cleri Archi-dioecesis Colocensis et Bacsensis ad annum Christi 1907*, Coloczae, 1907; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); A. Lakatos, *A Kalocsai Érseki Levéltár*, Kalocsa, 2002.

S. Beretić

BARTALIĆ, Mihajlo (Kalača, 10. IX. 1808. – Pečuh, 10. IX. 1879.), kipar. Rođen je u krojačkoj obitelji od oca Ivana i majke Dóre Hegyi. Već se kao pučkoškolač istaknuo crtežima i rezbarijama. Za njegovu je darovitost doznao i kalački nadbiskup Petar Klobušicki, koji je umnogome pridonio da se Bartalićev dar za likovnu umjetnost razvije. Uz novčanu pripomoć poslao ga je u Dresden, u tamošnji glasoviti kiparski atelier, gdje je učio tri godine. Za jedno svoje djelo već je tad dobio posebno odličje saksonskog kralja, a povjerili su mu i izradu kipova u dresdenskoj katedrali. Neko je vrijeme učio i u Münchenu. Unatoč stečenoj slavi u inozemstvu, vratio se u domovinu. Godinu dana djelovao je u Pešti, a zatim je prešao u Pečuh, gdje se oženio Katarinom Miškić. Dom i radionica bili su mu u Rákóczijevoj ulici br. 27. U Pečuhu je slovio kao najpoznatiji kipar, a svoje je kipeve izrađivao u drvu i kamenu. G. 1835., na molbu poglavarstva grada Pečuha, za tamošnju je sveučilišnu

knjižnicu od drva, u rokoko-stilu, izradio poprsja šestorice poznatih političara, kulturnih djelatnika i promicatelja znanosti. Plod su njegova trogodišnjeg rada 1851.–54. kipovi dvanaestorice apostola visoki 4 m, koji su krasili južno pročelje pečuške katedrale. Među njegova najpoznatija djela pripadaju i kip Marije Magdalene u špilji na Kalvarijskom brdu, obelisk, spomenik pečuškim glazbenicima (1866.), kip Bogorodice s mrtvim Isusom u krilu (1878.), kip sv. Stjepana i sv. Ladislava. Taj »Homer kamenak«, kako su ga od milja zvali, izradio je i velik broj velebnih nadgrobnih spomenika.

Lit.: O. Szőnyi, *Pécs-Baranya megyei Múzeum Egyesület Értesítője*, Pécs, 1911; Ž. Mandić, Mihajlo Bartalić, *Neven*, prilog *Narodnih novina*, Budimpešta, 1983.

Ž. Mandić

BARTOLOVIĆ, Stjepan (Bač, 23. XI. 1909. – Zagreb, 11. II. 1992.), profesor i književnik. Niža četiri razreda gimnazije svršio je u Osijeku i Subotici, više razrede i ispit zrelosti položio je u Travniku. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1936. godine. Službovao je u Karlovcu, Splitu, Sinju, Dubrovniku i Zagrebu, a nakon rata u Subotici i Rijeci.

U književnosti se javio povjesničkom crticom *Kako je nastala crkvice kod sv. Antuna u Baču?*. Nakon toga surađivao je i javljao se radovima u *Obitelji*, *Obzoru*, *Jutarnjem listu*, *Subotičkim novinama*, *Hrvatskom dnevniku*, *Jadranskom dnevniku* (*Hrvatskom glasniku*), *Svijetu*, *Novom listu*, *Hrvatskom narodu*, *Hrvatskom krugovalu* i u njemačkom časopisu *Schwäbischer Volkserzieher*. Bivio se kritikom i kulturnim problemima, a osobito folklorom, historijom, filologijom i bibliografijom Bunjevaca i Šokaca. Posebno je važna njegova suradnja u *Klasju naših ravni*, gdje je objavio najvažnije etnografske radove. Nakon rata jedva da objavljuje. Od petog razreda gimnazije skupljao je riječi i izraze među bačkim Hrvatima u raznim mjestima i tako postavio temelje za jezičnu i etnografsku građu za rječnik bunjevačko-šokačkih

Hrvata, koja se nalazi u Matici Hrvatskoj u Zagrebu. Pokopan je na Mirogoju.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); I. Kujundžić, *Izvori za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Zagreb, 1968; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb 1991; B. Gabrić, In memoriam: Stjepan Bartolović, *Bačko klasje*, 67, Subotica, 1992; B. Gabrić, Prof. Stjepan Bartolović (1909-1992.), *Subotička Danica kalendar za 1994. god.*, Subotica, 1993 (s potpunim popisom radova); A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996.

A. Kopilović

BAŠIĆ, o. Ambrozije (Ljudevit) (Sombor, 18. VI. 1895. – Sombor, 23. I. 1929.), karmelićanin i orguljaš. Osnovnu školu i gimnaziju pohađao je u Somboru. Filozofiju i teologiju studirao je u Đuru i Budimpešti te ih je i svršio s ocjenom *summa cum laude*. Zaređen je za svećenika u Pečuhu 13. srpnja 1920., a mladu je misu slavio iste godine na Karmelsku Gospu 16. srpnja. Bio je prior samostana i osnivač prvoga hrvatskog Malog karmelićanskog sjemeništa u Somboru (1923.) u novonastaloj Kraljevini SHS. Promicao je duhovnost novoproglašene sv. Male Terezije, organizirao crkvene svečanosti i potaknuo gradnju novih orgulja u karmelićanskoj crkvi u Somboru. Bio je ljubitelj umjetnosti, osobito ulja na platnu. Uz svoj hrvatski jezik poznavao je i klasični latinski, grčki i hebrejski, a govorio je još i mađarski te njemački.

Lit.: M. Miloš, In memoriam o. Ambroziju Bašiću, karmelićaninu, *Subotička Danica : kalendar za 1984. god.*, Subotica, 1983.

M. Miloš

BAŠIĆ, Franjo (Subotica, 2. XII. 1912. – Subotica, 10. III. 1991.), društveni djelatnik i pjesnik. Rodio se u skromnoj obrtničkoj obitelji od oca Ambrozija i majke Marije, rođ. Vidaković-Hadnađ. U rodnom je gradu pohađao pučku školu i gimnaziju, koju zbog bolesti nije završio na vrijeme. U Subotici 1934. upisuje studij prava. Tijekom studija sudjeluje u pokretanju studentskog časopisa *Bunjevačko kolo*, važnoga za međuratnu književnost subotičkih Hrvata. Studij nije završio, a od

1937. radi kao službenik u Vojnom odsjeku u subotičkoj gradskoj upravi. Na početku Drugoga svjetskog rata odveden je u zarobljeništvo u Njemačku. U Suboticu se vratio u svibnju 1943., a sredinom 1944. uključuje se u pokret otpora. Bio je član Komande mjesta za grad Suboticu, a 1945. isljednik u Narodnoj miliciji u Bačkoj Topoli. Sljedeće godine ponovno se vraća u Suboticu, gdje radi kao gradski službenik do umirovljenja. Bio je aktivan djelatnik u nekoliko društveno-političkih organizacija.

U mladosti je pisao pjesme na domoljubne, socijalne i ljubavne teme. Pjesnički mu je opus opsegom vrlo skroman i neujednačene vrijednosti. Svoju prvu pjesmu *Prosjak* objavio je u *Bunjevačkom kolu* 1933. na srpskome književnom jeziku, a tim će jezikom pisati i poslije. U sljedeće tri godine u istom je časopisu objavio još 12 pjesama, a jedna mu je tiskana i u *Kalendaru biskupa Ivana Antunovića za 1935.* U zbirci pjesama *Pupoljci*, što ju je izdao 1934. Blaško Vojnić Hajduk, zastupljen je s desetak pjesama. Poznato je da je pisao i drame i prozu, no njih nije objavljivao.

Djelo: *Pupoljci* (suautor), Subotica, 1934.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); G. Kikić, *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, I, Novi Sad, 1972; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983.

T. Žigmanov

BAŠIĆ, Pajica (Subotica, 26. X. 1973.), profesor geografije. Sin Slobodana i Kajke, rođ. Ilin. Roditelji su mu se 1969. iz Bačke Palanke preselili u Suboticu. Proširenu verziju njegova diplomskog rada pod naslovom *Bunjevci u Opštini Subotica*, obranjenoga 1999. na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Novom Sadu, objavila je Bunjevačka matica. Knjižica je kompilacijska i ima naglašenu ideologijsku svrhu.

Djelo: *Subotički Bunjevci*, Subotica, 2003.

Lit.: *Hrvatska riječ*, 69, Subotica, 2004.

S. Bašić

BAŠIĆ PALKOVIĆ, Geza (Subotica, 11. XI. 1955.), mačevalac. Mačevanjem se aktivno počeo baviti 1968. u Mačevalačkom klubu željezničara *Spartak*, kojemu je ostao vjeran do kraja karijere. Bio je član seniorske ekipe *Spartaka* koja je 1973. osvojila državno prvenstvo u maču. Kao junior bio je pojedinačni državni prvak 1974. u maču i floretu, a 1975. u maču, floretu i sablju. Za seniorsku reprezentaciju Jugoslavije nastupao je desetak puta u razdoblju 1980.-84., sudjelovao na svjetskome i europskom prvenstvu, a njegovi su najvažniji uspjesi bili osvajanje trećega ekipnog mjesta u maču na Balkanijadama u Bukureštu 1980. i Ateni 1981. Aktivnim se mačevanjem prestao baviti 1988. godine.

Lit.: M. Brustulov i dr., *Sport u Subotici 1944–1984* *Sportélet Szabadkán*, Subotica, [1984].

M. Bašić Palković

Pavle
Bašić
Palković

BAŠIĆ PALKOVIĆ, Pavle (Subotica, 1. X. 1875. – Zaječar, 10. I. 1931.), službenik i pisac. Rođen je u obrtničkoj obitelji. U Subotici je pohađao pučku školu i prvih šest razreda gimnazije, a posljednja dva u Kalači, gdje je i maturirao 1897. Iste se godine zaposlio kao činovnik u subotičkome gradskom poglavarstvu, koje predvodi njegov prijatelj i zaštitnik, tadašnji gradonačelnik Lazar Mamužić. Nakon Mamužićeva poraza na izborima 1902. napušta službenički položaj i seli se u Sentu, gdje radi kao glavni knjigovođa u privatnome mlinu. U međuvremenu se

oženio (1898.), no prati ga velika obiteljska tragedija – sve petero njegove djece rano umire. Oduševljeni je slavenofil. Na početku Prvoga svjetskog rata odlazi na bojišnicu u Galiciju, gdje je ubrzo bio teško ranjen. Vraća se u Sentu živčano rastrojen, a nakon djelomičnog oporavka zapošljava se u Ministarstvu prosvjete u Budimpešti. Nakon svršetka rata, kao znalac mađarskoga i njemačkog jezika, u svibnju 1919. pozvan je da radi u Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Beograd. No ondje se nije zadržao dugo – već 1921. dobiva premještaj i odlazi za carinskog službenika u Zaječar, gdje umire 1931. od nezaliječenih rana iz rata. Ondje je i pokopan.

Još kao gimnazijski učenik počeo je objavljivati književne tekstove. Služio se pritom pseudonimom *Samorad* te kraticom *P-ć*. Prvu pripovijetku *Doći će i dan svadbe* objavio je u *Subotičkim novinama* 1895. i tom će književnom rodu ostati vjeran u svojem kratkom književnom radu. Nakon povratka iz rata, u svojim zrelim godinama, nije naime mogao pisati zbog bolesti i posljedica ranjavanja. Do odlaska u rat Bašić Palković je međutim objavio desetak novela i humoreski te nekoliko publicističkih napisa u subotičkim listovima i periodici: u *Subotičkim novinama* (1895.), *Nevenu* (1913., 1914., 1919.) i *Danici* (1914.), no iza sebe nije ostavio knjigu. Pisao je uglavnom dijalektom bunjevačkih Hrvata i to na teme i motive iz narodnog života. Imao je razvijen osjećaj za folklorni humor, a književna ga je povijest registrirala kao prvoga važnijeg humorističnog prozaista.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); G. Kikić, *Antologija proze bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971; B. Hajduk Vojnić, *Moj grad u davniini*, Subotica, 1971; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, I, Novi Sad, 1972; A. Sekulić, *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb, 1994.

T. Žigmanov

BAŠIĆ PALKOVIĆ, Velimir (Elemir) (Subotica, 29. XI. 1933.), gospodarstvenik

i pilot. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici, a pravo je izvanredno studirao i diplomirao u Nišu. Radio je u subotičkom gospodarstvu do 1990., kad je otišao u mirovinu s mjesta direktora mjesnoga trgovačkog poduzeća *Namateks*. Aktivan je u strukovnim (trgovačke komore) i političkim organizacijama (sindikata i saveza komunista). Za svoj je rad bio odlikovan Ordenom rada sa zlatnim vijencem i Ordenom republike. Vojnu školu pričuvnih časnika avijacije u Novom Sadu završio je kao pilot 1953., a nakon povratka iz JNA nastavio se baviti zrakoplovnim sportom. Dobitnik je srebrne C značke jedriličara, zlatne značke motornog pilota, a nositelj je i zlatne plakete Zrakoplovnog saveza Jugoslavije. Sudjeluje u osnivanju subotičkog Aerokluba *Ivan Sarić* i zračne luke na Bikovu. Angažiran je kao instruktor letenja, a stekao je i zvanje međunarodnoga zrakoplovnog suca.

G. Bačlija

Baškut (Vaskút)

BAŠKUT (mađ. Vaskút), mjesto u Bajskom trokutu, u Bačko-kiškunskoj županiji, 7 km južno od Baje, na cesti prema Gari, 3671 st. (2001.). Ime mu potječe od mađ. *Bács kútja*, »bački zdenac«, što su ga južnoslavenski doseljenici preinačili u

Baškut. Pučkom etimologijom, zbog sličnosti s mađarskom riječi *vas*, dobiveno je ime Vaskút («željezni zdenac»). Prijašnja službena imena: Bachkuta, Bathkuta, Bacsut, Baskuth, Baskút, Bacsuth, Baskut, Basskut, Vaskút.

Prvi je put zabilježen među selima 1400. U tursko je doba plaćao crkveni porez i Kalačkoj nadbiskupiji, iako je bio dio Bajске nahije. Potkraj je XVII. stoljeća pustara, ali je 1701. i 1711. hrvatsko naselje. Dušobrižništvo su, kao i u ostalim obližnjim naseljima, vodili franjevci iz bajskog samostana. Popis iz 1727., kad je Baškut bio smatran bajskom pustarom, bilježi samo Srbe. U crkvenim matičnim knjigama baškutski se Hrvati spominju tek od 1731., jer je dotad Baškut crkveno pripadao Baji. Samostalnom općinom postao je 1752., a 1763., kad se doseljavaju Nijemci, a odseljavaju Srbi, osnovana je župa. G. 1770. u mjestu žive 74 njemačke, 39 hrvatskih, 16 mađarskih, 7 slovačkih i 3 ciganske obitelji. Katolička je crkva posvećena u srpnju 1781. Na kraju XVIII. stoljeća Baškut je njemačko-hrvatsko mjesto koje pripada Grašalkovićevu posjedu.

U novije se doba broj Hrvata stalno smanjivao: 1881. u Baškutu živi 438 Hrvata (ukupno 5101 stanovnika); 1890. – 344 (ukupno 5069 stanovnika); 1900. – 4172 Nijemca, 523 Mađara i 344 Hrvata, 1910. – 371 (ukupno 5196 stanovnika). Rapcsányi tvrdi da je te godine ondje živio »81 Hrvat te 263 Bunjevca i Dalmatinca«. Godine 1941. u Baškutu živi 218 Hrvata, 683 Mađara i 3846 Nijemaca, 1945. – 236 (prema procjeni Antifašističkog fronta), 1960. – 367 (ukupno 4374 stanovnika), 1980. – 193 (ukupno 4055 stanovnika). Nastava hrvatskog jezika ukinuta je 1888., ponovno je uvedena 1946. i izvodila se do 1983. Stotinjak baškutskih Hrvata svake godine priređuje bunjevačko prelo, a hrvatska manjinska samouprava utemeljena je 2003.

Među znamenitosti se ubraja seoska kapelica s 14 postaja, čije su slike djelo

Erzsébet Udvardi. U Baškutu su rođeni Grgur Pešalić i Fabijan Pešalić.

Lit.: G. Grosschmid, Magyarhon népesedésének áttekintése, figyelemmel Bács-Bodrog vármegye történelmére, *Bács-Bodrog vármegye történelmi Társulat évkönyve*, Zombor, 3, 1887, 4; *Bács-Bodrog vármegye egyetemes monográfiája*, I-II, Zombor, 1896; *Magyarország vármegyéi és városai*, *Bács-Bodrog vármegye*, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, V, Szabadka, 1907; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; J. Rapcsányi, *Magyar városok monográfiája. Baja és Bács-Bodrog vármegye közséjei*, Budapest, 1934; T. Vanyó, *Belgrádi püspökök jelentései a magyarországi hódoltság viszonyairól 1649-1673*, *Levéltári Közlemények*, Budapest, 42, 1971, 1; K. Eperjessy, *Bács-Kiskun, illetve a hajdani Bács-Bodrog megye a II. József-kori országleírásban*, *Bács-Kiskun megye múltjából*, II, Kecskemét, 1979; Paul Flach, *Waschkut: Beiträge zur Geschichte einer überwiegend deutschen Gemeinde in der Batschka/Ungarn*, München, 1983; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; Ž. Mandić, Mikrotponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj, *Folia onomastica Croatica* 10, Zagreb, 2001;

Ž. Mandić

Bata (Százhalombatta)

BATA (mađ. Százhalombatta), mjesto u Peštanskoj županiji, oko 25 km južno od Budimpešte, na desnoj obali Dunava, 16.845 stanovnika (2001.). Prvi joj je spomen na početku XIV. stoljeća. Ime Bata izvodi se od staroturske riječi *bat*, »potonuli«. Radi razlikovanja od drugih

naselja s istim imenom, u XIX. je stoljeću ime naselja prošireno mjesnim mikrotoponimom *Százhalom* (»sto humova«).

Prema popisu iz 1720. ovdje je živjelo 19 hrvatskih porodica (Antunović, Aramčić, Bilković, Dević, Đurčević, Fabić, Gilanović...), no ubrzo su ih protjerali Srbi. Od 1950-ih godina, kad je mjesto preraslo u industrijsko središte, ovamo su se trajno naselili i mnogi Hrvati iz drugih dijelova Mađarske, koji su 1996. utemeljili Hrvatsku manjinsku samoupravu.

Lit.: J. Rupp, *Buda-Pest és környékének helyrajzi története*, Pest, 1868; J. Károly, *Fejér vármegye története*, I-IV, Székesfehérvár, 1896-1901; B. Unyi, *A mohácsi ferencesek története*, Gyöngyös, 1943; L. Nagy, *Rácok Budán és Pesten* (1683-1703), u: *Tanulmányok Budapest múltjából*, XIII, Budapest, 1959.

Ž. Mandić

Batina

BATINA, naselje na desnoj obali Dunava u istočnoj Baranji. Prema popisu iz 1991. imala je 1449 stanovnika, od čega je Mađara bilo 688, Hrvata 446, Jugoslavena 170, Srba 61 te ostalih 84. Danas ima 1048 stanovnika (2001.). Osnovana je oko 1720. godine naseljavanjem Hrvata, Srba, Mađara i Nijemaca. Između dvaju svjetskih ratova bila je sjedište kotara. Najvažnija veza Baranje s Bačkom vodi preko Batine, gdje je 1974. izgrađen cestovni most na Dunavu. Gospodarski je važna i zbog pristaništa na Dunavu.

U povijesti je poznata kao poprište velike bitke od 11. do 29. studenoga 1944. u kojoj su postrojbe NOV-a i Crvene armije zauzele batinski mostobran kako bi stvorile preduvjete za prodor prema Dravi i ostalim dijelovima Slavonije i južne Mađarske. U toj su operaciji sudjelovale i postrojbe VIII. vojvođanske brigade, u koje su bili unovačeni borci iz sjeverne Bačke nakon povlačenja mađarskih snaga. Monumentalan spomenik, ujedno i kosturnica za više od tisuću palih boraca, djelo kipara A. Augustinčića, podignut je 1947. na obalnoj uzvisini. U novijoj se povijesnoj znanosti, s obzirom na iznimno velik broj poginulih boraca, osporava nužnost zauzimanja dobro utvrđenog mostobrana kod Batine, usprkos izvješnom povlačenju njemačkih i mađarskih postrojbi.

Lit.: *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; M. Klemenčić, A. Milardović i J. Vrbošić, *Činjenice o hrvatskoj Baranji*, Osijek, 1995; A. Sekulić, *Hrvatski baranjski mjestopisi*, Zagreb, 1996.

S. Mačković

BÁTMONOSTOR → Monoštor

BÁTORI, Ivan (János) → Burnać, Ivan

BAŽANT, Eva, rođ. Mig (Subotica, 2. I. 1945.), bibliografkinja. Školovala se u Subotici i Srijemskim Karlovcima. Kao knjižničarka u subotičkoj Gradskoj knjižnici sudjelovala je u izradbi retrospektivnih bibliografija cjelokupnog nakladništva Subotice, a radila je i na općoj bibliografiji Subotice, u što pripada i prikupljanje podataka o subotičkim Bunjevcima. Plod je toga istraživačkog rada, među ostalim, i zavičajna bibliografija Mije Mandića. Članke od važnosti za lokalne Hrvate objavljivala u subotičkim časopisima *Rukovet* (1986, 2001) i *Pro memoria* (1989). Za izradbu 2. sveska *Subotičke bibliografije*, skupa s Istvánom Szentgyörgyijem, dobila je godišnju nagradu dr. Ferenc Bodrogyári 1994, koju dodjeljuje Kulturno-prosvjetna zajednica iz Subotice.

Djela: *Bibliografija Mije Mandića* (suautori I. Szentgyörgyi i N. Bašić Palković), Subotica, 1987; *Subotička bibliografija 1764–1869*, sv. I. (suautori I. Szentgyörgyi i N. Bašić Palković), Subotica, 1988; *Subotička bibliografija 1870–1918*, sv. II. (suautor I. Szentgyörgyi), Novi Sad, 1993;

Književni sever 1925–1935: bibliografija (suautor N. Bašić Palković), Novi Sad–Beograd, 1999; *Subotička bibliografija 1918–1944*, sv. III/1 (suautori G. Kiss i K. Čeliković), Subotica, 2003.

S. Bačić

GLAVNI UREDNIK

Slaven Bačić

LEKTURA

Petar Vuković

KOREKTURA

Mirko Kopunović, Zvonimir Perušić, Tomislav Žigmanov,
Márta Mačković-Papp, Neven Ušumović

GRAFIČKA PRIPREMA I PRIJELOM

Marija Prčić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

929 (=163.42) (497.113) (031)

Leksikon podunavskih Hrvata - Bunjevaca i Šokaca. 2, B-Baž /
[urednik Slaven Bačić]. - Subotica: Hrvatsko akademsko društvo,
2004 (Subotica: Printex). - IV, 77 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 1.000.

ISBN

a) Bunjevci - Leksikoni b) Šokci - Leksikoni

COBISS.SR-ID 197409543

ISBN

SURADNICI NA DRUGOM SVESKU

Bačić, dr. sc. Slaven, odvjetnik, Subotica
Bačlija, Grgo, odvjetnik u mirovini, Subotica
Bačlija, Višnja, službenica, Subotica
Bašić Palković, Marta, novinarka, *Subotičke novine*, Subotica
Bažant, Eva, knjižničarka u mirovini, Subotica
Beretić, mons. Stjepan, župnik Katedralne župe sv. Terezije Avilske, Subotica
Bušić, Krešimir, prof. sociologije, Institut društvenih znanosti *Ivo Pilar*, Zagreb
Čota, Antonija, dipl. iur., tajnica Narodnog kazališta, Sombor
Duranci, Bela, prof. povijesti umjetnosti u mirovini, Subotica
Đanić, mr. sc. Matija, prof. geografije u mirovini, Sombor
Firanj, Alojzije, Sombor
Grlica, Mirko, prof. povijesti, viši kustos Gradskog muzeja, Subotica
Heka, dr. sc. Ladislav, spisatelj, pozvani predavač Pravnog fakulteta i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Segedinu, Segedin
Hoško, dr. sc. Franjo Emanuel, izvanredni profesor Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Teologija u Rijeci
Hovány, mr. sc. Lajos, asistent Građevinskog fakulteta u Subotici, Subotica
Ivanović, mr. sc. Josip, prof. Teološko-katehetskog instituta Subotičke biskupije, Subotica
Kopilović, dr. sc. Andrija, prof. Teološko-katehetskog instituta Subotičke biskupije, Subotica
Krmpotić, mr. Lazar Ivan, župnik Župe sv. Josipa, Đurđin
Libman, dr. Emil, liječnik u mirovini, Subotica
Mačković, Stevan, prof. povijesti, ravnatelj Historijskog arhiva, Subotica
Mandić, Marin, profesor hrvatske književnosti i jezika te profesor povijesti u mirovini, Budimpešta
Mandić, Živko, odgovorni urednik, *Nemzeti Tankönyvkiadó* Rt, Budimpešta
Miloš, mr. sc. Mato, OCD, Sombor
Pekanović, Josip Zvonko, dipl. oec., Sombor
Rudinski, mr. sc. Ante, arhitekt, Zavod za urbanizam, Subotica
Sekulić, dr. sc. Ante, znanstveni savjetnik u mirovini i dopisni član HAZU, Zagreb
Skenderović, Nela, glazbena pedagoginja, Subotica

Stantić, Alojzije, ekonomist u mirovini, Subotica
Stantić, Stipan, prof. geografije, OŠ *Ivana Milutinovića*, Subotica
Šeremešić, Marija, učiteljica u mirovini, Sombor
Tikvicki, Hrvoje, prof. violončela i skladatelj, Subotica
Vujković Lamić, Ljudevit, službenik u mirovini, Subotica
Vuković, Petar, znanstveni novak, Filozofski fakultet, Zagreb
Zelić, Naco, dipl. iur. u mirovini, Zagreb
Zomborčević, Ante, pravnik u mirovini, Subotica
Žigmanov, Tomislav, prof. filozofije, Subotica

TISKANJE OVOG SVESKA POMOGLI SU:

Savezno ministarstvo nacionalnih i etničkih zajednica
Vlada Republike Hrvatske
Skupština Općine Subotica
Pokrajinsko tajništvo za propise, upravu i nacionalne manjine

TISAK
Printex
Subotica

NAKLADA
1000

B

BABA, 1. osim najšireg značenja starije žene, u rodbinskim odnosima u Bunjevaca najčešće označava i punicu. U tradiciji se naziv rjeđe koristi za baku, koju Bunjevci najčešće nazivaju »májkom«, a još rjeđe za majku. U novije se doba, pod utjecajem srpskog jezika, nazivom baba ipak sve češće označava baka, nerijetko s nijansom pejorativnog značenja; **2.** u tehničkom smislu: drveni škripac za obradu drveta tesanjem; trokutasta drvena naprava u koju se stavlja jednobrazni zaprežni plug.

A. Stantić

BABA-PUSTA, naziv za predio jugoistočno od ceste Sombor–Subotica, između Čonoplje, Telečke i Pačira. Nekad je bio nazivan Tolvaj (*madž.* lopov), ali je 1908. dobio ime Baba-pusta (*madž.* baba: lutka, beba), prema nadimku Dóre Karácsonyi, lijepe supruge Károlya Fernbacha, velikoga bačko-bodroškog župana, koji je 1918. godine postao potpredsjednikom vlade grofa Mihályja Károlyija. Károly Fernbach je u Baba-pusti 1906. podigao prelijep kaštel prema projektu arhitekta Ferenc Reichla iz Apatina. Kaštel je izgrađen u smirenijem stilu bečke secesije, lišenome keramičkih ukrasnih oplata karakterističnih za ondašnji mađarski nacionalni izričaj. Uz dvorac se nalazi i 21 jutro perivoja, koji su Fernbachovi počeli negovati između 1870. i 1881., s oko 200 vrsta stabala i s mnogobrojnim egzotičnim biljkama. Perivoj je jedan od najvećih u Bačkoj i smatra se biserom vojvođanske

hortikulture. Nakon Drugoga svjetskog rata dvorac i perivoj propadaju te je 1951. ustanovljeno da se održalo još oko 165 vrsta stabala. Perivoj je danas pod državnom zaštitom, ali to nije imalo znatnijih rezultata u njegovu očuvanju.

Kaštel Fernbach nakon izgradnje

Sjeverno od Baba-puste, odnosno ceste Sombor–Subotica kao njegove gornje granice, duž ceste prema Kačmaru, nalazi se Šara. Kroz nju je nekoć prolazio kačmarski šor, u kojem su većinom bili bunjevački salaši, uz manji broj mađarskih i njemačkih. Najpoznatiji je bio Bešlićev majur, čiji je posljednji vlasnik bio Lazo Bešlić. Njegove su kćeri Ana, poznata kiparica, i Veca, supruga Lajče Jaramazovića, ministra u vladi NR Srbije nakon Drugoga svjetskog rata, koji je prije rata imao majur u Skenderovu. Salašari iz Baba-puste i Šare gravitirali su Bajmoku ili Stančiću (Stanišiću), kamo su njihovi stanovnici išli na hetiju i u crkvu. S vremenom je puk Baba-pustu i Šaru počeo označivati zajednički kao Baba-pusta, a Šara se spominjala samo kao uže odredište.

U sjevernom dijelu Baba-puste, kod križanja somborske i kačmarske ceste, između 1923. i 1926. godine za potrebe srpskih dobrovoljaca iz Hercegovine, Korduna i Like osnovano je naselje Aleksa Šantić. Na njegovu području danas živi 2172 st. (2002.) od kojih su najbrojniji Srbi (1690), Hrvati i Bunjevci (129 i 78) te Mađari (124). Starosjedišna hrvatska i mađarska stanovništvo većinom nastanjuje okolne salaše.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye községei, Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye*, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; B. Duranci, *Idejni projekt konzervatorsko-restauratorskih radova na zgradi dvorca u Aleksa Šantića*, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture, (rukopis); S. Kulidžan, *50 godina Alekse Šantića*, s. l., 1973; M. Beljanski, *Šara, Baba pusta, Kačmarski salaši, Aleksa Šantić*, Sombor, 1978; S. Vasiljević, *Aleksa Šantić : monografija sela, Aleksa Šantić*, 1980; M. Antelj i D. Milašinović, *Potomci precima*, Beograd, 1996; *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002. : Stanovništvo : Nacionalna ili etnička pripadnost*, Beograd, 2003.

A. Čota i A. Stantić

BABICA dijel., 1. primalja, žena koja pomaže pri porodu. Nekad su to bile samouke žene, no za vladavine Marije Terezije u Beču je 1754. osnovana prva škola za primalje. U Subotici se kao zaprisegnute primalje (*obstetrices adjuvata*) 1752. spominju: Ana Skenderova (Skenderova Anna), Marija Kujunčić (Kujunchich Mária), Stana Neoršić (Neorssich Stana), Lucija Bošnjacka (Bossnjacska Lucia), Jela Marijana Kovačeva (Kovaceva Mariana Jela), Ana Marija Jančik (Jancsik Maria Anna), Kata Matanka (Matanka Kata), Jela Rikaška (Rikasska Jela) i dr. U vrijeme kad su žene rađale kod kuće ili na salašu primalje su imale veliku važnost. Tek u novije doba, osobito od šezdesetih godina XX. stoljeća, žene redovito rađaju u bolnici; 2. malen nakovanj na kojem se otkiva ručna kosa. Dvije su vrste babicâ: mađarska, koja je odozgo ravna i po kojoj se otkiva otanjenim dijelom čekića, i njemačka, koja je odozgo zaobljena i po kojoj se udara ravnim dijelom čekića.

Izvor: *Prva matična knjiga rođenih, vinčanih i krizmanih*, Subotica, 1686-1755, Župni ured crkve sv. Terezije Avilske u Subotici.

Lit.: *Medicinska enciklopedija*, VIII, Zagreb, 1963; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001.

A. Stantić i E. Libman

BABIĆ, plemićka porodica. Plemstvo je toj hrvatskoj porodici iz Varaždinske županije 12.VIII. 1716. dodijelio Karlo VI., i to Franji Babiću, njegovoj supruzi Elizabeti Csakany te djeci Vuku, Antunu i Julijani. Jedan ogranak porodice preselio se iz Hrvatske u Mađarsku tijekom XVIII. stoljeća, a njegovi su članovi živjeli u nekoliko mađarskih županija. Jednomu od njih, Danijelu Babiću, plemstvo je 1779. godine proglašeno u Bačkoj županiji, a još je prije toga iste godine plemićki list izdala Šomođska županija.

Grb
porodice
Babić

Iz ove su porodice i Matija Babić (1776.–1824.), pravnik i odvjetnik iz Zagreba koji je studirao političke i pravne znanosti u Jegri (*mađ.* Eger). Ondje mu je 1803. tiskana obrana teze, a u Pešti je iste godine položio odvjetnički ispit. Njegov sin Tito (1813.–92.) bio je podžupan Varaždinske županije, pristaša hrvatskoga narodnog preporoda, zastupnik u Hrvatskom saboru (1848., 1861. i od 1878.) te u Ugarsko-hrvatskom saboru (1881.). Titov je sin bio Ljubo Babić, književnik, s

umjetničkim imenom Ksaver Šandor Gjalski (1854.–1935.). Sin Titova drugog sina Ivana bio je slikar Ljubo Babić (1890.–1974.).

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

S. Bačić

Alojzije
Babić

BABIĆ, Alojzije (Gara, 11. II. 1925. – Pečuh, 3. V. 1974.), kulturno-prosvjetni djelatnik i dugogodišnji ravnatelj Hrvatske osnovne škole u Pečuhu. Osnovnu je školu polazio u rodnom selu. Gimnaziju je pohađao u Baji i Somboru, a učiteljsku je diplomu stekao u Budimpešti. Kao učitelj počeo je raditi 1946. u Gari. Istodobno se uključio u nacionalni pokret bačkih Hrvata te u rad Antifašističkog fronta Južnih Slavena, zbog čega će 1949. godine biti otpušten iz službe, a zatim od mađarskih vlasti osumnjičen i osuđen. Nakon pet godina zatvora radi u zadružnoj prodavaonici u Baji, a poslije rehabilitacije određen je za učitelja u hrvatskom selu Kačmaru. Odavde je 1957. prešao u Budimpeštu kao suradnik Demokratskog saveza Južnih Slavena u Mađarskoj. U Budimpešti se ponajviše bavio organizacijskim pitanjima školstva Hrvata, Srba i Slovenaca na području Mađarske. Godine 1959. imenovan je ravnateljem Hrvatske osnovne škole u Pečuhu i na toj je dužnosti ostao sve do smrti.

Lit.: S. Krpan, *Hrvatski uglednici u mađarskom Podunavlju*, Budimpešta, 1991.

M. Mandić

BABIĆ, Matija (Bajmok, 20. XI. 1914. – Virovitica, 8. I. 1999.), politički djelatnik, odvjetnik. Sin Mate i Marije, rođ. Skenderović. Diplomirao na Pravnom fakultetu u Subotici. U međuraću se uključio u rad HSS-a. Bio je član izaslanstva te stranke iz Bačke koje je posjetilo dr. Vladka Mačeka 1936. u Zagrebu. Od 1947. radio je kao sudac u Kotarskom sudu u Vukovaru, od 1957. bio je predsjednik Kotarskog suda u Virovitici. G. 1961. otvorio je odvjetnički ured u Virovitici, u kojem je radio do umirovljenja 1977. Nakon sloma Hrvatskog proljeća 1971. pred sudovima brani neke istaknute članove pokreta, poput Stjepana Sulimanca.

J. Z. Pekanović

BABIĆ, Nikola (Bajmok, 22. II. 1900. – Subotica, 23. II. 1971.), društveni djelatnik. Sin Stipana i Dominike, rođ. Alaga. Jedan od osnivača i istaknutih članova HSS-a u Bačkoj. U vrijeme Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije, proganjan i sudski kažnjavao zbog političkih aktivnosti. Na izborima 1939. bio je na listi HSS-a. Nakon rata bio je predsjednik NOO Bajmok. Bio je jedan od osnivača HKUD-a *Bunjevačko kolo* iz Subotice 1969. godine te član njegova radnog predsjedništva.

J. Z. Pekanović i N. Zelić

BABIĆ, Stipan (Bajmok, 27. VIII. 1926. – Budimpešta, 5. XI. 1994.), politički i sportski djelatnik. Sin Nikole i Luce, rođ. Bešlić. Osnovnu školu završio u Bajmoku, a srednju ekonomsku u Subotici, nakon čega radi u žitarsko-mlinarskoj industriji na komercijalnim poslovima. Bio je jedan od osnivača HKUD-a *Bunjevačko kolo* iz Subotice 1969. godine. Zbog angažmana u Matici hrvatskoj 1970. i zauzimanja za načela promicana tijekom Hrvatskog proljeća, nakon Karadžića bio je šikaniran i smijenjen sa svih funkcija. Zbog egzistencijalne ugroženosti s obitelji odlazi najpri-

je u Kutinu, a zatim u Zagreb, gdje nastavlja raditi na komercijalnim poslovima sve do umirovljenja. Veliki je ugled uživao u sportskim krugovima, napose u nogometu, kao dugogodišnji član NK *Dinamo* iz Zagreba i povjerenik toga kluba za Vojvodinu. Pokopan je u Zagrebu.

J. Z. Pekanović

BABIĆ, Vera (Bajmok, 12. IX. 1948.), pravnica. Kći Stipana i Milice, rođ. Turinac. Maturirala je 1967. u gimnaziji u Subotici, a diplomirala 1974. na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od 1974. do 1992. radi na višim pravnim i rukovodnim poslovima u zagrebačkome Građevinskom poduzeću *DOM*. Na prvim postkomunističkim izborima u Republici Hrvatskoj izabrana je za zastupnicu u Hrvatskom saboru (1990.–92.). U Ministarstvu rada i socijalne skrbi obnašala je dužnost pomoćnice ministra za područje radnih odnosa i tržišta rada (1992.–94.), zamjenice ministra (1994.–2000.), te pomoćnice ministra za međunarodnu suradnju te područje rada i zapošljavanja (2000.–03.). Obnašala je i dužnosti potpredsjednice Povjerenstva za jednakost spolova Vlade RH te potpredsjednice Povjerenstva za prava djeteta Hrvatske (1998.–2000.). Kao predstavnica hrvatske Vlade sudjelovala je u uspostavi i ispunjavanju međunarodnih obveza na području gospodarskih i socijalnih prava, društvenog razvoja i socijalne politike u suradnji s Međunarodnom organizacijom rada (ILO) i Komisijom za društveni razvoj Ekonomskoga i socijalnog vijeća UN-a (ECOSOC). Za svoj je rad dobila nekoliko državnih odlikovanja i priznanja (Red Danice hrvatske s likom Katarine Zrinske, Red hrvatskoga trojista, Spomenice Domovinskoga rata, Spomenice Domovinske zahvalnosti te Spomen-medalje Vukovar).

J. Z. Pekanović i N. Zelić

BABIJANOVIĆ, Geza (Subotica, 22. IV. 1942.), sudac i društveni djelatnik. Gimnaziju je završio u Novom Sadu, gdje je i diplomirao na Pravnom fakultetu 1965.

Radio je kao tajnik Učiteljske škole u Srijemskim Karlovcima (1963.–70.), nakon čega se zapošljava u subotičkom sudstvu. Bio je sudac prvostupanijskih i drugostupanijskih sudova u Subotici, a jedno vrijeme i predsjednik Okružnoga privrednog suda (1992.–2000.). Bio je član izbornih povjerenstava na općinskoj, pokrajinskoj, republičkoj i saveznoj razini od 1971., a kao predsjednik i član općinskih izbornih povjerenstava u Subotici radio je od 1992. do 1996. Angažirao se i na području kulture: bio je član Organizacijskog odbora Dužijance 1968., jedan je od osnivača HKUD-a *Bunjevačko kolo* 1971. i Obnoviteljske Bunjevačke matice 1996. Epigrame, aforizme i basne povremeno je objavljivao u *Rukoveti*, *Bunjevačkim novinama* i *Subotičkim novinama*.

Lit.: *Ko je ko u Srbiji*, Beograd, 1996.

G. Bačlija i A. Čota

BABINE *dijal.* (*babinje*, u Šokaca i *babenje*), **1.** trodnevje nakon djetetova rođenja, obuhvaćalo je krštenje, posjet roditelji i čuvanje djeteta. Djeca su bila krštavana obično drugog dana nakon rođenja, a zbog visoke stope smrtnosti često i istog dana. Kuma, majka, sestra ili tko drugi iz bliske rodbine roditelji bi nakon toga donosili pripravljeno jelo u lijepoj košarici prekrivenoj vezanim pokrivalom, a dijete su darivali novcem ili odijelcem. Novorođenče se tri dana i tri noći nakon rođenja posebno čuvalo kako ga, prema pučkom vjerovanju, zli dusi ili vještica ne bi urekli ili odnijeli i umjesto njega ostavili tzv. podmeće (lažno dijete, lutka i sl.). Odatle dolazi i bunjevačka izreka za duševno neuravnotežena ili oštećena čovjeka: »treću noć nedočuvan«; **2.** obiteljsko slavlje u povodu rođenja djeteta, obično prve nedjelje nakon krštenja; **3.** posjet roditelji i darivanje djeteta nakon krštenja, obično novcem koji mu se stavi u pokrivač ili pod jastučić. Nekad se to činilo 2-3 dana nakon krštenja, a danas i nekoliko tjedana poslije; **4.** svečani ručak koji mladenkini roditelji priređuju zetu prve nedjelje nakon vjenčanja.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Hrvatska riječ*, 16-17, Subotica, 2003.

A. Stantić

BABO, 1. otac, stariješina porodice. Bunjevci su oca najčešće oslovljavali *bačo* ili *babo*. No u jednoj porodici, osobito u zadružnoj, može biti više otaca i svaki je od njih bačo, ali je samo jedan babo, stariješina porodice; 2. tzv. makov filko (gornjak), najjača karta u zabavnoj kartaškoj igri filkanje, koja se igra mađarskim kartama u četvero. Gornjak je obično treća po snazi karta, iza »kecema« i kralja, ali je ovdje makov gornjak ili babo (*Tell Vilmos*) najjača karta, jača i od bilo kojeg »aduta«.

A. Stantić

BACHOV APSOLUTIZAM, razdoblje neoapsolutističke vladavine u Habsburškoj Monarhiji nakon revolucije 1848.–49. Nakon vojnog sloma mađarskog rata za neovisnost uslijedile su odmazde i potpuno podređivanje svih središnjoj vlasti.

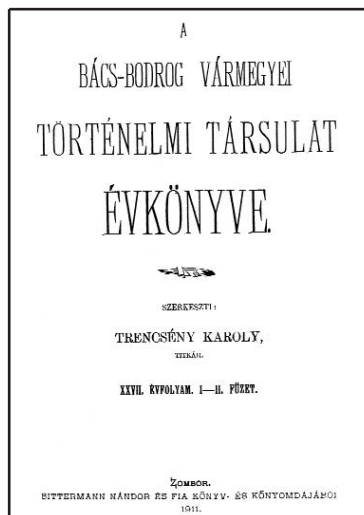
Austrijsko je carstvo prvi put u povijesti postalo unitarnom državom. U zemlji su ukinuti svi dotadašnji privilegiji i uveden je jedinstven upravni, porezni i trgovački sustav. Bachov je apsolutizam trajao samo deset godina (1849.–59.), a ime je dobio po Alexanderu Bachu, ministru unutarnjih poslova, čiji su »husari« (strani činovnici) preplavili cijelu zemlju. Unatoč mnogobrojnim negativnim konotacijama vezanima za ovo razdoblje (unitarizam, germanizacija, žandarmerija, socijalne teškoće), provedene su i mnoge važne društvene reforme (ukidanje feudalnih i uvođenje građanskih institucija, reorganizacija uprave). Nakon poraza austrijske vojske u Italiji kod Magente i Solferina 1859. godine Franjo Josip odustao je od apsolutističkih i centralizacijskih težnja.

Za Bachova je apsolutizma županijski sustav bio stavljen izvan snage, iz Ugarske je izdvojen Erdelj, a stvorena je nova krunska oblast Vojvodstvo Srbija i Tamiški Banat, u čijem su definiranju sudjelovali i predstavnici Bunjevaca. Potkraj 1849. u

Beču je boravilo izaslanstvo na čelu s odvjetnikom Benom Mačkovićem koje je tražilo da i Subotica bude u sastavu nove oblasti, što se i dogodilo. Bunjevci su u ovom periodu sudjelovali i u vlasti: kad je Karlo Latinović u srpnju 1848. dao ostavku na mjesto drugog podžupana, zamijenio ga je Ago Piuković, kojega je glavni carski povjerenik u Bačkoj Isidor Nikolić u rujnu 1849. imenovao za podžupana za upravne poslove. Tu je dužnost obnašao do 1861. godine.

Lit.: *Pozornik Voivodstva Srbije*, Zemun, 8. XII. 1849; I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, I, Szabadka, 1886; *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, II, Zombor, 1896.

M. Grlica

Godišnjak Povijesnog društva Bačko-bodroške županije, Sombor, 1911.

BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI TÖRTÉNELMI TÁRSULAT ÉVKÖNYVE (*Godišnjak Povijesnog društva Bačko-bodroške županije*), znanstveni časopis Povijesnog društva Bačko-bodroške županije, koje je osnovalo 200 članova u Somboru 11.V.1883. Prvi predsjednik udruge bio je podžupan Endre Schmausz, dopredsjednik István Iványi, tajnik Edo Margalić, a drugi tajnik Tivadar Városi. *Godišnjak* je tiskan u Somboru, a urednici su mu bili Edo Margalić (1885.–86.), Gábor Grosschmid

(1887.–94.), Gyula Dudás (1895.–97.), Lajos Roediger (1899.–1900.) i Károly Trencsényi (1901.–17.).

U nekoliko su se navrata autori u *Godišnjaku* bavili Bunjevcima i Šokcima, osobito I. Iványi (A Jósics Péter audienciája Mária Terézia királynőnél, 1/1886; Bunyevác nemességünk, 1/1896), G. Grosschmid (Magyarhon népesedésének áttekintése, figyelemmel Bács-Bodrogh vármegye történelemére, 1/1887), Gy. Dudás (A bácskai nemes családok, 4/1893; A bácskai nemes családok összeírása, 3/1897; A Vojnits család ősei, 3/1897; A Latinovics család régi birtokviszonyai, 3/1897; A bácskai nemes családok összeírása, 3/1898; A bácskai nemes családok összeírása, 4/1898; A bácskai nemes családok összeírása, 2/1899; A bunyevácok története, 4/1904), J. Kovachich (Az almási Kovachich család, 1/1898; Az almási Rudics család története, 3/1898), J. Hannig Karakásevits (Bácsi sokác népszokás, 3/1907), A. Dudás (Kopunovits Gergely szenátor Szabadka multjáról 1820-ban, 1-2/1911), Gy. Popovics (Sizar, 4/1912), B. Bellosics (Adatok a bácsbodroghmegyei sokácok tárgyi néprajzához, 1/1914), a od važnosti je i jedan rad nepoznatog autora (A borsódi és katymári Latinovits család története, 4/1899). Rezultatima spomenutih istraživanja obilato su se koristili mnogi pisci u svojim kasnijim radovima o povijesti Bunjevaca i Šokaca u Bačkoj.

M. Grlica

BÁCSALMÁS → Aljmaš

BÁCSBOKOD → Bikić

BÁCSBORSÓD → Boršot

BÁCSKA, 1. Tjednik mješovitog sadržaja koji je na mađarskom jeziku izlazio u Subotici u razdoblju od 1. I. 1871. do 29. III. 1873. U nepune tri godine izlazenja lista izmijenila su se trojica urednika: Đuro Radić (do 23. XII. 1871.), Dezső Hoós i

Andrija Pauković. Posebno je važna bila urednička djelatnost Đure Radića, profesora povijesti i zemljopisa u subotičkoj gimnaziji (1868.–73.) i kasnijeg direktora gimnazije u Somboru (1873.–86.). Dok je on uređivao *Bácsku*, na njezinim su stranicama čitatelji upoznavani s pjesmama Branka Radičevića, s Mažuranićevim epom *Smrt Smail-age Čengića*, s bunjevačkim narodnim običajima i s ciklusom južnoslavenskih pučkih pjesama.

Primjerci novina čuvaju se u Državnoj knjižnici *Széchenyi* (Országos Széchenyi Könyvtár) u Budimpešti i Knjižnici Matice srpske u Novom Sadu.

2. Novine na mađarskom jeziku, koje su izlazile u Somboru 1878.–1918. Isprva su bile tjednik, a poslije su izlazile dvaput na tjedan. Nakon prestanka izlazenja lista u Subotici Radić je 1878. pod istim imenom pokrenuo list u Somboru, koji je uređivao šest godina nastavljajući uredničku politiku što ju je promovirao u Subotici. Osim njega, urednici su lista bili István Molnár, Ernő Balogh, Sándor Bittermann i Aladár Türr. Iz ovoga je županijskog, pretežito političkoga glasila poteklo više važnih kulturnih inicijativa u Somboru, poput podizanja kazališne zgrade, osnivanja županijskoga povijesnog društva i dr.

Lit.: *Izložba 100 godina somborske štampe* [katalog], Sombor, 1964; T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1848-1919)*, Szabadka, 1973; S. Vasiljević, *Znameniti Somborci*, Sombor, 1989; I. Szentgyörgyi i E. Bažant, *Subotička bibliografija 1870-1918*, II, Subotica, 1993.

M. Grlica

BÁCSZENTGYÖRGY → Đurić

BAČ, staro mjesto i utvrda, danas sjedište istoimene općine u jugozapadnoj Bačkoj, na cesti Sombor–Bačka Palanka. Nalazi se na plovnoj rijeci Mostongi (86 km), koja je u sustavu kanala Dunav–Tisa–Dunav. Uz poljoprivredu, u Baču danas postoji i prehrambena industrija. U mjestu živi 6087 st. (2002.), od kojih su najbrojniji Srbi (4274), Hrvati (509) i Mađari (418), dok općina ima 16.268 st., među kojima

najviše Srba (7596), Slovaka (3213), Hrvata (1389), Mađžara (992) i Jugoslavena (805). Općini Bač pripadaju i sela Bođani, Vajska i Plavna, koja imaju znatniju hrvatsku populaciju.

Po Baču je cijeli kraj između Dunava i Tise sve do Baje dobio ime Bačka. Ime je grada slavensko, a znači »pastir«. Na mjestu današnjega gradića postojalo je manje naselje u rimsko doba. Avarsko groblje i groblje starih Slavena svjedoče da su Slaveni osnovali novo naselje u ranome srednjem vijeku. Nakon što su ga Mađžari zauzeli, zadržali su slavensko ime mjesta i utvrde. Od X. stoljeća razvija se u vojno i političko središte, po kojem imena dobivaju novouspostavljena županija i nadbiskupija: postao je upravno središte Bačke županije, a kad je sveti Ladislav osnovao Bačku nadbiskupiju (1092.), Bač je postao njezinim sjedištem. Poslije je bio jedno od dvaju sjedišta ujedinjene (1135.) Kalačko-bačke nadbiskupije. U Baču je 1158. godine kralj Geza II. slavio Uskrs. U XIII. stoljeću crkvu i samostan grade ivanovci. Oni su u Baču imali bolnicu u kojoj su se liječili i križari i hodočasnici na putu u Svetu zemlju. Za vrijeme ugarsko-bizantskih ratova bizantski je car Emanuel Komnen kratko tijekom 1164. boravio u Baču, ali vlast nije uspio učvrstiti te je grad postao zborištem ugarskih postrojba

u borbama protiv Bizantinaca. Radi obrane zemlje kralj Robert Karlo obnovio je 1338.–42. tvrđavu, koja je postala južna obrambena točka Mađžarskoga Kraljevstva, dok je oko utvrde bilo razvijeno naselje. Kralj Matija Korvin često je boravio u trgovištu Baču i darivao ga, a tu je 1462. sazvaio i državni sabor. Nove je feudalne povlastice Bač dobio 1494. od kralja Vladislava II., koji je u mjestu dulje vrijeme živio kao nadbiskupov gost. U Baču je 1499. održan mađžarski državni sabor, koji je imao sazvati vojnu protiv Turaka. Turci su 1529. osvojili tvrđavu Bač, nastradali su samostan i crkva, a Evlija Čelebi svjedoči da je crkva pretvorena u džamiju. U tursko je doba Bač bio sjedište istoimene nahije. Bosanski su franjevci od Turaka dobili dopuštenje da u Baču podignu kuću i obnove crkvu. Od sredine XV. stoljeća samostan vode franjevci observanti, koji su skrbili o hrvatskom puku u Baču i okolnim mjestima. Fra Marin Ibrišimović, beogradski biskup, imao je 1649. krizmanike u Baču. Hrvati iz Donje Tuzle u velikoj skupini dolaze 1686. S njima su došli i franjevci iz Gradovrha, koji su donijeli više vrijednih knjiga i sliku Majke Božje. Prvi kapetan oslobođena Bača bio je Đuro Vidaković. Hrvatima su se poslije pridružili i Srbi, koji će iz Bača biti prese-

Bač

ljeni u pustaru Deronje, gdje i danas živi njihovo potomstvo. Crkva je zajedno sa samostanom 1687. srušena, a 1699. opet obnovljena. Za Rákóczijeve bune 1703.–11. teško su stradali tvrđava, crkva i samostan. Nakon ustanka, samostan i crkva su obnovljeni, ali se razoreni Bač nije mogao oporaviti te gubi na političkoj važnosti, a sjedište se Bačke županije postupno pomiče u Bajú i Sombor, u kojima je gospodarski život bio življi. Bač je 1719. postao trgovištem, a 1720. prešao je u posjed kalačko-bačkog nadbiskupa pa su njegovi stanovnici postali nadbiskupovi kmetovi. Godine 1756. stanovnici su Bača uglavnom Hrvati («Iliri») i nešto Srba. Franjevci su upravljali bačkom župom sve do 1. I. 1766., kad je povjerena dr. Stjepanu Raniću, mjesnom kapelanu, koji je župom upravljao umjesto nadbiskupa. U prvoj su se polovici XIX. stoljeća u Bač nastanili Mađari, Slovaci i napokon Nijemci. Po materinskom jeziku u Baču je 1900. popisano 1897 Nijemaca, 1413 Šokaca i 3 Hrvata, 925 Mađara, 49 Srba, 48 Slovaka i 1 Talijan. Poslije Drugoga svjetskog rata Nijemci su bili prisiljeni napustiti gradić, a na njihovo su mjesto došli Srbi iz Bosne. Današnji Bač nije ni sjena nekad jednoga od najljepših srednjovjekovnih gradova Bačke. O njegovu prijašnjem sjaju svjedoče danas samo sačuvane znamenitosti.

Najvažnije su znamenitosti u Baču franjevački samostan i crkva. Crkvu Svete Marije podigli su ivanovci u XII. stoljeću i držali je do 1301., kad su je preuzeli franjevci konventualci. Crkva i samostan više su puta razarani. Samostan je obnovljen 1734.–60., a crkva 1832. uz pomoć nadbiskupa Petra Klobusiczkoga i zahvaljujući darovima vjernika. Na samostanu se uočavaju ostaci romanike, kasniji gotički prepravci i novi barokni dodaci, ali su najstariji i stilski najzanimljiviji dijelovi prostrana romanska apsida (polukružna kapelica) te južni zid, na kojem su fragmenti gotičkih fresaka iz XV. stoljeća. Četverokutni zvonik nekad je bio visok 40 metara, a i danas je, iako je znatno niži, simbol mjesta. U bačkom je samostanu u dva maha (1731.–33. i 1839.–42.) djelova-

lo filozofsko učilište, a u nekoliko je navrata u njemu bio i novicijat (1700.–03., 1716.–28., 1748.–84., 1795.–1839. i na koncu od 1949. do 1952.). Od 1842. franjevci su u Baču vodili i pučku školu. Samostan raspolaže bogatom i uređenom knjižnicom, koja sadržava velik broj franjevačkih filozofskih i teoloških priručnika i knjiga iz XVIII. stoljeća. Smatra se da od svih knjižnica franjevačkih samostana na teritoriju bivše Jugoslavije ona ima najbogatiji fundus knjiga. Razlog je to što su knjige nabavljane za potrebe redovnika dušobrižnika u novicijatu ili su ostale kao ostavština nemalog broja franjevaca koji su u Baču umrli.

Tvrđava u Baču

Druga je znamenitost Bača tvrđava. Podigao ju je Karlo Robert iskoristivši to što je kalačko-bačka nadbiskupija privremeno ostala bez nadbiskupa i stvorivši velik obrambeni sustav od zidina, jarkova i stražarskih građevina, čiji se dijelovi i danas mogu vidjeti kod kapele svetog Antuna u šumi. Najveću je obnovu tvrđave izveo potkraj XV. stoljeća nadbiskup Péter Várdaí, velik humanist, koji je dao produžiti korito rijeke Mostonge i tako omogućio ne samo sigurniju obranu nego i plovidbu dunavskih lađa do samoga grada. Konačnu dogradnju i osiguranje na tvrđavi napravio je 1520-ih godina nadbiskup Pál Tomori.

Nakon osvojenja od Turaka tvrđava je postala sjedištem turske straže. Tvrđavu su

1704. spalile Rákóczijeve postrojbe, a potpuno ju je 1705. razorio Fluk, carski kapetan tvrđave. Do danas su sačuvane tri okrugle i jedna četvrtasta te glavna Donžon-središnja kula, visoka više od 20 metara. Na jednoj od njih vide se rebrasti tavanski svodovi od kamena u gotičkom stilu.

U Baču se mogu vidjeti i ostaci nekadašnje bačke katedrale sv. Pavla, čije je temelje 1872. otkopao arheolog Henszelmann, u blizini današnjega groblja. Izgorjela je zajedno s dragocjenim dokumentima Bačkoga kaptola 1351. Bač iz predturskih vremena čuva i kapelu svetog Antuna u šumi, koja je do danas stječište hodočašća, a sve do prve polovice XX. stoljeća oko nje se održavao i sajam. O turskoj prošlosti Bača svjedoče ruševine turske kupelji u blizini župne crkve. Današnja župna crkva svetog Pavla lijepa je zgrada u kasnobaroknom stilu izgrađena 1773.–80.

Franjevački samostan i crkva u Baču

Od početka sedamdesetih godina XX. stoljeća u Baču su se u franjevačkom samostanu okupljali mladi katolici na duhovne obnove. S vremenom je iz tih okupljanja nastao Dan mladih, koji se održava svake godine 2. svibnja. Tom se prigodom u Baču okupi više stotina mladih katolika iz cijele Subotičke biskupije koji vjeronauk pohađaju na hrvatskom jeziku: učenici 8. razreda osnovne škole, srednjoškolci, radnička i studentska mladež.

Lit.: Gy. Balog, *A Bács római katolikus plébánia százéves emlékezete*, Esztergom, 1867; I. Iványi, *Bács, Magyarország vármegyéi és városai, Bács-*

Bodrog vármegye, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; B. Únyi, *Sokácok-bunyevácok és a bosnyák ferencesek története*, Budapest, [1947]; S. Blaskowitz, *Batsch, Geschichte einer tausendjährigen Stadt in der Batschka*, Freilassing, 1965; A. Sekulić, *Drevni Bač*, Split, 1978; I. Topalić, *Katolički kalendar za prostu 1979. godinu*, Ruski Krstur, 1978; *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; P. Cvekan, *Franjevci u Baču*, Virovitica, 1985; *Hrvatska enciklopedija*, I, Zagreb, 1999; *Stanovništvo. Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 2002., knj. 1. Nacionalna ili etnička pripadnost. Podaci po naseljima*, Beograd, 2003.

S. Beretić

BAČALJMAŠ → Aljmaš

BAČIĆ, Antun (Bachich, Bacsich) (Vrba kod Slavonskog Broda, oko 1690. – Našice, 12. XII. 1758.), graditelj franjevačke crkve u Budimu, pisac i provincijal. U Provinciju Bosnu Srebrnu stupio je 1710. u Velikoj, a studij filozofije i teologije završio je u Italiji. Ondje je zacijelo predavao i filozofiju, jer se u domovinu vratio s naslovom *lector theologus*, a 1720. u Petrovaradinu je bio profesor teologije na učilištu moralnog bogoslovja. Bio je samostanski starješina i župnik u Našicama (1725.–27., 1735.–36., 1748.–49., 1752.–53.), Šarengradu (1729.–30.) i Budimu (1730.–32.). Sudjelovao je u upravnom vodstvu pokrajinske zajednice Bosne Srebrene kao definitor (1732.–35.), kustod provincijala F. Lastrića (1741.–45.), namjesnik provincijala u Prekosavlju (1729.), namjesnik provincijala za cijelu Bosnu Srebrnu (1753.) i posljednji provincijal prije odjeljivanja samostana u Slavoniji i Podunavlju u posebnu Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga (1754.–57.). Kao samostanski starješina uređio je unutarnjost crkve u Našicama i sagradio samostan, a u Budimu je počeo gradnju nove crkve te podigao suknu. Na poticaj F. Lastrića sabrao je biografske podatke o franjevcima Bosne Srebrene i sastavio *Necrologium Bosnae Argentinae*, koji su dijelom objavili Đ. Bencetić (*Serafinski perivoj*, 1912) i J. Jelenić (1917).

Sa Stjepanom Vilovom začetnik je hrvatske kontroverzističke literature s pravoslavnim kršćanima na području Podunavlja i Slavonije – njegova *Istina*

katoličanska prvo je takvo teološko djelo među Hrvatima na tom području. Preveo je i spis Marije Agredske *Coronel Mistica ciudad de Dios*, koji je poslao njegove smrti izdao I. Velikanović (1773.). Istraživanja su Bačićeva kontroverzističkog spisa i njegova utjecaja na razvoj literature tog tipa u Slavoniji i Podunavlju počela, a predstoje istraživanja o utjecaju njegova prijevoda na oblikovanje marijanske pobožnosti u hrvatskih katolika na tom području.

Djela: *Istina katoliscanska illiti skazagnie upravglienija spasonosnoga xitka karstianskoga*, Budim, 1732; *Xivot Majke Boxije, kraljice, i gospoje nasse prismet Divice Marie*, Pečuh, 1773.

Lit.: M. Šrepel, Jakošićev spis »Scriptores Interamniae«, *Grada za povijest književnosti hrvatske* 2, 1899; J. Jelenić, *Necrologium Bosnae Argentinae*, Sarajevo, 1917; J. Jelinić, *Bio-bibliografija franjevačka Bosne Srebreničke*, sv. 1. Zagreb, 1925; F. E. Hoško, *Marijolfublje naših starih*, Rijeka, 1992; V. Košić, *Kontroverzističko djelo »Istina Katolicsanska« (1732.) Antuna Bačića, Fra Luka Ibršimović i njegovo doba. Zbornik radova*, Jastrebarsko, 2001; F. E. Hoško, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.

F. E. Hoško

BAČIĆ, Antun (Subotica, 9. V. 1887. – Subotica, 3. VII. 1977.), slikar. Sin Paje i Kriste, rođ. Miković. Još je u osnovnoj te u srednjoj školi učenika u privredi zamijećena njegova sklonost likovnom izražavanju. S potporom mecena iz zavičaja otputovao je u Zagreb, položio prijamni ispit i 1908. upisao se na Višu školu za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu. Profesori su mu među ostalima bili R. Valdec, B. Čikoš Sesija i M. K. Crnčić. Naobrazbu je nastavio 1911. na Akademiji u Münchenu. Bez sredstava za život, izdržavao se preslikavanjem djela poznatih umjetnika. U Suboticu se vratio 1912. iscrpljen i bolestan. Slikao je portrete i preslikavao po narudžbi, a bavio se i fotografijom. Nakon izbijanja Prvoga svjetskog rata bio je mobiliziran, a u rusko je zarobljeništvo pao 1917. U rodni se grad vratio 1918. te je počeo intenzivno slikati i fotografirati. S lokalnim slikarom Gyulom Sássem pokušao je 1920. održavati privatnu slikarsku školu, ali bez uspjeha. Darovitost mu je sve više kopnjela, a znanje okoš-

tavalo, kao i drugima iz tzv. »izgubljene generacije« subotičkih talenata. Zaposlio se kao činovnik Uprave državnih željeznica, odakle je 1940. umirovljen. Do kraja se života bavio kopiranjem, a izrađivao je i portrete. Izlagao je na izložbi *Bački umjetnici* (Subotica, 8.–18. X. 1932.) u organizaciji Muzeja dr. Joce Milekića. Bačićevih radova ima u privatnom vlasništvu, a nekoliko je eksponata u zavičajnoj zbirci Gradskog muzeja u Subotici.

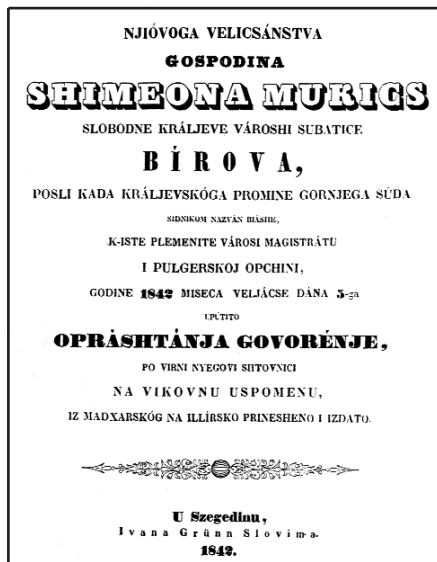
Lit.: *Neven*, 3, 9/1913, Subotica; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; T. Gajdos, *Szabadka képzőművészete*, Szabadka, 1995.

B. Duranci

BAČIĆ, Ilona (Jelena), rođ. Kolesarević (Subotica, 21. V. 1927.), likovna pedagoginja, slikarica, dizajnerica tekstila. Učiteljsku je školu završila u Subotici 1949., a slikarski smjer na Višoj pedagogskoj u Beogradu 1955. Nakon udaje za Pavla Bačića 1956. njezina se djelatnost u većoj mjeri okreće hrvatskomu kulturnom krugu u Subotici. Predavala je likovni odgoj u osnovnim školama i Učiteljskoj školi u Subotici, a od 1967. bila je suradnica Centra za likovni odgoj djece i omladine Vojvodine u Novom Sadu. Članica je UPIDIV-a (Udruge primijenjenih umjetnika i dizajnera Vojvodine) od 1982. Nakon umirovljenja 1983. intenzivira stvaralačku aktivnost.

Bavila se isprva slikarstvom, zatim keramikom te napokon izradom tapiserija i slikanjem na tekstilu (makrame, batik, svila). Prvi je put samostalno izlagala 1959., a priredila je nekoliko izložaba. Sudjelovala je na mnogobrojnim kolektivnim nastupima likovnih pedagoga te na izložbama primijenjenih umjetnosti (Poreč, Novi Sad, Sombor, Struga, Slovenj Gradec, Mali Lošinj, Ivanjica, Subotica, Grožnjan, Segedin, Beograd, Grenoble i dr.). Naglašavajući autentičan izričaj djece, kao privrženica nove koncepcije likovne pedagogije isticala se među prvim poslijeratnim stručnjacima. Kao svestrana stvarateljica-dizajnerica kreirala je mnoštvo zapaženih ostvarenja. Dobitnica je nekoliko nagrada za postignuća na obama

poljima svojeg djelovanja: Priznanje za dugogodišnje unapređenje likovnog odgoja u Jugoslaviji, Banja Luka, 1978.; Rastava domaće in umetne obrti – priznanje za kvalitet, Slovenj Gradec, 1984.; Otkupna nagrada Likovnog susreta u Subotici 1985. i dr.

Tiskani govori Šime Mukića i Mije Bačića, Segedin 1842.

Djela: *Magyar Szó*, Újvidék, 15. IV. 1964; Slikanje na tekstilu, u: *Likovno vaspitanje danas* (grupa autora), Novi Sad, 1971; Slikanje na svili, *Bilten*, 4/1971, Novi Sad.

Lit.: T. Gajdos, *Szabadka képzőművészete*, Szabadka, 1995; *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon*, Budapest, 1999; O. Kovačev-Ninkov, *Ilona Bačić: Galerija Likovnog susreta Subotica 2. septembar – 2. oktobar 2002*. [katalog samostalne izložbe], Subotica, 2002.

B. Duranci

BAČIĆ, Mijo (Subotica, 11. IX. 1794. – Subotica, 23. V. 1877.), visoki činovnik gradske uprave u Subotici. Bio je najprije podbilježnik, a od 14. I. 1834. veliki bilježnik i senator. Autor je oprostajnog govora koji je u povodu izbora subotičkog suca Šime Mukića za prisjednika (porotnika, »sidnika«) kraljevskog suda u Pešti pročitao u ime Magistrata i »Pulgerske općine« 5. II. 1842. godine (govor je tiskan na mađarskome i hrvatskome, odn.

ilirskom jeziku). Za glavnog suca izabran je 20. X. 1847. Na čelu gradske administracije ostao je do 23. V. 1848. Umro je kao ekonom (staratelj) župe sv. Terezije Avilske.

Djela: S. Mukics i M. Bacsich, *Nagyságos Mukics Simeon urnak, szabad királyi Szabadka városa főbirájának, királyi váltó fel-törvényszéki ülnökké lett kinevezetése után ugyan e' nemes város tanácsához 's polgári közönséghez 1842-ik ávi böjt-elő hó' 5-kén intézett búcsúzó beszéde, hiv tisztelői által örök emlékül kiadatvo*, Szeged, 1842; Sh. Mukics i M. Bacsich, *Njiövoga velicsánstva gospodina Shimeona Mukics slobodne kraljeve városi Subatice birova, posli kada kraljevskoga promine gornjega sud sidnikom nazvan biáshe, k-iste plemenite városi magistrátu i pulgerskoj opchini, godine 1842 miseca veljácse dána 5-ga upútito opráštánja govorénje, po virni nyegoti shtovnici na vikovnu uspomenu, iz madxarskóg na illirsko prinesheno i izdato*, Szegedin, 1842.

Izvor: Historijski arhiv Subotica, F:2. 4150/polg. 1877.

Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, I-II, Szabadka, 1886-1892; *Szabadka és Vidéke*, Szabadka, 24. V. 1877.

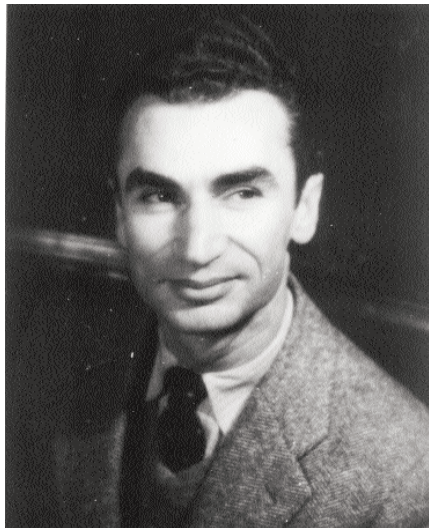
M. Grlica

BAČIĆ, Pajo (Subotica, 21. I. 1862. – Subotica, 9. VIII. 1920.), Suradnik *Nevena*, član Pučke kasine. Sin Đuke i Kolete, rođ. Kovačić. Pred sudom u Segedinu priznao je navodno autorstvo teksta *Narodnosno pitanje na zemaljskom saboru*, objavljenoga u trećem broju mjesecnika *Neven* iz 1902. godine. Svjestan realne opasnosti da bude osuđen na zatvorsku kaznu, učinio je to kako netko od malobrojnih prvaka subotičkih Bunjevaca ne bi dospio u zatvor. Nijedan od subotičkih odvjetnika nije se prihvatio njegove obrane te su Mijo Mandić i Staniša Neorčić, jedini koji su uz njega bili na suđenju, angažirali segedinskog odvjetnika Reinera. Osuđen je na globu od 200 kruna i zatvorsku kaznu od 6 mjeseci, koju je izdržao u segedinskom zatvoru Csillag. Nakon što su stanovnici subotičke IV. i V. četvrti osnovali Zadrugu kršćanskih trošitelja 1905. godine, izabran je za njezina dopredsjednika.

Lit.: *Neven*, Subotica, 3/1902, 10/1902, 10/1903, 4/1904, 9/1905, 176/1920.

M. Grlica

BAČIĆ, Pavao (Subotica, 1. VIII. 1921. – Subotica 22. VI. 1984.), književnik, glazbenik, skladatelj i glazbeni pedagog. Sin Martina i Tereze, rođ. Stipančević, unuk Paje Bačića. Osnovnu i srednju školu završio je u rodnom gradu, a glazbenu je naobrazbu stekao u glazbenom odjelu srednje vojne škole u Zagrebu 1941.–48. Bio je član orkestra Radio Zagreba 1950. i orkestra Zagrebačkoga gradskog kazališta *Komedija* 1951.–55. Od 1955. živi u Subotici i radi u Muzičkoj školi kao glazbeni pedagog, gdje predaje teoretske predmete, klarinet i gitaru (iako je bio samouk, otvorio je gitarski odjel), a jedno je vrijeme bio i pomoćnik ravnatelja. Nakon povratka u Suboticu razvio je svestranu stvaralačku djelatnost na području glazbe i književnosti.

Pavao Bačić

Bio je osnivač i član *Ansambla za staru muziku*. Skupina je osnovana 1973., činili su je Mátyás Lévy (blok-flaute i frulice), Mirko Molnar (violončelo) i Pavao Bačić (gitaru), a rad su počeli s programskim naslovom *Od siringe do saksofona*. Od 1976. nastupaju pod nazivom *Ansambl za staru muziku*, a pridružuju im se Ildikó Komjáti (sopran) i Laura Lévy (flauta). U tom su sastavu nastupali na mnogim eminentnim mjestima u tadašnjoj Jugoslaviji,

poput crkve sv. Donata u Zadru na Ljetnim muzičkim večerima, zatim u Opatiji, Beogradu i dr., a snimali su i za TV Novi Sad. P. Bačić bio je član ansambla do odlaska u mirovinu, a osim klarineta svirao je i gitaru.

U sklopu glazbene aktivnosti bavio se i skladanjem: *Duet za dva klarineta* (1968.), *Ti odlaziš* (1967.), *Pisma o kosi* (1970.), *Prelo* (1970.), *Pozdrav* (1971.), *Kompozicija za solo-gitaru*, album (1974.), *Sonata za gitaru u tri stavka*, album (1975.), *Sonata za violinu i gitaru u dva stavka* (1976.), *Deset lakih komada za gitaru*, (1981.). Glazbenu je kritiku objavljivao u *Subotičkim novinama* (1957.–64.) i beogradskim časopisima *Savremeni akordi* (1961.), *Zvuk* (1963., 1965.) i *Pro musica* (1967., 1969., 1977.). Glazbena je publicistika u njegovu stvaralaštvu zastupljena znanstvenom raspravom *Pere Tumbas Hajo – umjetnik tamburice* (Subotica, 1969.).

Pisao je dječje igrokaze, za koje je skladao i scensku glazbu: *San male Vesne* (praizvedba u Novom Sadu 1959.), *Brzi vlak je stao* (praizvedba u Varaždinu 1963.), *Miki i družina* (praizvedba u Subotici 1963.), *Novogodišnja noć* (premijere u Zadru i Varaždinu 1964.), *Uzbuna u zoološkom vrtu* (praizvedba u Varaždinu 1966.). Predstave su mu izvođene i u Titogradu i Senti. Osobito je uspješan bio njegov kazališni komad *Salašari silom varošani*, za koji je također napisao i scensku glazbu, a praizveden je u Subotici 1965. U rukopisu je ostao i neizveden kazališni komad *Ispod vrata mašina, a u ruci tašna*.

Pisao je humoristično-satirične članke, pod pseudonimom i naslovom *Pismo malog Jovice*, objavljivao ih je u *Subotičkim novinama* (1962.–65.). Prvu pripovijetku *Ludi Pipe* objavio je u listu *Novela film* (Zagreb, 1954.), poslije ih objavljuje u *Hrvatskoj riječi* (1954.–55.), *Rukoveti* (1955.–56.), *Džepnome magazinu* (1956.–57.) i *Subotičkim novinama* (1957.–59., 1962., 1963.). Tiskana mu je i zbirka *Smrti uprkos* (Subotica, 1970.).

Pisao je i satiru u stihovima, koju je objavio u dvije samostalne knjige pjesama (*Stihovana satira*, Subotica, 1967. i *Oštro pero od gume*, Subotica, 1969.), a bio je i suautor zbirke *Mozaik* (1967.). Poeziju za djecu objavljivao je u *Narodnim novinama* (Budimpešta, 1969.–70.).

Bačićeve vezanost uz zavičaj silno se odrazila u njegovu skladateljskome i književnom radu.

Djela: *Mozaik* (suautori B. Bede, J. Kopilović i M. Molcer), Subotica, 1967; *Stihovana satira*, Subotica, 1967; *Oštro pero od gume*, Subotica 1969; *Pere Tumbas Hajo – umjetnik tamburice*, Subotica, 1969; *Smrti uprkos*, Subotica, 1970; *Kompozicija za solo-gitaru* (album), 1974; *Sonata za gitaru u tri stavka* (album), 1975; *Sonatina za violinu i gitaru u dva stavka*, 1976.

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; [L. Merković], In memoriam, *Rukovet* 4/1984, Subotica; B. Gabrić, Sto godina od smrti Pavla Bačića (1921.–1984.), *Subotička Danica (nova)*; *Kalendar za 1995. godinu*, Subotica, 1994; B. Gabrić, Pavao Bačić (1921.–1984.), *Glas ravnice*, 52, Subotica, 1995.

N. Skenderović i H. Tikvicki

BAČIĆ, Slaven (Subotica, 16. III. 1965.), pravni povjesničar i odvjetnik. Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Novom Sadu 1988., magistarsku radnju *Povelje i statuti slobodnih kraljevskih gradova u Bač-bodroškoj županiji* obranio je na Pravnom fakultetu u Beogradu 1992., a stupanj doktora znanosti stekao je na Pravnom fakultetu u Osijeku radom *Povjerenstveni statuti Subotice, Sombora i Novoga Sada s osvrtom na hrvatske slobodne kraljevske gradove* 2002. Bio je asistent na Pravnom fakultetu u Novom Sadu 1989.–94., a poslije radi u odvjetništvu u Subotici.

Znanstvene i stručne članke objavljivao je u časopisima u Subotici (*Rukovet*, *Žig*, *Klasje naših ravni*, *Subotička Danica*), Novom Sadu, (*Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, *PČESA*, *Habitus*), Beogradu (*Arhiv za pravne i društvene nauke*), Zagrebu (*Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, *Marulić*), Osijeku (*Pravni vjesnik Pravnoga fakulteta u Osijeku*) i

Budimpešti (*Hrvatski kalendar*). Povremeno je pisao stručne članke i surađivao u *Glasu ravnice*, *Žigu*, *Zvoniku*, *Hrvatskoj riječi* i *Subotičkim novinama*. Član je uredništva *Glasnika Advokatske komore Vojvodine* od 1997. Za knjigu *Iz prošlosti gradskog prava Novog Sada, Sombora i Subotice* dobio je posebno priznanje Kulturno-prosvjetne zajednice Subotica za 1998. Važniji pseudonimi: Josip Horvat, Bruno Skenderović, Vladimir Horvat, V. H., V. H. B.

Djela: *Povelje slobodnih kraljevskih gradova Novog Sada, Sombora i Subotice*, Subotica, 1995; *Iz prošlosti gradskog prava Novog Sada, Sombora i Subotice*, Subotica, 1998.

P. Vuković

BAČKA, područje između Dunava i donje Tise, bez izrazite granice prema sjeveru. Ime je dobila po mjestu Baču, nekoć županijskome i crkvenom središtu. Na zapadu, jugu i istoku granica joj je prirodna, a sjevernom se granicom najčešće smatra granica nekadašnje Bačko-bodroške županije – crta Baja-Jankovac-Kelebija-Martonoš. Zauzima više od 10.000 km² površine i ima više od 1.100.000 st.

Povijest. Na području Bačke postoje mnogobrojni arheološki nalazi iz različitih razdoblja, počevši od neolitika, rimskog doba pa do seobe naroda. U drugoj polovici VI. stoljeća na područje Bačke najprije su se nastanili Avari, a zatim i Slaveni. U Bačkoj je bilo i sjedište avarske države, koju je srušio Karlo Veliki u franačko-avarskom ratu (791.–796.). Od kraja IX. do polovice X. stoljeća Bačku su postupno osvajali Mađari i nakon zauzimanja uveli županijski sustav. Središtem je županije postao Bač. Južni dio današnje Bačke zauzimala je Bačka županija, sa sjedištem u Baču, a sjeverni Bodroška županija, sa sjedištem u Bodrogu (pokraj današnjega Bačkog Monoštor). U tursko je doba Bačka bila u sastavu Segedinskog sandžaka, koji je pak bio dio Budimskog pašaluka. Tada se ovamo naseljava hrvatsko i srpsko stanovništvo na mjesto izbjegloga mađarskoga, a kao dušobriž-

Karta Bačke iz 1952.

nici Hrvata djeluju bosanski franjevci. Bačka je oslobođena od turske vlasti tijekom Velikoga bečkog rata (1683.–99.), u kojem su sudjelovali i hrvatski vojni graničari iz Bačke. Nakon rekonstituiranja županijskog sustava Bačka i Bodroška županija spojene su u jednu – Bačko-bodrošku županiju. Postupni gospodarski oporavak Bačke traje tijekom cijeloga XVIII. stoljeća, a uvjetovan je daljnjim pomicanjem turske granice i kolonizacijom, napose Nijemaca. Borbe tijekom 1848. i 1849. nisu mimoišle ni Bačku, a hrvatsko je stanovništvo bilo na strani mađarskih snaga. Bačka je bila dijelom

Vojvodstva Srbije i Tamiškog Banata 1849.–60., osim manjega jugoistočnog dijela, koji je bio u sastavu Vojne granice. Nakon Austro-ugarske nagodbe dolazi do jaka vala mađarizacije drugih naroda, ali i do pojave bunjevačkoga narodnog preporoda. Politički je Bačka podijeljena nakon Prvoga svjetskog rata, kad je Kraljevini SHS pripao veći dio Bačke (8653 km²), a manji je sjeverozapadni dio, tzv. Bajski trokut, ostao u Mađarskoj (1628 km²). Tadašnja je podjela ostala sve do danas, osim u vrijeme Drugoga svjetskog rata, kad je cijela Bačka bila u sastavu Mađarske.

Fizičko-geografska obilježja. Bačka je dio prostrane Panonske nizine s malim razlikama u nadmorskim visinama od 75 do 143 m. U njoj se izdvajaju Subotička pješčara, Bačka lesna zaravan i Titelski brijeg, lesne terase koje okružuju navedene zaravni te aluvijalne ravni Dunava i Tise. U lesnim zaravnima i na lesnim terasama dominira černoziem, a u polojima aluvijalna tla. U Subotičkoj je pješčari humusni i čisti pijesak. Slatinastih tala ima malo.

Klima je u Bačkoj, prema Köppenovoj klasifikaciji, umjereno topla vlažna, sa srednjom godišnjom temperaturom od 10,5 °C.

Velike granične rijeke Dunav i Tisa u prošlosti su intenzivno meandrirale i izljevale se, ali regulacijom su nestale opasnosti od poplava. Ima i nekoliko kraćih rijeka: Plazović, Mostonga, Kireš, Čik, Jegrička i Krivaja. Na granici pijeska i lesa nalazi se nekoliko eolskih jezera, od kojih su najveća Paličko i Ludaško. Od XVIII. stoljeća prokopano je više kanala: Veliki bački kanal, koji spaja Dunav i Tisu, kopan je između 1793. i 1802. (123 km); Mali bački kanal, koji vodi od Malog Stapara do Novog Sada (68 km); a nakon Drugoga svjetskog rata i veliki hidrosistem Dunav-Tisa-Dunav (njegova je duljina u Bačkoj 110 km).

Preoravanjem stepe i isušivanjem močvara i ritova tijekom posljednja dva i pol stoljeća iz osnove je izmijenjena prirodna vegetacija. Umjesto stepe danas prevladavaju oranice, u poljima su se očuvale ritske šume, a u Subotičkoj se pješčari nalaze i voćnjaci, vinogradi, bagremove i borove šume.

Stanovništvo. Prema prvome cjelovitom popisu stanovništva iz 1869. u Bačkoj je živjelo 507.723 stanovnika. U vojvođanskom je dijelu Bačke 1921. bilo 735.117 st., 1971. – 960.001 st., a 2002. – 1.022.488 st. U posljednjim desetljećima najveće povećanje stanovništva bilježe gradovi, dok sela stagniraju ili imaju depopulaciju (što je odlika i nekih gradova).

Važno je obilježje Bačke etnička šarolikost, uvjetovana golemim i višestoljetnim migracijama. Nakon dolaska u Panoniju madžarska su plemena zatekla etnički nediferencirano slavensko stanovništvo. Do turskog je perioda bilo hrvatskih i srpskih migracija i u ovaj dio ugarskog Podunavlja. Za turskih se osvajanja madžarsko stanovništvo povuklo u sjeverne, neokupirane dijelove. Iako je naseljavanje slavenkog pučanstva teklo i tijekom turske vladavine, intenzitet tih seoba pojačao se nakon protjerivanja Turaka. Najpoznatije su seobe Hrvata-Bunjevaca 1687. i Srba 1690. Tijekom XVIII. i XIX. stoljeća intenzivno su kolonizirani Nijemci, zatim Madžari te manje skupine Slovaka, Ukrajinaca i Židova iz raznih krajeva Habsburške Monarhije.

Nakon Prvoga svjetskog rata u jugoslavenskom je dijelu Bačke provedena planska kolonizacija iz tzv. pasivnih planinskih područja. Rezultati jugoslavenskog popisa iz 1921. pokazuju da su, prema materinskom jeziku, 35,51% stanovništva činili Madžari, 33,55% Srbi i Hrvati, 23,64% Nijemci te 7,30% ostali. Rimokatoličkoj je vjeri pripadalo 61,09 % pučanstva, pravoslavnoj 21,75%, evangeličkoj 13,42%, a preostalih je 3,74% pripadalo drugim religijama ili su bili bez konfesije. Nakon Drugoga svjetskog rata došlo je gotovo do potpunog protjerivanja Nijemaca iz jugoslavenskoga dijela Bačke (u manjoj mjeri i iz madžarskog dijela) i velike kolonizacije stanovništva iz ratom opustošenih i tzv. pasivnih krajeva Hrvatske, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, južne Srbije i nekih drugih područja. Spontane imigracije tekle su tijekom cijeloga socijalističkog razdoblja, a intenzitet je migracija bio osobito pojačan u razdoblju raspada SFRJ. Prema popisu iz 1971. Srbi su činili 43,11% stanovništva, Madžari 32,44%, Hrvati 9,60%, Slovaci 3,80%, Crnogorci 3,24%, Rusini 1,73%. Prema popisu iz 2002. Srba ima 559.700 (54,74%), Madžara 221.882 (21,70%), Hrvata 38.889 (3,80%) i Bunjevaca 19.612 (1,92%), neizjašnjenih 33.288 (3,26%), Crnogoraca 31.394 (3,07%),

Bački salaš

Jugoslavena 30.463 (3,02%), Slovaka 28.058 (2,74%), Rusina 13.220 (1,29%) te ostalih 45.565 (4,46%). Danas najveći dio vojvođanskih Hrvata živi u Bačkoj.

U mađarskom su dijelu Bačke promjene etničke strukture nakon Prvoga svjetskog rata bile uvjetovane ponajprije jakom asimilacijom. Broj je etničkih Hrvata u vojvođanskom i mađarskom dijelu Bačke veći od broja onih koji su se izjasnili kao Hrvati, a teško je usto utvrditi točan broj osoba koje su se u Vojvodini izjasnile kao Šokci.

Naselja. Najmanje su naseobine na području Bačke salaši. U prvo su vrijeme imali stočarsku funkciju, ali preoravanjem pašnjaka zamjenjuju je ratarskom. Početkom XX. stoljeća samo je oko Subotice bilo oko 11.000 salaša, dok 1953. u cijelome vojvođanskom dijelu Bačke ima 16.270 salaša s 57.325 stanovnika. Socijalistička je poljoprivreda u Mađarskoj praktički rezultirala nestankom salaša u Bajskom trokutu, dok su se u jugoslavenskom dijelu Bačke salaši zadržali zbog opstanka sitnih posjeda. Broj je preostalih salaša danas teško utvrditi jer su mnogi napušteni i srušeni. Najviše ih je i danas oko Subotice. Ušoravanjem salaša nastala su neka sela, npr. Đurđin i Mala Bosna.

Seoska naselja u Bačkoj većinom nastaju planski nakon protjerivanja Turaka. Morfološki su vrlo slična, pretežito pravokutnog tlocrta sa širokim ulicama koje se križaju pod pravim kutom. Prema podacima iz 2002., u 141 selu u vojvođanskom dijelu Bačke živi 382.782 stanovni-

ka ili 37,4% ukupnog stanovništva (2715 stanovnika po selu). Najviše sela imaju općine Bačka Topola (22), Subotica (17) i Sombor (15). Najveći broj Hrvata živi u Sonti (2966), Bačkome Monoštoru (2043) i Donjem Tavankutu (1234 i još 787 osoba koje su se izjasnile kao Bunjevci). U mađarskom dijelu Hrvati su se najviše očuvali u Santovu, Kačmaru, Bikiću i Gari.

Gradovi u Bačkoj nisu puno stariji od seoskih naselja. Iako su neki postojali još u srednjem vijeku, svoj život obnavljaju tek nakon protjerivanja Turaka. Tada gradovi dobivaju statusna obilježja, od kojih najveći postaju slobodnim kraljevskim gradovima (Novi Sad 1748., Sombor 1749. i Subotica 1779.) Sva su ta tri grada u doba eliberacije bila poljoprivredna naselja jer su se nalazila u izrazito poljoprivrednim regijama. U prvoj polovici XIX. stoljeća razvijaju se u gradovima obrt i trgovina, a u drugoj polovici počinje razvoj industrije, koja se osobito intenzivno razvija u XX. stoljeću. Jačanjem ekonomske moći gradovi postaju i središta prosvjete i kulture. Morfološka se slika gradova mijenja, grade se kuće i ulice, kopaju se bunari, isušuju močvare... Tipičan panonski grad postaje sve sličniji europskom gradu našeg doba. Najvažniji su gradovi u Bačkoj Novi Sad s 191.405 st. (Hrvata 3519), Subotica s 99.981 st. (Hrvata 10.424 i Bunjevaca 10.870), Sombor s 51.471 st. (Hrvata 3197 i Bunjevaca 2222) i Baja s 37.916 st., prema popisu iz 2002.

Gospodarstvo. Tijekom XVI., XVII. pa i prve polovice XVIII. stoljeća Bačka je bila rijetko nastanjen i slabo iskorišten predio u kojem je stepsko stočarstvo činilo glavnu gospodarsku granu. Nakon velikih kolonizacija, osobito Nijemaca, stepe su pretvarane u plodne oranice te je poljodjelstvo postalo važnije od stočarstva. Od ukupne poljoprivredne površine Bačke danas više od 90% čini obradivo zemljište (ostalo su pašnjaci, a veoma malo površine zauzimaju bare, trstici i ribnjaci). Od ukupnih obradivih površina oko 95% čine oranice i vrtovi, a ostalo su voćnjaci i

vinogradi te livade. Povoljna klima i hidrološke prilike, uz plodno tlo, omogućuju intenzivnu zemljoradnju, pri čemu su glavne kulture žitarice – pšenica i kukuruz (oko 75%). Od industrijskih biljaka najviše su zastupljeni suncokret i šećerna repa. Vinograda i voćnjaka najviše ima na terenima Subotičke pješčare. Livada i pašnjaka sve je manje i nalaze se na slabije plodnim, često zaslanjenim zemljištima. Osim plodna tla, prirodna su bogatstva Bačke nafta i zemni plin te lesna glina.

Na prostoru Bačke najrasprostranjenija je prehrambena, a zatim i tekstilna industrija. I druge industrijske grane imaju tradiciju, počevši od industrije građevnog materijala (opeka, crijep), do metalne, strojarke, kemijske i elektroindustrije. Industrijska su poduzeća razmještena po cijelom teritoriju, osobito u većim gradovima. Tradicionalno postoji i obrtnička djelatnost. Povlačenje trianonske granice 1921. negativno je utjecalo na gospodarstvo u pograničnim područjima, osobito u Somboru, Subotici i Baji, i pretvorilo ih u periferiju dviju država.

Bačka ima gustu mrežu prometnica (ceste, pruge, plovne rijeke i kanali). Najvažnije su pruga i autocesta koje spajaju Budimpeštu, preko Subotice i Novog Sada, s Beogradom. Važan prometni smjer vodi i od Bezdana do Bečeja (cesta, željeznica, Veliki bački kanal). Cestovna i željeznička veza od Subotice i Sombora vodi prema Hrvatskoj, no nakon oštećenja mosta u ratu željeznički promet preko Dunava još nije obnovljen. Riječni promet teče Dunavom i Tisom. Nekad važan kanalski transport zbog zapuštenosti kanalske mreže i dotrajalosti plovnog parka slab je i nerentabilan. Zbog gospodarske stagnacije neke su lokalne željezničke pruge zatvorene, dok su druge zastarjele, a mnoge su lokalne ceste u vojvođanskom dijelu Bačke zapuštene.

Najvažnija su trgovačka središta Novi Sad i Subotica, a najpoznatije je turističko središte Palić.

Lit.: J. Marković, *Geografske oblasti SFRJ*, Beograd, 1967; B. Bukurov, *Fizičko-geografski problemi Bačke*, Beograd, 1975; B. Bukurov, *Odabrani radovi*,

Novi Sad, 1976; B. Bukurov, *Bačka, Banat i Srem*, Novi Sad, 1978; *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; T. Šegota, *Klimatologija za geografe*, Zagreb, 1988; B. Čupurdija, *Stambena arhitektura subotičkih salaša, majura i poljoprivrednih kombinata*, Novi Sad, 1993; *Új magyar lexikon*, Budapest, 2000; *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002. : Stanovništvo : Nacionalna ili etnička pripadnost*, Beograd, 2003.

M. Đanić i S. Stantić

BAČKA, konjički klub u Subotici. Osnovan je u lipnju 1891. pod imenom *Szabadkai Lóverseny Egyesület* (Subotička udruga za konjske utrke), no organiziranih je konjičkih natjecanja u Subotici bilo i prije. Prve su utrke organizirane još 1841., a nakon toga ih je svake godine do 1848. (osim 1845.) organiziralo Društvo za konjske utrke, utemeljeno prema akcionarskom sustavu.

Novu su Subotičku udrugu za konjske utrke osnovali entuzijasti odgajivači i ljubitelji konja. Prvu je utrku Udruga priredila u listopadu 1892. Održavane su galopske utrke, preskakanje prepona i daljinska zaprežna vožnja na 15 km, dok se natjecanja kasača pojavljuju potkraj XIX. stoljeća. Utrke su održavane na prostoru iza današnje tvornice *Zorka* sve do 1916. godine, kad je Udruga prestala djelovati jer su mnogi natjecatelji i grla bili mobilizirani. U ovom je razdoblju bila poznata ergela porodice Vojnić. Iz nje su izlazila galopska, a poslije i kasačka grla, koja su odnosila nagrade na peštanskim i drugim hipodromima u Ugarskoj. Najistaknutiji su odgajivači i natjecatelji bili: Šandor Vojnić st., Šandor Vojnić ml., Šimon Vojnić, Gedeon Rohonczy, Rudolf Pletzger, grof Albert Pejačević, Miklós Szokonyi, Imre Dobó, Antun Pejić Tukuljac, Lovro Vujković Cvijin i dr.

U Kraljevini SHS subotički su ljubitelji konjičkog sporta, uz potporu konjičkih i artiljerijskih časnika, 1920. obnovili rad konjičkoga kluba pod imenom Subotičko kolo jahača *Kralj Aleksandar*. Prvi je predsjednik bio divizijski general Milivoj Dimitrijević, a tajnik Čedomir Riznić. Između dvaju ratova konjički je sport bio uglavnom organiziran po uzoru na Dunav-

BAČKA

sko kolo jahača *Knez Mihajlo* u Beogradu. Među obnoviteljima i natjecateljima u klubu isticali su se Julije Leibach, veleposjednik i vlasnik ergele na pustari Zobnatica, ud. Mirka Kalmara, vlasnica ergele u Zobnatici, zatim Beno Vujković, Ede Varga i Károly Vermes.

Svoje prve utrke Društvo priređuje 10. X. 1920. na starom trkalištu iza *Zorke*. Subotičko kolo jahača njegovalo je kasačke i galopske utrke, preskakanje prepona i vožnju zaprega.

Na Paličkoj je cesti između dviju vojarna 1931. izgrađeno novo trkalište s tribinom za 700 gledatelja i s pomoćnim objektima. Kolo je jahača ondje na godinu priređivalo 5-6 utrka sve do Drugoga svjetskog rata. Najvažnija su subotička grla bila iz tada poznatih staja Julija Leibacha, porodice Vojnić i Károlya Vermesa. Subotička su grla uspješno sudjelovala na trkalištima u Bečeju, Novom Sadu, Osijeku, Slavonskom Brodu, Zagrebu, Beogradu, Budimpešti i drugdje. Za Drugoga svjetskog rata konjičko društvo nastavlja svoju djelatnost pod prvotnim imenom *Szabadkai Lóverseny Egyesület*. Organiziralo je 3-4 utrke na godinu na hipodromu na Paličkoj cesti. Na programu su bile kasačke, galopske i preponske utrke te voltiziranje i utrke dvoprega. Najistaknutiji je odgajivač u to doba bio Julije Leibach.

Poslije rata konjičko je društvo obnovilo djelatnost pod nazivom Društvo za konjički sport *Bačka*, a početkom 1954. klub je dobio sadašnji naziv, Konjički klub *Bačka*. Prvi je predsjednik kluba bio Franjo Dulić-Barna, tajnik Kalor Dulić, a članovi upravnog odbora Stipan Dulić, Ivan Jurić, Čedomir Riznić... Utrke su se održavale na improviziranom trkalištu na livadi današnjega hipodroma kod Somborske kapije. Godine 1955.–56. uređena je natjecateljska staza i izgrađeni su osnovni prateći objekti, a 1980. započeta je etapna izgradnja novog hipodroma. Danas Konjički klub *Bačka* posjeduje lijep hipodrom, a u njegovu se radu osobito njeguje kasački sport.

Subotički hipodrom danas

Klub je nakon Drugoga svjetskog rata organizirao mnogobrojna domaća, međunarodna i revijalna natjecanja, među kojima se ističu Jugoslavenski kasački derbi (1956., 1962., 1987., 1991., 1995. i 2001.), Prvenstvo Vojvodine u preskakanju prepona (1958.), Prvenstvo Jugoslavije i Prvenstvo Vojvodine u kasačkom sportu (1989.), Prvenstvo Jugoslavije za dvogodce (1996.) i dr. Klub na godinu priređuje u prosjeku 10-12 trkaćih dana (utrka) uz sudjelovanje 80-100 natjecateljskih grla u jednome trkaćem danu. Najpoznatije su utrke *Dužijanica* (uvrštena je u program 1970., a 1992. proglašena je međunarodnom utrkom), Oslobođenje grada i Subotička milja.

U poslijeratnom razdoblju članovi kluba osvajali su 13 puta Jugoslavenski kasački derbi: Stipan Dulić (1951., 1953. i 1956.), Stipan Vukov (1980.), Andrija Wachler (1992.), Antun Oračić (1993.), Branimir Mukić (1995., 1996. i 1997.), Zvonko Bogdan (1998.) i Veljko Mažić (1999., 2002. i 2003.). Među najvažnijim inozemnim klupskim rezultatima ističe se četvrto mjesto Zvonka Bogdana u Beču 1997. godine u utrci *Hunyadi*, jednoj od najpoznatijih europskih utrka. Najuspješniji vlasnici grla među članovima kluba jesu staja *Hico* u vlasništvu Judite Csákány, Stipan Dulić, Ivica Mukić, Stipan Vilov, Antun Oračić, Andrija Wachler, László Berényi...

Povijest Konjičkoga kluba *Bačka* nakon Drugoga svjetskog rata izdvaja taj klub u red najboljih konjičkih klubova u zemlji.

Izvor: Arhiv Konjičkog kluba Bačka.

Lit.: Szabadkai Lóverseny Társaság Könyvecskéje, Szabadka, 1846; Bácsi gyepekönyv Alapszabályai, Szabadkán, 1847; Neven, Subotica, 1920; Bácskai Hírlap, Szabadka, 1920; Zemljodilski kalendar za pristupnu godinu 1924., Subotica, 1923; Zemljodilski kalendar za prostu godinu 1926., Subotica, 1925; A sport enciklopédiája, II, Budapest, 1928; J. Šokčić, Subotica pre i posle oslobođenja, Subotica, 1934; Bácsmegyei Napló, Szabadka, 1941; I. Pluhár, Magyarországi sportegyesületek története, Budapest, 1942; Délvidéki Magyarország, Szabadka, 1942, 1943; Prvi Jugoslovenski almanah, Beograd, 1958; Povijest sporta, 8, Zagreb, 1971; Enciklopedija fizičke kulture Jugoslavije, I, Zagreb, 1977; Politika, Beograd, 11. VIII. 2002.

A. Zomborčević

BAČKA, sportsko društvo iz Subotice, s više klubova i sekcija, od kojih je najpoznatiji nogometni klub, jedan od prvih u Austro-Ugarskoj i najstariji na prostoru bivše Jugoslavije.

1. Nogometni klub. Sportski se život u Subotici početkom XX. stoljeća najviše razvijao u sklopu društva Szabadkai Sport Egyet (Subotički sportsko društvo) i njegovih mnogobrojnih sekcija: za atletiku, gimnastiku, biciklizam, veslanje, klizanje, mačevanje, plivanje. Premda je nogomet u Suboticu stigao još 1896., Društvo za taj

sport nije pokazalo dovoljno sluha te se 1901. skupina nezadovoljnih akademičara i đaka (Zoltán Wagner, Gyula Gruber, Joco Mamužić, Zoltán Grubor, Ferenc Sáfrány, Ferenc Szilberleitner, Ivan Sarić, Đuro Stantić i drugi) izdvojila i 3. VIII. 1901. osnovala novi klub: *Bácska Szabadkai Athletikai Club* (Subotički atletski klub *Bačka*), za koji su kao klupske boje prihvaćene crvena i bijela. Prvi je predsjednik kluba bio Károly Zambely, inače ravnatelj plinare, a počasni predsjednik Šandor Vojnić ml., veleposjednik.

Prvu je utakmicu *Bačka* odigrala 11. VIII. 1901. u Osijeku protiv »Football« kluba (zapravo sekcije) *Hrvatski sokol* (rezultat je bio 1:1), a u Subotici je prvu javnu utakmicu igrala 2. IX. 1901. protiv *Ramblera* – reprezentacije sveučilištaraca iz Budimpešte (1:6). U prvih je nekoliko godina *Bačka* na godinu igrala 5-6 prijateljskih i propagandnih utakmica s klubovima iz Budimpešte, Segedina, Arada, Temišvara, Baje...

U službeno prvenstvo Mađarske, koje je 1901. ustanovljeno za klubove iz Budimpešte, klubovi iz unutrašnjosti uključeni su u sezoni 1908./09. i to tako što su bili podijeljeni u četiri područja: južno, erdeljsko, karpatsko i prekodunavsko. Prvaci pojedinih područja međusobno su se poslije ogledali u jednostrukom kup-sistemu, a najbolji se za šampiona Mađarske borio s najboljim peštanskim klubom. *Bačka* je u prvenstvima južne Mađarske četiri puta bila prvak (1908./09., 1911./12., 1912./13. i 1919.), a u sezonama 1909./10. i 1910./11. zauzela je drugo, odnosno treće mjesto. Najveći je uspjeh *Bačka* ostvarila u sezoni 1912./13., kad je osvojila treće mjesto u državi i dala dva reprezentativca, Antuna Copka i Remiju Marcikića starijega.

Momčad Bačke 1912./13.

Momčad Bačke 1925.

U Kraljevini SHS klub je 1920. naziv promijenio u Jugoslavensko atletičko društvo *Bačka*, a u ljeto iste godine pristupa Jugoslavenskomu nogometnom savezu (JNS), osnovanomu travnja 1919. u Zagrebu. JNS je 1920. ovlastio *Bačku* da organizira Nogometni podsavez za Bačku i Banat sa sjedištem u Subotici. Uz subotički, tada su postojali još beogradski, zagrebački, ljubljanski, sarajevski i splitski podsavez. U subotičkom je podsavezu *Bačka* osvajala prvenstvo u natjecateljskim sezonama 1920./21., 1921./22., 1922./23., 1924./25., 1925./26., 1929./30. i 1931./32. U razdoblju od 1923., kad je održano prvo državno prvenstvo, do 1939. *Bačka* je triput igrala u završnici (1923., 1925. i 1926.), koja je bila organizirana kao kup prvaka podsavezâ. Najveći je uspjeh postigla 1925. zauzevši četvrto mjesto u zemlji, nakon što je u polufinalu izgubila od zagrebačkoga *Građanskoga* (0:2).

O 25. obljetnici kluba na terenu kod Somborske kapije izgrađena je nova tribina za 1000 gledatelja. Proslava obljetnice održana je 3.–6. VI. 1926. uz sudjelovanje klubova *BSK* iz Beograda, *HAŠK* iz

Zagreba, *MTK* iz Budimpešte i *Viktorijsa*-*Žižkov* iz Praga.

U sezoni 1926./27. dominaciju *Bačke* u Podsavezu ruši ojačani mjesni rival *SAND* (Subotičko atletičko nogometno društvo), koji je nekoliko puta bio prvak podsaveza, ali je *Bačka* ipak uspjela zadržati primat. U periodu od 1935. do 1939. *Bačka* je imala i vlastito glasilo, *Subotički športski list*. Najistaknutiji igrači *Bačke* u međuratnom razdoblju bili su reprezentativci Andrija Kujundžić-Čiča i Remija Marcikić-Kapetan, zatim Beno Cvijanov, koji je više puta igrao za B-sastav državne reprezentacije, te Nesto Kopunović-Netoj, koji je nekoliko puta bio pozivan na pripreme reprezentacije. Osim njih, istaknuti igrači bili su i Grgo Šefčić, Dezider Šlezak i Koloman Gubić, koji su bili reprezentativci Subotičkoga nogometnog podsaveza.

Nakon mnogobrojnih nesporazuma i sukoba u Subotičkome nogometnom podsavezu, *Bačka* je 1939. istupila iz njega i pristupila Hrvatskomu športskom savezu te promijenila naziv u Hrvatski športski klub *Bačka*. Iste godine postaje članicom Hrvatsko-slovenske lige (osim nje postojala je i Srpska liga), a godinu dana poslije Hrvatske lige (Slovenija je osnovala svoju ligu). U njima je postigla skromne rezultate.

Za vrijeme rata nove vlasti na čelo kluba postavljaju povjereništvo. Klubu je vraćeno prvotno ime Szabadkai Athletikai Klub *Bácska*, a natječe se u III. madžarskoj ligi i nalazi se u gornjem dijelu tablice.

Poslije Drugoga svjetskog rata *Bačka*, prema sugestiji novih vlasti, mijenja 1945. ime u Hrvatsko fiskulturno društvo *Građanski*, a već godinu dana poslije opet po nalogu u Fiskulturno društvo *Sloboda*. U gradu je 1945. osnovana i nogometna

sekcija pri Sportskom društvu željezničara *Spartak*, iz koje će poslije izrasti FK *Spartak*, klub koji gradske vlasti do danas privilegiraju.

Prvo prvenstveno natjecanje u nogometu poslije rata počelo je u jesen 1945. razigravanjem za osnivanje I. lige. *Sloboda* u skupini s klubovima iz Subotice, Sombora, Sente i Bačke Topole osvaja prvo mjesto, ali je odlukom političkih vlasti prvenstvo poništeno. U ponovljenom razigravanju u proljeće 1946. mjesni rival *Spartak* bio je uspješniji i tako stekao pravo razigravanja za I. ligu, nakon kojega je postao i prvoligaš. U proljetnom dijelu sezone 1948./49. gradske vlasti raspuštaju *Slobodu*. Manji je broj igrača prešao u mjesni *Spartak*, a ostali su otišli u druge gradske klubove, najviše u FK *Bratstvo*.

Udruživanjem FK *Bratstvo* i FK *Tekstilac* 1950. osniva se Sportsko društvo *Zvezda*, kojemu pristupa većina igrača nekadašnje *Slobode*, pa se i navijači priklanjaju ovom klubu, koji se nastavlja na *Bačkinu* tradiciju. FK *Zvezda* 1969. i službeno mijenja ime u FK *Bačka*. Otad se *Bačka* stabilizirala uglavnom na vojvođanskoj razini, gdje se natječe s promjenljivim uspjehom. Na lokalnoj je razini bila uvijek u drugom planu, iza favoriziranog *Spartaka*.

Od 1920-ih godina do danas *Bačku* karakterizira kontinuirani rad s mladima, zbog čega je u klubu niknuo velik broj dobrih igrača, od kojih su najbolji poslije odlazili u druge veće klubove, od lokalnog FK *Spartak* do više domaćih (*Crvena Zvezda*, *Partizan*, *Rijeka*, *Mornar* i dr.) i inozemnih klubova (*Ferencváros* i dr.) Najistaknutiji su igrači u poslijeratnom razdoblju reprezentativci Tihomir Ognjanov-Bato, Ante Rudinski i Josip Zemko.

U najnovijem razdoblju klupske povijesti važno je spomenuti obilježavanje 70. i 100. obljetnice nastanka kluba i uspjeh u Kupu Jugoslavije. U sklopu obilježavanja 70. obljetnice 1971. organiziran je i nogometni turnir na kojem su, uz *Bačku*,

sudjelovali i budimpeštanski *Ferencváros*, zagrebački *Dinamo* i sarajevski *Željezničar*. Tada je tiskana i prva monografija kluba. Najveći natjecateljski uspjeh u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata bio je plasman u osminu finala Jugoslavenskoga kupa 1974., kad je protivnik *Bačke* bila u to doba najjača jugoslavenska momčad, splitski *Hajduk*. Na subotičkome Gradskom stadionu 11. IX. 1974. pred 12.000 gledatelja pobijedio je *Hajduk* s 2:0. Na turniru u povodu proslave 100. obljetnice postojanja kluba, osim *Bačke*, sudjelovali su FK *Vojvodina* (Novi Sad), FK *Mladost* (Apatin) i FK *Hajduk* (Kula).

Tijekom 1990-ih godina utemeljen je Sportsko-poslovni centar *Bačka* u blizini igrališta. Od 2001. godine klub nosi ime *Bačka 1901*.

Momčad Bačke 1939.

2. Osim nogometnog kluba, u okviru društva djelovalo je i nekoliko drugih sekcija, a najvažnije su od njih lakoatletska, ženska rukometna i košarkaška.

Atletika. U prvim godinama atletikom su se bavili samo nogometaši. Prvo veliko natjecanje organizirano je 1902. na Paliću, a u njemu su sudjelovali i natjecatelji iz Pešte. *Bačkini* su natjecatelji u 10 programskih disciplina osvojili 6 prvih, 3 druga i 1 treće mjesto. Do izbijanja Prvoga svjetskog rata atletičari su sudjelovali u više natjecanja, a među njima se osobito ističe državno prvenstvo Mađarske na Paliću 1905. *Bačka* je tada sudjelovala s deset natjecatelja. Gyula Gruber bio je prvak u trčanju na 100 jardi, Andrija Kozla u bacanju kugle, a Stipan Mamužić drugi u skoku u vis. Nakon Prvoga svjetskog rata

na *cross-country* prvenstvu Vojvodine u Bečkereku (danas Zrenjanin) 1925. osvojeno je prvo mjesto u ekipnoj i pojedinačnoj konkurenciji. Nakon stagnacije 1927.–30. deseci novih natjecatelja ponovno oživljavaju atletiku. No sekcija se ponovno počela osipati 1938. i mnogi su atletičari tada prešli u novoosnovani SLAK (Subotički lakoatletski klub).

Poslije Drugoga svjetskog rata Jakov Kopilović, kao trener i natjecatelj, i Ljudevit Vuković Lamić-Moco, kao predsjednik sekcije u okviru Fiskulturnog društva *Sloboda*, opet organiziraju atletski rad. Tijekom nekoliko godina na republičkim i državnim prvenstvima osvojeno je više šampionskih titula, ekipnih i pojedinačnih (Tomo Malagurski, Tereza Ivanković-Cuca), osobito u juniorskoj konkurenciji i u *cross-countryju*, ali i među seniorima i u drugim atletskim disciplinama. Tereza Ivanković, Marija Skenderović i Milan Serec pozvani su 1948. u momčad državne reprezentacije radi sudjelovanja na Balkanskim igrama u Beogradu, ali je natjecanje otkazano zbog rezolucije Informbiroa.

Rukomet. Početkom 1946. osnovana je sekcija za veliki rukomet u sklopu FD *Sloboda*. Inicijatori su bile dotadašnje igračice »hazene« (igre slične rukometu). U početku su se natjecale s mjesnim rivalom *Radničkim*, zatim na nekoliko lokalnih turnira, a nekoliko je igračica nastupalo i za reprezentaciju Subotice na prvom prvenstvu Jugoslavije u velikom rukometu u Zagrebu 1948.

Košarka. Sekcija je osnovana u proljeće 1946. Ekipu su činili uglavnom učenici hrvatsko-srpske gimnazije, koji su već imali znanja i uvježbanosti. Najvažniji su uspjeh bile pobjede u Zagrebu nad tadašnjim prvoligašima *Mladost* i *Zagreb*.

Ostale sekcije (boksauka, šahovska, kuglaška i teniska) djelovale su s promjenljivim uspjehom na općinskim i područnim natjecanjima. Ukidanjem FD *Slobode* u proljeće 1949. prestao je rad svih njezinih sekcija.

3. Budući je ponikla u Gatu, tradicionalno bunjevačkom dijelu Subotice, *Bačka* je od postanka imala izražen bunjevački karakter, koji se osobito ogledao u članstvu i upravi. U vrijeme Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije, i na *Bačkoj* su se prelamale lokalne nacionalno-političke borbe: vlast je, zbog izrazito hrvatskih obilježja kluba, nastojala da ga oslabi i izazove razdore. Upravo je na *Bačkinu* igralištu 1936. održana središnja proslava 250. obljetnice doseljavanja Bunjevaca u ugarsko Podunavlje, a kulminacija nacionalnih osjećaja u *Bačkoj* bilo je njezino istupanje iz Srpske lige i priključenje Hrvatsko-slovenskoj ligi 1939. Hrvatski je karakter *Bačka* zadržala i tijekom Drugoga svjetskog rata te nakon njega, ali u nešto izmijenjenim okolnostima, uvjetovanim panmadžarskom, odnosno komunističkom ideologijom. Proslava 70. obljetnice *Bačke* 1971. godine bila je i svojevrsna reafirmacija hrvatstva ovoga kluba, ali su se nakon sloma Hrvatskog proljeća negativne političke posljedice još godinama osjećale te je nacionalna komponenta oslabjela. Od kraja 1980-ih *Bačka* gubi hrvatski karakter u cijelosti, a u velikoj mjeri i bunjevački. Vlasti su redovito favorizirale druge gradske klubove, koji su profesionalno suprotstavljani *Bačkoj*, a razlozi za to nisu bili samo sportski. Tek se posljednjih godina nastoje reafirmirati tradicionalne i nogometne i bunjevačke vrijednosti, koje su devastirane tijekom 1990-ih godina. Položaj je *Bačke* u južnoslavenskim, odnosno u srpskim okvirima u velikoj mjeri ovisio o snazi hrvatstva subotičkih Bunjevaca.

Lit.: *Mohács és Vidéke*, Mohács, 28. VII. i 18. VIII. 1901.; *Bácskai Ellenőr*, Szabadka, 1901-04; *Szabadkai Közlöny*, Szabadka, 1901-08; *Bácsmegyei Napló*, Szabadka, 1905-18; *Jugoszláv sportélet*, Szabadka, 1920-39; J. Frank, *Jugoslavenski sport—almanah sportskih klubova Jugoslavije*, Novi Sad, 1928; *A sport enciklopédiája*, Budapest, 1928; *Subotički športski list*, Subotica, 1935-39; *Neven*, Subotica, 1936; *Klasje naših ravni*, 4, Subotica, 1936; I. Pluhar, *Magyarországi sportegyesületek története*, Budapest, 1942; *Prvi jugoslavenski almanah*, Beograd, 1950; A. Zomborčević i dr., *Bačka 1901-1971.*, Subotica, 1971; *Enciklopedija jugoslavenskog nogometa*, prir. M. Delić, Zagreb, [1974]; *Enciklopedija fizičke kulture*, I, Zagreb,

1975; *Povijest sporta*, 52, Zagreb, 1982; M. Brustulov i dr., *Sport u Subotici 1944–1984 Sportélet Szabadkán*, Subotica, [1984]; K. Petkovics, *Régi szabadkai játékok*, Újvidék, 1985; *Fudbalski klub Bačka 1901–1991*, Subotica, 1991; *Povijest športa*, 100, Zagreb, 1994; B. Mrkić, *Počeci sporta na tlu Vojvodine*, Novi Sad, 1996; N. Jocković, *Sto godina fudbala u Srbiji*, Beograd 1996; *Žig*, 56–62, Subotica, 1996–97; *Bácskai* [sic!] *Atlétikai klub »Bácska«* – *Fudbalski klub »Bačka«* 2001, Subotica, 2001; M. Čović, *Priča o lopti*, Zagreb, 2001.

A. Zomborčević

BAČKA, nogometni klub pri Hrvatskome prosvjetnom domu (HPD) u Somboru. Premda je utemeljen 1945. kao nogometna sekcija pri »fiskulturnom« odjelu HPD-a na čelu s učiteljem Franjom Pavletićem, već se iste godine na redovitoj skupštini Društva spominje djelovanje Nogometnog kluba *Bačka*. Klupske su mu boje bile crvena i bijela.

Prvu je utakmicu klub odigrao nepunih mjesec dana nakon osnutka Društva: 1. VII. 1945. u Monoštoru s izabranicima USAOV-a (Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Vojvodine). U početnom je razdoblju momčad igrala uglavnom prijateljske utakmice s ekipama nižeg ranga, sa sindikalnim ekipama te s momčadima iz okolnih mjesta. Bili su u njoj uglavnom učenici srednjih škola. Klub se natjecao u prvenstvu Somborskog okruga, koje je utemeljeno 1946. godine. Trener je kluba bio Matija Bogdan, vratar Ivan Bogišić, a najpoznatiji nogometaši bili su: Matija Karajkov, Franjo Hermann, Đula Parčetić, Nandor Eustahio, Stipan Eustahio, Stipan Gunić, Mijo Eustahio, Đusika Egard, István Bala i Mesli Tordi.

Zbog promjena u lokalnoj politici financiranja sporta, Općinski fiskulturni odbor Fiskulturnog saveza Vojvodine potkraj 1940-ih čini pritisak na Društvo da raspusti nogometnu momčad s obrazloženjem da Odbor nema sredstava i da su klubovi osnovani pri kulturno-umjetničkim društvima nelegalni. Usprkos protivljenju članova Društva i samoga kluba, u planu rada Društva za 1950. godinu NK *Bačka* više ne postoji.

Izvor: Arhiv HKUD-a *Vladimir Nazor*, Sombor.

Lit.: F. Matarić, *Monografija Društva*, Sombor, 1986; *Miroljub*, Sombor, 4/1999; *Miroljub*, Sombor, 4/2003.

J. Z. Pekanović i A. Zomborčević

BAČKA APOSTOLSKA ADMINISTRATURA (lat. Administratura apostolica Bačensis), crkveno područje utemeljeno nakon Prvoga svjetskog rata na području Bačke koje je pripalo južnoslavenskoj državi. Kako su nakon 1918. gotovo dvije trećine teritorija nekadašnje Kalačko-bačke nadbiskupije ušle u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, prekinuta je veza svećenika i vjernika iz tog dijela Bačke s nadbiskupom u Kalači te je Sveta Stolica 1923. uspostavila apostolsku administraturu. Za apostolskog administratora imenovan je 28. II. 1923. Lajčo Budanović, župnik subotičke Župe svete Terezije, a 1. V. 1927. godine posvećen je za naslovnog biskupa cisamenskoga. Administratura je bila izravno podložena Svetoj Stolici, a njezinim je sjedištem postala Subotica. Ubrzo je u njoj oživio plodan vjernički život, a čuvajući tradiciju nekadašnje nadbiskupije, počela se razvijati posve neovisno od onog dijela nadbiskupije koji je ostao u Mađarskoj. Uspostavljen je zbor biskupskih savjetnika, a biskup Lajčo Budanović vodio je administraturu u skladu s najsuvremenijim pastoralom u katoličkom svijetu. Podignute su mnoge nove crkve, kupljene i uređene bogomolje, ustanovljene nove župe i vikarije, a neke su crkve proširene. Biskupija je postala sve plodnija duhovnim zvanjima, djelovale su u njoj mnogobrojne udruge vjernika, a nastale su i nove. Biskup Lajčo Budanović osnovao je dječjačko sjemenište 1924., najprije u Baču, a 1937. u Subotici, pod imenom *Paulinum*. Slao je na studij najdarovitije svećenike kako bi se osposobili za nastavnike gimnazijskih predmeta. Proširio je i nekadašnji župni dom Župe svete Terezije u Subotici kako bi bolje odgovarao potrebama biskupskog doma. Mnogi su subotički svećenici bili na službi u biskupijama u kojima nije bilo dovoljno svećenika. Na poticaj Svete Stolice održana je 1936. Bačka biskupijska

sinoda, čiji je plod Bački zakonik – crkveni kodeks Apostolske administrature. Na temelju konkordata između Kraljevine Jugoslavije i Svete Stolece Bačka je apostolska administratura trebala postati samostalnom i neovisnom biskupijom. No kako beogradske vlasti konkordat na kraju nisu potpisale, pravno je i dalje ostala dio Kalačko-bačke nadbiskupije.

S ulaskom mađarske vojske u Bačku 1941. apostolska je administratura ponovno postala dijelom nekadašnje nadbiskupije, ali kao poseban teritorij. Dekretom budimpeštanskoga apostolskog nuncija 1. VI. 1941. mons. Lajčo Budanović ovlasti je apostolskog administratora predao kalačkom nadbiskupu Gyuli Zichyju. Nakon nadbiskupove smrti apostolski je administrator postao pomoćni biskup Győző Horváth. Kalački nadbiskupi Gyula Glattfelder i József Grösz za današnju su subotičku biskupiju postavili posebnoga nadbiskupskog povjerenika dr. Józsefa Íjjasa (Ikotića), koji je imao sjedište u Subotici.

Nakon što je 1944. obnovljena trianonska granica, dekretom od 20. XII. 1944. kalački je nadbiskup privremeno dokinuo službu nadbiskupskog povjerenika te mons. Lajčo Budanovića imenovao generalnim vikarom za dio nadbiskupije kojim se upravljalo kao apostolskom administraturom. Dekretom Apostolske nuncijature u Beogradu od 13. VI. 1946. Subotica je opet postala sjedištem Bačke apostolske administrature, a biskup Budanović dobio je sva prava, ovlasti i dužnosti rezidencijalnog biskupa. No već su počela desetljeća okrutnih progona. Mnogo je svećenika bilo u tamnicama, na prisilnom radu, a bilo je i svećenika koji su nakon okrutnog mučenja ubijeni na očigled svojih vjernika. Najveći je dio vjernika, redovnica i svećenika njemačke narodnosti, nakon odvođenja u logore i na prisilni rad, prognan iz Jugoslavije. Zbog novonastalih prilika i nove državne granice biskupiju su napustili ili su se službom našli izvan područja administrature i neki svećenici. Broj svećenika, redovnica i vjernika drastično je opao. Apostolski administrator

mons. Lajčo Budanović i sam je doživio fizičko zlostavljanje u Somboru, a stajao je na čelu Bačke apostolske administrature sve do svoje smrti 16. III. 1958.

Drugi je apostolski administrator bio mons. Matija Zvekanović, koji je 13. XI. 1955. imenovan, a 25. II. 1956. u Subotici posvećen za naslovnog burcenskog biskupa. Nakon smrti svojeg prethodnika 16. III. 1958. imenovan je bačkim apostolskim administratorom. Premda je biskup Zvekanović na čelu biskupije stajao u teškim vremenima, podigao je novo dječjačko sjemenište i svećenički dom. Osnivao je nove župe i blagoslivljao nove crkve. Administratura se opet počela razvijati i napredovati. Nastojanjem biskupa Matije Zvekanovića Bačka je apostolska administratura bulom *Praeclarissima Pauli*, koju je izdao papa Pavao VI. 25. I. 1968., prerasla u samostalnu biskupiju pod imenom Subotička biskupija, a mons. Zvekanović 8. II. 1968. imenovan je prvim subotičkim biskupom.

Na teritoriju Bačke apostolske administrature 1937. živjelo je 480.568 katolika. Prema podacima s popisa iz 1931., na području je administrature bilo 194.483 pravoslavna vjernika, 95.555 protestanata, 13.562 Židova i 6187 pripadnika ostalih vjerskih zajednica. U župama administrature propovijedalo se mađarski, hrvatski i njemački, a u župi u Selenči i slovački. Godine 1941. administratura je imala 459.610 vjernika, a na teritoriju koji je zauzimala živjelo je 196.103 vjernika Srpske pravoslavne crkve, 95.792 protestanta, 18.610 ostalih kršćana, 969 muslimana, 13.812 ostalih. Administratura je imala 219 svećenika, 25 bogoslova i 98 sjemeništara. Shematizam iz 1961. govori o 388.702 katolika i 98 svećenika. Pokazuje to da je više od 70.000 vjernika njemačke narodnosti zajedno sa svojim svećenicima protjerano iz biskupije. Shematizam Subotičke biskupije iz 1991. spominje 363.920 vjernika i 103 svećenika. Danas Subotička biskupija ima još manje vjernika jer su se zbog rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini iselili

deseci tisuća osoba. Umanjenju broja vjernika pridonosi i stalno opadanje prirasta stanovništva.

Lit.: K. Draganović, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo, 1939; *Schematismus cleri Administraturae Apostolicae Bachiensis ad annum Christi 1941*, Subotica, 1941; *Schematismus cleri Apostolicae Bačiensis administraturae (ABA) ad annum Christi 1961*, Subotica, 1961; M. Zvekanović, *Schematismus primus Dioecesis Suboticanae ad annum Domini 1968 qui est annus foundationis Dioecesis*, Subotica, 1968; S. Kos, Pravni doprinos Lajče Budanovića uređenju Apostolske administrature, *Subotička Danica : kalendar za 1986.*, Subotica, 1985; *Schematismus Dioecesis Suboticanae ad annum Domini 1991*, Subotica 1991.

S. Beretić

BAČKA FILATELIJA, filatelistički časopis iz 1921. godine. Izdavalo ga je Filatelističko društvo *Bačka*, osnovano 8. X. 1920. u Subotici, koje je isprva (od 16. X.) bilo jedanaesta podružnica Hrvatskoga filatelističkog društva u Zagrebu, nakon Sarajeva, Tuzle, Zemuna, Osijeka, Broda na Savi, Siska, Mostara, Ljubljane i Karlovca. Osamostalilo se nakon što je Ministarstvo unutarnjih poslova Kraljevine SHS 9. IV. 1921. odobrilo Pravila Društva. Ubrzo nakon toga Filatelističko društvo *Bačka* u svibnju 1921. izdaje prvi broj svojeg časopisa *Bačka filatelija*. Izašla su samo dva broja, ali nijedan nije sačuvan.

Lit.: *Bácsmegyei Napló*, Szabadka, 26. I. 1936.

Lj. Vujković Lamić

BAČKA GALERIJA, izložbena zbirka umjetnina otvorena 2. V. 1949. u namjenskoj zgradi doma uglednog kolekcionara dr. Jovana Milekića (1899.–1978.) nasuprot ulazu u Zoološki vrt na Paliću. Izložena zbirka bila je dio Bačkog muzeja, koji je Milekić 1926. otvorio u palači Manojlović na korzu u Subotici. Bogata je umjetnička kolekcija, uz djela važnijih srpskih kipara i slikara, sadržavala i radove Jelene Čović, Stipana Kopilovića, Angeline Mačković i Luke Đelmiša te drugih umjetnika iz Bačke. Bački muzej i Bačka galerija bile su prve institucije koje su otkupljivale djela umjetnika bunjevačkih Hrvata iz Subotice. Galerija na Paliću

bila je otvorena svega nekoliko godina, zatim je zbog neadekvatnih uvjeta prezentacije zatvorena. Godine 1999. ostavštinu je preuzela Galerija Matice srpske u Novom Sadu. Dio umjetničke zbirke (npr. nekoliko kapitalnih djela Stipana Kopilovića) nalazi se u Gradskom muzeju u Subotici.

Lit.: B. Duranci, Bačka galerija dr. Jovana Milekića [feljton], *Subotičke novine*, 14. V. – 16. VII. 1995; S. Stojanović, »Galeriju je trebalo sačuvati«, *Rukovet*, 1–2/1991, Subotica.

B. Duranci

BAČKA HRVATSKA, neformalni naziv za područja Bačke naseljena u znatnijoj mjeri hrvatskim stanovništvom. Prvi se put javlja 1938. godine, a označava područje šest sjevernobačkih kotara (okrug) koji su se nalazili u sklopu tadašnje Vojvodine. Naziv su navedene godine u javnosti promovirali članovi Društva bačkih Hrvata iz Zagreba, na čijem se čelu nalazio šokački Hrvat podrijetlom iz Bukina (danas Mladenovo) dr. Josip Andrić. U spomenutim su kotarima Hrvati (Bunjevci i Šokci) činili gotovo 90% slavenskog stanovništva. Naziv je postao posebno aktualan nakon što je sklopljen sporazum između monarhističkih vlasti i HSS-a oko stvaranja Banovine Hrvatske te se upravo u razdoblju od 1939. do 1941. u sjevernoj Bačkoj i Baranji intenzivno vode razgovori oko priključenja Baranje i tih šest kotara Banovini Hrvatskoj, dok je ostatak Bačke trebao pripasti Banovini Srbiji. Ideju stvaranja Bačke Hrvatske sa središtem u Subotici u to vrijeme podupiru narodni zastupnik i kraljevski senator Josip Đido Vuković, svećenik Blaško Rajić te, uz već spomenutog dr. Josipa Andrića, bunjevački sveučilištarci iz Zagreba, svećenik i pjesnik Aleksa Kokić te književnik Marko Čović. Nakon sloma Kraljevine Jugoslavije navedena ideja nestaje s bačke političke scene jer su mađarske vlasti u razdoblju od 1941. do 1944. godine u Bačkoj uspostavile predtrianonsku granicu i pripojile je svojoj državi, iako je sam naziv i tijekom rata rabljen u zagrebačkom Društvu bačkih Hrvata.

Nakon Drugoga svjetskog rata komunističke su vlasti, na čelu s Milovanom Đilasom, pri razgraničenju između republika Srbije i Hrvatske stvorile Autonomnu Pokrajinu Vojvodinu, u kojoj su se našli i navedeni sjevernobački kotari. U njima je nakon protjerivanja njemačkog stanovništva etnička struktura međutim bila bitno promijenjena. Od suvremenika naziv Bačka Hrvatska rabi osobito često Ante Sekulić, koji ga je i oživio početkom 1990-ih godina, iako je pojam, u uvjetima raspada jugoslavenske federacije, dobio nešto drukčiju konotaciju: podsjećanje na postojanje autohtone hrvatske manjine u ovom dijelu Vojvodine, odnosno Srbije.

Lit.: J. Andrić, *Slavlje Bačke Hrvatske u Zagrebu, Subotičke novine*, 19, Subotica, 1940; M. Čović, *Bačka Hrvatska, Subotičke novine*, 51, Subotica, 1940 (prilog *Kultura*); A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991.

K. Bušić

BAČKA NAHIJA, osmansko-tursko vojno-upravno područje, jedna od prvotnih sedam nahija Segedinskog sandžaka. Obuhvaćala je sedamdesetak sela, a prvi se put spominje u turskim defterima (popisima) iz 1560-ih godina. Ondje je navedeno da Bačkoj nahiji pripadaju i mjesta Bač, Bukin te Sonta (Gornja i Donja).

Kao i u drugim krajevima Panonske nizine kojima su zavlitali Turci, mađarsko se stanovništvo uglavnom povuklo u sjevernija, neokupirana područja, a na njihovo je mjesto dolazilo hrvatsko i srpsko stanovništvo iz Bosne, Hercegovine, Dalmacije i Slavonije. Tako je slavensko (hrvatsko i srpsko) pučanstvo, koje je bježalo od Turaka ili je pak dolazilo zajedno s njima radi ekonomskog iskoristavanja zemljišta, dospjelo i u okolicu Baje. Srpsko se stanovništvo naseljavalo još i kao najamna turska vojska (martoloz). U seobama bunjevačkog i šokačkog puka veliku su ulogu imali bosanski franjevci, koji su vodili i duhovnu skrb nad katolicima tijekom turske vladavine Bačkom. Kršćani su uglavnom živjeli kao poljodjelci i stočari, a muslimansko stanovništvo u varošima.

Fra Marin Ibrišimović, beogradski biskup, krizmao je 1649. vjernike u Baču i Bukinu tijekom obilaska južne Ugarske.

Bačka je nahija prestala postojati s povlačenjem Turaka iz Bačke tijekom Velikoga bečkog rata (1683.–99.).

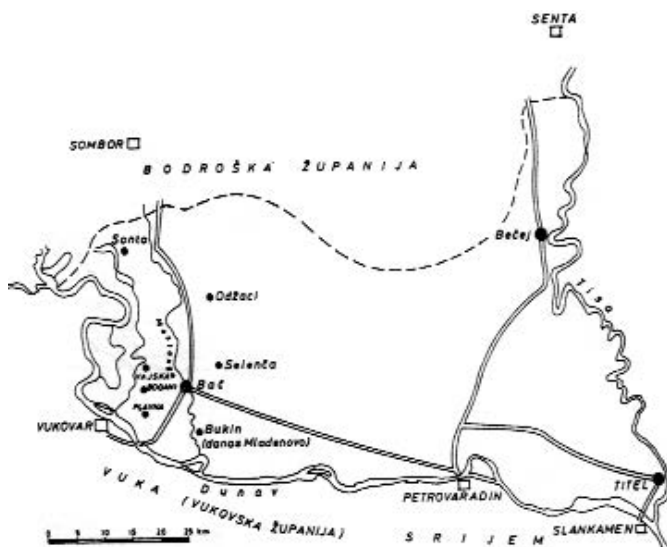
Lit.: I. István, Gy. Dudás, *A XVIII. század története, u: Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I, Zombor, 1896; B. Unyi, *Sokácok-Bunyevácok és a bosnyák ferencesek története*, Budapest, [1947]; *Historija naroda Jugoslavije*, II, Zagreb, 1959; O. Zirojević, *Upravna podjela današnje Vojvodine i Slavonije u vreme Turaka, Zbornik za istoriju*, sv. 1, Novi Sad, 1970.

S. Bačić

BAČKA TOPOLA → Topola

BAČKA ŽUPANIJA, jedna od triju županija (uz Bodrošku i Csongrádsku) koje su isprva obuhvaćale teritorij Bačke. Ustrojena je još za prvoga mađarskog kralja Stjepana I., a prvi joj je poznati veliki župan bio Vid (1055.–74.). Sve do pada pod tursku vlast županijsko je sjedište bila tvrđava Bač, po kojoj su cijela županija i područje dobili i ime. Povijest Bačke županije usko je povezana s poviješću Bačke, poslije Kalačko-bačke nadbiskupije. Županija i cijelo područje pod tursku su vlast potpali 1541.

S prestankom turske vladavine mađarsko je plemstvo počelo obnavljati županijski život te su potkraj XVII. st. u Bačkoj, izuzimajući teritorij koji je postao dijelom Vojne granice, ponovno utemeljene Bačka (1698.) i Bodroška županija. No između dviju županija često su izbijali sukobi jer se nisu točno znale prijašnje granice Bodroške županije. Ustanak Ferenc Rákóczi (1703.–11.) to je područje ponovno učinio nestabilnim te ni nova vlast nije funkcionirala. Nakon ustanka obje su županije rekonstituirane (Bačka županija 1712.), ali su sukobi između njih nastavljani. Sjedište nove Bačke županije nije bilo točno određeno, a županijske su skupštine najčešće održavane u Baji i Komoru. Sve do 1775. veliki su župani Bačke županije bili kalački nadbiskupi.

Bačka županija u doba Arpadovaca

Dok se Bačka županija, s teritorijem uvećanim za neka područja koja su prije pripadala Bodroškoj i Csongrádskoj županiji, organizacijski učvršćivala, bodroški su župani vodili borbu za stvarno oživljavanje svoje županije, ali bez uspjeha. Radi konačnog prekida teritorijalnog spora dviju županija 1729. određeno je njihovo spajanje u jednu županiju. Cijeli proces uspostave nove Bačko-bodroške županije završen je 1802.

Lit.: *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I-II, Zombor, 1896.

S. Bačić

BAČKI ALJMAŠ → Aljmaš

BAČKI BREG (BRIJEG) → Bereg

BAČKI BUNJEVCI, 1. dio hrvatske subetničke skupine Bunjevaca koji naseljava sjevernu Bačku. Dio je Bunjevaca tijekom XVI. i XVII. st. s prostora Dalmacije, Hercegovine i Bosne naselio područja oko Subotice, Sombora, Baje i Segedina te nekoliko manjih mjesta uglavnom uzvodno uz Dunav. Iako Bunjevci danas žive i u dijelovima Hrvatske (srednja i sjeverna Dalmacija, Kvarnersko primorje s Podgorjem, Lika i Gorski kotar) te u Hercegovini, a do prije

desetak godina živjeli su i u Bosni, bačka je skupina iz okolice Subotice, Sombora i Baje, odnosno njezin dio koji se uspio nacionalno održati, najpoznatija jer je zbog spleta povijesnih okolnosti zadržala svoje subetničko ime, često čak i kao primarno. Zbog toga se danas, kad se spomenu Bunjevci, najčešće misli na bačke Bunjevce.

2. naziv koji je tijekom 1990-ih godina često rabljen u kulturnim i političkim projektima podupiranim od beogradskih vlasti i prorežimskih institucija (npr. M. Peić i G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad–Subotica, 1990; M. Peić i G. Bačlija, *Imenoslov bačkih Bunjevaca*, Novi Sad–Subotica, 1994; započet projekt *Leksikona bačkih Bunjevaca*) radi poticanja samosvojnosti Bunjevaca i njihova odvajanja od pripadnosti hrvatskom narodu. Njegovom uporabom nastojali su se potisnuti nazivi *bunjevački Hrvati*, *Hrvati-Bunjevci*, *bački Hrvati* i sl. Protagonisti tih projekata napustili su naziv *bački Bunjevci* te se danas koriste samo terminom *Bunjevci*.

Lit.: M. Peić i G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad–Subotica, 1990; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Peić i G. Bačlija, *Imenoslov bačkih Bunjevaca*, Novi Sad–Subotica, 1994.

S. Bačić

BAČKI HRVATI

BAČKI HRVATI, skupni naziv za Bunjevce i Šokce u Bačkoj. Javlja se potkraj 1930-ih godina kao naziv usporedan nazivu Bačka Hrvatska i prati njegovu sudbinu do kraja Drugoga svjetskog rata. U novije ga doba najviše promiče Ante Sekulić, ali s nešto izmijenjenim značenjem, jer se više ne vezuje uz izvorni pojam Bačke Hrvatske, već označava autohtono hrvatsko stanovništvo u cijeloj Bačkoj. No naziv ipak nije uхватio dublje korijene u literaturi, osobito ne u javnom životu, a sâm se Sekulić koristi i širim pojmovima podunavski Hrvati i Hrvati u ugarskom Podunavlju, koji su, sa svoje strane, uglavnom ostali u literarnoj, stručnoj i znanstvenoj uporabi. Najšira pučka terminološka identifikacija ostala je vezana za pojmove Bunjevci, Šokci i Hrvati te njihove izvedenice, npr. bunjevački i šokački Hrvati, Hrvati-Bunjevci, Šokci-Hrvati. U oporbi spram naziva Bački Hrvati neki autori koji Bunjevcima osporavaju hrvatsku pripadnost od početka devedesetih godina rabe pojam bački Bunjevci, kojemu se nastoji dati šira etnička, pa i nacionalna komponenta.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991.

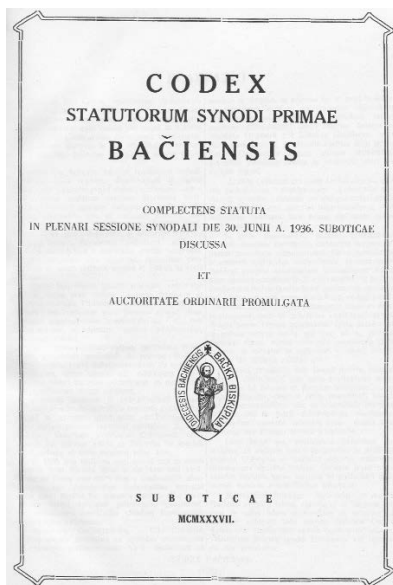
S. Bačić

BAČKI MONOŠTOR → Monoštor

BAČKI ZAKONIK (*Codex bačiensis*), zbornik crkvenog prava Bačke apostolske administrature, poslije Subotičke biskupije, donesen na sinodi 30. VI. 1936.

Kao što se povremeno mijenja zakonik opće Crkve, tako se i običaji i zakoni mjesne Crkve prilagođavaju vremenu i prilikama. Konzistorijalna kongregacija u Rimu naložila je Ordinariju 1935. da sazove sinodu. Sinodskim se naime zakonima ono što je u biskupiji zastarjelo i iskvareno obnavlja u prijašnjem obliku, a novo se, što zahtijevaju izmijenjene prilike, brižljivo potvrđuje. Zakonik kanonskog prava iz 1917. određivao je da se barem svakih 20 godina održi sabor crkvene pokrajine (metropolitanski). Tako je 1926. godine održana metropolitanska

sinoda u Kalači. Kako su kontakti s kalačkim nadbiskupom bili otežani, valjalo je sačiniti biskupijski zakonik. Tako je administrator Bačke apostolske administrature biskup Lajčo Budanović 12. XI. 1935. sazvaio biskupijsku sinodu za 30. VI. 1936. Svemu tomu prethodio je zahtjevan osmogodišnji rad biskupijskih savjetnika i pravnih stručnjaka. Tijek rada praćen je u službenom glasilu administrature.

Bački zakonik, Subotica, 1937.

Kao plod višegodišnjeg rada, 30. VI. 1936. potpisao je Lajčo Budanović Bački zakonik kao zbornik propisa važnih za život Bačke apostolske administrature. Zakonik je napisan na latinskom, a sastoji se od pet knjiga: *Opće odredbe*, *O osobama*, *O stvarima*, *O postupcima* i *O prijestupima i kaznama*. Neki dijelovi izvornika Bačkog zakonika odmah su objavljeni i na hrvatskome. Mnoge su njegove odredbe, ako ih nije dokinuo nov Zakonik kanonskog prava iz 1983. ili biskupova odredba, još na snazi.

Bački zakonik i danas uživa velik ugled u očima pravnih stručnjaka i svećenika Subotičke biskupije, zbog svoje preglednosti i napose zbog toga što je desetljećima bio norma života u današnjoj

Subotičkoj biskupiji. Kad je 1990. biskup dr. Ivan Péntes najavio novu biskupijsku sinodu Subotičke biskupije, odlučio je prevesti Bački zakonik na hrvatski i mađarski jezik kako bi se sačuvala tradicija i posebnosti biskupije, ali i da mlađim svećenicima i laicima bude pristupačniji. Hrvatski prijevod Bačkog zakonika objavljen je u Subotici 1997., a mađarski 2001. godine.

Lit.: *Codex Bačiensis*, Subotica, 1937; S. Kos, Pravni doprinos Lajče Budanovića uređenju Apostolske administrature, *Subotička Danica : kalendar za 1986.*, Subotica, 1985; *Bački zakonik iz 1936. godine*, Subotica, 1997; *Bácskai Törvénykönyv 1936-ból*, Szabadka, 2001.

S. Beretić

BAČKO-BARANJSKO SLAVENSKO KULTURNO UDRUŽENJE, udruga osnovana u Mohaču 2. IV. 1945. radi zastupanja nacionalnih prava i interesa Hrvata u Bačkoj i Baranji. Jedan od glavnih organizatora udruge bio je odvjetnik dr. Martin Laslović. Na njegov je poticaj još iste godine 28. X., također u Mohaču, održana Zemaljska konferencija Hrvata i Srba u Mađarskoj. Nakon toga ta se organizacija priključila Antifašističkom frontu Slavena.

Lit.: Lj. Lastić, Demokratski savez Južnih Slovena u Mađarskoj u periodu od oslobođenja do godine preokreta (1945–1948), u: *Iz naše prošlosti*, 2. sv., Budimpešta, 1980; M. Mandić, *Povijest bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Kecskemét, 1989.

M. Mandić

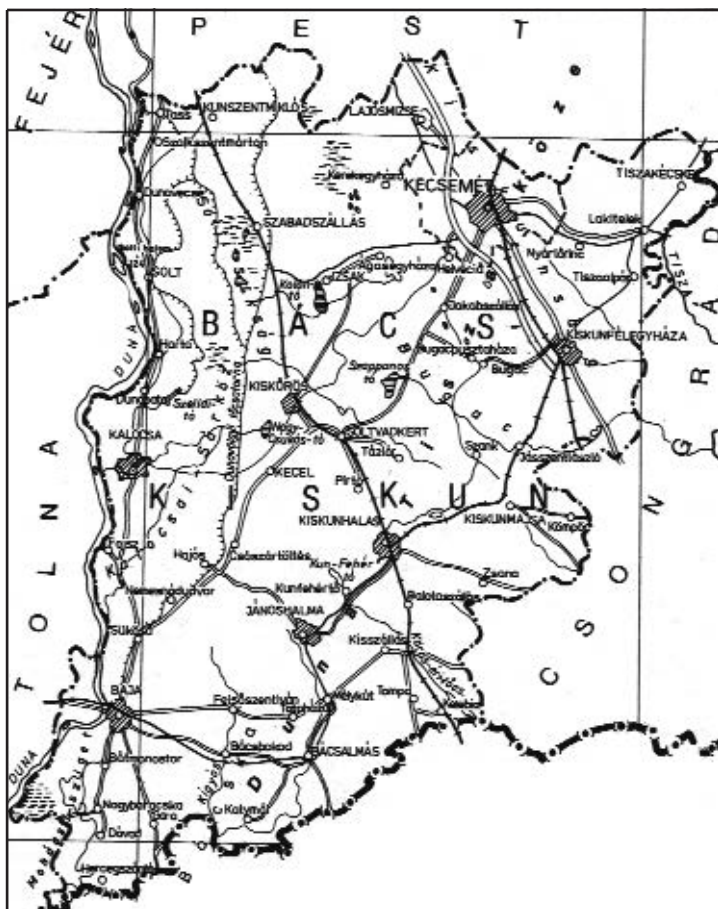
BAČKO-BODROŠKA ŽUPANIJA (*mađ.* Bács Bodrog megye), županija u Donjoj Ugarskoj nastala 1729. spajanjem Bačke i Bodroške županije. Kako spajanje nije provedeno dosljedno, konačno je ujedinjenje postignuto tek 1802. Sjedište je županije bio Sombor, a zgradu u kojoj je nekad bila županijska uprava Somborci do danas zovu »županijom«. Bačko-bodroška županija obuhvaćala je cjelokupan teritorij Bačke između Dunava i Tise sa sjevernim granicama iznad Baje, Jankovca, Subotice i Martonoša. Sve do 1775. kalački su nadbiskupi bili istodobno i veliki župani. Bačko-bodroška županija kratkotrajno je prestala postojati za Josipa II. (1785.–90.)

i za Vojvodstva Srbije i Tamiškog Banata (1849.–60.), kad je županijski sistem bio stavljen izvan snage. Nakon raspada Austro-Ugarske poslije Prvoga svjetskog rata veći je dio županije pripao Kraljevini SHS, a manji sjeverozapadni dio, tzv. Bajski trokut, ostao je u Mađarskoj.

Mnogi bački Bunjevci zauzimali su važna mjesta u županijskoj upravi, osobito od polovice XVIII. st. pa do 1848.–49. Najvažniji su dužnosnici bili: Fabijan Vojnić (drugi podžupan 1801.–19., veliki župan 1819.–22.), Josip Rudić Aljmaški (drugi podžupan 1833.–37., županski namjesnik 1837.–48., veliki župan 1861. i 1865.–67.) i barun dr. Stipan Vojnić Bajšanski (veliki župan 1895.–1901.). Različite županijske dužnosti obnašali su poglavito članovi plemićkih porodica Adamović (Mijo, glavni odvjetnik 1759.–65., 1773.–77., 1781.–85.), Antunović (Albe, glavni odvjetnik 1810.–19., drugi podžupan 1825.–30., prvi podžupan 1830.–32.), Knezi (Antun, drugi podžupan 1841.–45., prvi podžupan 1845.–49.), Latinović (Petar, drugi podžupan 1748.–59., prvi podžupan 1759.–73.; Tadej, glavni kotarski načelnik 1781.–85., drugi podžupan 1797.–1801.; Beno, glavni bilježnik 1825.–38.; Karlo, bilježnik 1838.–42., drugi podžupan 1842.–48.; Moric, prvi podžupan 1863.–67.), Piuković (Antun, drugi podžupan 1777.–85., 1786.–89., 1790.–91.; Mijo, odvjetnik 1842.–45.; Ago, bilježnik 1845.–48., drugi podžupan 1848.–49., podžupan za upravu 1849.–61.), Rudić (Mate, glavni kotarski načelnik 1781.–85.; Dančo, drugi podžupan 1838.–41., kad je postao kraljevski sudski prisjednik u Pešti), Sučić (Andrija, bilježnik 1772.–73.; Josip, odvjetnik 1801.–10., drugi podžupan 1819.–23., prvi podžupan 1825.–30., kad je postao sudac Kraljevskoga sudbenog stola; Karlo, glavni odvjetnik 1832.–42., kad je postao sudac Kraljevskoga sudbenog stola) i Vojnić (Antun Pačirski, drugi podžupan 1830.–32.).

Lit.: *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monográfiája*, I-II, Zombor, 1896.

S. Bačić

Bačko-kiškunska županija

BAČKO-KIŠKUNSKA ŽUPANIJA (*madž.* Bács-Kiskun megye), administrativna regija u današnjoj južnoj Mađarskoj. Obuhvaća znatan dio prostora između Dunava i Tise te sjeverni dio Bačke; površina 8363 km², broj stanovnika 567.000 (1990.), administrativno središte grad Kecskemét. Prvi element složenog naziva ove županije dolazi od starodrevnog grada Bača, nekadašnjega županijskog središta, a drugi dio od Male Kumanije (Kiskúnság), područja naseljenoga Kumanima (Kúnok), mađariziranim narodom koji je Mađarima i inače bio etnički srodan. Vodeća je grana gospodarstva u županiji ratarstvo, s najvećom zastupljenošću voćnjaka u cijeloj Mađarskoj. Za županiju su osobito karakteristični

gradovi i sela s prostranim zemljištem (hatarom) te mnogobrojnim salašima (stanovima). Nastala je nakon Drugoga svjetskog rata (1946.) spajanjem južnog dijela bivše Peštansko-piliško-šoltsko-kiškunske i sjevernog dijela bivše Bačkobodroške županije. Od gradova se izdvaja Kalača (*madž.* Kalocsa), središte biskupije s bogoslovijom, na kojoj je školovano i mnogo hrvatskih svećenika, među njima i glasoviti rodoljubi, književnici i kulturni djelatnici.

U južnom dijelu županije prostire se sjeverni dio Bačke sa središtem u gradu Baji. Ondje se nalaze mnoga naselja u kojima obitavaju i Hrvati, i to Bunjevci (Aljmaš, Baja s predgrađem Fancagom, Baškut, Bikić, Čavolj, Čikerija, Đurić,

Gara, Kačmar, Kelebija, Matević, Sentivan, Tompa), Raci (Baćino, Dušnok) i Šokci (Santovo). Hrvata je u tom dijelu Bačke u prošlosti bilo i u Dautovu (Dávod), Barački (Nagybaracska), Monoštoru (Bátmonostor), Panduru (Pandúr), Kakonju (Kákony), Čanadu (Érsekcsanak), Čikuzdi (Sükösd), Ajošu (Hajós), Dudvaru (Nemesnádudvar), Jankovcu (Jánoshalma), Milkutu (Mélykút), Boršotu (Bácsborsód), Kunbaji (Kunbaja). Godine 1904., prema nalogu ugarskih vlasti, slavenska su imena nekih bačkih naselja promijenjena. Trianonskim mirovnim sporazumom u lipnju 1920. bački su Hrvati podijeljeni državnom granicom između Mađarske i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Zbog sustavne mađarizacije, koju su u prošlosti provodile i država i Crkva, te zbog posvemašnjeg odnarođivanja, broj je Hrvata u mađarskom dijelu Bačke u naglu opadanju.

Danas je Bačka jedna od šest regija Hrvatske državne samouprave i Saveza Hrvata u Mađarskoj. U svim bačkim naseljima u kojima žive Hrvati djeluje i manjinska hrvatska samouprava.

Lit.: *Pesti Hírlap Könyvtára – Lexikon*, Budapest, 1930; A. Sekulić: *Narodni život i običaji bačkih Bunjevacu, Zagreb*, 1986; *Új magyar lexikon*, Budapest, 1995.

Ž. Mandić

BAČKO KLASJE, vjersko-informativni list. Nastao je iz župnog lista *Horizonti* (Bačka Palanka) nakon što su u kolovozu 1978. u prostorijama župnog ureda Župe Isusova uskrsnuća u Subotici hrvatski svećenici Subotičke biskupije izabrali Lazara Ivana Krmpotića da preuzme izdavanje vjersko-informativnog lista, koji su nazvali *Bačko klasje*. Prvi je broj lista izašao na Sve svete 1978. Isprva su članovi uredničkog vijeća bili samo svećenici, ali su se poslije u nj uključili i svjetovni katolički intelektualci, uglavnom umirovljeni. Iako je nominalno bio dvomjesečnik, list je u stvarnosti izlazio povremeno na 12–48 stranica, ovisno o prikupljenome materijalu. Objavljivao je vijesti iz župa Subotičke biskupije, napise o kulturnoj

baštini bunjevačkih i šokačkih Hrvata te papine poruke. List nije imao osiguranih sredstava ni vlastit prostor, a rad je suradnika na dobrovoljnoj osnovi bio organiziran po župnim dvorovima i privatnim kućama. Nakladnik je bio Dekanatski ured u Baču, a od 1991. Institut *Ivan Antunović* iz Subotice. List je bio uređivan, umnažan i raspacavan u Subotici, a glavni urednik Lazar Ivan Krmpotić bio je župnik najprije u Bačkoj Palanci, poslije u Đurđinu. Posljednji, 78. broj izašao je potkraj 1993.

Bačko klasje, Bačka Palanka, 25. XII. 1986.

Važnost *Bačkog klasja* ne iscrpljuje se u tome što je gotovo tijekom sveg vremena svojeg izlaženja bio jedini list na hrvatskom jeziku u Bačkoj – aktivnosti na očuvanju hrvatske narodne svijesti koje su oko njega niknule bile su znatno šire. Tako je krug suradnika oko *Bačkog klasja* pokrenuo manifestaciju Kokićevi dani 1980., poslije preimenovanu u Dane kruha i riječi, te obilježavao obljetnice rođenja i smrti Blaška Rajića 1981., biskupa Lajče Budanovića 1983., Alekse Kokića 1990., sv. Metoda 1985., Ante Jakšića 1982. i 1987., biskupa Ivana Antunovića 1988.,

sluge Božjega Gerarda Tome Stantića 1985., s. Leopoldine Čović 1986., Albe Vidakovića 1989., fra Radoslava Kujundžića 1989., Ante Miroljuba Evetovića 1991., Ive Prčića 1994., dr. Josipa Andrića 1992. i 1994. i dr. List je nastojao čvršće povezati bačke Hrvate sa Zagrebom i s ostalim hrvatskim središtima (npr. sa svetištem Marijom Bistricom) te s Hrvatima u Bajskom trokutu 1990. i u Karaševskoj dolini u Rumunjskoj 1978. Promicao je rad Katedralnog zbora *Albe Vidaković*, slamarsku umjetnost 1982. te pučke pjesnike i stvaraoc 1982. Među najveće uspjehe lista treba ubrojiti obnovu izlaženja pučkog kalendara *Subotičke Danice* 1984., organizaciju proslave tris-tote obljetnice doseljenja bunjevačkih i šokačkih Hrvata u Bačku 1986. i 1988., obilježavanje stogodišnjice smrti biskupa Ivana Antunovića te stvaranje preduvjeta za osnutak Instituta *Ivan Antunović* 1990. Na poticaj koji je došao iz kruga okupljenih oko *Bačkog klasja* obnovljen je rad stare ustanove poznate pod imenom Razgovor 1991., iniciran je osnutak Književnog kluba *Miroljub* 1991., objavljjuju se prilozi manje poznatih pjesnika, pokreće se Zbornik *Ivan Antunović* 1992., serija prospekata o običajima bačkih Hrvata 1978., 1991.–93. i hrvatskom jeziku 1993. List uspostavlja ekumenske kontakte s nekim crkvenim zajednicama: sa Slovačkom evangeličkom crkvom izdaje Ilustriranu Bibliju 1977., s Makedonskom pravoslavnom crkvom organizira Znanstveni skup o sv. Klimentu Ohridskome 1993. i dr.

Lit.: V---r [B. Gabrić], Pet godina vjerskog lista »Bačko klasje«, u: *Subotička Danica : kalendar za 1984. god.*, Subotica, 1983.

L. I. Krmpotić

BAČKO OKRUŽJE KRIŽARA (BOK), središnjica hrvatskih katoličkih križarskih bratstava Bačke duhovne oblasti u Subotici. Utemeljitelj BOK-a bio je biskup Lajčo Budanović 1937., sjedište mu je bilo u Matici subotičkoj (Ul. Paje Kujundžića 9), a vodstvo Okružja potvrđivao je biskup. Vodstvo su činili vođa, njegov zamjenik, tajnik, rizničar i knjižničar.

Članstvo je činilo stotinjak bratstava s oko pet tisuća članova (seljaka, radnika i đaka). Isticala su se bratstva u Subotici, Đurđinu, Maloj Bosni, Somboru, Monoštoru i Sonti. Okružje se skrbilo za bratstva, usklađivalo je rad, priređivalo priredbe, proslave, tečajeve, održavalo redovite veze s Velikim križarskim bratstvom (VKB) u Zagrebu; vođa Okružja bio je uključen u društveni i kulturni život ostalih hrvatskih društava i uređivao glasilo *Kolo mladeži*. Od osnutka 1937. do zabrane rada ujesen 1944. vodstvo BOK-a činili su Ante Sekulić, zamjenik vođe Vojislav Pešut, tajnik Perica Vidaković, rizničar Zvonko Milonja, a duhovnik je bio Ivan Kujundžić. Zadnja velika priredba BOK-a bili su *Dan hrvatske katoličke mladeži* 15. IX. 1940. u Somboru. Od 1941. do kasne jeseni 1944. Okružje je jedva djelovalo. Nakon toga komunističke su mu vlasti zabranile rad, a spise su i knjižnicu zaplijenile.

Lit.: *Subotička Danica* 1937, 1938, 1940, 1941; *Subotičke novine* 1937, 1938, 1939, 1940, 1941; *Kolo mladeži* 1, 2, Subotica, 1939, 1940; *Nedjelja*, Zagreb, 1938, 1939, 1940, 1941; A. Poljaković, Orlovsko-križarski pokret među bačkim Hrvatima, *Klasje naših ravni*, 1-2, Zagreb, 1944.

A. Sekulić

BAČLIJA, Grgo (Subotica, 12. XI. 1939.), odvjetnik i kulturni djelatnik. Sin Vece i Marije, rođ. Tumbas. Osnovnu i srednju školu završio je u Subotici, a na Pravnom fakultetu u Nišu diplomirao je 1973. Kao pravnik je radio u nekoliko poduzeća do 1991. Otada do odlaska u mirovinu početkom 1999. u Subotici radi kao odvjetnik.

Od mladosti je društveno aktivan. Bio je lokalni omladinski dužnosnik, a potkraj šezdesetih uključio se u organiziranje prve Dužijance u Subotici 1968. U istom je periodu bio i sudionik u aktivnostima oko osnivanja ogranka Matice hrvatske u Subotici. Te su aktivnosti rezultirale osnutkom Hrvatskoga kulturno-umjetničkog društva *Bunjevačko kolo* 1970., a Bačlija je njegov član-osnivač. Mnogobrojni sudionici spomenutih aktivnosti, zbog posredne veze s Hrvatskim proljećem, koje je početkom sedamdesetih službeno osuđeno kao djelovanje s

nacionalističkih pozicija, bili su izloženi različitim represivnim mjerama. Bačlija je 1973. zbog svojeg djelovanja bio osuđen na 10 mjeseci zatvora, koje je izdržao u subotičkoj kaznionici. Nakon toga tri je godine bio bez posla, a 18 godina bez putne isprave. Početkom devedesetih ponovno se uključio u društveni život Hrvata u Subotici: jedan je od osnivača Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, postaje članom više hrvatskih kulturnih udruga u Subotici, ali i Društva književnika Vojvodine (1990.) te Hrvatskog društva političkih zatvorenika.

U vrijeme nemogućnosti javnog angažiranja zajedno s Markom Peićem radi na prikupljanju i obradi jezičnoga i drugog naslijeđa bunjevačkih Hrvata u Bačkoj. S njime je i suautor triju knjiga (*Rečnik bačkih Bunjevaca*, *Imenoslov bačkih Bunjevaca* i *Narodne umotvorine bačkih Bunjevaca*), koje su, međutim, u funkciji stvaranja separatnog bunjevačkog korpusa u Vojvodini. Od početka devedesetih povremeno objavljuje polemičke napise u hrvatskim listovima i glasilima u Vojvodini, ali i u srbijanskim i hrvatskim dnevnicima, tjednicima te periodici.

Djela: *Rečnik bačkih Bunjevaca* (suautor M. Peić), Subotica--Novi Sad, 1990; *Imenoslov bačkih Bunjevaca* (suautor M. Peić), Subotica--Novi Sad, 1994; *Narodne umotvorine bačkih Bunjevaca* (suautor M. Peić), Subotica, 1997.

Lit.: Marulić, 5/1995, Zagreb; Žig, 40-42, Subotica, 1996.

T. Žigmanov

BAČLIJA, Jelena, rođ. Davčik (Subotica, 18. VI. 1928.), operna pjevačica, nastavnica glazbenog odgoja. Osnovnu je školu pohađala u Subotici. Nakon svršetka II. razreda građanske ženske škole 1941. prekinula je redovito školovanje zbog izbijanja rata, no poslije ga je uz rad nastavila. G. 1949. upisala se na odjel za solo pjevanje u subotičkoj Srednjoj muzičkoj školi. S početka je u klasi prof. Matije Skenderović, a poslije u klasi prof. Irme Ruzman Siflis.

Nakon završetka muzičke škole, od 1954. počela je raditi u subotičkome

Jelena
Bačlija

Narodnom kazalištu kao članica opernog zbora. Ubrzo je, nakon položene stručne audicije, dobila uloge u operama *Zagorska ruža*, *Dužijanica*, *Aida*, *Toska*... Prošla je i audiciju za pjevačicu u operi Narodnog kazališta u Sarajevu, ali iz obiteljskih je razloga ostala u Subotici. Nakon ukinuća opere u subotičkom kazalištu bila je članica operetne scene, a od 1958. do odlaska je u mirovinu radila kao nastavnica glazbenog odgoja u osnovnoj školi broj 1 (današnja OŠ *Sonja Marinković*). G. 1969. diplomirala je na Pedagoškoj akademiji u Sarajevu i stekla zvanje nastavnika glazbe.

V. Bačlija

BAČLIJA, Katarina (Subotica 27. X. 1927.), glumica. Osnovnu i građansku školu završila je u rodnom gradu. Nakon Drugoga svjetskog rata, tijekom 1945. i 1946., pohađa Dramski studio u Subotici, na kojem osnove glume predaju, među ostalim, Lajčo Lendvai, Milan i Jelka Asić, Boro Hanauska i dr., no ne upošljava se odmah u kazalištu, nego se udaje i odlazi i Izrael 1949. Nakon povratka u Subotici 1952. dobiva kao glumica angažman u Hrvatskome narodnom kazalištu. U subotičkom će kazalištu raditi sve do odlaska u mirovinu 1992.

Gluma u komedijama bila je njezina specijalnost i tu je postizala najvažnije uspjehe. Osim u komedijama srpskih autora (Branislav Nušić, Jovan Sterija

BAČLIJA

Popović), posebno se isticala u ulogama u komedijama subotičkoga dramskog pisca Matije Poljakovića na teme iz narodnog života Bunjevaca – zajedno s Gezom Kopunovićem bila je nositeljica glavnih uloga u komedijama *Č'a Bonina razgala*, *Ode Bolto na ogled*, *Bolto u raju*, *Ludograd*, *Niko i ništa...* Više od 20 godina svake nedjelje u 12 sati na valovima Radio Subotice tumačila je Tonu u vrlo popularnoj polusatnoj šaljivoj radijskoj emisiji *Martin i Tona* zajedno s Gezom Kopunovićem, koji je bio i autor teksta. U televizijskoj seriji *Boltine zgode i nezgode*, koju je snimila Televizija Zagreb 1971. prema dramskom predlošku Matije Poljakovića i u režiji Petra Šarčevića, Bačlija tumači jednu od glavnih uloga. I nakon odlaska u mirovinu glumila je u televizijskoj seriji na lokalnom kanalu Yu Eco *Škripi deram*.

Katarina
Bačlija

Sredinom 2000., na poziv Uredništva na hrvatskom jeziku Radio Subotice, interpretira kratke bunjevačke šaljive pripovijetke, koje je sakupio i obradio Balint Vujkov. Osim što su emitirane na valovima tog radija, jedan dio njih objavljen je i na nosaču zvuka *Balint Vujkov: usmeni zapisi* 2002. u Subotici u izdanju Hrvatske čitaonice.

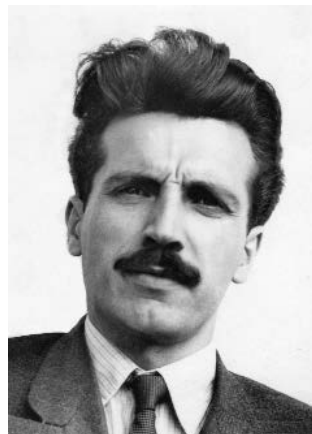
H. Tikvicki

BAČLIJA, Marko (Subotica, 27. IV. 1914.), politički djelatnik. Gimnaziju i studij prava završio je u rodnom gradu

1937. Do kraja Drugoga svjetskog rata radi kao odvjetnik, a nakon rata obnaša nekoliko dužnosti pri Gradskome narodnom odboru u Subotici, čiji je predsjednik bio 1948.-52. Prvim javnim pravobraniteljem Vojvodine imenovan je 1952. Od 1957. do odlaska u mirovinu 1975. radi u pokrajinskoj administraciji i obnaša nekoliko važnih dužnosti. Publicističke radove iz područja prava i ekonomije objavljivao je u domaćim listovima (beogradski *Privredni pregled*, novosadski *Poljoprivrednik*, *Dnevnik*...).

G. Bačlija

BAČLIJA, Mihajlo (Miško) (Subotica 23. I. 1931. – Subotica 3. X. 1997.), glazbeni pedagog. Osnovnu je školu pohađao u Subotici, a zbog rata je tek 1947. završio nižu trgovačku školu. Izvanredno je upisao potpunu mušku gimnaziju, pohađao je uz rad i 1950. maturirao. Srednju muzičku školu završio je 1954. Od iste je godine kao stručni učitelj radio u Osnovnoj školi broj 3 (današnja Oš *Matko Vuković*), u dijelu grada s pretežito hrvatskim stanovništvom. I dalje se stručno usavršavao: 1963. upisao se kao izvanredni student na glazbeni odsjek novosadskog odjela beogradske Umjetničke akademije te nakon dvije godine dobiva zvanje nastavnika glazbenog odgoja. U izvannastavnim aktivnostima posvetio se njegovanju tamburaške glazbe. Pri školi je osnovao prvi dječji tamburaški orkestar, koji je stekao ugled i u kojem su

Mihajlo
Bačlija

osnovna znanja dobili mnogobrojni subotički tamburaši. U tom je smislu iznimno zaslužan za organiziranje i institucionalizaciju tamburaškoga glazbenog odgoja u Subotici u poraću. U školi je radio sve do odlaska u mirovinu 1986., a do kraja života bio je stalni član subotičkoga Kamernog zbora *Pro musica*.

V. Bačlija

BAČLIJA, Vladimir (Subotica, 16. IX. 1948.), likovni umjetnik fotografije. Sin Andrije i Etele, rođ. Đurasev. U ranoj mladosti zbog prirode posla svojeg oca seli se u Beograd, gdje živi i djeluje i danas. Osnivač je i kreativni direktor *Art atelier* *Bačlija*, član ULUPUDS-a. Bio je fotoreporter u *Večernjim novostima* 1970.–87., osnivač i urednik fotografije časopisa *Moda* 1980.–82., dopisni urednik fotografije *Media Marketinga* 1986.–89., umjetnički direktor *Astro dizajna* 1991.–95., urednik fotografije časopisa *Kvadar* 1991. Objavljuje modnu i *life*-fotografiju od 1979. godine. Ponukan izazovima svoje profesije, izvještavao je s ratišta u Izraelu i Libanonu, a nakon povratka u Beograd izlaže materijale s Bliskog istoka, uglavnom ratne teme. Redovito izlaže od 1984. godine.

Autor je više od 600 fotoreportaža, oko 380 kataloga (*Speedo*, Aleksandar Joksimović, *Sirogojno*, *Revlon...*), 78 naslovnih strana, 38 plakata, 18 omota za ploče, 3 fotografska projekta. Član je autorskog tima projekta *Beobanka* 1983. i *Wrangler* 1984. te koautor total-dizajna i kataloga za tvrtku *Seme* 1990. Izlagao je u Narodnom kazalištu u Beograda 1992., na *Majskom salonu* 1989. i 1995., u Subotici 1997. Dobitnik je grupne nagrade *Majski salon* 1989., *Zlatna ideja* 1985., *Srebrna ideja Portorož* 1986., *Golden Drum Portorož* 1998. Član je *Art Directors Cluba* Srbije.

Lit.: *Ko je ko u Srbiji*, Beograd, 1996.

A. Čota i H. Tikvicki

BAČVANIN, 1. Subotički tjednik, glasilo Narodne radikalne i Zemljodilske stranke. Prvi se broj pojavio 12. III. 1921., pred izbore za Ustavotvornu skupštinu, a zadnji 15. III. 1923. pred parlamentarne izbore. Izlazio je petkom, do 1923. godine sa zaglavljem i tekstovima napisanima ćirilicom i latiničnim pismom istodobno, a u 1923. godini samo latinično.

Odgovorni su urednici bili Jakov Mačković do 1922., Toša Iskruljev do 1923. te Mijajlo Vasiljević tijekom 1923. Urednici su bili Voja Banković 1921..

Jakov Mačković 1922. te na kraju Aleksa Ivić i Marko Protić. Kao vlasnik je naveden Đurica Pendžić. Tiskan je u *Narodnoj štampariji* i *Minervi* u Subotici.

Kao glasilo političke grupacije, list je propagirao stajališta tada vladajuće državne ideologije. Negativno je ocjenjivao prohrvatske inicijative u Subotici. Osim što je donosio lokalne vijesti i druge rubrike, na njegovim su stranicama vođene oštre polemike s *Nevenom* i *Subotičkim novinama*, koje su optuživane da su glasila katoličko-klerikalnih krugova i da unose sjeme vjerskog razdora među Bunjevce. Autori su nekih tekstova bili i subotički Bunjevci – iz uskog kruga oko »zemljodilaca« (npr. Staniša Neorčić), ali najčešće se potpisuju Srbi dr. Aleksa Ivić i pop Marko Protić.

Sačuvani se brojevi nalaze u Knjižnici Matice srpske u Novom Sadu, u Historijskom arhivu u Subotici i u Državnoj knjižnici *Széchenyi* (Országos Széchenyi Könyvtár) u Budimpešti.

2. Pod istim je imenom u Somboru 1884.–93. izlazio srpski list koji je zastupao program Srpske radikalne stranke. Nastavio je izlaziti u Subotici 1898.–99. kao prvi subotički list na srpskom jeziku, a vlasnik i urednik lista bio je dr. Dušan Petrović. Pod istim imenom ponovno je pred skupštinske izbore 1927. u Somboru izašlo osam brojeva Bačvanina, glasila mjesnoga odbora Radikalne stranke.

Lit.: T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1919-1945)*, Újvidék, 1979; D. Popov, *Srpska štampa u Vojvodini 1918-1941*, Novi Sad, 1983; R. Stokanov, *Somborska štampa na srpskom jeziku između dva svjetska rata*, *Dometi*, 114-115, Sombor, 2003.

S. Mačković

BAČINO (Baćin, *madž.* Bática), mjesto u Bačko-kiškunskoj županiji, nedaleko od Dunava, 4 km južno od Kalače na putu prema Baji, 2272 st. (2002). Ime mu je nastalo od madžarske riječi *bática*, »stariji brat«. Između 1369. i 1519. ime mu bilježe u obliku Bathya i u tom se razdoblju spominje među posjedima crkvenih velikaša

Baćino (Bática)

seksarske opatije. G. 1548. ima 23 porezna obveznika i svi su Madžari. Za trajanja turske okupacije nije posve uništeno. Turci 1660. nastanjuju Hrvate Šokce iz okolice Vinkovaca. Za nekoliko desetljeća ovdanji su Madžari posve pohrvaćeni. G. 1696. dušobrižnici su ovdšnjih Hrvata franjevci, među kojima se ističe fra Aleksa, koji je došao iz Bosne. Župa posvećena Maloj Gospi utemeljena je 1698. Za vrijeme Rákóczijskoga ustanka 1703.–11. spominje se kao hrvatska župa. Matične se knjige vode od 1715., a naselje se tada spominje kao dalmatinsko i u njemu dušobrižničke dužnosti obavljaju hrvatski franjevci Filip Džindžić i Grgur Sonćanin. Svjetovni svećenici župu preuzimaju 1733. Tijekom XVIII. st. Baćince spominju kao Hrvate, Dalmatince, Ilire ili Slavene (Schlava), a poslije kao Race. Taj nametnuti naziv postupno je prihvatilo i stanovništvo, pa Baćinci sebe i danas zovu Racima.

Današnja je crkva sagrađena 1849. Kao šokačko selo u Peštansko-šoltskoj županiji, s 3080 katolika, spominje se 1851. Nastava hrvatskog jezika ukinuta je potkraj 1880-ih godina. Zadnji svećenik Hrvat bio je Fejo Jasenović 1933. Od 1996. u naselju djeluje hrvatska manjinska samouprava, a u školi se fakultativno poučava i hrvatski jezik.

Lit.: G. Grosschmid, Magyarhon népesedésének áttekintése, figyelemmel Bács-Bodrog vármegye történelmére, *Bács-Bodrogh vármegye Történelmi Társulat évkönyve*, Zombor, 3, 1887, 4; *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I-II, Zombor, 1896; *Magyarország vármegyéi és városai*, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; J. Rapcsányi, *Magyar városok monografiája*, Baja és Bács-Bodrog vármegye községei, Budapest, 1934; T. Vanyó, Belgrádi püspökök jelentései a magyarországi hódoltság viszonyairól 1649-1673, *Levéltári Közlemények*, Budapest, 42, 1971, 1; K. Eperjessy, Bács-Kiskun, illetve a hajdani Bács-Bodrog megye a II. Józsefkor országleírásban, *Bács-Kiskun megye múltjából*, II, Kecskemét, 1979.

Ž. Mandić

BAČO, jedan od načina na koji su Bunjevci oslovljavali oca. Najčešće se ocu govorilo *bačo*, ponegdje *ranko*, neki put i *babo*. O roditeljima se uvijek govorilo u množini, i to i u 2. i u 3. licu (npr. *'Di čete, bačo?* ili *Bačo idu*). Kraćim izrazom *bać* i osobnim imenom oslovljavao je svaki oženjen čovjek (npr. *bać Stipan*), a mlađi su nepoznatog čovjeka najčešće oslovljavali *baća*.

A. Stantić

BADANJ, kružno i horizontalno složeni snopovi kukuruzovine, različite visine, s donjim dijelom stabljike izvana. U vrijeme kad se kukuruz brao ručno stabljike su se kukuruza, nakon branja klipova, sjekle i vezale u snopove. Dvadesetak se snopova na njivi nakon toga uspravno slagalo u »klupe«, a nakon što se »klupe« prenesu u gumno, ondje su se slagale u badanj. U jedan badanj ide desetak klupa kukuruzovine, koja se slaže tako da odrezan donji dio stabljike ide van, a vršni dijelovi snopova unutra. Na taj se način list, najhranjiviji dio kukuruzovine, sačuvao od

Badanj

truljenja. Badanj se obično slaže oko Svih svetih (1. XI.), nakon što je posijana pšenica, u »guvno«, jedan do drugoga. U kukuruzovini poslaganoj u badanj sačuvani su listovi, najhranjiviji dio stabljike.

A. Stantić

BADICS, Ferenc (Stolni Biograd, 27. VIII. 1854. – Budimpešta, 18. VII. 1939.), mađarski književni povjesničar, sveučilišni profesor i član Mađarske akademije znanosti. Djelovao je kao sveučilišni profesor u Budimpešti, a neko je vrijeme bio i učitelj u Novom Sadu (1882.–94.). Bio je glavni ravnatelj Peštanskoga školskog okruga. Svoje je radove objavljivao u mađarskim časopisima, a autor je i više udžbenika. O Bunjercima i Šokcima pisao je u drugom mađarskom svezku epohalnoga geografsko-etnološkog djela *Az Osztrák-Magyar Monárchia* irasban és képben, u odjeljku o Bačkoj (A Bácska, *Az Osztrák-Magyar Monárchia* irasban és képben, *Magyarország*, II, Budapest, 1891).

Lit.: I. Ivanić, *O Bunjercima; Povesničko-narodopisna rasprava*, Subotica, 1894; *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 1941; *Magyar Életrajzi Lexikon*, Budapest, 1967.

M. Mandić

BADNJA VEČER → Badnje večer

BADNJAČA, 1. oveće drvo na kojem se kuha večera na Badnju večer. Bunjevački je običaj da prije početka večere domaćica ili »položaj« (gost koji u običajima veza-

BADNJAČA

nima uz Badnju večer ima posebnu ulogu) unosi nagorjelu badnjaču (negdje se zove i »badnjak«) u sobu, udarajući je o prag ili dovratnik sobnih vrata uz simboličke riječi: »Koliko žeravica, koliko pilića, koliko žeravica, toliko prasica...« ili »Koliko varnica, toliko pilića, koliko ovaca, toliko jaganjaca, koliko konja, toliko ždribadi, koliko krava, toliko teladi«, a ponegdje i »Krave se telile, krmače prasile, kobile ždribile...« i slično, čime se izražava želja za što većom plodnošću domaćih životinja. Na svaku želju osobe za stolom odgovaraju: »Daj, Bože!« Nakon toga položaj badnjačom pali svjećicu sa stola; 2. vrsta božićnoga kruha. Dok su ostali božićni kruhovi spleteni od usukana tijesta, badnjača je, poput božićnjaka, od razvaljana tijesta, ali bez ukrasa. Reže se i dijeli na Badnju večer za stolom. Toliko je velika koliko je ukućanima potrebno za jedan obrok.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Zvonik*, Subotica, 2/1994, 12/1997 i 12/2003.

A. Stantić i S. Bačić

BADNJAK → Badnji dan

BADNJE VEČE *dijal.*, Badnja večer, večer uoči Božića.

1. Bunjevački običaji. Smatralo se da Badnja večer počinje kad se na nebu pojavi tzv. svinjarska zvijezda ili zvijezda Danica (zapravo planet Venera). Početak večeri lovci su oglašavali pucanjem iz lovačke puške ili mladići »ključem« (metalnom napravom kojom se oponaša pucanj), što je ujedno bio i poziv da se sjedne za stol. Domaćica bi zapalila veliku božićnu svijeću i postavila je u »kuću«, tj. predsoblje. Dok čekaju ulazak »reduše« (žene koja pomaže u kućnim poslovima i kuhanju) i »položaja« (gosta koji ima posebnu ulogu u božićnim običajima), ukućani za stolom pjevaju božićne pjesme. Najprije u sobu ulazi domaćica ili položaj s badnjačom, koju udara o prag ili dovratnik uz simboličke riječi. Nakon toga položaj ulazi u sobu sa svjećicom zapa-

ljenom na vatri badnjaka i zadjenutom u pšenično zrnje u omanjoj čaši te pozdravlja nazočne: »Faljen Isus, čestitam vam Badnje veče!«, na što mu domaćin odgovara: »Uvik Isus faljen, ti živ i zdrav bio!« i posipa ga zrnima pšenice. Reduša postavlja zdjelu s juhom od graha zaprženoga maslom, a domaćin svjećicu stavlja u pročelje stola. Ponegdje poslije ulaska položaja domaćica izlazi po zdjelu kuhanoga graha i, donoseći je, čestita Badnju večer. Slijedi zajednička molitva koju predvodi domaćin. Prije jela domaćin, stojeći s bocom zamedljane rakiije, nazdravlja uz želju da dogodine u sreći i zdravlju svi dočekaju Badnju večer. Nakon toga svi iz boce piju zamedljanu rakiju, iz zdjelice uzimaju po komad češnjaka, umaču ga u med i pojedu, a nakon toga orah i na kraju komadić jabuke, koja se reže na onoliko dijelova koliko je osoba za stolom. O simbolici tih rituala stajališta nisu jedinstvena, ali se najčešće smatra da češnjak simbolizira gorčinu ovog svijeta, orah – jakost, jabuka – zajedništvo, a med – zdravlje. Večera je obilna, ali nemrsna. Najprije se jede juha od graha, zatim »nasuvo«, tj. kuhano tijesto s tučenim sirom ili mljevenim makom ili orasima. Nakon Prvoga svjetskog rata pripravlja se sve češće i riba, obično šaran. Na stol se postavlja i zdjela s kuhanim voćem: višnjama, jabukama i sušenim šljivama, a sve do ponoći na stolu ostaje i nešto jela da se i gosti mogu poslužiti, u skladu s pučkim vjerovanjem da na Badnju večer nitko ne smije ostati gladan. Poslije večere za stolom se razbijaju orasi – vjerovalo se da će onaj tko naiđe na nezdrav orah biti bolestan, a zdrav se orah tumačio kao predznak dobra zdravlja sve do sljedećeg Božića. Ispod stolnjaka se k tomu izvlačila slamka i prema njezinoj se duljini procjenjivalo koliko će tko još živjeti. Nakon što se pojela juha od graha domaćin je vinom gasio božićnu svjećicu, a ponegdje i ostatkom grahove juhe iz tanjura. Smjer se dima tumačio kao znak da će onaj prema kojemu je skrenuo umrijeti prvi tijekom godine, no ako bi se penjao uspravno, bio bi to znak da sljedeće godine

nitko od nazočnih za stolom neće umrijeti. Velika se božićna svijeća nije gasila, nego je gorjela sve do zore. Poslije večere uslijedilo bi čestitanje Badnje večeri, netko bi odlazio susjedima, a drugi bi dočekivali goste. Osobito su mjesto pritom imali »betlemari« i/ili »vašange«, s kojima se zajednički pjevala jedna ili dvije Božićne pjesme i koji su nakon darivanja odlazili dalje u čestitanje Badnje večeri. Kad se približilo vrijeme »ponoćnici« (polnoćnoj misi), članovi su obitelji kretali u crkvu, najčešće pješke, a s udaljenijih salaša na kolima ili saonicama. Nakon povratka s polnoćke ukućanima se čestita »Isusovo porođenje«. To je znalo trajati gotovo do zore, a onda su ukućani i gosti blagovali »pača« (hladetinu). Kad se približilo vrijeme za »namirivanje josaga« (stoke), velika se božićna svijeća gasila, kao znak da je nastupio prvi dan Božića.

2. Šokački običaji. Kad bi na crkvi sat pokazao da je vrijeme za zadnje zvono (crkveno zvono na pozdravljanje), obitelj bi se umivala, prala ruke i spremala večeru. Dada (tata) ili drugi najstariji član obitelji ulazio bi u sobu govoreći: »Čestit Bog i Božić, novo mlado lito!«, na što bi svi posjedali, a mama bi unosila večeru na stol govoreći »Pi-pi, pi-pi, ko-ko«. Kad bi sve stavila na stol, svi bi ustali i naglas izmolili Očenaš i Zdravomariju, nakon čega bi otac rekao »Nazdravlje vam bilo«. Stariji bi muškarci popili rakiju i večera bi počela. Mama – domaćica – za vrijeme večere nije smjela ustajati od stola jer se vjerovalo da će onda i koka na proljeće dobro sjediti na jajima. Najčešće se blagovao tučen grah (»papula«) i kuhano tijesto s pekmezom posuto graham (»perke«). Nakon večere djeca bi išla vidjeti ima li darova pod granom. S grede bi na kanapu visjela jabuka koju su djeca »intala« (njuhala) i na kraju pojela. Poslije su se igrala na slami, a susjedi bi dolazili čestitati Badnju večer. Domaćica bi sklanjala večeru i svi bi se polako spremali za polnoću.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); S. Bartolović, Božićni običaji kod Hrvata u Bači, *Klasje naših ravni*,

Zagreb, 1/1942; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Zvonik*, Subotica, 2/1994; 12/1997; 1, 12/1998; 1, 12/2000; 1, 11/2001; 1, 12/2002; 12/2003; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001.

A. Stantić i M. Šeremešić

BADNJI DAN *dijal.*, Badnjak, dan uoči Božića. Uz ovaj se dan veže velik broj običaja u bunjevačkim i šokačkim obiteljima.

1. Bunjevački običaji. Domaćica prva urani i zaokupljena je pripremanjem hrane, pri čemu posebno mjesto imaju »kolači« (blagdanski kruhovi). Muškarci rade samo nužne poslove, najčešće oko zbrinjavanja »josaga« (stoke). Posebna je dužnost domaćinova »zamedljati« rakiju (pomiješati s medom). »Reduš« (žene koje pomažu u kućnim poslovima i kuhanju) spremaju »otezanu pogaču« i peku »sitno tisto«. Na Badnji dan odrasli poste, većina »suši« (pije samo vodu). U obitelji, uz čašćenje zamedljanom rakijom, razmijene čestitanje Badnjeg dana, a poslije te čestitke razmijene i sa susjedima. Muškarci spremaju slamu koja će se rasprostrijeti po podu »čeljadске« (dnevne) sobe i odabiru drvo za »badnjaču«. Djeca slamu stavljaju na stol, a domaćica stol pokriva bijelim »čaršafom« (stolnjakom). Do početka XX. stoljeća božićna se »grana« pravila od razgranatih grančica drveta ili metle (vrsta biljke), koja se obmotavala tankim tijestom i ispekla u peći, nakon čega se udjenula u stalak i okitila bombonima. Na glavno mjesto na stolu u XX. se stoljeću, pod utjecajem njemačkih običaja, počela postavljati lijepo iskičena božićna »grana«, a u novije doba, ako je jelka veća, stoji na podu. »Granu« kite roditelji s djecom. Kasnije stariji neprimjetno stavljaju pod granu darove koje će ukućanima »donijeti Isus«. Ispod »grane« je najljepši kolač – »božićnjak«, na kojem se od »tica«, raznih ukrasa i likova od tijesta, izrađuje obiteljski »betlem« (jaslice). Na stol se stavlja i zeleno žito, posijano na sv. Luciju, zamedljana rakija, božićnjak, nekoliko lijepih jabuka, orasi, jedna ili više svijeća utaknutih u žitno zrnje, a od druge polovice XX. stoljeća i jaslje s biblijskim likovima. Na Badnjak nikoga ne treba udariti jer se

vjerovalo da će ta osoba dobiti čir. Prema narodnom vjerovanju, iz kuće se ništa ne smije odnositi jer će se tako odnijeti i sreća, a nije dopušteno ni od koga što posuditi. Oko podneva reduša počinje kuhati večeru. Predvečer se čeljad okupljala oko svečano postavljenog stola, a do blagovanja su se pjevale radosne božićne pjesme, poput *Hajte, braćo, da idemo; Radujte se narodi* i druge. Nakon pojave »svinjarske zvizde« (planeta Venere) počinje Badnja večer.

2. Šokački običaji. Šokci su blagdane proslavljali skromnije. Na Badnjak su muškarci obavljali nužne poslove po kući (hranili konje, svinje i krave, pomuzli krave, donosili drva za loženje i sl.), dok su žene rano počele kuhati »lučenje« (hladetinu), koje se jelo nakon polnočke i tijekom božićnih blagdana. Za večeru se pripremala »papula« (tučen bijeli grah začinjen sitnom mljevenom paprikom i bijelim lukom) i »perke« (kuhano tijesto bez jaja punjeno pekmezom i posuto makom). Imućniji su imali i »nasuvo« s orasima. U posljednjih tridesetak godina kuha se još i riblji paprikaš, a u novije se doba pripremaju torte i kolači.

Rano izjutra rodbina i susjedi išli su »slaviti Adama i Evu« u kuću u kojoj je netko nosio ova imena. Ulazilo se uz riječi »Faljen Isus, čestitamo vam Badnji dan, Adama i Evu«, na što bi domaćini odgovarali »Uvik faljen, 'ajte samo«. Gosti su bili ponuđeni čašicom rakije, a mlađi orasima.

U vlastite se kuće unosila slama u sobu u kojoj se obitavalo i blagovalo. Majke bi stavljale malo slame na »stolicu« (stol) i pod stolnjak te metalni novac, koji je simbolizirao želju da iduća godina bude bogata. Pod »stolicu« se stavljao »šenic« (okrugla drvena posuda) u kojem je bilo žita, kukuruza i oraha, dok bi otac obitelji unosio jedan ili više hamova i stavljao ih također pod »stolicu« (stol).

Sve do prije osamdesetak godina nije se kitila jelka, nego se od šiba pravio stalak na kojem je visjela raznobojna vuna s privezanim orasima ili »kriškindl šeće-

rom« (salonski šećer). Nakon toga postupno se, po ugledu na Nijemce, počela kititi jedna grana jele, a naziv »grana« ostao je do danas za označivanje cijelog drveta, koje ulazi u običaje nakon Drugoga svjetskog rata. Isprva se grana kitila kukuruzovinom umotanom u šaren ili »zlatan« papir, a poslije i pravim bombonima i drugim jestivim ukrasima. Djeca su pod »granom« pronalazila jabuke, orahe, suhe šljive i slično. Danas članovi obitelji zajedno kupuju jelu i skupa je s djecom ukrašavaju, a poslije polnočke ili na Badnje jutro djeca pod njom nalaze darove.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Zvonik*, Subotica, 2/1994, 12/1997; 1, 12/1998; 1, 12/2000; 1, 11/2001; 1, 12/2002; 12/2003; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001.

A. Stantić i M. Šeremešić

BAGREM → drač

BAIĆ, Josip (? , 1794. – Subotica, 29. XII. 1859.), svećenik. Školovao se u Segedinu, studirao u Kalači. Gradski magistrat u Subotici birao je 14. IV. 1841. župnike za dvije nove hrvatske (»ilirske«) župe u Subotici. Za župu svetog Jurja izabran je Đuro Dubičanac, upravitelj župe u Kunbaji, dok su za Župu svetog Roka u Subotici predloženi: Josip Baić, ludaški kapelan, Mátyás Missuray, novosadski kapelan, i Ferenc Szép, futoški kapelan. Izbor je pao na Josipa Baića, što je poslije formalno potvrdio i kalačko-bački nadbiskup. Novoosnovanoj Župi svetog Roka na upravljanje je dodana i filijala Šandor. Župnik Josip Baić bio je dužan držati još dvojicu kapelana.

Lit.: G. Tormásy, *A szabadkai római kath. főplébánia története*, Szabadka, 1883; A. Lakatos, *A kalocsai Érseki Levéltár*, Kalocsa, 2002.

S. Beretić

BAJA, gradić u sjeverozapadnoj Bačkoj, u Bajskom trokutu, smješten na lesnoj terasi na lijevoj obali Dunava i sporednoga kraka Šugavice, 37.916 st. (2002.). Ima riječnu luku, a zahvaljujući poljodjelstvu u okolici mjesta, u njemu je najrazvijenija prehrambena industrija.

Baja

Ime grada etimolozi izvide iz staroturske riječi *bay*, »bogat, obilan«. Naselje se u rimsko doba spominje pod imenom *Petavium*, a 1323. prvi put pod imenom *Baya*. Između 1229. i 1260. u Baji djeluju dalmatinski i bosanski dušobrižnici, jamačno stoga što je već tada ondje bilo hrvatskog stanovništva, a poznato je da se 1240-ih godina ovamo nastanjuju »Dalmatinci«. G. 1382. bilježe je kao selo. Poslije Mohačke bitke (1526.) dolaze ovamo i bosanski i dalmatinski trgovci. U turskom je razdoblju Baja bila tvrđava i sjedište Bajske nahije. Hrvati ovdje žive i potkraj XVI. st., a u Baju su 1600. došli i franjevci iz bosanskog Olova. Poslije oslobođenja od Turaka 1687. stiže val novih doseljenika, od kojih većina potječe iz Donje Tuzle te pripada šokačkoj grani hrvatskog naroda. Kad je 1695. Baja izuzeta iz Vojne krajine, hrvatski je jezik u njoj postao službenim, pa je i naselje 1696. zabilježeno kao *Baja*. Iste je godine utemeljena i pučka franjevačka škola. Prema popisu Bačke županije iz 1699. u Baji živi 595 većinom hrvatskih kmetova, a 1701. ovamo se nastanjuje više hrvatskih obitelji iz budimskog Tabana. Za vrijeme Rákóczijeve bune kuruci su 1708. razorili Baju, a franjevci se sklanjaju čak u Srijem. Posebnom župom Baja postaje 1712. (do 1728. u Baji postoji samo hrvatska Župa sv. Antuna) s mnogobrojnim podružnicama: Bikić (do 1743.), Gara i Kačmar (do 1744.), Čavolj i Sentivan (do 1748.),

Baškut (do 1766.). Podružnice Župe sv. Petra i Pavla, druge bajske župe utemeljene 1722., bili su pak: Monoštor i Čatalija (do 1735.), Kakonj i Pandur (do 1805.), Srimljani (do 1800.), Fancaga (do 1809.). Dušobrižnici ovdašnjih Hrvata i tada su bili bosanski franjevci. Komorskim trgovištem Baja je postala 1714. U popisu iz 1715. zabilježeno je 138 hrvatskih, 75 srpskih, 14 njemačkih i 8 mađarskih obitelji. Grof Csáky 1720-ih godina ovamo naseljava mnoštvo Mađara, Nijemaca i Slovaka. O brojnosti bajskih katolika svjedoči i podatak iz 1730., kad je ovdje krizmano 957 osoba, a nekadašnju brojnost bajskih Hrvata bjelodano potvrđuju matične knjige dviju katoličkih župa, u kojima nalazimo čak 1682 hrvatska prezimena. Bosanski franjevci 1731. obnavljaju franjevački samostan, koji ovdje postoji od XIII. st., i pri njemu razvijaju prosvjetni rad (pučka škola, gimnazija, filozofsko-bogoslovno učilište). Od 1750. do 1841. u posjedu je velikaške porodice Grašalković. G. 1768. spominje se kao mađarsko, »ilirsko« i njemačko naselje. Popis iz 1828. bilježi 786 hrvatskih, 459 njemačkih, 352 mađarske, 236 srpskih i 85 slovačkih obitelji. U velikom požaru 1840. izgorio je veći dio grada. Poslije je grad preustrojen, bunjevačke Hrvate potiskuju prema južnim dijelovima, na Pisak i Ravnu. Premda od 1858. dobiva veću samoupravu, gospodarski stagnira jer je nekad prometno pristanište na Dunavu

počelo gubiti na važnosti nakon izgradnje željezničke pruge Budimpešta–Zemun 1870-ih godina. Gradu je 1930. administrativno pripojena tada još uglavnom bunjevačka Fancaga, koja je dotad bila u Peštansko-piliško-šoltsko-kiškunskoj županiji. Broj se bajskih Hrvata u novije doba kretao ovako: 1861. g. 5492 (ukupan broj stanovnika 19.715), 1890. g. 4213 (ukupno stanovnika 20.604), 1910. g. 2188 (ukupan broj stanovnika 21.032), 1941. g. 1067 (ukupno stanovnika 23.465). Nakon Drugoga svjetskog rata procjene su bile ovakve: 1945. g. 3000 (ukupan broj stanovnika: 21.564), 1960. g. 1500 (ukupno stanovnika: 30.555), 1980. g. 2000 (ukupno broj stanovnika: 38.503). Osim nekoliko osoba najstarije životne dobi, bajski su Hrvati danas posve asimilirani.

Madžarizacija je upravo ovdje bila najsilovitija. Svjetovne i crkvene vlasti činile su sve kako bi zatrlje hrvatski jezik i narodnu svijest. Nastava hrvatskog jezika u svim je ovdašnjim školama ukinuta 1883. Radi sprječavanja asimilacije Mijo Mandić 15. I. 1884. u Baji pokreće list *Neven*. Svećenik Lajčo Budanović i njegova »desna ruka« dr. Mišo Jelić, odvjetnik, uza zdušnu potporu svjesnih bajskih Bunjevaca, 1910. utemeljuju Bajsku kršćansku čitaonicu, koja je prestala djelovati nakon Drugoga svjetskog rata. Nakon demokratskih promjena u Mađarskoj utemeljena je Bajska bunjevačka čitaonica, koja svake godine organizira Bajske razgovore. Hrvatski se danas poučava u jednome dječjem vrtiću, u dvjema osnovnim školama (na Fancagi i Dolnjaku) i na Visokoj učiteljskoj školi, na kojoj postoji i Katedra za hrvatski jezik i književnost. Bazična knjižnica pohranjuje više stotina hrvatskih knjiga. Od 1992. u Baji djeluje i Hrvatska manjinska samouprava.

Najvažniji su Bajci hrvatskog podrijetla franjevci Luka Karagić, Petar Lipovčević i Luka Čilić te Ivan Mihalović, jedan od Antunovićevih sljedbenika.

Lit.: G. Grosschmid, Magyarhon népesedésének áttekintése, figyelemmel Bács-Bodrog vármegye történelmére, *Bács-Bodrogh vármegyei*

Történelmi Társulat évkönyve, Zombor, 3, 1887, 4; *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I-II, Zombor, 1896; *Magyarország vármegyéi és városai*, *Bács-Bodrog vármegye*, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, I² V, Szabadka, 1909, 1907; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; J. Rapcsányi, *Magyar városok monográfiája. Baja és Bács-Bodrog vármegye közséjei*, Budapest, 1934; T. Vanyó: Belgrádi püspökök jelentései a magyarországi hódoltság viszonyairól 1649-1673, *Levéltári Közlemények*, Budapest, 42, 1971, 1; K. Eperjessy, *Bács-Kiskun, illetve a hajdani Bács-Bodrog megye a II. Józsefkor ország-leírásban*, II, Kecskemét, 1979; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; Ž. Mandić, Mikrotoponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj, *Folia onomastica Croatica*, 10, Zagreb, 2001.

Ž. Mandić

BAJALIĆ, najstarija poznata hrvatska porodica u Segedinu. Njihov prvi spomen u ispravama potječe iz 1663. godine, dakle još iz doba turske vlasti u gradu. Podrijetlo imena nije sasvim jasno. Jedni ga vezuju uz mađarski grad Baju, drugi uz bunjevački izraz *baja*, treći uz glagol *bajati*.

Ilija Bajalić bio je 1671. prvi naširoko poznati član ove porodice. Bio je hajduk koji je stekao zemljište u gradu, ali na njemu nije podigao kuću. Turci ga spominju kao Bajalija Iliju, a Mađari potkraj XVII. stoljeća kao Bajali Illiju. On je začetnik porodične grane koja se u gradu proslavila majstorima čizmarima, jer su taj obrt obavljali dulje od jednog stoljeća.

Mihael Bajalić prvi je doista utjecajni i imućni član ove porodice. Godine 1724. imao je 15 komada stoke, golem vinograd i velik podrum pun vinskih bačava, vinsku prešu, četvrt mlina i dućan u Palanku. Usto se dakako bavio i svojim čizmarskim obrtom. Bio je vrlo utjecajan član gradskog magistrata, koji se u Segedinu birao prema etničkom ključu, pa su tako svoje predstavnike birali mjesni Mađari, Nijemci, Srbi i Hrvati. Godine 1724. bio je jedan od 60 članova gradskoga Izabranog općinstva, a 1727. i 1731. bio je na čelu ovog tijela i obnašao dužnost narodnog tribuna (*tribunus plebis*).

Nesto poslije pojavljuje se i Matija Bajalić, vjerojatno Mihaelov brat, koji je

bio vlasnik dviju kuća, gostionice i prenoćišta, velikog vrta i 10 bačava vina. I on je obnašao važne funkcije u životu grada, pa je tako 1727. i 1731. izabran na funkciju vinskog nadglednika.

Bajalići su bili jedna od najsvjesnijih hrvatskih porodica u Segedinu, ali su jednako tako bili cijenjeni i među mjesnim Madžarima. O tome svjedoče i mnogobrojni zapisi u segedinskim ispravama, među ostalim se spominje da su »Mihael i Matija Bajalić radi bolje budućnosti i sveopće skrbi podjednako pomagali i Dalmatinima i Madžarima«. Zna se da su svekoliko pomagali doseljavanje hrvatskog pučanstva u grad na Tisi.

U XVIII. se stoljeću u crkvi svetog Demetra u Palanku propovijed održavala na njemačkome i hrvatskom jeziku, jer su Madžari ondje živjeli u vrlo malenu broju pa su misna slavlja za njih održavana u crkvama u Gornjem i Donjem gradu. Crkva svetog Demetra bila je mjesto duhovne okrijepe, ali i druženja segedinskih Dalmatina. Bajalići su naraštajima pokapani upravo u toj crkvi, od koje je danas ostao samo toranj, jer je na mjestu nekadašnje crkve svetog Demetra 1930. podignuta velebna segedinska katedrala.

Porodični je imetak naslijedio također čizmar, vjerojatno Mihaelov sin Tomo (Thomas) Bajalić, koji je potkraj XVIII. stoljeća imao dvije kuće, čizmarsku radionicu te osam vinskih bačava. Bio je bogat, što potvrđuje i to da je u kući držao sluge. Sredinom XIX. stoljeća porodica se postupno asimilirala. Njezini su članovi doduše živjeli i u drugim ugarskim gradovima, ali slavu i moć nigdje nisu ostvarili kao u Segedinu. Godine 1849. spominje se u ispravama zadnji predstavnik ove porodice u Segedinu, a u ispravama u susjednoj Deski zadnji spomen Bajalića potječe iz 1877.

Lit.: L. Heka, *Povijest Hrvata Dalmatina u Segedinu*, Budimpešta, 2004.

L. Heka

BAJALIĆ, Adam (Bajalich von Bajaháza), (Segedin, 1734. – Karlovac, 5. VI. 1800.), general i barun. Najpoznatiji član

segedinske porodice Bajalić, sin Matije Bajalića. Opredijelio se za vojnički poziv te je kao 20-godišnjak stupio u austrijsko pješaštvo. Sudjelovao je u Sedmogodišnjem ratu (1756.-63.) i Bavorskome nasljednom ratu (1778.-79.). Godine 1768. postao je satnik, a nakon što se proslavio u bitkama kod Ober-Hetzeldorfa 30. VII. i kod Dittersbacha 9. X. 1778., promaknut je u čin bojnika. Godine 1783. imenovan je za potpukovnika Slunjske pukovnije, a već 1789. postao je pukovnikom. U austro-turskom ratu 1787.-91. istaknuo se hrabrošću pa je 1790. od vladara dobio barunski naslov i pridjevak von Bajaháza (Bajaházai). Godine 1794. kao general je sudjelovao u ratu protiv Francuza, a sljedeće 1795. imao je odlučujuću ulogu u pobjedi kod Handschuhsheima, zbog čega ga je car odlikovao viteškim naslovom. Nastavljajući uspjehe na bojnopolju u boju kod Peschiere i Monte Balda 1796., dospio je u francusko zarobljeništvo, ali se uspio osloboditi. Kao poštovani austrijski general, ovaj madžarski i hrvatski junak umro je u Karlovcu, sjedištu Hrvatskoga generalata 30. lipnja 1800. godine.

Njegov mu se rodni grad odužio na dostojan način. Naime, u crkvi svetog Demetra u Palanku (od nekadašnje crkve danas je ostao samo toranj svetog Demetra jer je na mjestu gdje je stajala crkva u XX. stoljeću podignuta katedrala), gdje su pokopani njegov djed, otac i majka, na zidu tornja iz XII. stoljeća, godine 1783. uklesan je nadgrobni natpis s Bajalićevim plemićkim grbom, na kojem je latinski tekst: D. O. M. EGREGIIS. ELIAE. BAIALICH. AVO. SVO. AETATIS. SVAE LXXVI. ET. A CATHAE MATRI. CARISSIMAE. AETATIS. SVAE LXXXVII. SZEGEDINIE. VIVIS. ERREPTIS. ANTONIVS. ADAMUS ET IOANNES. BAIALICH DE BAIAHÁZI. NEPOTES. FILIQUE. PISSIMI. OB PRAECLARAM IN REGEM FIDEM BELLICAMQVE. VIRTUTEM. LIBERI. BARONES. CREATI. AETERNUM. HOC. AMORIS ET. MOERORIS. MONUMENTUM. POSUERUNT. MDCCCLXXXIII. CANCUS. COLOC. V. COLINUS CENTURIO.

Adam Bajalić smatra se jednim od najvažnijih Segedinaca u cijeloj povijesti grada.

BAJALIĆ

Lit.: C. Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, I, Wien, 1856; J. Hirtenfeld, *Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder. Nach authentischen Quellen bearbeitet von J. Hirtenfeld*, Vienna, 1857; J. Reizner, *Szeged története*, III, Szeged, 1900; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; L. Heka, *Povijest Hrvata Dalmatina u Segedinu*, Budimpešta, 2004.

L. Heka

BAJASZENTISTVÁN → Fancaga

BAJIĆ, Josip (Subotica, 30. IV. 1927. – Subotica, 17. VI. 1999.), glumac i kazališni redatelj. U rodnom je gradu završio

Josip
Bajić

osnovnu školu i gimnaziju. Studirao je vrlo kratko medicinu u Beogradu, a srpskohrvatski jezik i književnost u Nišu, no nije stekao diplomu. Aktivno se bavio nogometom, a neko je vrijeme trenirao i igrao košarku za beogradski *Partizan*. Vratio se u Suboticu i početkom 1951. postao glumac u Narodnom kazalištu, gdje je isprva igrao manje uloge. Pravu je afirmaciju stekao tumačeći uloge u djelima Matije Poljakovića *Niko i ništa* te *Vašange*. Od jeseni 1956. tri je sezone igrao u kazalištu u Kotoru, a nakon toga jednu je godinu bio glumac u Leskovcu.

Godine 1961. ponovno je u Subotici: jednu je sezonu glumac u ansamblu Dječjega kazališta, a sljedeće se vraća u kazalište u kojem je i počeo glumiti – subotičko, tada već Narodno pozorište-Népszínház. U njemu u sljedećih nekoliko godina vrlo uspješno ostvaruje mnogobroj-

ne zahtjevne uloge. Od 1965. do 1970. intendant je u subotičkom kazalištu pa manje glumi, bavi se organizacijskim pitanjima, a počinje i režirati. U televizijskoj seriji koja je snimana 1971. prema dramskom predlošku Matije Poljakovića *Boltine zgode i nezgode* Bajić tumači glavnu ulogu – Boltu.

Nakon odlaska u mirovinu radi na prikupljanju i obradi leksičke građe bunjevačkih Hrvata te režira u Hrvatskome kulturnom centru *Bunjevačko kolo* za njihovu amatersku kazališnu družinu dvije Poljakovićeve komedije – *Ode Boltu na ogled* i *Niko i ništa* te monodramu Josipa Klarskoga *Ilija Troskot i njegova dica*. Početkom 1999., na poziv Uredništva na hrvatskom jeziku Radio Subotice, Bajić interpretira kratke bunjevačke narodne šaljive pripovijetke koje je sakupio i obradio Balint Vujkov. One se emitiraju u programu tog radija, a dio je njih objavljen i na nosaču zvuka *Balint Vujkov: Usmeni zapisi* 2002. u izdanju Hrvatske čitaonice iz Subotice.

Lit.: *Zvonik*, Subotica, 7/1999; J. Buljovčić, In Memoriam: Josip Bajić (1927.-1999.), *Subotičke novine*, 17. VI. 1999; *Bunjevačke novine*, Subotica, 7/1999.

H. Tikvicki

BAJKA, usmenoknjiževna prozna pripovijedna vrsta, obilježena ponajprije fantastičnim motivima i bogato zastupljena u gotovo svim kulturama. Po uzoru na usmenoknjiževne, bajke često pišu i individualni autori. Istraživanja bajke postavila su temelje naratologiji, književnomanstvenoj disciplini koja se bavi pripovjednim vrstama općenito. Ta su istraživanja prošla kroz nekoliko faza, a interes se istraživača u njima koncentrirao na različite probleme: na načine na koje su norme, predodžbe i vjerovanja drevnih ljudskih zajednica pohranjeni u pojedinim motivima; na specifične situacije i konflikte u kojima se zrcale uzroci ljudskih psihičkih problema; na traganje za povijesnim i zemljopisnim izvorima bajke koje se može očitati u njezinoj jezgri; na apstraktnu strukturu bajke i odnose koje u

njoj uspostavljaju pojedini motivi, funkcije i aktanti; na izvedbu kao jedinstveni čin kazivača prilagođen aktualnoj publici. Iako sa znatnim kašnjenjem, odjecima spomenutih istraživanja bili su obilježeni i pokušaji da se teorijski pristupi bajkama u usmenoj književnosti podunavskih Hrvata.

U njoj naime bajke zauzimaju istaknuto mjesto, iako su sve do polovice XX. stoljeća znatno češće bile bilježene pjesme. Većina danas poznatih bajki sačuvana je zahvaljujući zapisima Balinta Vujkova, a gotovo su sve objavljene u idealiziranoj, »grimmovskoj« verziji, jer ih je Vujkov često rekonstruirao na temelju kazivanja nekoliko osoba, ispravljao u njima nedosljednosti i jezično ih ujednačivao. Smatrao je naime da nesavršena izvedba kazivača ne bi trebala biti ovjekovječena u zapisu te je zato tragaio za arhetipskim uzorkom koji bi odgovarao njegovoj predodžbi o bajci kao riznici životne mudrosti. Zbog takva su ga pristupa kritizirali neki onodobni vodeći folkloristi (npr. Maja Bošković Stulli). Vujkov je usto i sam autor dviju bajki, *Cviće i kamen* (1938.) i *Bajka o mravljem caru* (1953.), u kojima se motivskim i stilskim instrumentarijem tipičnim za bajke služi kako bi progovorio o bitnim problemima narodnog života.

Lit.: *Bunjevačke narodne pripovitke*, Subotica, 1951; *Hrvatske narodne pripovijetke (bunjevačke)*, Novi Sad, 1953; *Hrvatske narodne pripovijetke (bunjevačke)*, Zagreb, 1957; *Hrvaške pravljice*, Ljubljana, 1960; *Hrvatske narodne pripovijetke iz Vojvodine*, Subotica, 1960; *Do neba drvo*, Subotica, 1963; *Tica žeravica*, Subotica, 1964; *Cvijetovi mečave*, Zagreb, 1970; G. Kikić, *Antologija proze bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971; *Hrvaške narodne pripovjedke*, Ljubljana, 1981; *Jabuka s dukatima*, Subotica, 1986; *Zlatni prag*, Budimpešta, 1990; A. Sekulić, *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb, 1994.

P. Vuković

BAJMAK → Bajmok

BAJMOČKI ATLETSKI KLUB (BAK), sportska udruga. Osnovali su je 1908. u Bajmoku pod imenom Bajmoki atletikai club (BAC) nogometni entuzijasti Josip i Kalman Pfeiffer i Antun Svoboda, koji su

u klubu radili sve do 1930. godine. Važnu ulogu u djelovanju kluba imali su Ferenc Holzacker, Stipan Pfeiffer, Lajos Svoboda, Lajos Kiss, Lajčo Budanović, József Héger, Nikola i Stjepan Merковиć i dr. Osnovan je pod utjecajem subotičkoga Nogometnog kluba *Bačka*, koji je sa svoje dvije momčadi gostovao i u Bajmoku i popularizirao taj sport. Do Prvoga svjetskog rata BAC je igrao samo prijateljske utakmice tijekom ljetne sezone na poljani gdje se danas nalazi stadion FK *Radnički*.

U Kraljevini SHS klub obnavlja rad pod imenom Bajmočki atletski klub (BAK) i igra do 1941. u I. i II. razredu Subotičkoga nogometnog podsaveza. Najveći mu je uspjeh bio osvajanje prvog mjesta u II. razredu 1939. i natjecanje u I. razredu. U to vrijeme BAK ima ograđeno igralište sa svlačionicom i s gledalištem za 1500 gledatelja. Uz nogometnu, osnovana je lakoatletska i šahovska sekcija.

Tijekom rata klub je djelovao pod izvornim imenom BAC i igrao s promjenljivim uspjehom u regionalnoj ligi *Dunav*.

Klub je prestao djelovati 1945., kad se, prema odluci vlasti, pristupilo reorganiziranju cjelokupnoga sportskog života i osnivanju novih društava za tjelesnu kulturu. Igralište i cijeli inventar naslijedilo je novoosnovano Fiskulturno društvo *Radnički*.

Lit.: *Jugoszláv sportélet*, Szabadka, 1920-1939; *Subotički športski list*, Subotica, 1935-1939; I. Pluhar, *Magyarországi sportegyesületek története*, Budapest, 1942; M. Brustulov i dr., *Sport u Subotici 1944 – 1984 Sportélet Szabadkán*, Subotica, [1984].

A. Zomborčević

BAJMOK (*arh. dijal.* Bajmak), 1. pustara između Lemeša (Svetozara Miletića) i Čonoplje; 2. naselje u sjevernoj Bačkoj, u Općini Subotica, na magistralnoj cesti i pruži Subotica-Sombor. Nalazi se na lesnom terenu na 116 m nadmorske visine, u blizini pješčare, što je uvjetovalo njegov brz rast. Pokraj Bajmoka teče Bajmočki potok, koji je jedan od izvorišnih tokova Krivaje.

Etimologija je toponima nejasna. Prvi se put spominje 1462. u darovnici ugarskoga kralja Matije njegovoj majci. U

BAJMOK

tursko se doba spominje najprije Novi Bajmok u Subotičkoj nahiji, a poslije Bajmok i Novi Bajmok u Somborskoj nahiji. Prema popisu iz 1580. Novi je Bajmok imao 21 dom (Subotica ih je u to doba imala 49). Biskup beogradski fra Marin Ibrašimović 1649. krizmao je i u Bajmoku. Oslobođanjem od Turaka ulazi 1702. u sastav Potiske vojne granice kao jedna od 12 subotičkih pustara, koje zajedno s užim područjem grada otada čine »povijesni atar Subotice«. Subotica je, da bi postala slobodnim kraljevskim gradom, 1779. morala naseliti pustare Bajmok i Čantavir. Tako je proces ušoravanja salaša na bajmočkoj pustari, započet još tijekom 1770-ih godina, završio 1785., kad je Bajmok napokon iz pustare prerastao u selo.

Bajmočka je župa stara. Njome su do 1775. g. upravljali franjevci iz Subotice. Od 1780. ima župnika najprije u osobi Jánosa Millena. Patron je župe grad Subotica. Na mjestu trošne kapelice iz 1772. g. gradi se današnja bajmočka crkva 1817. u baroknom stilu, a početkom XX. st. proširuje se i obnavlja. Crkva je

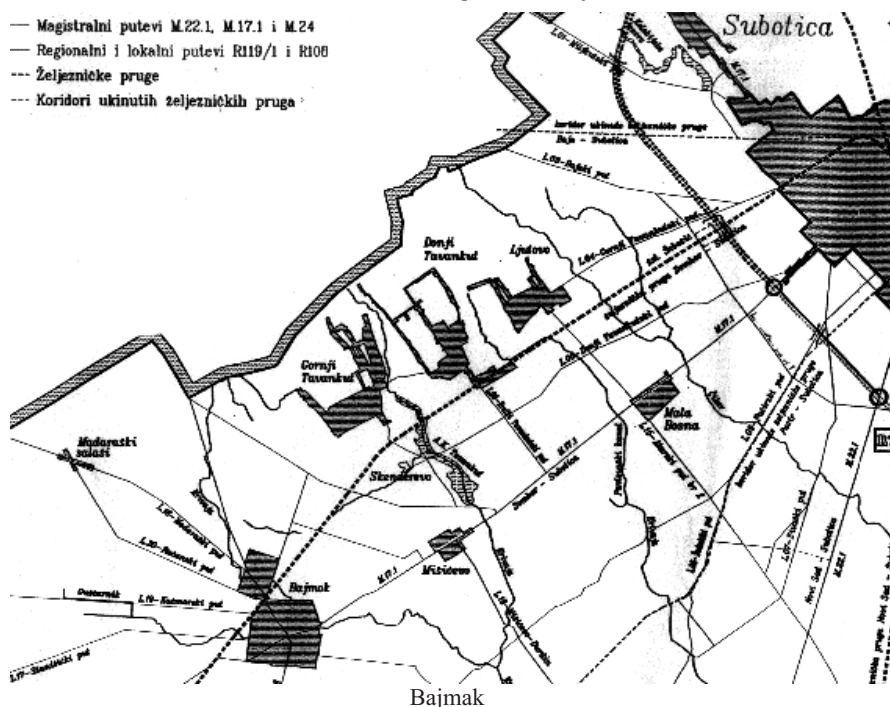
posvećena sv. Petru i Pavlu. Matične se knjige vode od 1896. Današnja župa, kao i mjesna zajednica, osim naselja Bajmok obuhvaća i naselje Mišičevo, koje je nastalo na bajmočkoj pustari nakon Prvoga svjetskog rata. Omanja pravoslavna crkva u bizantskom stilu izgrađena je u razdoblju 1992.-1999.

Bajmok je depopulacijsko naselje. Broj se stanovnika od 1961. neprestano smanjuje, što se vidi iz tablice:

godina	br. st.
1869	6446
1880	6661
1890	7131
1900	7576
1910	8266
1921	8848
1931	11328
1948	11789
1953	11411
1961	11714
1971	10861
1981*	9586
1991*	8620
2002*	8586

*od 1981. Mišičevo se iskazuje samostalno, kao posebno naselje

- Magistralni putevi M.22.1, M.17.1 i M.24
- Regionalni i lokalni putevi R119/1 i R100
- Željezničke pruge
- Koridori ukinutih željezničkih pruga

Kako se broj stanovnika stalno mijenjao, tako je i etnička struktura bila podložna stalnim promjenama. Prvom kolonizacijom (završena je 1783.) naseljavaju se Hrvati iz Subotice, a zatim Mađžari i Nijemci, koji se u ovom periodu intenzivnije doseljavaju u Bačku. Otad je multietničko naselje nastanjeno pretežito Hrvatima, Mađžarima i Nijemcima (1857. ima 5680 stanovnika: Hrvata 2100, Nijemaca 1925, Mađžara 1654; 1900. ima 7588 stanovnika: Mađžara 5599, Nijemaca 1980, Hrvata 1980). Početkom XX. stoljeća doseljavaju se Srbi. Njihov će se broj znatno povećati nakon Drugoga svjetskog rata, kad Nijemci bivaju iseljeni, a na njihovo mjesto dolaze Srbi, uglavnom iz Drežnice (Ogulin, Hrvatska). Ni posljednja ratna zbivanja, tijekom 1990-tih godina, nisu prošla bez promjena u etničkoj slici Bajmoka:

godina	1991.	2002.
ukupno	8620	8586
Srbi	1946	2900
Hrvati i Bunjevci	2276	1966
Mađžari	2940	2450
Jugoslaveni	1112	454
ostali	546	816

U Bajmoku nije zastupljena samo imigracija nego i emigracija, osobito na relaciji selo-grad, ali i negativan prirodni prirast (bijela kuga). Krajnji je rezultat svih tih kretanja stanovništva Bajmoka depopulacija (smanjenje broja stanovništva).

U gospodarstvu Bajmoka prevladava poljoprivreda. Zastupljeni su poljodjelstvo (pšenica, kukuruz, suncokret...) i stočarstvo (svinje, goveda, perad...). Osim poljoprivrede, zastupljeni su i trgovina, obrt, građevinarstvo i industrija (ciglana, namještaj, elektromotori...).

Od hrvatskih institucija valja spomenuti Pučku čitaonicu, utemeljenu 1879., koja je s kraćim prekidom radila desetak godina. Na čelu joj je bio Tadija Bešlić, bajmočki trgovac hranom. Danas u Bajmoku djeluje HKUD *Bajmok*. Znamenitiji su Bajmočani hrvatskog podrijetla biskup Lajčo Budanović, akademski slikar Stipan Kopilović i kiparica Ana Bešlić.

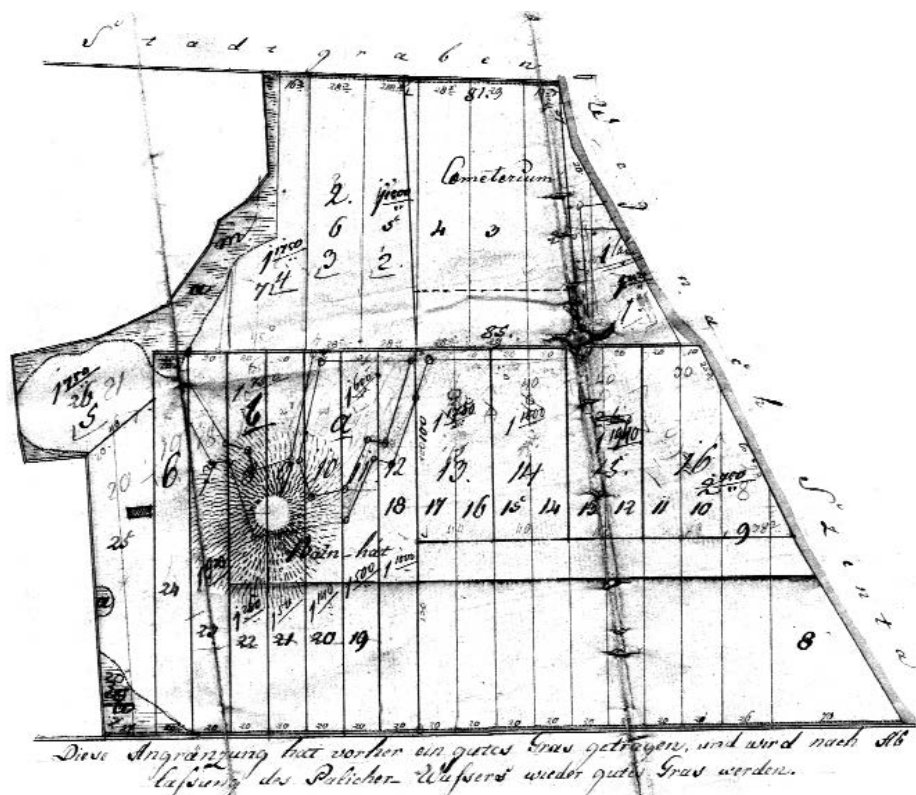
Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, I, Szabadka, 1886; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, I,² Szabadka, 1909; B. Bukurov, *Geografski položaj bačkih naselja*, *Zbornik Matice srpske za prirodne nauke*, sv. 3, Novi Sad, 1952; *O proizvodnim snagama Subotice 1964*, Subotica, 1966; A. Sekulić, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Split, 1978; M. Popović, J. Dinić, *Urbano-geografska proučavanja naselja Jugoslavije*, Beograd, 1978; B. Bukurov, *Subotica i njena okolina*, Novi Sad, 1983; B. Čupurdija, *Subotica i okolina*, Novi Sad, 1987; J. Marković, *Enciklopedijski geografski leksikon Jugoslavije*, Sarajevo, 1990; A. Hegediš i K. Čobanović, *Demografska i agrarna statistika Vojvodine 1767-1867*, Novi Sad, 1991; *Koreni I: Gyökerek I: Svedočenje vekova: Évszázadok val-lomása: Pravni položaj i stanovništvo Subotice 1391-1828: Szabadka községi helyzete és lakossága*, Subotica: Szabadka, 1991; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; A. Mojzes, *Bajmok*, Szabadka, 2002.

S. Stantić

BAJNAT, dio Subotice. Jedan od najstarijih naseljenih dijelova grada, južno od središta. Ime mu potječe od naziva *Bain hát* ili *Bajina uzvišica* (Baja: osobno ime ili nadimak; *mađž.* hát: uzvišica).

Naziv nekadašnje uzvišice koja se nalazila jugoistočno od današnjega Senčanskoga groblja, postupno se proširio na šire područje između Senčanske ceste i Mlake (čije je korito išlo današnjom Prvomajskom ulicom i dalje kroz Prozivku) pa je Bajnat obuhvaćao Senčansko groblje te područje južno i jugoistočno od njega. Poslije se teritorij na koji se odnosilo to ime proširio dalje na sjever, do današnje senčanske crkve.

Danas je Bajnat jedna od gradskih mjesnih zajednica, koja je 1981. imala 6356 stanovnika, a 1991., nakon što je od dijelova Bajnata i Kera osnovana MZ Prozivka, 2894 stanovnika. Danas (2002.) Bajnat ima 2825 stanovnika (Mađžari 844, Hrvati 441, Bunjevci 432, ukupno Hrvati i Bunjevci 873, Srbi 669, »Jugoslaveni« 196, svi ostali 243). S izgradnjom pretežito radničkog naselja Prozivke, tradicionalan narodnosni sastav Bajnata u velikoj je mjeri izmijenjen, pri čemu je osobito smanjen hrvatski udio.

Parcelirano područje Bajnata 1822 . godine s dominantnom uzvišicom i grobljem u gornjem dijelu

Istočno od Bajnata, uz Senčansku cestu, nalazi se nekoliko industrijskih objekata, od kojih su najvažniji oni tekstilne i prehrambene industrije. U Bajnatu je i Senčansko groblje, podignuto između dvaju svjetskih ratova. Bajnat pripada Župi sv. Jurja, koja je osnovana 1841., a današnja je crkva izgrađena 1898.

Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, I-II, Szabadka, 1886.-1892; L. Szekeres, *Szabadkai helynevek*, Szabadka, 1975; B. Bukurov, *Subotica i okolina*, Novi Sad, 1983; *Statistički godišnjak opština Ada, Apatin, Bačka Topola, Kanjiža, Mali Idoš, Senta, Sombor, Subotica*, ur. I. Bartol, Subotica, 1985-1987; *Stanovništvo: 3* ; *Nacionalna pripadnost: detaljna klasifikacija*, Beograd, 1993; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994.

S. Stantić i A. Rudinski

kršćanske čitaonice i Čitaonice iz Fancage. Čitaonica ima nekoliko odjela različitih po značenju i aktivnostima. Od 1990. održava redovite godišnje Bajske razgovore, organizira Veliko prelo u Baji i sudjeluje na različitim kulturnim svečanostima u Subotici, Somboru i u Hrvatskoj.

Iako je, nakon mnogo napora, nekadašnja zgrada Bajske kršćanske čitaonice tijekom 1990-ih godina vraćena bajskim Hrvatima, i danas je u ruševnom stanju te nedostaju redoviti sadržaji.

Lit.: A. Mujić, *Bajska bunjevačka čitaonica, Subotička Danica – Kalendar za 1992.*, Subotica, 1992.

M. Mandić

BAJSKABUNJEVAČKA ČITAONICA, udruga bunjevačkih i šokačkih Hrvata iz Baje i okolice. Utemeljena je u Baji 3. VI. 1988. kao pravna sljednica Bajske

BAJSKA KRŠĆANSKA ČITAONICA, hrvatska ustanova u Baji. Na poticaj tadašnjega bajskog kapelana Lajče Budanovića i njegove »desne ruke«, od-

vjetnika dr. Miše Jelića, od 900 kruna čistog prihoda s Velikoga bunjevačkog prela održanoga 2. II. 1910. godine i dobrovoljnih priloga bajskih Hrvata kupljeno je zemljište u Ulici slobode br. 84 radi podizanja Bunjevačke čitaonice. Budući da pravila rada Čitaonice Ministarstvo prosvjete i vjere dugo nije htjelo odobriti pod izlikom da je riječ o panslavističkoj ustanovi, zdanje je, sa službenim nazivom Bajska kršćanska čitaonica, u uporabu predano tek 1913. Svrha je ustanove bilo njegovanje materinskoga jezika bunjevačkih Hrvata, promicanje kulture i oživljavanje društvenog života, poticanje čitanja korisnih knjiga, novina i časopisa te organiziranje kulturnih i znanstveno-popularnih predavanja za odrasle i za mladež. Vrhunac svoje djelatnosti Čitaonica postiže 1920-ih i 1930-ih godina, kad pokretačkom snagom hrvatskoga nacionalnoga gibanja u Baji i njezinoj okolini postaje dr. Mišo Jelić. Organiziranjem kulturnih priredaba te napose prikazivanjem igrokaza, u kojima je napokon i »bunjevačka rič dospila na binu«, čitaonica postaje rasadnikom narodne samosvijesti i uporištem u borbi protiv asimilacije.

Usporedno sa snaženjem mađarskog nacionalizma potkraj 1930-ih, Jelić biva potisnut iz vodstva Čitaonice. U njoj je prevladala promađarska struja te se ta ustanova, zadnja kula hrvatstva u Baji, srozava na razinu obične krčme.

Godine 1945. rad Čitaonice ponovno oživljuje. Pod njezinim se okriljem tako 1946. u Baji priređuje Veliko hrvatsko prelo, no već 1948. djelatnost joj opet bitno slabi te ona nastavlja postojati samo kao gostionica. Zgrada je Čitaonice 1990-ih godina vraćena bajskim Hrvatima, odnosno Bajskoj bunjevačkoj čitaonici.

Lit.: P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; Neven, 7, 8, 9, 12/1911, Subotica; A. Mujić, *Osamdeset godina Bajske bunjevačke »čitaonice«*, u: *Zbornik »Ivan Antunović«*, 2-3, Subotica, 1992; A. Mujić, *Bajska bunjevačka čitaonica, Subotička Danica. Kalendar za 1992.*, Subotica, 1992.

Ž. Mandić

BAJSKA NAHIJA, osmansko-tursko vojno-upravno područje u sastavu Segedinskog sandžaka. Prvi se put spominje u doba vladavine sultana Selima II. (1566.–74.). Tada su naime povrh sedam dotadašnjih nahija u Segedinskom sandžaku osnovane još dvije, Bajska i Subotička. Bajska je nahija obuhvaćala tridesetak mjesta, među kojima su bili i Baja, Baračka, Bikić, Borota, Boršot, Čavolj, Đurđin, Matević, Monoštor, Rem i Baškut.

Nakon što je mađarsko pučanstvo uglavnom izbjeglo na sjever, te je dijelove Panonije nastanilo etnički hrvatsko i srpsko stanovništvo podrijetlom iz krajeva južno od Save te iz Slavonije. I ono je odatle izbjeglo pred pustošenjima turske vojske ili je pak bilo dovedeno od samih Turaka radi obrade plodne bačke zemlje i bavljenja stočarstvom. Dio novodoseljenih, ponajprije srpsko stanovništvo, doveden je radi obavljanja vojne službe te su služili kao najamnici (martolozi). Kršćani su uglavnom živjeli po selima, a muslimansko je stanovništvo naseljavalo varoši. Duhovnu skrb nad katoličkim stanovništvom vodili su franjevci Bosne Srebrene.

Bajska je nahija prestala postojati s nestankom turske vlasti u Bačkoj tijekom Velikoga bečkog rata (1683.–99.).

Lit.: I. István i Gy. Dudás, *A XVIII. század története, u: Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I, Zombor, 1896; *Historija naroda Jugoslavije*, II, Zagreb, 1959; O. Zirojević, *Upravna podjela današnje Vojvodine i Slavonije u vreme Turaka, Zbornik za istoriju*, sv. 1, Novi Sad, 1970.

S. Bačić

BAJSKI RAZGOVORI BUNJEVCI DANAS, redoviti godišnji skup koji u nedjelju pred proštenje sv. Antuna ili u njegovu sklopu organizira Bajska bunjevačka čitaonica. Prvi su put organizirani 1990. godine. Teme su Razgovora različite, od znanstvenih i stručnih do kulturoloških i političkih, a sudionici su uglednici iz Mađarske, Hrvatske i Vojvodine. Budući da Bajska bunjevačka čitaonica ne posjeduje adekvatne prostorije, Bajski se razgovori održavaju u različitim javnim objektima u Baji.

BAJSKI RAZGOVORI

Lit.: LIK [L. I. Krmpotić], Znanstveni skup u Baji:
»Bunjevci danas«, *Bačko klasje*, 60, Subotica, 1990;
Zbornik »Ivan Antunović«, 4-5, Subotica, 1994.

S. Bačić

BAJSKI TROKUT, sjeverozapadni dio bivše Bačko-bodroške županije, smješten između Dunava, mađarske državne granice i crte sjeverno od Baje, koji je prema odredbama Trianonskoga mirovnog ugovora ostao u Mađarskoj. Popularno je ime dobio prema svojem trokutastom obliku.

Najveće je naselje u njemu Baja. Usprkos želji Hrvata i malobrojnih Srba u Baji te u okolnim bunjevačkim i šokačkim selima, koja je bila izražena u više mjesnih zborova, rezolucija, memoranduma, putovanju nekoliko izaslanstava na Parišku mirovnu konferenciju te posjeta nekoliko dužnosnika (J. Cvijić i dr.) tijekom 1919., taj dio Bačke nije pripao novostvorenoj jugoslavenskoj državi, podjednako zbog nedostatne zainteresiranosti jugoslavenskoga mirovnog izaslanstva i nedovoljnog udjela bunjevačkog i šokačkog stanovništva u odnosu na mađarsko i njemačko. Dio

je stanovnika Bajskog trokuta nakon razgraničenja optirao za Kraljevinu SHS, a suvremenici svjedoče da je u vrijeme nakon vraćanja mađarske vlasti bilo progona i nepravdičnih suđenja. Između dvaju svjetskih ratova narodna je svijest postupno slabjela, pri čemu su djelatnost čitaonica te pojedinačni naponi bunjevačkih svećenika ili malobrojnih kulturnih djelatnika samo usporavali taj proces. Administrativno je Bajski trokut danas dio Bačko-kiškunske županije.

Prisilna komunistička kolektivizacija i urbanizacija nakon Drugoga svjetskog rata utjecali su na daljnje ubrzano pomadžarivanje bunjevačkog puka u ovom području. Posebnu je važnost u tom procesu imao sukob sovjetskog bloka s Titovom Jugoslavijom jer su mnogi hrvatski aktivisti, učitelji i obični ljudi iz Bajskog trokuta uhićeni pod optužbom da su titoisti, čime je zadan težak udarac hrvatskoj zajednici. Od pedesetih godina pa do početka devedesetih godina na odnarođivanje je utjecalo i nametnuto jugoslavensko unitarističko jedinstvo, koje se izražavalo primjerice uvođenjem jedinstvenoga srpsko-hrvat-

Bajski trokut

skoga (u praksi srpskoga) književnog jezika u sve hrvatske škole. Nakon uspostave demokracije u Mađarskoj devedesetih godina u Bajskom su tokutu utemeljene hrvatske manjinske samouprave u Aljmašu, Baji, Bikiću, Bačinu, Baškutu, Čavolju, Čikeriji, Dušnoku, Gari, Kačmaru i Santovu.

Iz Bajskog su trokuta rodnom mnoge važne bunjevačke i šokačke osobnosti iz prošlosti (Nikola Milašin, Grgur Peštalić, Ivan Antunović, Ivan Mihalović, Matija Evetović, Mijo Mandić, Antun Karagić, Mišo Jelić i dr.), ali i suvremenici (Mijo Karagić, Joso Ostrogonac i dr.).

Lit.: P. Pekić, *Bajski trokut ili spomen-vijenac Bunjevaca*, Subotica, 1920; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; P. Pekić, *Bunjevci na Mirovnoj konferenciji u Parizu, Klasje naših ravni*, 1, Subotica, 1935; M. Čović i A. Kokić, *Bunjevci i Šokci*, Zagreb, 1939; A. Mitrović, *Razgraničenje Jugoslavije sa Mađarskom i Rumunijom 1919–1920*, Novi Sad, 1975; D. Šokčević, *Kratka povijest Hrvata u Mađarskoj* (<http://www.croatia.hu/htorten.html>)

S. Bačić

Crkva Uznesenja Marijina u Bajši

BAJŠA, naselje 5 km jugozapadno od Bačke Topole uz rječicu Krivaju; 2568 st. (2002.). Kao pustara Velika Bajša (*praedium Naghbajcs*) prvi se put spominje 1462. u jednoj darovnici kralja Matije Korvina.

Nakon povlačenja Turaka Bajša je najprije bila komorski posjed, a Marija Terezija darovala ju je 1751. plemiću Stefanu Zaki, bivšem kapetanu Potiske vojne granice. Pritisnut dugovima, on je polovicu sela 1759. prodao braći Andriji, Jakovu, Luki, Miji i Šimi Vojniću, čime je ona postala posjed porodice Vojnić. Tu je kupoprodaju, nakon dugogodišnjih parnica, 1793. potvrdio i kralj Franjo I. Otad su Vojnići nosili pridjevak *bajšanski*.

Vojnići su 1760. podigli prvu katoličku crkvu u mjestu nakon povlačenja Turaka i postali crkveni patroni. Kad je Bajša postala samostalnom župom 1784. godine, Vojnići su izgradili župni dvor. Novu crkvu, koja je zamijenila staru, sagradili su 1816. godine, a također i novi župni dvor. Crkva se i danas nalazi u središtu sela.

Bajšu danas nastanjuju pretežito Mađžari (1671), a žive u njoj i Srbi (413) te Slovaci (162). Stanovnici se bave uglavnom poljodjelstvom.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, I, Szabadka, 1909; G. Ulmer, *Posed Bajša, spahije i kmetovi 1751–1849*, Novi Sad, 1986; *Stanovništvo. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002., knj. 1. Nacionalna ili etnička pripadnost. Podaci po naseljima*, Beograd, 2003.

S. Bačić

BAKIĆ, Julija (Monoštor, 24. IV. 1922. – Sombor, 18. X. 2001.), službenica. Srednju je građansku školu završila u Somboru. U Hrvatskome kulturno-umjetničkom društvu *Vladimir Nazor* iz Sombora volonterski je radila 54 godine kao službenica. Njezin je rad bio vidljiv u djelatnostima svih sekcija jedine kulturne udruge somborskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca. Teta Đula, kako su je svi zvali, bila je neodvojivi dio povijesti Društva od njegova osnutka.

A. Firanj

BALATINAC, Stipan (Santovo, 6. X. 1966.), novinar. Osnovnu je školu pohađao u rodnom selu, a maturalnu je svjedodžbu stekao u budimpeštanskoj Hrvatsko-srpskoj gimnaziji. U Zagrebu je studirao hrvatski jezik i književnost. Novinar je

Hrvatskoga glasnika, tjednika Hrvata u Mađarskoj, a svoje članke objavljuje i u pečuškom hrvatskom katoličkom listu *Zornica*. Redovito se javlja u programu Radio Pečuha na hrvatskome, a izvjestitelj je i emisije Hrvatskog radija namijenjene Hrvatima izvan Hrvatske.

Živi u Santovu, gdje aktivno sudjeluje u društveno-političkom životu sela. Kao dopredsjednik seoskoga zastupničkog tijela i čelnik mjesne hrvatske samouprave, zauzima se za razvoj santovačke hrvatske škole. Zaslužan je i za razvijanje suradnje svojeg sela s hrvatskim naseljima u matičnoj zemlji i u susjednoj Vojvodini.

M. Mandić

BALAŽEVIĆ, Andrija (Subotica, 14. XII. 1893. – Dubrovnik, 21. XII. 1967.), direktor banke. Pučku školu završio je u Tavankutu, a u Subotici četiri niža razreda gimnazije te Subotičku gornju trgovačku školu (Szabadkai Felső Kereskedelmi Iskola), u kojoj je maturirao 1911.

Nakon rada u francuskoj naftnoj tvrtki koja je do Prvoga svjetskog rata eksploatirala naftu u Austro-Ugarskoj Monarhiji na naftnim poljima u Transilvaniji, kao financijski stručnjak radio je u više banaka, među kojima i u subotičkoj podružnici Prve hrvatske štedionice Zagreb, koja je osnovana 1919., a prestala raditi 1941. U početku je radio kao disponent (1933.–36.), nakon toga kao zamjenik direktora (1936.–39.) te napokon kao direktor (1939.–41.). Od 1933. bio je član Masonske lože *Stella Polaris* u Subotici.

Izvori: *Izvještaj Prve hrvatske štedionice za upravnu godinu 1919.*, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, br. 336.7; *Izvještaj Prve hrvatske štedionice za upravnu godinu 1941.*, isto, br. 497.5 P9.

Lit.: *Razgovor I.: o osnivanju Matice subotičke*, Subotica, [1935]; *Razgovor II.: o biskupu Ivanu Antunoviću*, Subotica, [1936]; *Razgovor III.: o hrvatskoj književnosti*, Subotica, [1936]; *Izvještaj o IV. razgovoru, Subotička Danica ili Bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za просту godinu 1938.*, Subotica, s. a.; *Izvještaj o V. razgovoru, Subotička Danica ili Bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za просту godinu 1938.*, Subotica, s. a.;

Z. Nenezić: *Masoni u Jugoslaviji (1764 – 1980)*, Beograd, 1988.

N. Zelić

Anica Balazević

BALAŽEVIĆ, Anica (Ana) (Tavankut, 26. III. 1914. – Subotica, 4. II. 1992.), slamarka i svestrana kulturna djelatnica. Do Drugoga svjetskog rata bila je članica križarske organizacije. Godine 1946. bila je među osnivačima HKPD-a *Matija Gubec* u Tavankutu, a zatim i predsjednica Društva. Od 1967. aktivna je u likovnom odjelu, koji je u Društvu organiziran 1961. S pojavom prvih »slika rađenih od slame« 1962. odjel Društva postao je jedinstvenim stjecištem pletilja te je 1986. prerastao u Prvu koloniju naive u tehnici slame. Uključivši se u rad odjela, a zatim i kolonije, dotad popularna aktivistica postaje i slamarkom samosvojne poetike žitnih vlati. Osim što se bavila likovnim oblikovanjem u slami, pisala je i pjesme te sakupljala predmete folklorne baštine. Pjesme zavičajne tematike objavljivala je u *Bačkom klasju* i *Subotičkoj Danici*. Nadahnuće u stvaranju nalazila je u svakodnevnom okruženju paorskog života. Njezini prizori »izvedeni u slami« protkani su elementima narodnih običaja i prepoznatljivim obilježjima »salašarskog života«. Prvi je put izlagala na izložbi Naivna umjetnost žena Bačkog Brijega, Uzdina i Tavankuta, održanoj od 8. do 15. III. 1970. u Tavankutu. Nakon toga sud-

jelovala je na šezdesetak kolektivnih nastupa u Tavankutu, Apatinu, Subotici, Kostanjevici na Krki, Krapinskim Toplicama, Zagrebu, Somboru, Senti, Sarajevu, Kovačici, Županji, Baji, Budimpešti, Szolnoku i dr. Slamarski odjel Matice hrvatske u Subotici danas nosi njezino ime.

Lit.: *Bačko klasje*, 67, Subotica, 1992; *Anica Balažević 1914–1992. Prva samostalna izložba likovnih radova u tehnici slame Anice Balažević. Teta Anici s ljubavlju* [Katalog izložbe otvorene u Galeriji Gradske biblioteke u Subotici 26. VII. 1999], Matica hrvatska Subotica [Subotica, 1999]; N. Zelić, *Protiv zaborava. Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo »Matija Gubec« Tavankut (1946–1996)*, Zagreb, 2000.

B. Duranci

BALAŽEVIĆ, Ivan (Tavankut, 22. VIII. 1934. – Lazarevac, 25. I. 1967.), agronom. Osnovnu je školu pohađao u Tavankutu, gimnaziju završio 1954. u Subotici, a diplomirao 1960. na Agronomsko-šumarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Kao rukovoditelj Zemljoradničke zadruge u Tavankutu stručno je potaknuo organiziranje većih poljoprivrednih površina radi stvaranja što povoljnijih uvjeta za razvoj poljoprivrede na pjeskovitu dijelu subotičkog područja, osobito voćarstva i vinogradarstva. Jedan je od suosnivača Zemljoradničke zadruge *Peščara* u Subotici, u čijem je posjedu bilo oko 6000 ha, od kojih je ubrzo oko 700 ha bilo pod voćnjacima. Pridonio je unapređenju zaštite biljne proizvodnje u Subotici i okolici uvođenjem nove tehnologije (atomizera *Besleri*) i primjenom suvremenih zaštitnih sredstava, posebno na novim plantažama jabuka. Radi stručnog usavršavanja posjećivao je voćarske regije u Jugoslaviji, Italiji i SSSR-u. Rezultate svojih istraživanja u voćarsko-vinogradarskoj i ratarskoj proizvodnji iznosio je na stručnim skupovima u zemlji, a radove je objavljivao u domaćim časopisima *Biljna zaštita*, *Novi privrednik* te *Biljni lekar*. Poginuo je u prometnoj nesreći u Lazarevcu.

Djela: Kratak osvrt na rad aparata na zaštiti voćnjaka i vinograda u subotičkoj *Peščari*, *Biljna zaštita*, 3,

Zagreb, 1964; Suzbijanje pepelnice jabuke /*Podosphaera Leucotricha*/ u rodnom voćnjaku Z. Z. *Peščara*, Subotica, *Biljna zaštita*, 11-12, Zagreb, 1963; Neka iskustva u primeni mašina za zaštitu savremenih plantaža Z. Z. *Peščara*, Subotica, *Novi privrednik*, 9, Subotica, 1965; Kompleksna zaštita voća i vinove loze na Subotičko-horgoškoj peščari, *Biljni lekar*, 2-3, Beograd, 1967 (suautori I. Rudinski i T. Tili).

Lit.: In memoriam: Ivan Balažević (1934-1967), *Subotičke novine*, 3. II. 1967; Povodom godišnjice pogibije Ivana Balaževića, dipl. inženjera. Komemorativni skup u Peščari, *Subotičke novine*, 25. I. 1968.

N. Zelić

BALAŽEVIĆ, Ivan (Tavankut, 12. VII. 1949.), slikar, grafičar i kazališni scenograf. Osnovnu školu pohađao je u rodnome mjestu, a njegovu je darovitost prvi zapazio György Boros, poznati subotički likovni pedagog. Školovanje je nastavio u Građevinsko-tehničkoj srednjoj školi, na smjeru arhitektura. Nakon mature 1968. upisao se na odsjek grafike na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Profesori su mu među ostalima bili

Ivan Balažević: *Portreti srca*, olovka na papiru, 1997.

Dalibor Parać, Albert Kinert, Frano Baće i Marijan Detoni. Diplomirao je 1972. i vratio se u Suboticu, gdje je predavao likovni odgoj u srednjim školama. Suraduje sa *Subotičkim novinama*, časopisom za kulturu *Rukovet*, Narodnim kazalištem. Oblikovao je ambalažu za Tvornicu čokolade *Pionir*. U Zagrebu je izvanredno studirao povijest umjetnosti i komparativnu književnost. U Novi se Vinodolski preselio 1974. i zaposlio u Rijeci. Od 1978. radi u Kazalištu lutaka i postaje članom Hrvatskog društva likovnih umjetnika u Rijeci. Od 1980. suraduje s

izdavačkom kućom *Otokar Keršovani*, 1982. postaje članom ULUPUH-a (Udruženje likovnih i primijenjenih umjetnika Hrvatske) u Zagrebu.

Prvi je put samostalno izlagao kao slikar 1971. u Subotici. Priredio je mnogobrojne izložbe, a sudjelovao je i na kolektivnim smotrama hrvatskih umjetnika i prestižnim manifestacijama: Međunarodnom bijenalu plakata u Varšavi 1976., Međunarodnoj izložbi grafičkog oblikovanja i dizajna ZGRAF 3 u Zagrebu 1981., Međunarodnoj izložbi originalnog crteža u Rijeci 1982., *Ex tempore* u Opatiji od 1983. i dr.

Primio je mnogobrojna priznanja kao slikar, scenograf, dizajner plakata, opreme knjiga: posebno priznanje žirija na prvome *Ex tempore* u Opatiji 1983., prva nagrada *Ex tempore* 1987, Nagrada Grada Rijeke za sveukupan doprinos u likovnom životu grada Rijeke 1992., Nagrada Grada Novoga Vinodolskoga za sveukupni doprinos u kulturnom razvoju Grada Novoga Vinodolskoga 1996., treća nagrada na međunarodnoj likovnoj koloniji Grobnik '97 te mnoga druga priznanja.

Svestranom aktivnošću, znanjem, posebnom stvaralačkom poetikom, vrhunskim dometima u grafičkom dizajnu, scenografskim rješenjima i nadasve prepoznatljivim samosvojnim likovnim izrazom ističe se na recentnoj umjetničkoj sceni. Njegova su djela, osim u Hrvatskoj, permanentno izlagana i u inozemnim likovnim centrima: Varšava, Kawasaki, Rostock, New York, Jalta, Celovec, Budimpešta, Michigan, Basel, München, Pečuh i dr. Predgovore njegovim samostalnim izložbama te napise o njegovu radu u mnogim listovima i časopisima pisali su: Vanda Ekl, Vladimir Maleković, Berisav Valušek, Luko Paljetak i mnogi drugi.

Lit.: I. Balažević, *Mala monografija*, Rijeka, 2002.

B. Duranci

BÁLDY-BELLOSICS, Flóra (Baja, 23. IX. 1901. – Kecskemét, 1. IV. 1982.), prosvjetna djelatnica i etnografkinja. Školovala se u Baji i kratko u Subotici.

Gimnaziju i učiteljsku školu završila je u rodnom gradu i stekla diplomu učiteljice na mađarskome i njemačkom jeziku. Predavala je u više seoskih škola u okolici Baje te obnašala dužnost ravnateljice škole u Gari. Slijedeći svojeg oca Bálinta Bellosicsa, znamenitoga mađarskog etnologa, i ona se bavila istraživačkim etnografskim radom. Proučavala je ukrasne motive pučke radinosti Mađara te Bunjevaca i Šokaca u južnoj Mađarskoj. O tome je napisala nekoliko članaka i studija koje su objavljene u raznim mađarskim časopisima i godišnjacima. Dvije su joj studije objavljene i na hrvatskom jeziku: »Torba bačvanskih Bunjevaca« (*Cumania*, Kecskemét, 1974.) i »Santovačke šokačke tkanine i vezovi« (*Etnografija Južnih Slavena*, Budimpešta, 1977.). Iza nje je ostalo mnogo neobjavljenih rukopisa, koji se čuvaju u Muzeju *Türr István* u Baji. Pokopana je u Baji.

Djela: *A régi népi takácsok élete Nagybaracsán és környékén*, Baja, 1968; *A házivászon felhasználása és készítése Nagybaracsán, Bátmonostoron és Dávodon*, Budapest, 1981.

Lit.: I. Felvidéki, *Irodalmi lexikon Baja és Bácska* (rukopis).

E. Bažant i M. Mandić

BÁLINT, Sándor (Segedin, 1. VIII. 1904. – Segedin, 10. V. 1980.), sveučilišni profesor, etnograf i povjesničar umjetnosti. Rođen je u segedinskome Donjem gradu, a osnovnu i srednju školu te fakultet završio je u rodnome mjestu. Bio je profesor u Učiteljskoj školi, na Pedagoškome i Filozofskom fakultetu, gdje je do prisilnog umirovljenja bio pročelnik Katedre za etnografiju.

Osnovno područje njegova istraživanja bili su lokalni vjerski običaji, na čemu je ustrajao i u vrijeme komunizma i zbog čega je ostao uzor mnogim mađarskim kršćanskim intelektualcima. Prvi je objelodanio narodne molitve. Osim vjerskih tradicija, istraživao je i druga područja društvenog života, upozoravajući pritom na utjecaje južnoslavenskih naroda na život stanovnika Segedina, napose u vrijeme turske prevlasti, kada se u grad dose-

lio velik broj Hrvata i Srba s područja pod turskom vlašću. Kako je u drugoj polovici XVIII. stoljeća Segedin bio regionalni centar za proizvodnju duhana, a poslije i paprike, ustvrdio je da je duhan turskim posredovanjem u grad donesen iz Hercegovine te da poznata segedinska paprika potječe zapravo iz južnih, slaven-skih područja. Potkraj XVIII. stoljeća paprikom su se u donjogradskom samostanu koristili samo kao lijekom, za snižavanje tjelesne temperature. Ustvrdio je ujedno da iz južnoslavenskih krajeva potječu i sarma, šerbet, cicvara i još neka jela, zatim slavonska sušena šljiva, bosanska kruška, baranjski kesten i mnogi začini te južno voće, koje su posredovanjem bunjevačke i srpske kuhinje bili preuzeti i u Mađarskoj. Isticao je da je međusoban utjecaj vidljiv i u načinu odijevanja, kulturi stanovanja i dr.

Nekoliko segedinskih ustanova i udruga nose ime Sándora Bálinta i njeguju uspomenu na njega. Ostavština mu je pohranjena u segedinskome muzeju.

Djela: *A szegedi paprika*, Budapest, 1962; *Az 1522. évi tizedlajstrom szegedi vezetéknevei*, Budapest, 1963; *A szögedi nép*, Budapest, 1968; *Szeged Alsóváros. Templom és társadalom*, Budapest, 1983; *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza* (suautor G. Barna), Budapest, 1994; *Ünnepi kalendárium*, I-III, Szeged, 1998.

L. Heka

BALKAN (*tur.* balkan: šumovite planine), **1. geografski**: a) drugo ime za Staru planinu u Bugarskoj, u starih Grka poznatu kao *Aemus*, a *Haemus* u Rimljana. Prvi poznati spomen imena Balkan potječe iz 1490. iz pera talijanskog pisca i diplomata Filippa Buonaccorsija Callimaca, a naziv Stara planina prvi je zabilježio hrvatski humanist Antun Vrančić 1567.; b) poluotok u jugoistočnoj Europi između Crnoga, Mramornoga, Egejskoga, Jonskoga i Jadranskog mora. Za sjevernu granicu, koja nije točno geografski određena, najčešće se uzimaju riječni tokovi Dunav–Sava–Kupa. Naziv Balkan za poluotok prvi je upotrijebio 1819. njemački geograf. A. Zeune, koji je želio da poluo-

tok dobije ime prema glavnom gorju koje se na njemu prostire, poput Pirenejskoga i Apeninskog poluotoka. **2. geopolitički**: a) povijesni naziv kojim se od ranoga XIX. st. označavalo područje što je nakon Karlovačkog mira (1699.) ostalo u sklopu Turskog Carstva. Ono se isprva uglavnom podudaralo s poluotokom; b) u suvremenome političko-povijesnom značenju često se upotrebljava za označivanje područja Grčke, Albanije, Bugarske, europskog dijela Turske te dijelova ili cjeline bivše Jugoslavije i Rumunjske; c) u najširem smislu, u nekih njemačkih autora, imenom Balkan označava se cijelo područje Europe koje je u prošlosti pripadalo Turskom Carstvu, što uključuje i velike dijelove Mađarske; d) u prenesenom smislu riječju Balkan označava se sukobima rascjepkano i zaostalo područje. **3. Kulturološki**, područje u jugoistočnoj Europi kulturno oblikovano pod orijentalnim utjecajem, uglavnom podudarno s Balkanskim poluotokom.

Od riječi *Balkan* nastalo je više izraza, uglavnom pogrdnog značenja: a) *balkanski*: nekulturan, divalj, sirov; b) *balkanstvo*, *balkanština*: divljačko i nekulturno ponašanje, sirovost; c) *Balkanac*, *Homo balkanicus*: osoba koja se ponaša na primitivan način; d) nakon Prvoga svjetskog rata nastao je izraz *balkanizacija*, koji označava političko-teritorijalnu rascjepkanost, sukobima prouzročenu diobu geopolitičkih prostora u manje posebne države na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, najčešće međusobno zavađene.

Balkanologija (*balkanistika*) znanstvena je disciplina koja proučava balkanski prostor kao cjelinu, a jezgru čini izučavanje balkanskih jezika. Vodeće su istraživačke institucije na tom području Balkanska komisija Austrijske akademije, balkanološki instituti u Beogradu, Bukureštu, Solunu i drugdje, Centar za balkanološka ispitivanja Bosansko-hercegovačke akademije, Komisija za balkanske studije pri Turskom historijskom društvu i dr. O balkanološkim istraživanjima izlazi niz specijaliziranih časopisa.

Važnost Balkana za Bunjevce i Šokce. Nakon prestanka turske vlasti u Bačkoj Bunjevci i Šokci izgubili su povišne veze s Balkanskim poluotokom, s kojega su potjecali, i u desetljećima dugom procesu postupno su postajali dijelom srednjoeuropskoga geografskog i kulturnog miljea. Nakon raspada Austro-Ugarske, kad je veći dio Bunjevaca i Šokaca ušao u sastav jugoslavenske države, Vojvodina se, kao novo granično civilizacijsko područje, često svrstava pod geopolitički pojam Balkana, i to ne samo zbog pripadnosti zemlji čiji veći dio ima balkansku tradiciju, već napose zbog pojačanih balkanskih utjecaja u samoj Vojvodini. Desetljećima dugo promicanje takvih kulturnih modela u mnogim je društvenim područjima ostavilo znatna traga osobito na niže slojeve bunjevačko-šokačke populacije u vojvođanskom dijelu Bačke i udaljilo ih od tradicionalnih srednjoeuropskih kulturnih vrijednosti. Ipak, Bunjevci i Šokci uglavnom su ostajali izvan interesa balkanoloških istraživanja.

Lit.: *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; *Hrvatski leksikon*, I, Zagreb, 1996; M. Todorova, *Imaginarni Balkan*, Beograd, 1999.

S. Bačić

BALOG, Đuro (György) (Kupusina, 16. IV. 1817. – Bač, 4. VII. 1889.), svećenik i pisac. Za svećenika je zaređen 1841. godine. Službovao je najprije kao kapelan u Bikiću, Aljmašu, Sonti, Subotici i Somboru, a od 1850. kao župnik u Vajskoj. U Baču je bio župnik od 1860. pa do smrti. Obavljao je službu tajnika, a od 1860. i dekana Bačkog dekanata. Prikupio je velik broj knjiga na latinskome, njemačkome, mađarskome i hrvatskome i utemeljio dekanatsku knjižnicu. U župnim knjigama iz njegova vremena sačuvan je velik broj dragocjenih podataka za župu Bač. Kao dijete znao je samo slovački. U pučkoj je školi naučio mađarski, u sjemeništu i njemački. Tijekom svoje svećeničke službe počeo je učiti hrvatski. S vremenom se hrvatskim jezikom služio tako dobro da je na njemu počeo pisati i stihove. Bio je član Hrvatskoga književnog društva sv.

Jeronima iz Zagreba i njegov prvi povjerenik za Bačku. Bio je velik poklonik Ivana Antunovića, s kojim se dopisivao, kao i s Jurjem Dobrilom. U Antunovićevim *Bunjevačkim i šokačkim novinama* zauzimao se za to da se u književnosti bačkih Bunjevaca i Šokaca rabi književni jezik kakav se rabio i u Hrvatskoj, jer nije moguće »svakoj šaki ljudih njevim stylom izdavati knjige«, ali »to nije mnogima povoljno« jer je »croatico ilyrismus« u ovim krajevima nepovoljno predstavljen. Vjerojatni su mu pseudonimi Dobrotvor i Rodoljub. Ostavio je mnogo zapisa, od kojih su neki objavljeni kao brošure.

Izvor: Župni arhiv u Baču.

Djelo: *A Bács rómaiakatolikus plébánia százéves emlékezete*, Esztergom, 1867.

Lit.: *Neven*, Subotica, 7/1989; I. Iványi, Bács, *Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye*, I, Budapest, s. a.; A. Poljaković, Uloga Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima u narodnom preporodu bačkih Hrvata, *Klasje naših ravni*, Zagreb, 1/1943; S. Blaskowitz, *Batsch, Geschichte einer tausendjährigen Stadt in der Batschka*, Freilassing, 1965; A. Sekulić, *Drevni Bač*, Split, 1978; I. Topalić, *Katolički kalendar za prostu 1979. godinu*, Ruski Krstur, 1978; J. Buljovčić, Odnos prema dijalektu i razvojni put standardizacije jezika kod bačkih Bunjevaca, u: *Hrvati u Budimu i Pešti*, Budimpešta, 2001; J. Buljovčić, Osvrt na udžbenike i priručnike za bunjevačku i šokačku djecu u Bačkoj na kraju XIX. i u prvoj polovici XX. stoljeća, u: *Hrvati u Budimu i Pešti*, Budimpešta, 2001; A. Lakatos, *A Kalocsai Érseki Levéltár*, Kalocsa, 2002.

S. Beretić i M. Grlica

BALOG, Makarije (Balogh) (Kalača, 14. I. 1804. – Vukovar, 24. XI. 1851.), pedagog. Franjevcima Provincije sv. Ivana Kapistranskoga pristupio je 1823. Dvije je godine slušao nastavu filozofije na filozofskom učilištu u Iloku (1824.–26.), a zatim je bio student bogoslovne škole u Baji (1826.–28.) i Vukovaru (1828.–30.). Za svećenika je zaređen 1828. Položivši državni ispit za profesora filozofije, predavao je na franjevačkim filozofskim učilištima u Našicama (1830.–31.), Požegi (1831.–34.) i Földváru (1834.–42.). U Földváru je bio dekan filozofskog učilišta i samostanski starješina (1843.–50.) dok

nije položio ispit za profesora teologije. Tek što je ujesen 1751. počeo predavati crkvenu povijest i crkveno pravo u Vukovaru, shrvan bolešću, prepustio je 18. X. 1851. učiteljsku stolicu M. Doriću.

Lit.: Arhiv Hrvatske franjevačke provincije u Zagrebu, *Protocollum conventus Vukovariensis*, sv. 2; *Schematismus almae Provinciae s. Ioannis a Capistrano*, Budim, 1844; F. E. Hoško, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.

F. E. Hoško

Banak ispred ložišta

BANAK. 1. istureni dio oko banja-peći (parasničke peći) u sobi koji služi za sjedenje. Javlja se u formi zidanog ispusta ili klupice. Na njemu su zimi često spavala djeca; 2. istureni zidani dio banja-peći ispred ložišta, s kojega se u peć ložio ogrjev, stavljao kruh, pecivo i druga hrana koja se trebala peći, a služio je i radi odlaganja već ispečene hrane u druge posude. Tu se također mogla ložiti vatra i kuhati hrana u čupovima ili u »kastroni« (vrsta posude) na »sadžaku« (niskom tronošcu za kuhanje); 3. na banja-peći, produžetak »vinca« do zida, na koji su se stavljale manje stvari kako ne bi bile nadohvat djeci, poput »parasničke mašine« (žigica od bijelog fosfora) i sl.; 4. a) istureni dio zida ispod okna prozora; 5. gornja površi-

na niskog zida u pregrađenom »ambetušu«.

A. Stantić

BANAT (*mongol.-tur.* bayan: bogat, imućan > *lat.* banus: ban, vladarov namjesnik), pogranični teritorij na čelu s banom.

1. U užem smislu, istočni dio današnje AP Vojvodine, područje između Tise, Dunava i granice prema Mađarskoj i Rumunjskoj. Obuhvaća površinu od 9296 km², s time da je administrativno današnji Banat nešto manji i obuhvaća 8882 km², jer u nj ne ulazi područje koje pripada gradu Beogradu (Pančevački rit). U Banatu, bez Pančevačkog rita, živi 616.202 stanovnika (2002.). Najveći su gradovi Zrenjanin (79.773), Pančevo (77.087), Kikinda (41.935) i Vršac (36.623).

Malobrojno je stanovništvo hrvatskog porijekla u vojvodanskom Banatu danas uglavnom asimilirano (osim donekle u Starčevu). Jezično se razlikuju dvije hrvatske skupine: štokavsko-ikavska (Šokci) u južnom Banatu i kajkavska u srednjem Banatu. U banatsko Podunavlje Hrvati su došli u drugoj polovici XVIII. i početkom XIX. st. u sklopu preuređenja vojno-graničarskih teritorija u Hrvatskoj: najprije 1760.–70. iz Ličke i Modruške županije te iz okolice Petrinje i Gline, kad su se nastanili u Perlezu, Opovu, Starčevu, Glogonju, Omoljici i Borči (štokavska skupina), a 1801. zagrebački biskup M. Vrhovac potaknuo je seobu turopoljskih plemića u srednjobanatska naselja nazvana Hrvatska Neuzina (danas Neuzina, a u nju ulazi i nekadašnja Srpska Neuzina), Hrvatska Boka (danas Boka, čiji je dio i nekadašnja Srpska Boka), Hrvatska Klarija (sa Srpskom Klarijom 1947. spojena je u Radojevo) te sela u današnjoj Rumunjskoj: Hrvatska Keča (danas Keča, u koju ulazi i nekadašnja Rumunjska Keča), Biled i Čenija.

2. U širem smislu Banat je povijesno područje u južnoj Ugarskoj između Moriša, Tise i Dunava, zajedno s Banatskim gorjem u južnim Karpatima, ukupne

površine oko 28.500 km² i s oko 2.400.000 stanovnika. Prvi je put formiran 1718. kao krunska domena pod imenom Tamiški Banat na čelu s kraljevskim namjesnikom – banom (odatle i naziv Banat). Na tom su teritoriju 1779. obnovljene mađarske županije Torontalska, Tamiška i Krašovska. Nakon Prvoga svjetskog rata istočni dio Banata (oko 2/3) pripao je Rumunjskoj, zapadni dio dobila je Kraljevina SHS (oko 1/3), a neznatni sjeverni dio (kod Segedina) ostao je u Mađarskoj. Najvažnija su naselja u rumunjskom Banatu Temišvar (Timișoara) s 333.365 st., Arad sa 190.088 st. i Rešica (Reșița) s 96.197 st. (procjene iz 1994. i 1997). Tako shvaćen Banat više je povijesna tradicija te se danas pod Banatom redovito podrazumijeva samo istočni dio Vojvodine. No pojam Banat u užem i širem smislu bio je u čestoj uporabi potkraj Prvoga svjetskog rata, kad se suprotstavljao tadašnjemu mađarskom županijskom sustavu.

Danas u rumunjskom dijelu Banata živi oko 7.500 Hrvata u nekoliko tradicionalnih oaza: Šokci u Rekašu (Recaș), kajkavci u Keči (Checea), a najbrojnija je i najkompaktnija skupina koja se naziva Karaševcima (Carașoveni), Krašovanima ili Karaševskim Hrvatima. Nekad je šokačkih Hrvata bilo i u marijanskom svetištu u Radnji (Maria Radna) te kajkavaca u Biledu i Čeniji (Cenea), ali su asimilirani.

Karaševci su se, bježeći ispred Turaka, doseljavali u Banat od XVI. do XVIII. st. pod dušobrižništvom bosanskih franjevac, ali se dio njih naselio i potkraj XVIII. i početkom XIX. st. Dio autora smatra da su ime dobili po Kreševu u Bosni, iz čije su okolice navodno podrijetlom, a drugi smatraju da je cijela zajednica dobila ime po Karaševu, najvećem selu koje su u Banatu osnovali. Neki krugovi srpskih znanstvenika osporavaju im pripadnost hrvatskom narodu i drže ih posebnom etničkom skupinom (Krašovani) ili dijelom srpskog naroda (Krašovanski Srbi). Karaševci danas žive u sedam sela pokraj rijeke Karaš: Karaševo (Carașova), Klokotić (Clocotici), Lupak (Lupac), Jabalča

(Iabalcea), Nezmet (Nezmet), Rafnik (Rafnic) i Vodnik (Vodnic). S padom komunističke diktature i nakon duljeg osporavanja od tamošnjih srpskih organizacija, hrvatska manjina u Rumunjskoj postupno ostvaruje svoja prava: bogoslužje se obavlja na hrvatskom jeziku, u Karaševu i Klokotiću postoje osnovne škole na hrvatskom jeziku, u Karaševu je otvorena i rumunjsko-hrvatska gimnazija, Hrvati imaju svojeg zastupnika u rumunjskom parlamentu, u planu su izgradnja hrvatskog muzeja i otvaranje hrvatskog lektorata na Sveučilištu u Temišvaru, država iz proračuna izravno financira hrvatsku zajednicu, a pomoć dobivaju i iz Hrvatske. Iako žive veoma siromašno, Karaševski su Hrvati jedna od najstarijih hrvatskih manjina i vrlo su uspješni u čuvanju materinskog jezika i kulture te su sela Karaševo i Klokotić za očuvanje hrvatskog jezika od Hrvatske matice iseljenika dobila nagradu *Najselo hrvatskih manjina* (1998. i 2001.). Postoji i Folklorno društvo *Klokotić*, koje se posebno skrbi za očuvanje folklornih tradicija. U društvenom životu vodeća je politička udruga Zajedništvo Hrvata u Rumunjskoj, iz koje se 1998. dio članstva izdvojio i utemeljio Demokratski savez rumunjskih Hrvata. Zbog teške gospodarske situacije dio rumunjskih Hrvata posljednjih godina odlazi na privremeni rad u Hrvatsku.

Lit.: A. Jagić, Hrvatske naseobine u Banatu, *Letopis Matice srpske*, knj. 319, sv. 1, Novi Sad, 1929; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Subotica, 1930; A. Messner-Sporšić, Kolonije hrvatskih plemića u Banatu, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, knj. XXVIII, sv. 1, Zagreb, 1931; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); D. Nikolić, *Srbi u Banatu u prošlosti i sadašnjosti*, Novi Sad, 1941; I. Eših, Rumunjska znanost o Hrvatima u Rumunjskoj, *Klasje naših ravni*, Zagreb, 1/1943; M. Marković, *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*, Novi Sad, 1966; J. Marković, *Geografske oblasti SFRJ*, Beograd, 1967; A. Mitrović, *Razgraničenje Jugoslavije sa Mađarskom i Rumunijom 1919-1920*, Novi Sad, 1975; *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; P. Stojanović, Hrvati u Rumunjskoj, u: *Katolička crkva i Hrvati izvan Domovine*, Zagreb, 1980; S. Krpan, *Hrvati u Keči*, Zagreb, 1983; L. I. Krmpotić, Karaševski Hrvati u Rumunjskoj, *Zbornik*

»Ivan Antunović«, 4-5, Subotica, 1994; *Hrvatska enciklopedija*, I, Zagreb, 1999.

M. Đanić i S. Bačić

BANDAŠ, 1. predradnik »risara« (žetelaca) ili »bande« (družine) na vršalici. Ime je nastalo od riječi *banda* (*srednjovj. lat.* banda: naoružana skupina), u ovom slučaju družina okupljena radi obavljanja žetve ili vršidbe. Bandaš je prije žetve s poslodavcem ugovarao posao i cijenu rada, a poslodavac je samo s njime ocjenjivao rad i učinak radnika na kraju žetve. U žetvi je rukovodio radom risara, a redovito ga je pratila i njegova partnerica – bandašica, žetelica koja rukoveta za bandašom, tj. pokošeno žito srpom ili kukom skuplja u snopove.

2. Mladić izabran da zauzme središnju ulogu na javnim završnim bunjevačkim žetvenim svečanostima, danas najčešće poznatima kao »dužijanca« ili »dužionica«. Bandaš je u paru s izabranom bandašicom predvodnik slavlja. Svake se godine biraju za svako selo, a posebna je čast biti izabran za bandaša i bandašicu na završnim proslavama u Subotici i Somboru. Oni na svečanoj misi zahvalnici na oltar prinose na dar somun kruha od novog žita te predvode svečanu povorku i isti kruh predaju gradonačelniku. U Subotici su bandaš i bandašica i pratioci slike Blažene Djevice Marije na bunaričkom proštenju, koje se održava posljednje nedjelje u kolovozu.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; F. Krajniger i dr., *Somborske žetvene svečanosti*, Sombor, 1996; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001.

A. Stantić

BANDAŠICINO KOLO, večernja javna zabava s pjesmom i igrom na dan dužijance, odnosno dužionice; zadnji veliki događaj u svečanostima svršetka žetve u bačkih Bunjevaca. Priređuje je ga bandašica, koja je, zajedno s bandašem, glavna domaćica na zabavi. Tradicionalno se održavalo na salašu, a u posljednje se vrijeme organizira po župnim dvorovima ili u dvorištu bandašičine kuće.

A. Stantić

BANKA (*tal.* banca < *langobardski* panka: klupa), institucija koja se bavi financijskim uslugama, od kojih među najvažnije pripada posredovanje u kreditno-depozitnim poslovima. Pravno se najčešće organizira kao dioničko društvo (d.d.) ili društvo s ograničenom odgovornošću (d.o.o.). Razlikuju se i privatne i državne banke te domaće i inozemne.

Sve do sredine XIX. stoljeća u Baji, Somboru i Subotici, ali i u manjim okolnim mjestima, financijski su poslovi obavljani bez posredovanja banaka. Kao zajmodavci često su se javljale financijski moćne porodice, npr. Vojnići među Bunjevcima. Pokušaj osnutka prve štedionice u Subotici 1846. ubrzo je završio neuspjehom. Najstarija banka u Somboru bila je Somborska štedionica, d.d., osnovana 1868., a potkraj iste godine osnovana je i Subotička štedionica i pučka banka, d.d., koja je počela raditi iduće godine. Do izbijanja Prvoga svjetskog rata u oba je grada osnovano desetak banaka. Tijekom osmog desetljeća XIX. st. neke su od banaka postizale izvanredne poslovne rezultate te su isplaćivale godišnji iznos dividenda i više od 50 % od vrijednosti dionica. Do raspada Austro-Ugarske Monarhije novčarski su zavodi osnivani i u manjim mjestima (Aljmaš, Bajmok, Jankovac, Lemeš). U nekima su od njih važniju ulogu, a u nekima i dominantan udio među dioničarima ili članovima upravnih odbora, imali Bunjevci, npr. Vince Zomborčević bio je dugogodišnji direktor Subotičke trgovačke i obrtničke banke, d.d., Mihajlo Prčić također je bio dugogodišnji direktor Pučke gazdačke banke, d.d., liječnik Josip Antunović bio je izvršni direktor Subotičke trgovačke i obrtničke banke, d.d., Ivan Malagurski bio je predsjednik, Marko Dulić dopredsjednik, a liječnik Franjo Sudarević izvršni direktor Zemljodilske štedionice, d.d., Tadija Bešlić bio je član upravnog odbora Bajmočke pučke banke, d.d. itd.

Uglavnom bunjevački dioničari istupili su 1904. iz Pučke gazdačke banke, u kojoj su dotad činili važan dio, i osnovali

Zemljodilsku štedionicu, d.d. Ona je nakon nekoliko godina postala gotovo isključivo bunjevački novčarski zavod, a 1912. pripojila se Hrvatskoj zemaljskoj banci iz Osijeka i postala njezinom subotičkom podružnicom. Prvi predsjednik podružnice bio je spomenuti Marko Dulić, dopredsjednik Pajo Kujundžić, izvršni direktor Vojislav Stanković, a njegov zamjenik Šandor Rajčić.

Između dvaju svjetskih ratova u staroj Jugoslaviji državne su banke sjedište uglavnom imale Beogradu i poslovale u istočnom dijelu zemlje, dok su privatne, bilo domaće, bilo inozemne, sjedište najčešće imale u Zagrebu i najveći dio poslovanja obavljale u ekonomski razvijenijim dijelovima zemlje koji su nekad pripadali Austro-Ugarskoj. Najvažnije su banke u sjevernoj Bačkoj bile podružnica Narodne banke, Gradska štedionica, Opća kreditna banka, d.d., Opća privredna banka, d.d. Među njima su bile i neke od hrvatskih banaka sa sjedištem u Zagrebu. U Subotici, Novom Sadu i Velikom Bečkereku postojale su tako podružnice Prve hrvatske štedionice, koja je do fuzije s Hrvatskom eskontnom bankom, d.d. 1929. godine vrijedila za najveću privatnu banku u zemlji, zatim subotičke i novosadske podružnice Hrvatske sveopće kreditne banke, d.d. i Srpske banke, d.d. iz Zagreba i dr. Važniji su bankari među Hrvatima koji su tada djelovali u Subotici bili: Miroslav Mažgon, funkcionar Jugoslavenske udružene banke, d.d., Dragan Mrljak (obojuju je u prvim godinama nakon rata Stjepan Radić uputio kako bi se uključili u društveni rad na ovim prostorima) i Antun Bešlić, direktori u subotičkoj filijali Prve hrvatske štedionice.

Poslije Drugoga svjetskog rata privatne su banke ukinute, a bankarstvo je uklopljeno u socijalistički sustav. Gospodarske i društvene reforme tijekom 1960-ih i 1970-ih godina dovele su do suvremenijeg instrumentarija, ali je ostao jaz u odnosu na zemlje tržišnoga gospodarstva. Među socijalističkim bankarima bilo je također više Hrvata, kao što su Subotičani

Aleksandar Tumbas-Šano, Mihajlo Mamužić-Miško, Ivan Mamužić, Matija Sedlak-Mačo i dr.

Nakon raspada socijalističkog sustava položaj tradicionalnih državnih banaka oslabljen je zbog pojave novih privatnih (u mnogim slučajevima paradržavnih) banaka, a poslije i pravih privatnih i inozemnih banaka. Zbog negativne kadrovske selekcije u posljednjem desetljeću u Bačkoj nema važnijih bankara među pripadnicima hrvatske zajednice.

Lit.: T. Avramović, *Privreda Vojvodine od 1918. do 1929/30. godine s obzirom na stanje pre prvog svetskog rata*, Novi Sad, 1965; *Istorija bankarstva u Vojvodini*, ur. N. Gaćeša, Novi Sad, 2001.

M. Grlica i S. Mačković

BANOVINA, područje kojim upravlja ban u ime vladara. Kralj je Aleksandar Zakonom o nazivu i podjeli Kraljevine na upravna područja od 3. X. 1929. cijelu zemlju podijelio na devet područja koja je, koristeći se hrvatskim povijesnim nazivom, nazvao banovinama. Banovine su bile administrativne jedinice bez ikakve samouprave. Sama teritorijalna podjela uglavnom je ignorirala nacionalne i povijesne kriterije te su, primjerice, u sastav Dunavske banovine ušle Bačka, Baranja, cijeli Srijem te sjeveroistočna Srbija osim Beograda. Sjedište Dunavske banovine bilo je u Novom Sadu, gdje je izgrađena nova upravna zgrada – »Banovina« – koja je danas sjedište pokrajinske vlade.

Izmjena takva teritorijalnog uređenja počela je nakon sporazuma Cvetković-Maček donošenjem Uredbe o Banovini Hrvatskoj od 26. VIII. 1939., čime se pokušalo riješiti hrvatsko pitanje u Kraljevini Jugoslaviji. Kako je Banovina Hrvatska, za razliku od ostalih banovina, imala široku autonomiju, time nije samo uspostavljeno asimetrično državno uređenje nego je i počela federalizacija Jugoslavije. Sličnom su statusu težili i drugi južnoslavenski narodi i povijesne pokrajine. U Banovinu Hrvatsku ušle su Savska i Primorska banovina te kotarevi Dubrovnik, Šid, Ilok, Brčko, Gradačac, Derвента, Travnik i Fojnica. Smatralo se da te

Banovine u Kraljevini Jugoslaviji 1939. godine

granice nisu konačne i da će poslije doći do odgovarajućih izmjena u sklopu uređivanja ukupnosti srpsko-hrvatskih odnosa.

U skladu s time, među Bunjevcima i Šokcima u Bačkoj razvila se široka aktivnost u artikuliranju težnja k priključenju Banovini Hrvatskoj. Te su aktivnosti nailazile na otpor lokalnih srpskih udruga (Srpski klub u Subotici, novine *Narodni pokret* i sl.). Iako mu je sjedište bilo izvan granica Banovine Hrvatske, NK *Bačka* iz Subotice bio je već od 1939. članom Hrvatskoga nogometnog saveza i natjecao se u hrvatsko-slovenskoj odnosno hrvatskoj nogometnoj ligi sve do izbivanja rata.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); I. Beuc, *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527–1945)*, Zagreb, 1969; J. Buturac, *Katolički dnevnik »Hrvatska straža« 1929–1941*, *Croatia Christiana Periodica*, 23–24, Zagreb, 1990; M. Černelić, *Nastojanja da se bačkim Bunjevcima ospori pripadnost hrvatskom narodu*, *Studia ethnologica Croatica*, 6, Zagreb, 1994.

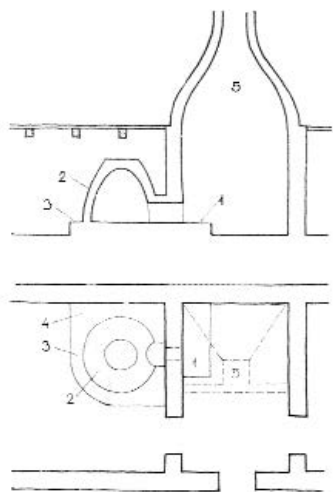
S. Bačić

BANJA-PEĆ, vrsta peći, poznata još i kao »parasnička peć«, koja je služila za grijanje

soba i za pripremu hrane. Ložilo se u jednu ili dvije banja-peći prema potrebi ili u ovisnosti od razvedenosti osnove stambene zgrade (jednodijelna ili dvodijelna), obično kukuruzovinom. U nju se ložilo pod tzv. pododžakom, u središnjem prostoru u kući, u kojem se kuhalo i jelo do početka XX. stoljeća. Dim je iz peći išao u zajednički dimnjak (»pododžak«), u kojem se istodobno dimilo i meso nakon svinjokolje.

Banja-peći kružna su odnosno stožasta oblika, s dekorativnim pljosnatim završetkom na vrhu, koji je istodobno bio i funkcionalan, s obzirom na to da se na njega odlagala hrana preostala od ručka kako bi ostala topla. U pučkoj se tradiciji naziva »šeširom«. Neki se put pri vrhu peći nalazi i funkcionalno-dekorativan element, tzv. »vinac« – isturen profilirani dio koji okružuje peć i na koji su se stavljale različite stvari kako ne bi bile nadohvat djeci, poput posuda s pripremljenim krušnim tijestom, žigica, glačala i sl.

Zidale su se od bubalja (umotane ražene slame) i žute zemlje – ilovače. Bublje su se pravile tako da se upletena ražena slama oblijepila blatom i slagala u

Skika banja-peći: 1. banak ispred ložišta; 2. peć; 3. banak za sjedenje; 4. zapećak; 5. pododžak

kružnu formu uz tapkanje dlanovima, čime se postizalo spajanje svakoga idućeg sloja s prijašnjim. Nakon formiranja konačnoga stožastog oblika peć bi se oblijepila i iznutra i izvana te dooblikovala. Kad bi se ilovača osušila, palila se vatra u peći i ložilo se sve dok se ilovača ne speče, čime je proces izgradnje peći bio završen.

Početkom XX. stoljeća i na salašima i u naseljima tehnologija se zidanja tih peći neznatno izmijenila. Naime, bublje je kao građevinski materijal zamijenio lomljeni biber-crijep širine zida peći, oko 10 cm, ali

Banja-peć

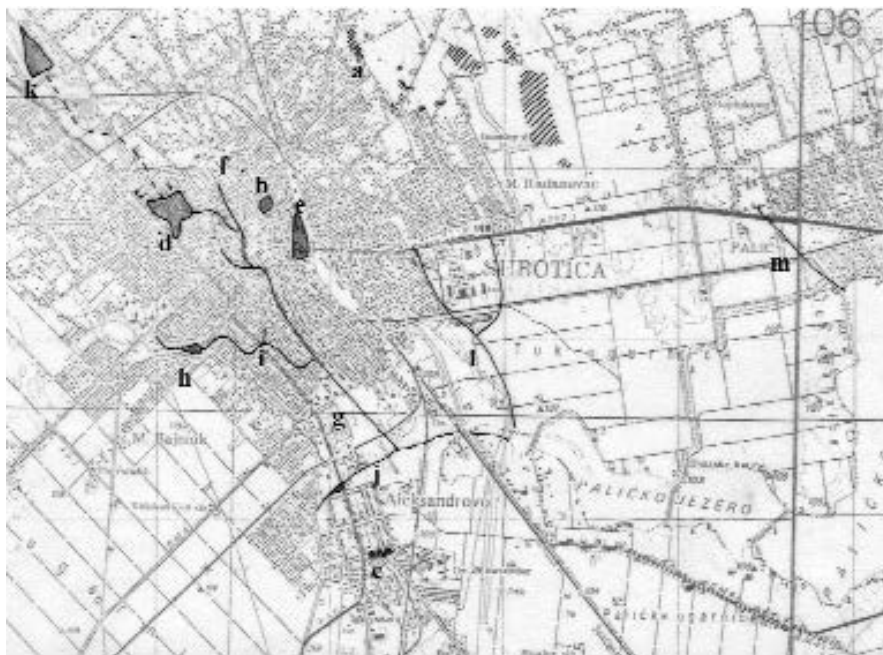
se i on jednako tako zidao u ilovači. U tom su razdoblju banja-peći u oblikovanju dobile i kvadratnu osnovu, premda su funkcionalno i dekorativno ostale nepromijenjene.

Lit.: J. Barabás i N. Gilyén, *Vezérfonal népi építézetünk kutatásához*, Budapest, 1979; T. Sabján, *A búbos kemence*, Budapest, 1988 G. Vuković, *Terminologija kuće i pokućstva u Vojvodini*, Novi Sad, 1988; *Paorske kuće*, Zbornik radova, Novi Sad, 1993; *Ej, salaši*, Zbornik radova, Novi Sad, 1994.

A. Rudinski

BARA, 1. močvarno tlo; 2. plitko i koritasto zemljište na kojem se voda poslije kiše ili zbog visoke razine podzemnih voda zadržava dugo i teško ishlapljuje; 3. u Subotici i okolici riječ označava podvodni teren u prirodnoj ili umjetnoj udolini, sa stajaćom ili tekućom vodom.

Arhivska građa s kraja XVII. stoljeća prikazuje karakteristike površinskih voda slijeva Paličkog jezera, od kojih su se neke nazivale ili se nazivaju barama. Do danas je nekoliko gradskih područja sačuvalo u nazivima riječ bara, iako u većini njih vode odavna nema. Najpoznatiji su topoinimi: a) Agina bara, mlaka sjeverno od Kertvaroša. Spominje se 1744. kao područje kojim se kao kosilištem u tursko doba koristio subotički aga. Tijekom proljeća 1771. zasađena je vrbama i drugim brzorastućim drvećem. Područje je danas naseljeno, ali ondje i dalje postoje i livade; b) Ciganska bara, mlaka izvan nekadašnjih gradskih opkopa, zapadno od željezničke pruge. Tijekom XIX. stoljeća jezero je isušeno i nasuto je korito, a naseljeno je i stanovništvom koje je dotad na rubnome močvarnom tlu živjelo u skromnijim nastambama; c) Čvorkova bara, dio jame u Šandoru sjeverno od groblja, nastala je odvozom zemlje. U njezinu većem, istočnom dijelu manje je nogometno igralište; d) Jasi bara, mlaka u sjeverozapadnom dijelu širega gradskog središta, između Halaške ceste i Ulice Zrinskoga i Frankopana. Prvi poznati spomen Jasi bare potječe iz 1778. godine. Voda je u Jasi baru dolazila iz smjera Velikog rita, a otjecala je prema potoku Füzfás. Isušena je tijekom

Dio slijeva Palićkog jezera prije regulacije vode: a – Agina bara; b – Ciganska bara; c – Čvorkova bara; d – Jasi bara; e – Rogina bara; f – Füzfás potok; g – Mlaka; h – Gatsko jezero; i – Vok; j – Šandorski potok; k – Veliki rit; l – Petreševa česma; m – Baranji mlaka

1880-ih godina, no toponim se održao do danas; e) Rogina bara, jezero, gradsko područje koje se proteže od današnjega željezničkoga kolodvora prema jugu do Segedinske ceste. Zbog strateške važnosti za srednjovjekovni grad i kasniju graničarsku utvrdu često se spominje u izvorima. Poslije je postala smetnjom za razvitak grada pa je Kraljevska komora 1764. naložila da se korito zasadi stablima, a 1794. da se počne isušivanje i nasipanje ceste kroz korito (današnja Ulica Đure Đakovića). Duž ceste su 1803. zasađene topole. Premda je 1828. prokopan odvodni kanal, ni tijekom 1840-ih godina korito jezera nije bilo posve isušeno. Nasip za željezničku prugu podignut je 1864., na sjevernoj su polovici korita 1870-ih izgrađene palače, a 1888. odlučeno je da se u koritu Rogine bare, ispred željezničkoga kolodvora, zasađi park, koji i danas postoji.

Izvori: Historijski arhiv Subotica: Ekonomski zapisnik 1827: 983; 18.C.131/aec.1828; 9766/polg.1881,

Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, I-II, Szabadka, 1886-1892; L. Szekeres,

Szabadkai helynevek, *Helytörténeti kézikönyv*, Szabadka, 1975; A. Rudinski, Tri rukopisne karte Subotice iz druge polovine XVIII veka, *Rukovet*, 2/1984, Subotica; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; L. Hovány, A Palicsi-tó és környéke, *Különös tekintettel az 1697-es tollrajzra*, Kanizsa, 1997; G. Ulmer, Kraljevski komesar Skulteti u Subotici (1819–1823), *Analitički inventar*, Subotica, 1998; L. Hovány, A Topolya–Péterréve–Szeged–Tom-pa-négyszög öt felszínvíze a 18. századi térképeken, *Új Kanizsai Újság*, 3-10, Kanizsa, 1998; L. Hovány, Regulacije terena u okolini Narodnog pozorišta u Subotici pre 1848. godine. Sa posebnim osvrtom na rezultate geomehaničkih istraživanja, *Rukovet*, 1-2-3/1998, Subotica; L. Hovány, Uređenja Jasi bare tokom XVIII–XIX veka, *Rukovet*, 9-12/2001, Subotica; L. Hovány, *Vizeink nyomában. Különös tekintettel Északkelet-Bácskára*, Szabadka, 2002; Ž. Sabo, *Stepski grad. Jedanaest vekova prostornog razvoja Subotice*, Subotica, 2002; L. Hovány, Radanovác Baltsek környéki vízenyős területei, *Bácsorszáig*, Szabadka, 10-12/2003.

L. Hovány

BARAČKA (*madž.* Nagybaracska), mjesto u Bačko-kiškunskoj županiji, 16 km južno od Baje, na cesti prema Santovu, 2475 st. (2002.). Etimologija imena nije jasna, iako je sufiks -čka nedvojbeno

BARAČKA

Baračka
(Nagybaracska)

slavenski. Prijašnja su službena imena naselja bila Barscha, Baraccha, Baracska, Totina, Baracska ili Totina, sve do 1904., kad je u sklopu sveopćeg pomadžarivanja toponima Baracska preimenovana u Nagybörzsöny.

Prvi se put spominje 1318. kao Barscha, a 1320. kao Baraccha. U tursko je doba bila dio Bajske nahije, ali je crkvenu desetinu plaćala i Kalačkoj nadbiskupiji. Među »racka« sela ubraja se 1655., a 1711. zabilježena je kao hrvatsko naselje. Popisi iz 1715. i 1720. bilježe ovdje uglavnom srpske kmetove. Mađarima je napućena 1742. i 1762. (200 obitelji iz sjeverne Ugarske); Slovaci su doseljeni »iz totskih županija«, a Hrvati iz Monoštora (Bátmonostor). Samostalno je župom postala 1751., a tada se počinju voditi i matične knjige (prije je bila čatalijska podružnica). Barački su Srbi 1763. preseljeni u Stanišić. Potkraj XVIII. st. bilježe je kao višenacionalno naselje. Na početku XX. stoljeća u njoj živi samo nekoliko hrvatskih obitelji. Hrvatski se jezik ovdje zadržao sve do 1920-ih godina.

Lit.: G. Grosschmid, Magyarhon népesedésének áttekintése, figyelemmel Bács-Bodrog vármegye történelmére, *Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat évkönyve*, Zombor, 3, 1887, 4; *Bács-Bodrog vármegye egyetemes monografiája*, I-II, Zombor, 1896; *Magyarország vármegyéi és városai*, *Bács-Bodrog vármegye*, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; I. Iványi, *Bács-Bodrog*

vármegye földrajzi és történelmi helynévtára, V, Szabadka, 1907; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; J. Rapcsányi, *Magyar városok monografiája*, *Baja és Bács-Bodrog vármegye községei*, Budapest, 1934; T. Vanyó, Belgrádi püspökök jelentései a magyarországi hódoltság viszonyairól 1649-1673, *Levéltári Közlemények*, Budapest, 42, 1971, 1; K. Eperjessy, *Bács-Kiskun*, illetve a hajdani Bács-Bodrog megye a II. Józsefkorai országleírásban, *Bács-Kiskun megye múltjából*, II, Kecskemét, 1979; Ž. Mandić, Mikrotoponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj, *Folia onomastica Croatica*, 10, Zagreb, 2001.

Ž. Mandić

BARAKOVIĆ, Mira (Jelisaveta, Eržika) (Subotica, 21. I. 1915. – Caseros, Argentina, 28. XI. 1990.), časna sestra, misionarka, mjesna nadstojnica, delegata, provincijalna predstojnica. Podrijetlom iz brojne vjerničke obitelji, kao mlada članica Katoličke akcije pristupila je 1931. Družbi sestara kćeri milosrđa Trećega svjetovnog reda sv. Franje. Nakon redovničke formacije 1932. stupila je u novicijat, 1933. položila prve, a 1939. doživotne zavjete. Na prvoj je filijali bila u Zagrebu do 1940., gdje je bila odgovorna sestra u Zavodu *Bauerov dom*. Sljedećih je šest godina provela u Taborgradu kao voditeljica redovničke zajednice i upraviteljica dječjeg sirotišta. U Vrtišincu je tri godine bila nadstojnica i orguljašica, nakon čega je kraće vrijeme bila u rodnoj Subotici. Veljače 1952. u Rimu je sa skupinom sestara utemeljila prvu filijalu svojeg reda u Italiji, buduće središte Družbe. Od druge polovice iste godine živjela je u Santiagu de Chileu, Čile, gdje je ubrzo prihvatila dužnost mjesne nadstojnice i ravnateljice župske škole, koju su vodili oci Predragocjene Krvi i u kojoj su sestre iz Družbe radile kao učiteljice. Nakon devet godina premještena je 1960. u filijalu sv. Franje u Asuncionu, Paragvaj. Uz službu kućne poglavarice bila joj je povjerena i služba delegate paragvajske delegature, koja je tada pripadala Argentinini. Kao direktorica Družbine škole u predgrađu Asunciona, razvila je pravi misijski rad sa siromašnom djecom. Na molbu vrhovne glavarice vratila se 1967. u Europu i sudjelovala u osnivanju filijale u

njemačkom gradu Passauu. Pokrajinskom predstojnicom u Argentini i Paragvaju imenovana je 1970. godine. Poslije devet godina rada na dužnosti voditeljice pokrajine postala je tajnicom i zamjenicom nove pokrajinske predstojnice s. M. Emilije Belić, a nakon njezine smrti opet je bila pokrajinska predstojnica (1984.–85.). Zatim je imenovana za mjesnu nadstojnicu i pokrajinsku ekonomu u Cortinesu, Argentina. Nakon isteka nadstojničke službe, zbog slabog je zdravlja obavljala samo dužnost pokrajinske ekonomice. U ljeto 1990. zadnji je put posjetila domovinu i rodni grad. Pokopana je u Caserosu. U službi se isticala osobito stabilnošću duha, miroljubivošću i pronicljivošću.

Izvor: Arhiv Samostana Družbe sestara kćeri milosrda Trećeg svjetovnog reda sv. Franje u Subotici.

Lit.: S. M. Beata Kovačević, S. M. Mira Baraković – misionarka družbe Kćeri Milosrda Trećeg Samostanskog reda sv. Franje, *Bačko klasje*, 66, Subotica, 1991.

S. Bačić

BARANJA, plodno područje u Panonskoj nizini, površine oko 5.600 km², obrubljeno gorjem Meček, Dravom i Dunavom, etnički izrazito šaroliko. Cijeli se teren Baranje postupno spušta od Mečeka u Podravinu bez ijedne veće fizičke prepreke, što je imalo osobitu važnost u pojedinim povijesnim epohama. Regija je ime dobila po istoimenoj utvrdi (Baranyavár, pokraj današnjega Branjina Vrh).a).

Baranjska se županija prvi put spominje 1193. U srednjem je vijeku obuhvaćala i neka područja južno od Drave. Za turskog razdoblja (1526.–1687.), uz prijašnje stanovnike Mađare i Hrvate, naseljavane su i druge hrvatske etničke skupine (Šokci) te srpsko stanovništvo: Hrvati, bježeći pred Turcima ili s njihovim pozivom radi obrade zemlje i iskorištavanja pašnjaka, redovito s dušobrižnicima – bosanskim franjevcima, drugi uglavnom kao turski najamnici. Prvi sačuvani spomen bunjevačkog imena jedan je turski defter iz 1550. gdje se navodi Márton Bunavác, kmet iz baranjskog sela Mároka (danas:

Gajić), koji je 1561. zapisan i među poreznicima sela Isepa (Izsép, danas: Topolje) kao Martin Bunivacz. Nakon povlačenja Turaka opustjelu Baranju naselili su Šokci iz Bosne na poziv baranjskog župana i pečuskog biskupa Matije Radonića (Radonay) te Srbi za Černojevićeve seobe. Počevši od 1720., u Baranju se intenzivno naseljavaju Nijemci. Broj Mađara povećavao se doseljavanjem i mađarizacijom osobito u drugoj polovici XIX. st. Potkraj XIX. i početkom XX. st. u etničkoj se strukturi Baranje uglavnom uočavaju tri podjednaka dijela, Nijemci, Mađari i južni Slaveni, s time da su od južnoslavenskog stanovništva Hrvati, koji se ovdje susreću i pod regionalnim imenima kao Šokci i Bošnjaci, bili višestruko brojniji od Srba. Međutim, nacionalna svijest hrvatskog stanovništva u Baranji bila je nerazvijena iz istih razloga kao i u Bunjevaca u Bačkoj, a nacionalna je svijest baranjskih Srba bila formirana pod utjecajem pravoslavnog svećenstva, srpskih učitelja i trgovaca.

Potkraj Prvoga svjetskog rata prota S. Mihaldžić iz Baranyakisfaluda (Branjina) sudjelovao je na Novosadskoj skupštini 25. XI. 1918. Uskoro je i srpska vojska okupirala veći dio Baranje, uključujući i Pečuh, do unaprijed određene d'Esperayeve demarkacijske crte. Međutim, sukladno odredbama Trianonskoga mirovnog ugovora, u ljeto 1921. povukla se na novopostavljenu granicu. Prema Ugovoru je manji, južni dio Baranje pripao Kraljevini SHS jer je zbog gospodarskih razloga gravitirao Osijeku, a veći, sjeverni dio ostao je u Mađarskoj i do danas tvori Baranjsku županiju. U staroj je Jugoslaviji Baranja, skupa s Bačkom i Banatom, ulazila u neformalni politički pojam Vojvodine. Upravno je 1922. dodijeljena Bačkoj oblasti, a od 1929. bila je dijelom Dunavske banovine. U vrijeme između dvaju svjetskih ratova došlo je do koloniziranja srpskog i hrvatskog stanovništva u jugoslavenski dio Baranje. U Drugome svjetskom ratu jedinstvena Baranja opet je bila dijelom Mađarske, uz represalije prema jugoslavenskim kolonistima. U

socijalističkoj Jugoslaviji, u procesu razgraničenja između Hrvatske i Vojvodine, pripala je Hrvatskoj, a Srijem je ušao u sastav Vojvodine. Nakon Drugoga svjetskog rata iz hrvatskog dijela Baranje te iz drugih dijelova Jugoslavije protjerano je njemačko stanovništvo, a u njihove su kuće došli partizanski naseljenici srpske i hrvatske etničke pripadnosti. U mađarskom dijelu Baranje, kao i u cijeloj Mađarskoj, stanovništvo njemačkog podrijetla u manjoj je mjeri prisiljavano na iseljavanje. U razdoblju 1991.–98. hrvatska je Baranja bila dijelom paradržavnih tvorevina različitih imena (Republika Srpska Krajina i dr.), a formalno pod upravom Ujedinjenih naroda. Za to je vrijeme nesrpsko stanovništvo uglavnom protjerano, a u njihove se kuće naseljavalo srpsko stanovništvo iz Bosne i drugih dijelova Hrvatske zahvaćenih ratom. Nakon reintegracije Baranja je postala dijelom Osječko-baranjske županije, što je pratilo iseljavanje dijela srpskoga stanovništva, uglavnom mlađih naraštaja.

U hrvatskom dijelu Baranje na prostoru od 1147 km² živi 42.633 st. (2001.). Najvažnija su naselja Beli Manastir (Pélmonostor), 8671 st., Darda, 5394 st. i Bilje, 3224 st. Šokački Hrvati žive u ovim mjestima: Luč, Branjin Vrh, Topolje, Gajić, Batina, Draž, Duboševica, Podolje, Torjanci, Baranjsko Petrovo Selo i Petlovac.

Površina je mađarske Baranjske županije 4487 km², s 407.448 stanovnika (2001.). Središnji je grad Pečuh (Pécs), 162.498 st., a od ostalih su naselja važniji Mohač (Mohács), 19.223 st., Šikloš (Siklós), 10.668 st. i Siget (Szigetvár), 11.353 st. Šokački Hrvati žive u Mohaču, na Mohačkoj adi (Vada – Mohács-sziget), u Novom Mohaču (Újmohács), Dolnjoj Kandi (Alsókanda), Gornjoj Kandi (Felsőkanda), Jeluždi (Élesd), Titošu (Töttös), Lančugu (Lánycsók), Vršendi (Versend), Maroku (Erdősmárok), Marazi (Maráza) Minjorodu (Monyoród), Katolju (Kátoly), Olasu (Olasz), Belvaru (Belvárdgyula), Birjanu (Birján), Lotaru (Lothárd), Šarošu (Magyarsarlós), Kozaru

(Nagykozár), Kašadu (Kásád), Bremenu (Beremend) i Šiklošu (Siklós). Premda su u mađarskoj Baranji Šokci, poput ostalih Hrvata, u velikoj mjeri odnarođeni, od 1990-ih godina utemeljuju se hrvatske manjinske samouprave u tridesetak baranjskih mjesta, među kojima su i Belvar, Birjan, Kašad, Katolj, Lančug, Mohač, Olas, Šikloš i Vršenda. U Mohaču djeluju Čitaonica mohačkih Šokaca, Bazična knjižnica (koja hrvatske škole opskrbljuje hrvatskim knjigama) i Muzej *Kanizsai Dorottya* (Središnji etnografski muzej Hrvata u Mađarskoj). U Pečuhu su hrvatski dječji vrtić, osnovna škola i gimnazija, djeluju Hrvatsko kazalište i Hrvatski znanstveni zavod, a na Sveučilištu Janusa Pannoniusa (hrv. Ivan Česmički) postoji Katedra za hrvatski jezik i književnost. Iz Pečuha se emitiraju televizijske i radijske emisije za Hrvate u Mađarskoj.

Lit.: P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Subotica, 1930; J. Erdeljanović, *O poreklu Bunjevaca*, Beograd, 1930; M. Tucakov, *Hrvati u Baranji, Subotička Danica ili Bunjevačko-šokački kalendar za prestupnu godinu 1940.*, Subotica, 1939; J. Bösendorfer, *Nesto malo o našoj Baranji*, Osijek, 1940; A. Mitrović, *Razgraničenje Jugoslavije sa Mađarskom i Rumunijom 1919–1920*, Novi Sad, 1975; Ž. Mandić, *Povijesna antroponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1987; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; S. Sršan, *Baranja*, Osijek, 1993; M. Klemenčić, A. Milardović i J. Vrbošić, *Činjenice o hrvatskoj Baranji*, Osijek, 1995; A. Sekulić, *Hrvatski baranjski mjestopisi*, Zagreb, 1996;

S. Bačić i Ž. Mandić

BARAŠEVIĆ, plemićka porodica. Nakon što im je Leopold I. izdao grbovnicu u Beču 6. VI. 1690. godine, članovi se porodice nakon dolaska u Bačku županiju isprva nastanjuju u Pačiru, odakle Antun i Josip Barašević mole županijske vlasti da im odobre nastanjenje u plemićkom selu Militić (Lemeš). Porodica je međutim bila prisiljena povesti parnicu zbog svojeg plemstva, nakon čega je 1. III. 1700. ubilježena u popis plemića Bačke županije. Plemstvo je Antunu i Josipu Baraševiću proglašeno u Bačkoj županiji 1754. godine. Godine 1771. porodica ima 17

muških potomaka u Lemešu. Josipu Baraševiću iz Lemeša plemstvo je priznato 1776., a u popisu lemeških plemića iz 1798. upisani su Marko, Ivan, Mijo, Josip i Adam Barašević. Darovnicu na posjede u Lemešu dobio je Adam Barašević zajedno s trojicom svoje braće 1803. godine.

Potomci porodice danas žive u Lemešu i čuvaju originalnu grbovnicu s visećim pečatom.

Izvori: Historijski arhiv Vojvodine, Novi Sad, Fond Bačke županije, 1759/153/A, Cathalogus Familiarum Milicsiensium 1771; Isto, 301/235 iz 1798.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

A. Čota

Mladen
Barbarić

BARBARIĆ, Mladen (Ilok, 17. VI. 1873. – Zemun, 5. IX. 1936.), franjevački redovnik, književnik, povjesničar i publicist. Rodio se u Iloku u učiteljskoj obitelji od roditelja koji su podrijetlom bili Bunjevci iz Baje. Pučku je školu završio u mjestu rođenja, a gimnaziju u Osijeku. S 14 godina stupio je u novicijat. Filozofiju i teologiju studirao je u Beču i u franjevačkom samostanu u Baji, gdje je i zaređen za svećenika 1896. Službovao je kao vjeroučitelj, dušobrižnik, župnik i gvardijan u franjevačkim samostanima u Cerniku, Koprivnici, Iloku, Osijeku i Zemunu, gdje je i umro.

Pisao je lirske i epske pjesme, drame, novele, putopise, biografije i radove na povijesne teme. Pripada krugu romantičarskih i rodoljubnih spisatelja. Za života je objavio tridesetak knjiga i rasprava. Pokrenuo je i uređivao katolički list za mladež *Anđeo čuvar*. Kraće napise objavljuje i u tadašnjoj vjerskoj i književnoj periodici u Hrvatskoj, ali i u subotičkim glasilima *Neven*, *Subotičke novine*, *Hrvatske novine* i *Subotička Danica*, u kojima prevladava rodoljubna tematika, a afirmativno piše i o preporodnim aktivnostima među bačkim Bunjevcima. Neke od Barbarićevih rasprava na povijesne teme od velike su važnosti za regionalnu povijest bačkih i srijemskih Hrvata, osobito za crkvenu povijest i povijest franjevačke prisutnosti.

Djela: *Tugovanke* (pjesme), Brod, 1891; *Kamenčić čudorednoj prosvjeti naroda*, Zadar, 1893; *Rodoljupke* (pjesme), Mitrovica, 1893; *Iločke starine* (povijesne rasprave), Zagreb, 1899; *Sabrane pjesme*, Koprivnica, 1902; *Kratka povijest crkve i samostana franjevačkog u Zagrebu*, Zagreb, 1906; *Pomozite crkvi svojoj*, Palanka, 1908; *O. Ivo Rodić*, Palanka, 1911; *Slavonija, turska podanica* (povijesna rasprava), Bjelovar, 1916; *Crtice iz prošlosti Šarengrada*, Osijek, 1917; *Relikvije sv. Ivana Kapistrana*, Zagreb, 1917; *Kod Žalosne Gospe* (drama), Osijek, 1918; *Lijepim Dunavom* (putopisi), Osijek, 1918; *S iste žice* (pjesme), Osijek, 1918; *Karašica kuda teče* (putopisi), Osijek, 1919; *Fragmenta. Iz autobiografije o. Mladena Barbarića*, Osijek, 1921, 1934; *Neke crkve u Slavoniji iza Turaka*, Osijek, 1922; *Prvi vijek kapelice Majke Božje od Mira u Karlovcima*, Đakovo, 1924; *Majka Božja Judska u Osijeku*, Osijek, 1927; *Crkva Iločka*, Ilok, 1928; *Pašino srce* (epska pjesma), Osijek, 1929; *Zadnji fratri olovski*, Beograd, 1934; *Zadnji dani sv. Ivana Kapistrana*, Beograd, 1935; *U traženju slike Majke Božje Olovske*, Beograd, 1935; *Bač, crtice za njegovu povijest*, Beograd, 1936; *Napuštanje olovskog samostana*, Beograd, 1936.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija – Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Zagreb, 1969; A. Sekulić, *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb, 1994.

J. Ivanović

BARBARIĆ, Vesna, rođ. Stantić (Subotica, 30. VII. 1947.), medicinska biokemičarka. Maturirala je 1966. u gimnaziji u Subotici, a diplomirala 1973. me-

dicinsku biokemiju na Farmaceutsko-biokemijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Djeluje u Kliničkom zavodu za laboratorijsku dijagnostiku Kliničkoga bolničkog centra u Zagrebu: od 1973. do 1980. u Neuro-biokemijskom laboratoriju Neurološke klinike *Rebro*, od 1980. do 1993. u Kliničkom zavodu za laboratorijsku dijagnostiku *Rebro*, a od 1993. u Zavodu *Šalata*. Rezultate znanstvenih istraživanja prezentirala je kao suautorica na nekoliko stručnih skupova u zemlji, a suautorske znanstvene radove objavljivala je u periodičnim publikacijama u zemlji i inozemstvu: *Acta medica Iugoslavica* (Zagreb, 1978), *Liječnički vjesnik*, (Zagreb, 1980), *Jugoslavenska medicinska biokemija*, (Zagreb, 1982), *Neurologija*, (Zagreb, 1983), *Farmaceutski glasnik*, (Zagreb, 1983), *Annals of Clinical Biochemistry*, (London, 1983), *Klinisches Labor*, (Heidelberg, 1993), *Acta clinica Croatica*, (Zagreb, 1994), *Clinical Laboratory*, (Heidelberg, 1997), *Nephrology Dialysis Transplantation*, (Berlin, 1998, London, 1999), *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*, (Washington, 1998, 2000).

N. Zelić

Bardak

BARDAK (*tur.* bardak: krčag, šalica), 1. keramička posuda volumena između dvije i pet litara, uska grla, s malom ručkom, iznutra prevučena staklenom glazurom. Kao i neke druge posude za vodu (npr. »đuđa«), korištena je za odnošenje vode za piće seljacima na njivu; 2. keramička ili

limena posuda za petrolej za osvijetljenje. Keramička u odnosu na limenu posudu ima prednost u tome što se ne može probušiti, ali zato traži pozornije rukovanje, poput drugih keramičkih predmeta.

A. Stantić

Grb porodice Barić

BARIĆ, plemićka porodica. Kralj Karlo III. dodijelio je 1. III. 1722. plemićku povelju i naslov Miji Bariću, bačkom perceptoru (vojnom porezniku) iz Gare, njezgovoj supruzi Mariji-Rebeki Pernthaller te njihovoj djeci Josipu i Ana-Katarini. Plemstvo je 1737. proglašeno u Bačkoj županiji. Iz ove je porodice Adalbert Adam Barić.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

S. Bačić

BARIĆ, Adalbert Adam (Bela) (Novi Sad, 23. IV. 1742. – Beč, 10. XII. 1813.), profesor političkih i ekonomskih znanosti. Studirao je pravo u Budimu, a doktorirao u Beču 1764. Od 1764. do 1765. radio je u Državnom saboru u Požunu, zatim do 1769. pri Stolu sedmorice u Budimu. Te je godine, »zbog poznavanja hrvatskog jezika«, imenovan prvim i tada jedinim profesorom svih nastavnih predmeta Političko-kameralnog studija u Varaždinu, odnosno u Zagrebu od 1772. Na tim je učilištima predavao na latinskom jeziku. Godine

1776. imenovan je profesorom upravne politike, ekonomske politike i financija novoosnovanoga Pravnog fakulteta u Zagrebu, no već je iste godine premješten na Pravni fakultet u Đur (*madž.* Győr). Od 1777. bio je profesor državnog uređenja na Peštanskom sveučilištu, gdje je 1786. postao rektorom. Umro je 1804. u Beču, gdje je i umro 10. XII. 1813.

Napisao je *Die gewöhnliche Krönungsfeyer der ungarischen Könige und Königinnen*, (Pešta, 1790.), a djelo je odmah prevedeno i na mađarski jezik. U Zagrebu mu je 1770. objavljeno djelo *Positiones ex universa scientia politico-cameralli*, temeljeno na njegovim predavanjima u Varaždinu. Djelo *Dissertatio statistica de potestate exegente regis Angliae* iz 1790. prevedeno je i na mađarski i njemački jezik. Bio je prvi profesor ekonomije i najvažniji predstavnik kameralizma u Hrvatskoj. Njegovo djelo *Statistica Europae* iz 1792. bilo je donedavno samo u rukopisu, koji se nalazi u Mađarskome narodnome muzeju, a objavljeno je u Zagrebu početkom ovoga stoljeća kao dvojezično latinsko-hrvatsko izdanje. Nekoliko njegovih manjih radova tiskano je, iz nepoznatih razloga, anonimno.

Djela: *Conspectus regiminis formae regnorum Angliae et Hunariae*, Cassoviae, 1790; *Dissertatio statistica de potestate exegente regis Angliae*, Cassoviae, 1790; *Die gewöhnliche Krönungsfeyer der ungarischen Könige und Königinnen*, Pest, 1790; *Nonnihil de educatione iuventutis scholasticae et studiorum reformatione in ditionibus Pannonicis*, Pampelonae (fiktivno mjesto izdanja), 1790; *Statistica Europae: Statistika Europe*, I-II, Zagreb, 2001-2002.

Lit.: S. Pataj i J. Grecsics, *Irodalom, tudomány és művészet, Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye*, II, Budapest, s. a.; E. Reiszig, *Bács-Bodrog Vármegye nemes családjai, Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye*, II, Budapest, s. a.; E. Laszowski, Adalbert Barić, prvi profesor državnopravnih i financijskih znanosti u Varaždinu i na Zagrebačkoj akademiji (1769-1777), *Nastavni vjesnik*, 31, Zagreb, 1922-23; *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Hrvatska enciklopedija*, I, Zagreb, 1999.

S. Beretić

BARIĆ, Ivan (Gara, 15. VI. 1862. – Budimpešta, 1. X. 1911.), svećenik. Nakon srednje škole studirao je u Kalači te je 1887. godine zaređen za svećenika. Bio je kapelan u Fancagi (*madž.* Bajaszentistván) i u Sentivanu (*madž.* Felsőszentiván). Godine 1888. postao je upravitelj te župe. Djelovao je zatim 1889. u Kačmaru, 1890. u subotičkoj župi svetog Jurja, 1897. u župi svetog Roka u Subotici, a 1900. u subotičkoj župi sv. Terezije. Upravitelj župe u Baji bio je od 1902. godine, a u Sentivanu od 1903. godine. U *Subotičkim novinama* objavljena mu je rasprava *Slobodno zidarstvo*, u kojoj angažirano opisuje djelovanje slobodnih zidara protiv Crkve i društva. Rasprava je zapravo otisnuto predavanje što ga je Barić održao u Subotici.

Lit.: *Subotičke novine*, Subotica, 5/1897; *Schematismus cleri Archi-dioecesis Colocensis et Bacsensis ad annum Christi 1907*, Coloczae, 1907; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); A. Lakatos, *A Kalocsai Érseki Levéltár*, Kalocsa, 2002.

S. Beretić

BARTALIĆ, Mihajlo (Kalača, 10. IX. 1808. – Pečuh, 10. IX. 1879.), kipar. Rođen je u krojačkoj obitelji od oca Ivana i majke Dóre Hegyi. Već se kao pučkoškolač istaknuo crtežima i rezbarijama. Za njegovu je darovitost doznao i kalački nadbiskup Petar Klobušicki, koji je umnogome pridonio da se Bartalićev dar za likovnu umjetnost razvije. Uz novčanu pripomoć poslao ga je u Dresden, u tamošnji glasoviti kiparski atelier, gdje je učio tri godine. Za jedno svoje djelo već je tad dobio posebno odličje saksonskog kralja, a povjerili su mu i izradu kipova u dresdenskoj katedrali. Neko je vrijeme učio i u Münchenu. Unatoč stečenoj slavi u inozemstvu, vratio se u domovinu. Godinu dana djelovao je u Pešti, a zatim je prešao u Pečuh, gdje se oženio Katarinom Miškić. Dom i radionica bili su mu u Rákóczijevoj ulici br. 27. U Pečuhu je slovio kao najpoznatiji kipar, a svoje je kipeve izrađivao u drvu i kamenu. G. 1835., na molbu poglavarstva grada Pečuha, za tamošnju je sveučilišnu

knjižnicu od drva, u rokoko-stilu, izradio poprsja šestorice poznatih političara, kulturnih djelatnika i promicatelja znanosti. Plod su njegova trogodišnjeg rada 1851.–54. kipovi dvanaestorice apostola visoki 4 m, koji su krasili južno pročelje pečuške katedrale. Među njegova najpoznatija djela pripadaju i kip Marije Magdalene u špilji na Kalvarijskom brdu, obelisk, spomenik pečuškim glazbenicima (1866.), kip Bogorodice s mrtvim Isusom u krilu (1878.), kip sv. Stjepana i sv. Ladislava. Taj »Homer kamenak«, kako su ga od milja zvali, izradio je i velik broj velebnih nadgrobnih spomenika.

Lit.: O. Szőnyi, *Pécs-Baranya megyei Múzeum Egyesület Értesítője*, Pécs, 1911; Ž. Mandić, Mihajlo Bartalić, *Neven*, prilog *Narodnih novina*, Budimpešta, 1983.

Ž. Mandić

BARTOLOVIĆ, Stjepan (Bač, 23. XI. 1909. – Zagreb, 11. II. 1992.), profesor i književnik. Niža četiri razreda gimnazije svršio je u Osijeku i Subotici, više razrede i ispit zrelosti položio je u Travniku. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1936. godine. Službovao je u Karlovcu, Splitu, Sinju, Dubrovniku i Zagrebu, a nakon rata u Subotici i Rijeci.

U književnosti se javio povjesničkom crticom *Kako je nastala crkvice kod sv. Antuna u Baču?*. Nakon toga surađivao je i javljao se radovima u *Obitelji*, *Obzoru*, *Jutarnjem listu*, *Subotičkim novinama*, *Hrvatskom dnevniku*, *Jadranskom dnevniku* (*Hrvatskom glasniku*), *Svijetu*, *Novom listu*, *Hrvatskom narodu*, *Hrvatskom krugovalu* i u njemačkom časopisu *Schwäbischer Volkserzieher*. Bivio se kritikom i kulturnim problemima, a osobito folklorom, historijom, filologijom i bibliografijom Bunjevaca i Šokaca. Posebno je važna njegova suradnja u *Klasju naših ravni*, gdje je objavio najvažnije etnografske radove. Nakon rata jedva da objavljuje. Od petog razreda gimnazije skupljao je riječi i izraze među bačkim Hrvatima u raznim mjestima i tako postavio temelje za jezičnu i etnografsku građu za rječnik bunjevačko-šokačkih

Hrvata, koja se nalazi u Matici Hrvatskoj u Zagrebu. Pokopan je na Mirogoju.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); I. Kujundžić, *Izvori za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Zagreb, 1968; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb 1991; B. Gabrić, In memoriam: Stjepan Bartolović, *Bačko klasje*, 67, Subotica, 1992; B. Gabrić, Prof. Stjepan Bartolović (1909-1992.), *Subotička Danica kalendar za 1994. god.*, Subotica, 1993 (s potpunim popisom radova); A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996.

A. Kopilović

BAŠIĆ, o. Ambrozije (Ljudevit) (Sombor, 18. VI. 1895. – Sombor, 23. I. 1929.), karmelićanin i orguljaš. Osnovnu školu i gimnaziju pohađao je u Somboru. Filozofiju i teologiju studirao je u Đuru i Budimpešti te ih je i svršio s ocjenom *summa cum laude*. Zaređen je za svećenika u Pečuhu 13. srpnja 1920., a mladu je misu slavio iste godine na Karmelsku Gospu 16. srpnja. Bio je prior samostana i osnivač prvoga hrvatskog Malog karmelićanskog sjemeništa u Somboru (1923.) u novonastaloj Kraljevini SHS. Promicao je duhovnost novoproglašene sv. Male Terezije, organizirao crkvene svečanosti i potaknuo gradnju novih orgulja u karmelićanskoj crkvi u Somboru. Bio je ljubitelj umjetnosti, osobito ulja na platnu. Uz svoj hrvatski jezik poznao je i klasični latinski, grčki i hebrejski, a govorio je još i mađarski te njemački.

Lit.: M. Miloš, In memoriam o. Ambroziju Bašiću, karmelićaninu, *Subotička Danica : kalendar za 1984. god.*, Subotica, 1983.

M. Miloš

BAŠIĆ, Franjo (Subotica, 2. XII. 1912. – Subotica, 10. III. 1991.), društveni djelatnik i pjesnik. Rodio se u skromnoj obrtničkoj obitelji od oca Ambrozija i majke Marije, rođ. Vidaković-Hadnađ. U rodnom je gradu pohađao pučku školu i gimnaziju, koju zbog bolesti nije završio na vrijeme. U Subotici 1934. upisuje studij prava. Tijekom studija sudjeluje u pokretanju studentskog časopisa *Bunjevačko kolo*, važnoga za međuratnu književnost subotičkih Hrvata. Studij nije završio, a od

1937. radi kao službenik u Vojnom odsjeku u subotičkoj gradskoj upravi. Na početku Drugoga svjetskog rata odveden je u zarobljeništvo u Njemačku. U Suboticu se vratio u svibnju 1943., a sredinom 1944. uključuje se u pokret otpora. Bio je član Komande mjesta za grad Suboticu, a 1945. isljednik u Narodnoj miliciji u Bačkoj Topoli. Sljedeće godine ponovno se vraća u Suboticu, gdje radi kao gradski službenik do umirovljenja. Bio je aktivan djelatnik u nekoliko društveno-političkih organizacija.

U mladosti je pisao pjesme na domoljubne, socijalne i ljubavne teme. Pjesnički mu je opus opsegom vrlo skroman i neujednačene vrijednosti. Svoju prvu pjesmu *Prosjak* objavio je u *Bunjevačkom kolu* 1933. na srpskome književnom jeziku, a tim će jezikom pisati i poslije. U sljedeće tri godine u istom je časopisu objavio još 12 pjesama, a jedna mu je tiskana i u *Kalendaru biskupa Ivana Antunovića za 1935.* U zbirci pjesama *Pupoljci*, što ju je izdao 1934. Blaško Vojnić Hajduk, zastupljen je s desetak pjesama. Poznato je da je pisao i drame i prozu, no njih nije objavljivao.

Djelo: *Pupoljci* (suautor), Subotica, 1934.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); G. Kikić, *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, I, Novi Sad, 1972; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983.

T. Žigmanov

BAŠIĆ, Pajica (Subotica, 26. X. 1973.), profesor geografije. Sin Slobodana i Kajke, rođ. Ilin. Roditelji su mu se 1969. iz Bačke Palanke preselili u Suboticu. Proširenu verziju njegova diplomskog rada pod naslovom *Bunjevci u Opštini Subotica*, obranjenoga 1999. na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Novom Sadu, objavila je Bunjevačka matica. Knjižica je kompilacijska i ima naglašenu ideologijsku svrhu.

Djelo: *Subotički Bunjevci*, Subotica, 2003.

Lit.: *Hrvatska riječ*, 69, Subotica, 2004.

S. Bašić

BAŠIĆ PALKOVIĆ, Geza (Subotica, 11. XI. 1955.), mačevalac. Mačevanjem se aktivno počeo baviti 1968. u Mačevalačkom klubu željezničara *Spartak*, kojemu je ostao vjeran do kraja karijere. Bio je član seniorske ekipe *Spartaka* koja je 1973. osvojila državno prvenstvo u maču. Kao junior bio je pojedinačni državni prvak 1974. u maču i floretu, a 1975. u maču, floretu i sablju. Za seniorsku reprezentaciju Jugoslavije nastupao je desetak puta u razdoblju 1980.-84., sudjelovao na svjetskome i europskom prvenstvu, a njegovi su najvažniji uspjesi bili osvajanje trećega ekipnog mjesta u maču na Balkanijadama u Bukureštu 1980. i Ateni 1981. Aktivnim se mačevanjem prestao baviti 1988. godine.

Lit.: M. Brustulov i dr., *Sport u Subotici 1944–1984* *Sportélet Szabadkán*, Subotica, [1984].

M. Bašić Palković

Pavle
Bašić
Palković

BAŠIĆ PALKOVIĆ, Pavle (Subotica, 1. X. 1875. – Zaječar, 10. I. 1931.), službenik i pisac. Rođen je u obrtničkoj obitelji. U Subotici je pohađao pučku školu i prvih šest razreda gimnazije, a posljednja dva u Kalači, gdje je i maturirao 1897. Iste se godine zaposlio kao činovnik u subotičkome gradskom poglavarstvu, koje predvodi njegov prijatelj i zaštitnik, tadašnji gradonačelnik Lazar Mamužić. Nakon Mamužićeva poraza na izborima 1902. napušta službenički položaj i seli se u Sentu, gdje radi kao glavni knjigovođa u privatnome mlinu. U međuvremenu se

oženio (1898.), no prati ga velika obiteljska tragedija – sve petero njegove djece rano umire. Oduševljeni je slavenofil. Na početku Prvoga svjetskog rata odlazi na bojišnicu u Galiciju, gdje je ubrzo bio teško ranjen. Vraća se u Sentu živčano rastrojen, a nakon djelomičnog oporavka zapošljava se u Ministarstvu prosvjete u Budimpešti. Nakon svršetka rata, kao znalac mađarskoga i njemačkog jezika, u svibnju 1919. pozvan je da radi u Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Beograd. No ondje se nije zadržao dugo – već 1921. dobiva premještaj i odlazi za carinskog službenika u Zaječar, gdje umire 1931. od nezaliječenih rana iz rata. Ondje je i pokopan.

Još kao gimnazijski učenik počeo je objavljivati književne tekstove. Služio se pritom pseudonimom *Samorad* te kraticom *P-ć*. Prvu pripovijetku *Doći će i dan svadbe* objavio je u *Subotičkim novinama* 1895. i tom će književnom rodu ostati vjeran u svojem kratkom književnom radu. Nakon povratka iz rata, u svojim zrelim godinama, nije naime mogao pisati zbog bolesti i posljedica ranjavanja. Do odlaska u rat Bašić Palković je međutim objavio desetak novela i humoreski te nekoliko publicističkih napisa u subotičkim listovima i periodici: u *Subotičkim novinama* (1895.), *Nevenu* (1913., 1914., 1919.) i *Danici* (1914.), no iza sebe nije ostavio knjigu. Pisao je uglavnom dijalektom bunjevačkih Hrvata i to na teme i motive iz narodnog života. Imao je razvijen osjećaj za folklorni humor, a književna ga je povijest registrirala kao prvoga važnijeg humorističnog prozaista.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); G. Kikić, *Antologija proze bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971; B. Hajduk Vojnić, *Moj grad u davniini*, Subotica, 1971; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, I, Novi Sad, 1972; A. Sekulić, *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb, 1994.

T. Žigmanov

BAŠIĆ PALKOVIĆ, Velimir (Elemir) (Subotica, 29. XI. 1933.), gospodarstvenik

i pilot. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici, a pravo je izvanredno studirao i diplomirao u Nišu. Radio je u subotičkom gospodarstvu do 1990., kad je otišao u mirovinu s mjesta direktora mjesnoga trgovačkog poduzeća *Namateks*. Aktivan je u strukovnim (trgovačke komore) i političkim organizacijama (sindikata i saveza komunista). Za svoj je rad bio odlikovan Ordenom rada sa zlatnim vijencem i Ordenom republike. Vojnu školu pričuvnih časnika avijacije u Novom Sadu završio je kao pilot 1953., a nakon povratka iz JNA nastavio se baviti zrakoplovnim sportom. Dobitnik je srebrne C značke jedriličara, zlatne značke motornog pilota, a nositelj je i zlatne plakete Zrakoplovnog saveza Jugoslavije. Sudjeluje u osnivanju subotičkog Aerokluba *Ivan Sarić* i zračne luke na Bikovu. Angažiran je kao instruktor letenja, a stekao je i zvanje međunarodnoga zrakoplovnog suca.

G. Bačlija

Baškut (Vaskút)

BAŠKUT (mađ. Vaskút), mjesto u Bajskom trokutu, u Bačko-kiškunskoj županiji, 7 km južno od Baje, na cesti prema Gari, 3671 st. (2001.). Ime mu potječe od mađ. *Bács kútja*, »bački zdenac«, što su ga južnoslavenski doseljenici preinačili u

Baškut. Pučkom etimologijom, zbog sličnosti s mađarskom riječi *vas*, dobiveno je ime Vaskút («željezni zdenac»). Prijašnja službena imena: Bachkuta, Bathkuta, Bacsut, Baskuth, Baskút, Bacsuth, Baskut, Basskut, Vaskút.

Prvi je put zabilježen među selima 1400. U tursko je doba plaćao crkveni porez i Kalačkoj nadbiskupiji, iako je bio dio Bajске nahije. Potkraj je XVII. stoljeća pustara, ali je 1701. i 1711. hrvatsko naselje. Dušobrižništvo su, kao i u ostalim obližnjim naseljima, vodili franjevci iz bajskog samostana. Popis iz 1727., kad je Baškut bio smatran bajskom pustarom, bilježi samo Srbe. U crkvenim matičnim knjigama baškutski se Hrvati spominju tek od 1731., jer je dotad Baškut crkveno pripadao Baji. Samostalnom općinom postao je 1752., a 1763., kad se doseljavaju Nijemci, a odseljavaju Srbi, osnovana je župa. G. 1770. u mjestu žive 74 njemačke, 39 hrvatskih, 16 mađarskih, 7 slovačkih i 3 ciganske obitelji. Katolička je crkva posvećena u srpnju 1781. Na kraju XVIII. stoljeća Baškut je njemačko-hrvatsko mjesto koje pripada Grašalkovićevu posjedu.

U novije se doba broj Hrvata stalno smanjivao: 1881. u Baškutu živi 438 Hrvata (ukupno 5101 stanovnika); 1890. – 344 (ukupno 5069 stanovnika); 1900. – 4172 Nijemca, 523 Mađara i 344 Hrvata, 1910. – 371 (ukupno 5196 stanovnika). Rapcsányi tvrdi da je te godine ondje živio »81 Hrvat te 263 Bunjevca i Dalmatinca«. Godine 1941. u Baškutu živi 218 Hrvata, 683 Mađara i 3846 Nijemaca, 1945. – 236 (prema procjeni Antifašističkog fronta), 1960. – 367 (ukupno 4374 stanovnika), 1980. – 193 (ukupno 4055 stanovnika). Nastava hrvatskog jezika ukinuta je 1888., ponovno je uvedena 1946. i izvodila se do 1983. Stotinjak baškutskih Hrvata svake godine priređuje bunjevačko prelo, a hrvatska manjinska samouprava utemeljena je 2003.

Među znamenitosti se ubraja seoska kapelica s 14 postaja, čije su slike djelo

Erzsébet Udvardi. U Baškutu su rođeni Grgur Pešalić i Fabijan Pešalić.

Lit.: G. Grosschmid, Magyarhon népesedésének áttekintése, figyelemmel Bács-Bodrog vármegye történelmére, *Bács-Bodrog vármegye történelmi Társulat évkönyve*, Zombor, 3, 1887, 4; *Bács-Bodrog vármegye egyetemes monográfiája*, I-II, Zombor, 1896; *Magyarország vármegyéi és városai*, *Bács-Bodrog vármegye*, I, szerkesztette S. Borovszky, Budapest, s. a.; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, V, Szabadka, 1907; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; J. Rapcsányi, *Magyar városok monográfiája. Baja és Bács-Bodrog vármegye közséje*, Budapest, 1934; T. Vanyó, *Belgrádi püspökök jelentései a magyarországi hódoltság viszonyairól 1649-1673*, *Levéltári Közlemények*, Budapest, 42, 1971, 1; K. Eperjessy, *Bács-Kiskun*, illetve a hajdani Bács-Bodrog megye a II. József-kori országleírásban, *Bács-Kiskun megye múltjából*, II, Kecskemét, 1979; Paul Flach, *Waschkut: Beiträge zur Geschichte einer überwiegend deutschen Gemeinde in der Batschka/Ungarn*, München, 1983; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; Ž. Mandić, Mikrotponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj, *Folia onomastica Croatica* 10, Zagreb, 2001;

Ž. Mandić

Bata (Százhalombatta)

BATA (mađ. Százhalombatta), mjesto u Peštanskoj županiji, oko 25 km južno od Budimpešte, na desnoj obali Dunava, 16.845 stanovnika (2001.). Prvi joj je spomen na početku XIV. stoljeća. Ime Bata izvodi se od staroturske riječi *bat*, »potonuli«. Radi razlikovanja od drugih

naselja s istim imenom, u XIX. je stoljeću ime naselja prošireno mjesnim mikrotoponimom *Százhalom* (»sto humova«).

Prema popisu iz 1720. ovdje je živjelo 19 hrvatskih porodica (Antunović, Aramčić, Bilković, Dević, Đurčević, Fabić, Gilanović...), no ubrzo su ih protjerali Srbi. Od 1950-ih godina, kad je mjesto preraslo u industrijsko središte, ovamo su se trajno naselili i mnogi Hrvati iz drugih dijelova Mađarske, koji su 1996. utemeljili Hrvatsku manjinsku samoupravu.

Lit.: J. Rupp, *Buda-Pest és környékének helyrajzi története*, Pest, 1868; J. Károly, *Fejér vármegye története*, I-IV, Székesfehérvár, 1896-1901; B. Unyi, *A mohácsi ferencesek története*, Gyöngyös, 1943; L. Nagy, *Rácok Budán és Pesten (1683-1703)*, u: *Tanulmányok Budapest múltjából*, XIII, Budapest, 1959.

Ž. Mandić

Batina

BATINA, naselje na desnoj obali Dunava u istočnoj Baranji. Prema popisu iz 1991. imala je 1449 stanovnika, od čega je Mađara bilo 688, Hrvata 446, Jugoslavena 170, Srba 61 te ostalih 84. Danas ima 1048 stanovnika (2001.). Osnovana je oko 1720. godine naseljavanjem Hrvata, Srba, Mađara i Nijemaca. Između dvaju svjetskih ratova bila je sjedište kotara. Najvažnija veza Baranje s Bačkom vodi preko Batine, gdje je 1974. izgrađen cestovni most na Dunavu. Gospodarski je važna i zbog pristaništa na Dunavu.

U povijesti je poznata kao poprište velike bitke od 11. do 29. studenoga 1944. u kojoj su postrojbe NOV-a i Crvene armije zauzele batinski mostobran kako bi stvorile preduvjete za prodor prema Dravi i ostalim dijelovima Slavonije i južne Mađarske. U toj su operaciji sudjelovale i postrojbe VIII. vojvođanske brigade, u koje su bili unovačeni borci iz sjeverne Bačke nakon povlačenja mađarskih snaga. Monumentalan spomenik, ujedno i kosturnica za više od tisuću palih boraca, djelo kipara A. Augustinčića, podignut je 1947. na obalnoj uzvisini. U novijoj se povijesnoj znanosti, s obzirom na iznimno velik broj poginulih boraca, osporava nužnost zauzimanja dobro utvrđenog mostobrana kod Batine, usprkos izvjesnom povlačenju njemačkih i mađarskih postrojbi.

Lit.: *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1980; M. Klemenčić, A. Milardović i J. Vrbošić, *Činjenice o hrvatskoj Baranji*, Osijek, 1995; A. Sekulić, *Hrvatski baranjski mjestopisi*, Zagreb, 1996.

S. Mačković

BÁTMONOSTOR → Monoštor

BÁTORI, Ivan (János) → Burnać, Ivan

BAŽANT, Eva, rođ. Mig (Subotica, 2. I. 1945.), bibliografkinja. Školovala se u Subotici i Srijemskim Karlovcima. Kao knjižničarka u subotičkoj Gradskoj knjižnici sudjelovala je u izradbi retrospektivnih bibliografija cjelokupnog nakladništva Subotice, a radila je i na općoj bibliografiji Subotice, u što pripada i prikupljanje podataka o subotičkim Bunjevcima. Plod je toga istraživačkog rada, među ostalim, i zavičajna bibliografija Mije Mandića. Članke od važnosti za lokalne Hrvate objavljivala u subotičkim časopisima *Rukovet* (1986, 2001) i *Pro memoria* (1989). Za izradbu 2. sveska *Subotičke bibliografije*, skupa s Istvánom Szentgyörgyijem, dobila je godišnju nagradu dr. Ferenc Bodrogyári 1994, koju dodjeljuje Kulturno-prosvjetna zajednica iz Subotice.

Djela: *Bibliografija Mije Mandića* (suautori I. Szentgyörgyi i N. Bašić Palković), Subotica, 1987; *Subotička bibliografija 1764–1869*, sv. I. (suautori I. Szentgyörgyi i N. Bašić Palković), Subotica, 1988; *Subotička bibliografija 1870–1918*, sv. II. (suautor I. Szentgyörgyi), Novi Sad, 1993;

Književni sever 1925–1935: bibliografija (suautor N. Bašić Palković), Novi Sad–Beograd, 1999; *Subotička bibliografija 1918–1944*, sv. III/1 (suautori G. Kiss i K. Čeliković), Subotica, 2003.

S. Bačić

TISKANJE OVOG SVESKA POMOGLI SU:

Savezno ministarstvo nacionalnih i etničkih zajednica
Vlada Republike Hrvatske
Skupština Općine Subotica
Pokrajinsko tajništvo za propise, upravu i nacionalne manjine

TISAK
Printex
Subotica

NAKLADA
1000